

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL DİLBİLİM ANABİLİM DALI
GENEL DİLBİLİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN METİNSELLİK
ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Tuğba ERDOĞAN

Danışman
Prof. Dr. Kamil İŞERİ

İZMİR – 2020

TEZ ONAY SAYFA

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öyküleyici Metinlerin Metinsellik Özelliklerinin İncelenmesi’ adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

... / /2020

Tuğba ERDOĞAN

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öyküleyici Metinlerin Metinsellik
Özelliklerinin İncelenmesi
Tuğba ERDOĞAN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Genel Dilbilim Anabilim Dalı
Genel Dilbilim Programı

Bir tümcenin metin olması için gerekli olan ölçütleri yedi başlık altında toplayan Beaugrande ve Dressler (1981) metnin iletişimsel bir olgu olduğunu belirtmektedir. Bu yedi ölçütten herhangi birinin olmaması durumunda metnin iletişimselliği geçersiz olacaktır. Metnin yüzey yapısını ortaya koyan bağlaşıklık, metnin derin yapısını oluşturan tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık ve metinlerarasılık ölçütleri ile bir metin, metin olma ve iletişim değeri taşımaktadır. Okullardaki Türkçe derslerinde kullanılan araçlardan biri de ders kitaplarında yer alan metinlerdir. Bu metinlerin, metinsellik ölçütlerini bütün olarak taşımaları gerekmektedir. Metinsellik ölçütlerini taşıyan metinler dil öğretimine bilimsel bir anlayış getirecektir. Bunun yanı sıra Türkçenin anadil olarak kullanımı açısından da daha kurallı ve anlaşılır kullanımı sağlayacaktır.

Bu çalışmada; 2018-2019 eğitim-öğretim yılında basılmış olan 5., 6., 7. ve 8. Sınıf MEB Türkçe ders kitaplarındaki 30 öyküleyici metin ‘bağlaşıklık’ ölçütü açısından incelenmiştir. Metinlerin çözümlenmesinde doküman incelenmesi yöntemi kullanılmış ve belirlenen kitaplardaki öyküleyici türdeki metinler tespit edilmiş, bu metinler öyküleyici metin türüne göre sınıflandırılmıştır. Kitaplardaki öyküleyici metinler bağlaşıklık ölçütü içerisinde yer alan gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı öğeleri, yineleme ve eşdizimlilik alt başlıklarına göre çözümlenmiştir. Sonuç olarak, seçilen sınıflardaki metinlerdeki bağlaşıklık örüntüleri sırasıyla; bağıntı öğeleri,

gönderim, yineleme, eşdizimlilik, eksilti ve değiştirim biçiminde yer almaktadır. Tüm bunların yanı sıra, eşdizimlilik ölçütü toplamda 6 metinde bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metindilbilim, Metinsellik ölçütleri, Bağlaşıklık, Türkçe Ders Kitapları.

ABSTRACT
Master's Thesis
Examining Textuality Standards of Narrative Texts in Turkish Textbooks
Tuğba ERDOĞAN

Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of General Linguistics
General Linguistics Program

Beaugrande and Dressler (1981) who gathered standards required for a sentence to be a text under seven headings, state that the text is a communicative phenomenon. In the absence of any of these standards, communicative of text will be invalid. The cohesion which reveals the surface structure of the text, has the value of being a text, text and communication with the standards of coherence, intentionality, acceptability, informativeness, situationality and intertextuality that form the deep structure of the text. One of the tools used in Turkish lessons in schools is the texts in the textbooks. These texts should carry the textual standards as a whole. Texts that meet the textual standards will bring a scientific understanding to language teaching. In addition, it will provide a more regular and understandable usage in terms of using Turkish as a mother tongue.

In this study; 30 narrative texts in 5th, 6th, 7th and 8th grade MEB (Ministry of Education) Turkish textbooks published in the 2018-2019 academic year were examined in terms of "cohesion" standard. In the analysis of the texts, the document analysis method was used and the narrative type texts in the determined books were determined, and these texts were classified according to the narrative text type. The narrative texts in the books were analyzed according to the headings of reference, ellipse, substitution, connective elements, reiteration and collocation which are included in the cohesion standard. As a result, cohesion pattern in the texts in the selected classes are respectively included in the form of connective elements, reference, reiteration, collocation,

ellipse and substitution. In addition to all these, collocation criterion does not exist in 6 texts in total.

Keywords: Textlinguistics, Textuality Standards, Cohesion, Turkish Textbooks.

**TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN ÖYKÜLEYİCİ
METİNLERİN METİNSELLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFA	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xvii
EKLER LİSTESİ	xviii

GİRİŞ	1
-------	---

**BİRİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE**

1.1. METİNDİLİLİM VE METİNDİLİLİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	5
1.2. METİN KAVRAMI	7
1.3. METİNDİLİLİME YAPISAL VE ANLAMSAL BAKIŞ AÇILARI	8
1.4. METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ	11
1.4.1. Metin Merkezli Ölçütler: Bağlılık ve Bağdaşlık	12
1.4.1.1. Bağlılık	13
1.4.1.1.1. Gönderimsel Bağlılık	15
1.4.1.1.1.1. Artgönderim (<i>Anaphora</i>)	15
1.4.1.1.1.2. Öngönderim (<i>Cataphora</i>)	17
1.4.1.1.1.3. Metindışı gönderim (<i>Exophara</i>)	17
1.4.1.1.1.4. Metiniçi gönderim (<i>Endophora</i>)	18
1.4.1.2. Biçimsel – Sözcüksel Bağlılık	18
1.4.1.2.1. Bağlaçlar	18
1.4.1.2.2. Değişirir	19

1.4.1.2.3. Eksilti	19
1.4.1.3. Sözcük İlişkileri ve Sözcüksel Bağlılık	20
1.4.1.3.1. Yineleme (<i>Reiteration</i>)	20
1.4.1.3.2. Eşdizimlilik (<i>Collocation</i>)	21
1.4.1.4. Tutarlılık	21
1.4.1.5. Amaçlılık	22
1.4.1.6. Kabuledilebilirlik	22
1.4.1.7. Bilgisellik	23
1.4.1.8. Durumsallık	23
1.4.1.9. Metinlerarasılık	23
1.5. İLGİLİ ALANYAZIN	24

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	28
2.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1. İLKÖĞRETİM 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN BAĞLAŞIKLIK ÖZELLİKLERİ	34
3.1.1. ‘Oyuncak’ Adlı Metnin Bağlılık Özellikleri	34
3.1.1.1. Gönderim	34
3.1.1.2. Eksilti	35
3.1.1.3. Değişirir	35
3.1.1.4. Bağırıtı Öğeleri	36
3.1.1.5. Yineleme	36
3.1.1.6. Eşdizimlilik	37
3.1.2. ‘Ben Bir Çınar Ağacıydım’ Adlı Metnin Bağlılık Özellikleri	37

3.1.2.1. Gönderim	37
3.1.2.2. Eksilti	38
3.1.2.3. Değiştirim	39
3.1.2.4. Bağıntı Öğeleri	39
3.1.2.5. Yineleme	39
3.1.2.6. Eşdizimlilik	40
3.1.3. ‘Güvercin’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	40
3.1.3.1. Gönderim	40
3.1.3.2. Eksilti	42
3.1.3.3. Değiştirim	42
3.1.3.4. Bağıntı Öğeleri	43
3.1.3.5. Yineleme	43
3.1.3.6. Eşdizimlilik	43
3.1.4. ‘Püf Noktası’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	44
3.1.4.1. Gönderim	44
3.1.4.2. Eksilti	44
3.1.4.3. Değiştirim	45
3.1.4.4. Bağıntı Öğeleri	45
3.1.4.5. Yineleme	45
3.1.5. ‘Forsa’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	46
3.1.5.1. Gönderim	46
3.1.5.2. Eksilti	47
3.1.5.3. Değiştirim	47
3.1.5.4. Bağıntı Öğeleri	47
3.1.5.5. Yineleme	48
3.1.5.6. Eşdizimlilik	48
3.1.6. ‘Kar Tanesinin Serüveni’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	48
3.1.6.1. Gönderim	48
3.1.6.2. Eksilti	49
3.1.6.4. Bağıntı Öğeleri	50
3.1.6.5. Yineleme	50
3.1.6.6. Eşdizimlilik	51

3.2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Bağlaşıklık Özellikleri ile İlgili Genel Değerlendirme	51
3.3. İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN BAĞLAŞIKLIK ÖZELLİKLERİ	52
3.3.1. ‘Bu da Benim Öyküm’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	52
3.3.1.1. Gönderim	52
3.3.1.2. Eksilti	52
3.3.1.3. Değiştirim	53
3.3.1.4. Bağıntı Ögeleri	53
3.3.1.5. Yineleme	53
3.3.1.6. Eşdizimlilik	54
3.3.2. ‘Canım Kitaplığım’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	54
3.3.2.1. Gönderim	54
3.3.2.2. Eksilti	55
3.3.2.3. Değiştirim	56
3.3.2.4. Bağıntı Ögeleri	57
3.3.2.5. Yineleme	57
3.3.2.6. Eşdizimlilik	57
3.3.3. ‘Türk Askerinin Cesareti’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	58
3.3.3.1. Gönderim	58
3.3.3.2. Eksilti	58
3.3.3.3. Değiştirim	59
3.3.3.4. Bağıntı Ögeleri	59
3.3.3.5. Yineleme	59
3.3.3.6. Eşdizimlilik	60
3.3.4. ‘Yaşlı Nine’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	60
3.3.4.1. Gönderim	60
3.3.4.2. Eksilti	61
3.3.4.4. Bağıntı Ögeleri	62
3.3.4.5. Yineleme	62
3.3.4.6. Eşdizimlilik	62

3.3.5. ‘Vermek oğalmaktır’ Adlı Metnin Bağlaşıklık zellikleri	63
3.3.5.1. Gönderim	63
3.3.5.4. Bağıntı ğeleri	64
3.3.5.5. Yineleme	65
3.3.5.6. Eşdizimlilik	65
3.3.6. ‘Gümüş Kanat’ Adlı Metnin Bağlaşıklık zellikleri	65
3.3.6.1. Gönderim	65
3.3.6.2. Eksilti	66
3.3.6.3. Değiştirim	67
3.3.6.4. Bağıntı ğeleri	67
3.3.6.5. Yineleme	67
3.3.6.6. Eşdizimlilik	68
3.3.7. ‘Afyon’ Adlı Metnin Bağlaşıklık zellikleri	68
3.3.7.1. Gönderim	68
3.3.7.2. Eksilti	69
3.3.7.3. Değiştirim	69
3.3.7.4. Bağıntı ğeleri	70
3.3.7.5. Yineleme	70
3.3.7.6. Eşdizimlilik	70
3.3.8. ‘Sen de Bir İyilik Yap’ Adlı Metnin Bağlaşıklık zellikleri	71
3.3.8.1. Gönderim	71
3.3.8.3. Değiştirim	72
3.3.8.4. Bağıntı ğeleri	73
3.3.8.5. Yineleme	73
3.3.8.6. Eşdizimlilik	73
3.4. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Bağlaşıklık zellikleri ile İlgili Genel Değerlendirme	73
3.5. İLKRETİM 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN BAğLAşIKLIK ÖZELLİKLERİ	75
3.5.1.2. Eksilti	76
3.5.1.3. Değiştirim	76
3.5.1.4. Bağıntı ğeleri	77

3.5.1.5. Yineleme	77
3.5.2. ‘Müreftele Kadınlar ve Emin Astsubay’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	78
3.5.2.2. Eksilti	80
3.5.2.3. Değiş tirim	81
3.5.2.4. Bağ ıntı Öğeleri	82
3.5.2.5. Yineleme	82
3.5.2.6. Eş dizimlilik	82
3.5.3. ‘Sığ ırtmaç Mustafa’nın Öyküsü’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	82
3.5.3.1. Gönderim	82
3.5.3.2. Eksilti	85
3.5.3.3. Değiş tirim	85
3.5.3.4. Bağ ıntı Öğeleri	86
3.5.3.5. Yineleme	86
3.5.3.6. Eş dizimlilik	87
3.5.4. ‘Tahta Bisiklet’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	87
3.5.4.1. Gönderim	87
3.5.4.2. Eksilti	89
3.5.4.3. Değiş tirim	89
3.5.4.4. Bağ ıntı Öğeleri	90
3.5.4.5. Yineleme	91
3.5.4.6. Eş dizimlilik	91
3.5.5. ‘Kaplumbağ ayı İ ki Ördek’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	91
3.5.5.1. Gönderim	91
3.5.5.2. Eksilti	92
3.5.5.3. Değiş tirim	92
3.5.5.4. Bağ ıntı Öğeleri	93
3.5.5.6. Eş dizimlilik	94
3.5.6. ‘Kızgın Bir Lira’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	94
3.5.6.1. Gönderim	94
3.5.6.2. Eksilti	95
3.5.6.3. Değiş tirim	95

3.5.6.4. Bağıntı Öğeleri	96
3.5.6.5. Yineleme	96
3.5.6.6. Eşdizimlilik	97
3.5.7. ‘A Harfi’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	97
3.5.7.1. Gönderim	97
3.5.7.2. Eksilti	99
3.5.7.3. Değiş tirim	99
3.5.7.4. Bağıntı Öğeleri	100
3.5.7.5. Yineleme	100
3.5.7.6. Eşdizimlilik	101
3.5.8. ‘Yusufçuk’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	101
3.5.8.1. Gönderim	101
3.5.8.2. Eksilti	102
3.5.8.3. Değiş tirim	102
3.5.8.4. Bağıntı Öğeleri	103
3.5.8.5. Yineleme	103
3.5.8.6. Eşdizimlilik	103
3.5.9. ‘Futbolcu Olmaya Karar Vermiş tim’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	104
3.5.9.1. Gönderim	104
3.5.9.3. Değiş tirim	105
3.5.9.4. Bağıntı Öğeleri	105
3.5.9.6. Eşdizimlilik	105
3.5.10 ‘Ağ aşt an Oyma Su Tas ı’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	106
3.5.10.1. Gönderim	106
3.5.10.2. Eksilti	107
3.5.10.3. Değiş tirim	107
3.5.10.4. Bağıntı Öğeleri	108
3.5.10.5. Yineleme	108
3.5.10.6. Eşdizimlilik	108
3.6. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Bağlaşıklık Özellikleri ile İlgili Genel Değerlendirme	109

3.7. İLKÖĞRETİM 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN BAĞLAŞIKLIK ÖZELLİKLERİ	110
3.7.1. ‘Martı’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	110
3.7.1.1. Gönderim	110
3.7.1.2. Eksilti	112
3.7.1.3. Değiştirim	112
3.7.1.4. Bağıntı Öğeleri	113
3.7.1.5. Yineleme	113
3.7.1.6. Eşdizimlilik	113
3.7.2. ‘Acele Karar Vermeyin’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	114
3.7.2.2. Eksilti	115
3.7.2.3. Değiştirim	115
3.7.2.4. Bağıntı Öğeleri	116
3.7.2.5. Yineleme	116
3.7.2.6. Eşdizimlilik	116
3.7.3. ‘Burada Dur’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	116
3.7.3.1. Gönderim	116
3.7.3.2. Eksilti	117
3.7.3.3. Değiştirim	117
3.7.3.4. Bağıntı Öğeleri	118
3.7.3.5. Yineleme	118
3.7.3.6. Eşdizimlilik	118
3.7.4. ‘Değirmende Döner Taşım’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	118
3.7.4.1. Gönderim	118
3.7.4.2. Eksilti	119
3.7.4.3. Değiştirim	119
3.7.4.4. Bağıntı Öğeleri	120
3.7.4.6. Eşdizimlilik	120
3.4.5. ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	121
3.7.5.1. Gönderim	121
3.7.5.2. Eksilti	122

3.7.5.3. Değiştirim	123
3.7.5.4. Bağıntı Öğeleri	124
3.7.5.5. Yineleme	124
3.7.5.6. Eşdizimlilik	124
3.7.6. ‘Bilge Adamın Yolu’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri	124
3.7.6.1. Gönderim	124
3.7.6.2. Eksilti	125
3.7.6.3. Değiştirim	126
3.7.6.4. Bağıntı Öğeleri	127
3.7.6.5. Yineleme	127
3.7.6.6. Eşdizimlilik	127
3.8. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Bağlaşıklık Özellikleri ile İlgili Genel Değerlendirme	127
3.9. 5., 6., 7. VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ BAğLAşIKLIK ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ GENEL DEğERLENDİRME	129
SONUÇ, TARTIşMA VE ÖNERİLER	135
KAYNAKÇA	142
EKLER	

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Özellikleri	s.30
Tablo 2: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Özellikleri	s.31
Tablo 3: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Özellikleri	s.32
Tablo 4: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Özellikleri	s.33
Tablo 5: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Dilbilgisel ve Sözcüksel Bağlılık Özellikleri	s.129
Tablo 6: 6. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Dilbilgisel ve Sözcüksel Bağlılık Özellikleri	s.130
Tablo 7: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Dilbilgisel ve Sözcüksel Bağlılık Özellikleri	s.131
Tablo 8: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerinin Dilbilgisel ve Sözcüksel Bağlılık Özellikleri	s.132
Tablo 9: 5., 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Bağlılık Sayıları	s.133

EKLER LİSTESİ

Ek 1: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinler	ek s.1
Ek 2: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinler	ek s.14
Ek 3: 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinler	ek s.28
Ek 4: 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinler	ek s.58

GİRİŞ

Dil kavramı, insan yaşamında iletişimsel becerilerin aktif olarak kullanıldığı en yetkin araç olarak tanımlanmaktadır. Dil; insanların duygu, düşünce ve bilgi aktarımlarını gerçekleştirmede canlı ve değişkenlik gösteren bir yapıdır. Dil kavramına ilişkin olarak alanyazında yer alan tanımlamalardan biri şöyledir: ‘Düşüncelerin, duyguların ve isteklerin, toplumsal olarak ses ve anlam açısından ortak öğeler ve kullanımları ile başkalarına aktarılmasındaki çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge birliğidir.’ (Aksan, 2008: 55). Anadili eğitimi ailede başlayıp okul ve sosyal çevreye katılım ile devam eden bir süreç olarak görüldüğünden, okulda alınan eğitimde bu bağlamda dile ait kazanımların gerçekleştirilmesi açısından Türkçe ders kitaplarındaki metinler büyük önem taşımaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki metinler dile ilişkin kazanımlarda etkin bir araç görevi görmektedir bu nedenle bu metinlerin dört temel dil becerisinden biri olan okuma becerilerini, bireyin dili kullanmasında, iletişim becerilerini geliştirmesinde ve sonrasında toplumda var olmasını sağlayacak kaynakları bireye sunacak yetkinlikte olması gerekmektedir. Dilidüzgün’e göre (2008) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin seçimi okuma becerisinden başlayarak bireyin diğer dilsel becerilerini geliştirime sürecini doğrudan etkilemektedir.

Dört temel dil becerisi kapsamında yer alan okuma metinlerinin seçimi; dinleme/izleme, yazma ve konuşma becerilerini etkinleştirecek, bireyin dil gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu noktada, araştırmanın problemi Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerini taşıyıp taşımadıklarının araştırılmasıdır. Öğrencilerin ders kitaplarında karşılaştıkları metinleri öncelikle anlayabilmeleri ve sonrasındaki evrede algılayıp bunlara işlerlik kazandırmaları, sürecin sonunda da metin üretimini gerçekleştirebilmeleri için metnin küçük ve büyük ölçekli yapısı açısından iyi yapılandırılmış metin örneklerini görmeleri gerekmektedir. Küçük ve büyük ölçekli yapıya karşılık gelen metinsellik ölçütleri metnin taşınması gereken öncül koşuldur. Metinsellik ölçütlerini taşıyan metinler bildirişim işlevini yerine getirmektedir. Bundan dolayı, bir metinde öncelikle aranması gereken küçük ölçekli yapıda dilbilgisel ve sözcüksel bağlaşıklık sonrasında ise metnin büyük ölçekli yapısında mantıksal ve anlamsal bağların kurulduğu büyük ölçekli yapıdır. Bir metinde küçük ve büyük ölçekli yapının birbirini tamamlayacak ve eksiksiz biçimde

yer alması metnin hem dilbilgisel hem de anlamsal ve mantıksal açıdan anlaşılabilirliğini göstermektedir. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler bilgilendirici, öyküleyici ve şiir türünden oluşmaktadır. Çalışmada incelenen öyküleyici metin türlerinin seçimindeki nedenlerden biri, öykülerin sözlü ve yazılı kültürün bir parçası olmasıdır. Çoğu birey, çok küçük yaşından itibaren öykü kavramı ile tanışmaktadır. Küçük yaşlarda öykü yapısı ile karşılaşan bireyin zihninde bir şema oluşmaktadır. Bu nedenle okul eğitimi başlayan bireyler öyküleyici anlatımlarla ilgili bir hazırbulunuşluğa sahiptir. Öykü türünün seçimindeki ikinci neden ise, bahsedilen hazırbulunuşluk durumu ile ilgili bireyin bilişsel dönemine göre zihinsel ve dilsel işlemlerinde daha aktif rol oynayacağıdır.

Bu araştırmanın amacı, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Türkçe ders kitabı olarak okutulan kitaplardaki öyküleyici metinlerde yer alan dilbilgisel bağlaşıklık ve sözcüksel bağlaşıklık incelemektir. Bu amaca yönelik aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmaktadır:

- 1- 2018-2019 eğitim öğretim döneminde yayımlanmış olan Türkçe ders kitaplarındaki (5.-8. sınıflar) öyküleyici metinlerde özgün ve sadeleştirilmiş özellikte olmaları nedeniyle bağlaşıklık örüntüleri açısından bir farklılık yaratmış mıdır?
- 2- 2018-2019 eğitim öğretim döneminde yayımlanmış olan Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan dilbilgisel bağlaşıklık örüntüleri nasıldır?
- 3- 2018-2019 eğitim öğretim döneminde yayımlanmış olan Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde sözcüksel bağlaşıklık örüntüleri nasıldır?
- 4- 2018-2019 eğitim öğretim döneminde yayımlanmış olan Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinlerin bağlaşıklık örüntüleri sınıflara göre farklılık göstermekte midir?

Okuma becerisi, dil öğretiminde ve dil ile ilintili olan sosyal ve toplumsal değerlerin gelişmesinde etkin bir noktadadır. Bunun yanı sıra, dört temel dil becerisi göz önüne alındığında okuma; bilgiyi edinme, kullanma ve bilgidan çıkarımlarda bulunma konusunda bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Okuma metinlerindeki tümcelerın dilbilgisel ve işlevsel açıdan anlaşılabilirliğı öğrencinin okuduğunu anlamada

ve anlamlandırmadaki sürecini hızlandıracaktır. Böylelikle öğrenci metni anlamlandırması ile metin üretim noktasına yani yazma becerisine geçiş yaptığında daha iyi bir yol izleyebilecektir.

Dört temel dil becerisinden biri olan okuma becerisi içerisinde okumanın amacını, okuyan kişiyi, okunan zamana göre metni ve bu basamakları bütün olarak içermektedir. Dolayısıyla Türkçe kitaplarında yer alan metinler dil becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir basamak oluşturacaktır. Öğrencilerin bilişsel becerilerine destek sağlayan ve bu bilişsel becerileri geliştirmeye yönelik hazırlanan bu metinlerin, yapı ve işlev açısından uygun olması gerekmektedir. Metinlerin dilbilgisel yapılarının metindilbilim düzlemindeki ölçütlere uygunluk göstermesi, dilbilimsel olarak küçük ölçekli yapıdan büyük ölçekli yapıya yani metnin anlamlandırılması ve çözümlenmesine geçişteki adımdır. Bu bağlamda; kitaplarda yer alan metin türlerinin ayrımı, metinlerdeki metinsellik ölçütleri, metinlerin içerdiği özellikler öğrencinin hem bilişsel düzeyine hem de sosyo-kültürel bağlamı oluşturmasındaki izleğine etki etmelidir. Tüm bunların sonucunda öğrencinin; anlama ve anlamlandırma sürecini tamamlayıp metin üretim sürecine adım atmada yol kat etmiş olması beklenmektedir (Dilidüzgün, 2008: 33).

Araştırma; 2018-2019 eğitim öğretim yılı ikinci kademe (5., 6., 7. ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metin türüne ait metinlerin metinsellik ölçütlerinden küçük ölçekli yapıyı oluşturan dilbilgisel ve sözcüksel bağlaşıklığın belirlenmesi ve metinlerin bu ölçütlerle çözümlenmesi ile sınırlı tutulmuş olup metnin büyük yapısını oluşturan ölçütler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Okuma sürecinde, öğrencilerin metinleri anlayıp anlamlandırmaları ve sonrasında da metin üretim süreçlerinde etken olarak bulunabilmeleri iyi seçilmiş metinlerle karşılaşmaları ile gerçekleşmektedir. Bundan dolayı seçilen metinlerin öncelikli olarak metnin dilbilgisel ve sözcüksel yapısını sonrasında da yapı ağlarının oluşturduğu bağlamı karşılar nitelikte olmalıdır. Metinlerde bu süreçlerin işlemesi için metinsellik ölçütlerinin eksiksiz bir biçimde seçilen metinlerde yer alması gerekmektedir. Okuma sürecinin, dört temel dil becerisi açısından önemi büyüktür. Nitelikli ve metni hem yapısal hem de işlevsel açıdan donanımlı kılan bağlaşıklık ögesi hem dilbilgisel hem de sözcüksel açıdan sunulan metinlerde yer almalıdır. Türkçe derslerinin metinler aracılığı ile işlenmesinden dolayı metnin metinsellik

ölçütlerinin her birine uygun olması öğrencinin metinde dilbilgisel ve anlamsal bütünlüğü yakalamasını sağlayacaktır. Anadili açısından iyi yapılandırılmış metinlerle eğitim alan öğrenciler derslerde ve yaşamın diğer alanlarında önlerine çıkan metinleri kolaylıkla algılayabilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. METİNDİLBİLİM VE METİNDİLBİLİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Metinlerle ilgili en eski çalışmalar, Orta Çağ'da Antik Yunan ve Roma'dan günümüze kadar gelen, güzel söz söyleme ve hitabet sanatı anlamına gelen sözbilim ile ilgili çalışmalardır (Torusdağ ve Aydın, 2017: 22). Sözbilim çalışmaları; siyasi konuşmaların anlaşılabilirlik, etkileyicilik ve inandırıcılık kazanması nedeniyle sözlü metinleri odak noktası yapan ve dilde kuralları, kavramları ve düzenlemeleri gerçekleştiren bir metinleştirme sürecine işaret etmekteydi. Metindilbilimin başlangıç noktasını oluşturan sözbilim ile metindilbilimin ortak özellikleri oluşturduğunu sonraki çalışmalarda Beaugrande ve Dressler belirtmişlerdir. Bu özellikler ise; düşüncelerin oluşturularak, düzenli ve sistemli bir biçimde kontrol edilmesi, fikirlerin ve ifadelerin arasındaki geçişin bilinçli bir eğitime tabi tutulması, metinlerin dinleyiciler veya alıcılar üzerindeki etkileri açısından değerlendirilebilir ve metinlerin belli amaçlarla üretilmiş etkileşim araçları olduğudur. Bağlamlara uygun dil düzenlemeleri oluşturmak, metindilbilimsel anlayışın eski çağlara uzanan dil çalışmalarına dayandığının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. O dönemlerdeki çalışmalara bakıldığında sözbilimin asıl amacının dilbilgisi üzerine odaklanmaktan çok konuşma yoluyla dinleyenleri etkileyebilmek olduğu görülmektedir. Bu da sonradan Prag Okulu'nun metindilbilimi düzene sokacak olan işlevsel boyutun ön görüntüsünü yansıtmaktaydı. Sözbilim sonrasında, 17. yüzyılda temelleri atılmış olan ve inceleme alanı metnin dilsel düzenleniş biçimi ve tümce üstü özellikleri belirlemek olan biçembilim alanına dahil olmuştur. Biçembilim yazılı metinler doğrultusunda incelemeler yaparken, sözbilimin inceleme alanını konuşma metinleri oluşturmaktadır (Dilidüzgün, 2008: 16).

1950'li yıllara gelindiğinde Zellig Harris (1952) Söylem Çözümlemesi (*Discourse Analysis*) adlı çalışmasıyla metin kavramının en büyük dil birimi olarak gerekli olduğunu söyleyen ilk dilbilimci olmuştur (Torusdağ ve Aydın, 2017: 32). Harris, bu çalışmada dilin tümcelerle sınırlandırılmadığını, bunun yerine söylemin yer aldığını belirtmiş ve bu anlamda tümce üstü dil çalışmalarında önemli bir adım

atmıştır. Metindilbilim terimi ilk olarak, Coseriu (1955) tarafından kullanılmıştır ve metni yapısal, işlevsel ve anlamsal bir üçlem içerisinde ele alıp tüm bu açılardan incelemek metindilbilimin tabanını oluşturmuştur. Metindilbilim, tümceler arası bağlantıları temel alarak incelemede bulunan ve dil kullanımını metin üretim sürecinde düşünen, metni bu işlev, yapı ve anlam bütünlüğünde alan bir dilbilim dalıdır (Hengirmen, 2007: 276). Metindilbilim, 1960'lı yılların sonundan günümüze değin gelişen ve bugün de yapılan çalışmalar ile gelişimini sürdüren bir alan olmakla birlikte zaman çizgisinde birçok değişiklik ve yenilikleri de bünyesine eklemiştir. Salt olarak bir tanımlama yapıldığında metindilbilimin içeriğini sözlü ve yazılı metinler, bu metinlerin dilbilgisel ve anlamsal yapıları ile birlikte dilin iletişimsel düzlemi ve kullanım koşulları oluşturmaktadır (İşeri, 2017: 92). Bu dönemden sonra R. Jakobson ve E. Benveniste bir sözcelem dilbilimi oluşturmada ilk adımı atmışlardır (Kıran ve Eziler Kıran, 2010: 150). Sözcelem kuramı; konuşucu-dil ve bağlam arasındaki ilişkiler bütünüdür. Somut ve devinimsel bir dilsel üretim sürecidir. Diğer taraftan R. Jakobson, yazılı veya sözlü iletişimde altı temel ögenin varlığını belirtmektedir. Bunlar; konuşucu, alıcı, ileti, gönderge, kanal ve kod. Bu öğeler bir bildirişim sürecinin gerçekleşmesi için gerekenlerdir.

Metindilbilim alanında dilbilimsel çözümlemelerin tümceden daha büyük yapılarla, metinlerle gerçekleşmesi gerektiğini vurgulayan bir diğer dilbilimci de Hartman'dır. 1964'te yazmış olduğu Metin, Metinler ve Metin Sınıfları (*Text, Texte, Klassen von Texten*) adlı makalesi Almanya'daki metindilbilim çalışmalarının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bunlara ek olarak metindilbilim, dili genel olarak tümceyle, tümce üretimiyle sınırlandıran dönüşümlü üretimsel dilbilime tepki olarak doğduğu da kabul edilmektedir (Aksan, 1993: 257). Hartman ve öğrencilerinin sürdürdüğü çalışmalar tümce ötesi yapısal ilişkiler, metin ve söylem kavramlarının niteliğinin anlaşılması açısından büyük katkı sağlamıştır (Dilidüzgün, 2008: 9). 1970'li yılların başında Yapısal Dilbilim ve Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi'nin etkisiyle metin tümceleri arasındaki dilbilgisel bağları ve bu bağları sağlayan dil unsurlarını incelemek metin çözümlemelerinin önceliği olmuştur. Sonrasında ise Halliday ve Hasan dil sisteminin üç işlevsel-anlamsal ögesi olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar; düşünsel (ideational), kişilerarası (interpersonal) ve metinselliktir. Böylelikle, dilin özellikle metinsel işlevini vurgulamışlardır (Halliday

ve Hasan, 1976: 26). Van Dijk (1973) de aynı yıllarda metnin büyük ve küçük yapısı kavramlarından bahsedip metnin anlambilimsel yapısının hem bir tümce düzeyinde olabileceğini hem de hem de metnin bütününe gönderimde bulunabileceğini belirtmiştir. Ayrıca Van Dijk'e göre metnin önerme yapıları ve bunlar arasındaki ilişkiler küçük yapıyı oluşturmaktadır (aktaran Rifat, M., 2014) .

1981'lere gelindiğinde metindilbilime en etkin ve bugün de geçerliliğini sürdüren metinsellik ölçütlerini oluşturan yaklaşım Beaugrande ve Dressler'in çalışmasında karşımıza çıkmaktadır. Beaugrande ve Dressler'in görüşüne göre metin iletişimsel bir işlev taşımalı ve metinde bağlaşıklık, bağdaşıklık, kabul edilebilirlik, amaçlılık, bilgisellik, durumsallık ve metinlerarasılık ölçütleri bulunmalıdır. Bu yedi birimden birinin eksik olması metnin iletişimsel bir metin olma özelliğini engellemektedir.

1.2. METİN KAVRAMI

Metin kavramına ilişkin tanımlamalardan önce metnin-sözlü veya yazılı-insan iletişimde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek gerekir. İletişim, bilgi paylaşımı ve kültürün aktarılmasındaki en önemli unsurlardan biridir. Tüm bunlar metinlerin oluşturulması ile gerçekleşmektedir. İletişimin sağlanabilmesi ve bireyler arası aktarımında metinler kullanılmaktadır. Alanyazında metin kavramı ile ilgili tanımlamalara bakıldığında;

Birincil olarak, güncel TDK sözlüğe göre metin bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimeler bütünü, tekst olarak tanımlamaktadır. Sonrasında ise metin kavramını (Aksan, 1993: 257) bir iletişim sırasında gerçekleşen birbirleriyle ve dil dışı etkenlerle bağlantılı bir sözceler bütünü olarak tanımlamaktadır. (Torusdağ ve Aydın, 2017: 12) kültürel değişim sürecinde herhangi bir konu veya olayın, bilginin yazılı ya da sözlü olarak, dil aracılığı ile oluşturulması sonucunda ortaya çıkan söz bütünü olarak biçiminde tanımlarken, (Onursal, 2003: 6) ise birbirlerine bağlaşıklık ve bağdaşıklık ölçütleriyle bağlanmış olan tümce dizilerinin bir anlam bütünü oluşturmasıyla meydana gelen, belli bir iletişim amacı ile üretilmiş, başı ve sonu kesin çizgilerle belirlenmiş yazılı ya da sözlü en büyük dil ürünü olarak betimlemektedir. Bunların yanında, metin Türkçede

betik sözcüğüyle de karşılanmaktadır (Vardar, 2002: 38). Betik sözcüğünün anlamına bakıldığında ise dilbilimde inceleme konusu olan düzlemdeki sözceler bütünü, konuşucunun edimli kıldığı dil olarak tanımlanmaktadır. Uzun'un tanımlamasına göre ise, metin belirli içkin özelliklere sahip nesne değil, belli beklentilerin tamamlanıp tamamlanmadığına dönük alıcının kendisi için verdiği kararlar doğrultusunda metin olma ya da olmama özelliği gösteren bir nesne biçimindedir (Uzun, 2001: 97). Beaugrande ve Dressler'in metin kavramına yönelik yapmış olduğu betimlemeler de metinsellik ölçütleri içerisinde yer alan unsurları kapsayacak biçimde olduğu için yalnızca tümcelerüstü birim veya tümce dizisi betimlemeleri metnin iletişimsel işlevini dahil etmemektedir. Bu nedenle dil öğelerinin biçimsel olarak birbirine bağlı olmasının yanında metindeki görüşlerin birbiriyle tutarlılık da taşıması gerektiğini belirtmektedirler (Dilidüzgün, 2008:23). Halliday ve Hasan'ın metin tanımlaması ise biçimsel bir birlikte bulunuşun yanı sıra, anlam bağıntılarının işlenmesidir ve metnin tümcelerden değil tümceler ile oluştuğunu belirtip bir metnin diğerine kodlanması ile bir sistem oluşturulmaktadır (Halliday ve Hassan, 1976: 2).

Tüm bu tanımlamalar bir araya getirilip bir tanımlama yapıldığında metin yazılı veya sözlü olarak, tümcenin ötesinde, biçimsel, yapısal ve anlamsal bağların kurulduğu ve bildirişimi önceleyen, iletişim işlevli bir bütünlüktür.

1.3. METİNDİLBİLİME YAPISAL VE ANLAMSAL BAKIŞ AÇILARI

Tezin bu bölümünde metindilbilime yapısal ve işlevci bakış açıları hakkında bilgi verilecektir.

L. Tesnière'nin Bağımsal Dilbilgisi yöntemini metne uyarlayan Weinrich tümcenin yüklemine tümcedeki diğer birimleri seçebilmesi nedeniyle eylem belirlemesi yapmıştır. Tümcenin sözdizimsel yapısına işaret eden bu yöntem tümcedeki eylemi ve eylem ile biçim alan diğer birimleri göstermektedir. Weinrich'in yöntemine göre metinleştirme, metnin sözdizimsel yapısını işaret eden dizisellik ile metnin çözümlemesi ile oluşan dizimsel ilişkiyi kapsayan bir matriks biçimindedir. Alanyazındaki diğer ve metindilbilimde öncü yapısalci yaklaşım olarak da bilinen Harweg'in tümce dizileri arasındaki ilişki düzenini betimlemesidir. Harweg'in öne sürdüğü ve metindeki düzenlemeyi sağlayan 'değiştirim'

(substitution) ilkesidir. Metindeki birimler Harweg'e göre bir ifadenin aynı anlamı veya gönderimli biçimde bağlaşıklık ve tutarlılık ilkelerini oluşturmaktadır. Yani bu ilişkiler dizisel (paradigmatic) veya dizimsel (syntagmatic) düzlemlerde gerçekleşmektedir. Aynı zamanda Harweg, metin modelinde üç bileşen bulunmaktadır. İlki, yukarıda da bahsedildiği üzere 'değiştirim', ikincisi, tümcelerin metnin bütünüyle ilişkisidir. Bu da metnin büyük yapısına, 'tutarlılık'a gönderimde bulunmaktadır. Metnin biçimselliğini metin içindeki değerleri dikkate alarak betimlemektedir. Üçüncü bileşen ise, konuşucu/dinleyici ilişkisini içermektedir. Ancak, Harweg'in metin modeli ile bilinmesi gereken 'değiştirim' ilkesinin metnin işleyişine yön vermesidir (Torusdağ ve Aydın, 2017: 33).

1960'lı yıllara kadar Yapısal Dilbilim ve Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi ile tümce düzeyinde yapılan çalışmalar, tümceler arasındaki dilbilgisel bağlar ile bu bağları oluşturan dil birimlerini incelemiştir. Sonrasında, Hjelmslev'in 'Dil göstergeler dizgesinden çok bir ilişkiler dizgesidir' yorumuyla tümce üstü birimlerin gerekliliğini vurgulamış ancak dil kullanımının 'metin' kavramıyla ilk özdeşleştirilişi Harris tarafından yapılmıştır. 'Tümceyi daha geniş bir çerçeve içinde, yeni bir çerçeve ile ele alan Harris, dilin yapısı üzerinde dururken bildirişmeyi sağlayan bir birim olarak tümcenin, dilin çeşitli kesimlerinde değişik nitelikler taşıdığına, bir düşünceyi eksiksiz anlatmadaki yetersizliğine dikkati çekmiş, tümceden büyük birimler üzerinde çalışmanın gereğine işaret etmiştir' (Aksan, 1980: 131). Harris'in bu kuramı *Dizgeci İşlevsel Dilbilim* temelinde yer almaktadır. Dili, anlamı oluşturmak için birbiriyle ilişkili dizgeler ağı olarak görür ve toplumsal bir olgu olarak nitelendirdiği dilin yalnızca biçimsel değil, işlevsel olarak, yani kullanım bağlamı içerisinde incelenmesi gerektiğini savunur (Ercan: 2018, 154). Harris'in çalışmaları dilin yapısal (biçimbirim, sesbirim) özellikleri ile sözdizimi işaret eden tümceyi merkez alan üretimsel dilbilimin temelini oluşturmaktadır.

Bu dönemin ardından metindilbilimde sözdizimsel tümce incelemelerinin yerini anlam, eylem ve metin çalışmaları almıştır ve bu dönem edimsel bir dönüm noktası olarak anılmaktadır. Bu süreçte dilin işlevsel düzlemi, yani bağlam ve iletişimsellik metnin yapısı kadar önemli bir duruma gelmiştir. Edimbilimle birlikte metindilbilim gelişmiş ve dolayısı ile yazılı sanat yapıtları metindilbilimsel yaklaşım ile incelenmeye başlanmıştır (Demircan, 1990: 100). Bununla birlikte dilin 'bağlam'

boyutu ‘sözcelem kuramı’ ile ilk kez R. Jakobson ve 1960’lı yıllardan sonra, E. Benveniste tarafından ele alınmıştır. Sözcelem; konuşucu-dil-bağlam arasındaki gerçekleşen iletişim olarak tanımlanmaktadır. Konuşucu, dili bir araç olarak görür ve sözceye dönüştürür. Sözcelem, sözceyi üretme işidir. Sözce, tek bir sözcük, eksik veya tam bir tümce bir metin, roman, gazete makalesi olabilir. Sözcelem kavramı, dilin edimsel bir düzlemi olduğunu ortaya koymuştur. Dil sorunlarını ilk kez edimle ilişkilendiren J.L. Austin olmuştur. Dilin yüzey yapısında görünmeyen örtük yapısına dönük çalışmıştır. ‘*How to Do Things With Words*’ (1955) adlı çalışmasında üç tür dil edimini ele almıştır. Bu edim türleri J. R. Searle tarafından geliştirilmiş olan dil edimlerinden düzsöz bir sözcenin fiziksel olarak üretimini, edimsöz ise sözcenin üretiminin ardından gerçekleşen emir, istek, öğüt, uyarı, tehdit, söz verme gibi durumları, etkisöz ise düzsöz ve edimsözün konuşucunun alıcı üzerindeki oluşturduğu etkiyi içermektedir (Dilidüzgün, 2008:12).

Diğer taraftan işlevsel bir bakış açısı olarak, dilin işlevsel, bağlam boyutuna ilk katkıyı sağlayan Malinowski, ‘Durum Bağlamı Kuramı’nı oluşturmuştur. Bu kuram ile dil-içi bağlam ile birlikte metnin gerçekleştiği durum belirtilmektedir. Bu kurama göre, sözceler anlaşılabilmek için yaşamsal bağlamın gerçekleştiği andadır ve sınırları çizilmemiştir. Dilin biçimsel yapısına işlevsel bir bakış açısı getiren Malinowski, biçimlerin kullanım durumlarına göre taşıdıkları değerleri ele almıştır. Malinowski’nin ortaya koyduğu metniçi bağlam kavramı, Ogden Richards’ın *The Meaning of Meaning*, Firth’ün *Personality and Language in Society* ve Hymes’in *Models of Interaction of Language and Social Setting* adlı çalışmalarına taban oluşturmuştur. Bu kuramı geliştirip farklı bir bakış açısı sunan Firth ise, durum bağlamının toplumsal uzlaşma amacı taşıdığını belirtip anlamaya dayalı bir toplumsal çözümleme olduğunu savunmaktadır (Dilidüzgün, 2008: 16).

Dilin iletişim bağlamında yapıtlarına başvuran Halliday dil sistemine ilişkin üç işlevsel – anlamsal öğeden bahsetmektedir. Toplumsal bağlamı ele alan dil çalışmalarının metin düzleminde çalışması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunlar; düşünsel (ideational) öğe, kişilerarası (interpersonal) öğe ve metinsel (textual) öğe’dir. Halliday’e göre dilin en temel işlevleri yaşantılarımızı anlamlandırmak ve toplumsal ilişkilerimizi ortaya koymaktır. Bunlar, nesneleri ve eylemleri öncelikli olarak ulamlaştırma, sonrasında sınıflandırıp insan deneyimlerini inşa etmektedirler.

Bu yapılanmada dilbilgisel yapılar ve sözcükler anlamlı bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu anlamlı örüntü, düşünsel ve mantıksal olarak üzere iki bileşenlidir ve dilin düşünsel üstişlevini (ideational metafunction) oluşturmaktadır. Dilin yansıma veya temsil özelliğini vurgulamaktadır. Dilin diğer işlevi de kişilerarası üstişlevini (interpersonal metafunction) oluşturan, eylem veya hareket yönünü betimleyen işlevdir. Açılımında ise bir öneri veya teklif belirtildiğinde, kişi, olay veya nesnelere ilişkin tutum sunulduğunda dil ‘eylem’i değiş-tokuş olarak kullanmaktadır. Bu işlev, hem kişisel hem de etkileşimsel düzeydedir. Diğer bir işlev olan metinsel üstişlev (textual metafunction) ise dilin ‘ileti’ amacına yönelik bir görev üstlenmiştir. Bu da metin bağlaşıklığını oluşturmayı hedeflemektedir (Ercan, 2018: 167).

Metindilbilimde tümceler ötesinde metin kavramına geçişte Van Dijk’in derin-yüzey yapı kavramı önemli bir adım olmuştur. Dijk’e göre metnin derin yapısını yani anlamsal boyutu, metin içerisindeki tümcelerdeki önermelere ve önermeler arasındaki yapılanmalar oluşturmaktadır. Bir metin üretim sürecinde silme, genelleştirme ve yapılandırma işlemi gerçekleştirilmektedir. Böylece yine metnin çekirdeğine ulaşılmaktadır. Van Dijk’in bu görüşlerini destekler biçimde (R.A. Beaugrande, 1985: 42) tümce düzeyinde değerlendirmenin eksiklik oluşturacağını, bağlamdan bağımsız bir çözümlemenin metnin iletişim değerini göstermeyeceğini belirtmiştir (Aksan, 1990: 22). Dolayısıyla metin tümceler yığını olmadığını, dilbilgisel ilişkilerin yanı sıra, anlamsal ilişkilerin de var olduğunu belirten metinsellik ölçütlerini belirlemişlerdir. Metindeki bütüncüllüğün kavranması açısından dilbilgisel birimlerin oluşturduğu anlamsal bağlantılara ulaşmak gerekmektedir.

1.4. METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ

Metindilbilimde metnin yapısı ele alınırken diliçi ve dildışı ilişkiler bir bütün olarak incelenmektedir. Bunun nedeni de metnin yüzey yapısındaki biçimsel, sözdizimsel bağlantıların oluşturulmasının yanı sıra metnin kullanılacağı bağlam, metnin iletişimselliğini aktif hale getirecek olan konuşucu-dinleyici, konuşulan dilin kültürel ve toplumsal yapısıdır. Bugüne değin yapılan çalışmalar ve metin yapıları

incelendiğinde tümcelerın art arda dizilmiş olması anlamlı bir bütünlük sağlamak için yeterli olmamaktadır, metnin aynı zamanda bir ‘bildirişim’ işlevi de taşıması gerekmektedir. Beaugrande ve Dressler’in bu alana bakış açısı ‘işlemci yaklaşım’ başlığı altında değerlendirilmektedir. Bu yaklaşıma göre metin birbirine dilbilgisel olarak bağlıdır bununla birlikte bu dilbilgisel bağlar tutarlı bir bütünlük oluşturmaldır. Tüm bu değerleri göz önünde bulunduran Beaugrande ve Dressler’in metinsellik ölçütlerini ortaya koyan yedi temel ilkesi ve metnin iletişimini kontrol eden üç ayrı ilkesi bulunmaktadır. Metnin yedi ölçütünü oluşturan birimler *metin merkezli* ve *kullanıcı merkezli* olmak üzere iki bölümde incelenmektedir (Beaugrande ve Dressler, 1981: 11).

Metnin iletişimini kontrol eden ilkeler; *etkinlik (yeterlilik)*, *etkililik* ve *uygunluk* ilkeleridir. Bunları kısaca metin içerisindeki değerleri açısından betimlersek;

Etkinlik/Yeterlilik (Efficiency): Metinde iletişime katılanlar tarafından en az çaba yasasının öngördüğü biçimde dilin verimli bir şekilde kullanılmasıdır.

Etkililik (Effectiveness): İletişimin hedefine dönük en uygun koşulların yaratılmasını içermektedir.

Uygunluk (Appropriateness): Bu ilke ise metnin bağlamı yani kullanılacağı uyumunu kapsamaktadır. Metnin düzenlenişi ve metinsellik ölçütlerinin sağlandığı yollar arasındaki uyumu işaret etmektedir (İşeri, 2017: 114).

Metin merkezli ölçütlere bakıldığında bağlaşıklık ve bağdaşıklık ölçütlerinin metnin yüzey yapısı ile derin yapısını bir bütünlük halinde bir arada tuttuğu ve bu ilkelerden birinin metinde eksik olması durumunda metnin bildirişim işlevini yerine getiremeyeceğini göstermektedir. Dolayısı ile bağlaşıklık koşullarını yerine getiren bir metin, bağdaşıklık ölçütlerinden birinde eksiklik gösteriyorsa bu noktada metinsellikten söz edilememektedir.

1.4.1. Metin Merkezli Ölçütler: Bağlaşıklık ve Bağdaşıklık

İnsanlar dilsel iletişimi gerçekleştirirken metinleri araç olarak kullanmaktadır. Metinler, dilsel-dilbilgisel ve anlamsal-mantıksal olarak bütünlük içermektedir. Metinleştirme süreci, iletinin mantıksal-anlamsal bağlarını kurulabilmesi için iletinin

taşıyıcısı olan dilsel kodlamanın biçimsel ve dilsel-dilbilgisel bağıntılı olması gerekmektedir. Keçik ve Uzun'dan alınan örnekte tek tek yer alan tümceler bir paragraf haline getirilerek mantıksal-anlamsal bağlar kurulurken, yinelenen birçok öge silinmekte ve biçimsel olarak değişiklik yapılmaktadır. Böylelikle, bu tümcelerin tek tek tümceler olmaktan çıkıp metin biçimine gelişi sağlanmaktadır (Keçik ve Uzun, 2004: 11).

*Hakan eve erken geldi.
Hakan hastaydı.
Hakan'ın ateşi vardı.
Suzan Hanım çok şaşırıldı.
Ateş iyice yükseldi.
Suzan Hanım aile doktoru Salih Bey'i aradı.
Salih Bey evde yoktu.
Suzan Hanım uğraştı.
Hakan'ın ateşi düşmedi.
Suzan Hanım, Hakan'ı hastaneye götürdü.*

Yukarıdaki tümceler tek tek ele alındığında bağlamdan bağımsız olarak bir anlam taşımakta ancak bir bütünlük oluşturmamaktadır. Bu tümceleri bağlam oluşturarak bir dil ve mantık düzlemine oturtularak bu bütünlük sağlanabilmektedir. Bu biçimde oluşturulan metin, metinsellik değeri kazanmaktadır. Yukarıda tek tek biçimde yer alan tümceler aşağıdaki biçimde yapılandırılmaktadır:

Hakan eve erken geldi. ÇÜNKÜ hastaydı VE ateşi DE vardı. AnneSİ Suzan Hanım BUNA çok şaşırdı. BİRKAÇ SAAT SONRA ANNESİ, Hakan'ın ateşi iyice yükseldiĞİ İÇİN aile doktoru Salih Bey'i aradı AMA Salih Bey evde yoktu. BUNUN ÜZERİNE Suzan Hanım HAKAN'IN ATEŞİNİ DÜŞÜRMEK İÇİN uğraştı. ANCAK ateşi düşmedi. Suzan Hanım, HAKAN'IN ATEŞİNİ DÜŞÜREMEYİNCE Hakan'ı hastaneye götürdü.

Tümceler biçiminde yer alan örnek, bir metin durumuna dilsel ve mantıksal bağlayıcılar ile donatılarak bir bağlam oluşturmuş ve metin böylelikle bir bütün haline gelmiştir.

1.4.1.1. Bağlaşıklık

Metinselliğin temeli ve metin odaklı ölçütlerinden biri olan bağlaşıklık metnin yüzey yapısı diğer bir deyişle metindeki tümcelerin sözdizimsel ve sözcüksel yapısıyla ilintilidir. Metindeki dilsel, dilbilgisel uyum üzerine yapılandırılan bağlaşıklık kavramı, Beaugrande ve Dressler (1988: 49) tarafından kısa süreli olarak değerlendirilen metnin yüzey yapısını ele alan dilbilgisel olarak bağımlı yapılardır.

Sözdizimin temel birimlerini oluşturan sözcük öbekleri, yan tümceler ve ana tümceler, anlamı ve kullanımı işaret eden asıl göstergelerdir (Dilidüzgün, 2017: 28). Çünkü metindeki bağlaşıklık; metnin içerik şemasını oluşturur, düşünsel bağları belirginleştirir; düşünsel bağlar da metinde tutarlılığa işaret etmektedir. Dolayısıyla metnin bağlaşıklık yapılarının oluşturulması, tutarlılık yapısını oluşturmada bir adım oluşturmaktadır.

Bağlaşıklık, dilbilgisel bağlaşıklık ve sözcüksel bağlaşıklık olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır. Dilin ekonomik kullanımına yöneliktir ve metindeki derin yapıya ulaşmak için dilsel birimlerin farklı biçimlerde yinelenmesi ve biçimsel-sözcüksel değişimlerini içermektedir. Bağlaşıklık öğelerinden gönderim öğeleri; ad veya ad öbeklerine göre anlam taşıdığından, sözlüksel olarak bir anlam taşımamaktadırlar. Gönderim ilişkisi kuran birimler adılar, adlar üzerindeki iyelik ve belirtme durum ekleri, çekimli eylemlerdeki kişi ekleridir.

Halliday ve Hasan'a göre, bağlaşıklık; bir metnin anlamına dönük bir yapılanmadan çok, anlamsal bir yapı olarak nasıl oluşturulduğu ile ilgilidir. Halliday ve Hasan, bağlaşıklığın metindeki anlam ilişkilerini ortaya koyduğunu ve bir tümce dizisinin metin olabilmesi yani metnin doğru bir biçimde biçimlendirilebilmesi için gerekli olan özelliklerin bağlaşıklık ilişkileri ile sağlandığını, metnin doğru biçimlendirilmiş olmasının, metin olan ile metin olmayanı ayırt etmeyi kolaylaştırdığını ifade etmektedirler (Halliday ve Hasan, 1976: 26). Beaugrande ve Dressler ise metnin yüzeyinde yer alan dil unsurlarının dilbilgisel biçim ve şartlara göre birbirlerine bağlı olduklarını, bağlaşıklığın dilbilgisel bağımlılıklarla ilgili olduğunu belirtmektedirler (Beaugrande ve Dressler, 1981: 3).

Halliday ve Hasan bağlaşıklığı iki temel başlık altında toplamıştır. Bunlardan ilki *gönderim*, dilin anlamsal düzeyini işaret ederken, ikincisi de *değiştirim*dir ve bu öge de dilin dilbilgisel düzeyine işaret etmektedir. Bu bakış açısıyla değiştirim, sözcükler, öbekler ve tümceler gibi dilsel birimlerin ilişkilerini temel almaktadır. Gönderim ise öğelerin anlamsal ilişkilerini ele almaktadır. (Halliday ve Hasan, 1976: 6).

1.4.1.1.1. Gönderimsel Bağlılık

Gönderimsel bağlaşıklıkta gönderim belirleyicileri saptanmakta ve bu belirleyicilerin ilişkili olduğu birimler bulunmaktadır. Metinsel gönderim, gönderim ögesinin anlama dönük yorumunu kendinden önceki ve sonraki diğer birime göre biçimlendirmektedir. Bu tür yapıların bağlamsal durumla ilgili olduğu ve sıralı tümcelerde dili ekonomik olarak kullanma adına yapıldığı bilinmektedir. Gönderim ögeleri, birimsel olarak kendi başlarına bir anlam taşımamakta ancak başka bir öge ile kurdukları gönderim ilişkisine bağlı bir anlam oluşturmaktadırlar. Her metinde kendinden önceki veya sonraki tümceye gönderimde bulunan bir gönderim ögesi bulunmalıdır. Bu bilgi ışığında iki tür gönderim türü betimlenmektedir: artgönderim (anaphoric reference) ve öngönderim (cataphoric reference). Uzun'a göre, 'Bağlantılı bir dil olan Türkçede gönderim ögelerinin çoğunluğundaki *ekli* yapı, bu ögelerin biçimbilimsel açıdan ardıl öge/öncül öge olması bakımından ayrıştırılarak ele alınmaktadır. Bunun yanında öncül/ardıl ayrımının Türkçede bağımlı/bağımsız ayrımıyla çoğunlukla örtüşmesi de bu sezdirimin dayandığı ilişkilere önem kazandırmaktadır (Uzun, 1995: 37). Bu durumdan yola çıkarak, metindeki gönderim ilişkilerinde 'öncül gönderim ögeleri' kişi adıları, gösterme adıları, dönüşlülük adıları, gösterme sıfatlarıdır. İyelik ekleri, belirtme durum eki, ilgi eki ve kişi ekleri ise 'ardıl gönderim ögeleri' olarak betimlenmektedir.

Bir metinde gönderim ağları kurma, metindeki konu sürekliliğinin sağlanması ve konusal rolleri açısından birbirleriyle ilişkilendirmede ara rolü yüklenen bir eylem durumunu işaret etmektedir.

1.4.1.1.1.1. Artgönderim (*Anaphora*)

Metinde açık ad, adıldan önce kullanılmış ise burada artgönderim bulunmaktadır. Bu açık adın kapsamında bir kişi, kavram veya olay yer almaktadır ve bu ögelere gönderimde bulunmaktadır. Artgönderim ile metnin konusunu oluşturan bilgi tekrarı gerçekleştirilir böylece de metnin çizgiselliği ve sürekliliği sürdürülmektedir (İşeri, 2017: 118).

Ör(1); *Gülcan bugün Ankara'ya gidecek. O valizlerini hazırladı ve az sonra otogara gidecek.*

Örnek(1)'deki 'Gülcan' ve 'o' kişi arasında bir gönderim ilişkisi bulunmaktadır. I. tümcede açık ad olarak verilen 'Gülcan' II. tümcede 'o' kişi adına artgönderimde bulunmaktadır.

Literatürde (İşeri, 2017), (Torusdağ ve Aydın, 2017) ve (Dilidüzgün 2008)'in çalışmalarından yer alan birçok sınıflamada bağlaşıklık ögeleri farklı biçimde ele alınmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi Torusdağ ve Aydın'ın bağlaşıklık sınıflamasında artgönderim içerisinde yer alan öncül artgönderim ögelerinden gösterme adıları, anlatımda kısalık sağladığı ve eski bilginin tekrarını önleyip metni sıkıcı olmaktan kurtaran bir bağlaşıklık ögesi olarak betimlenmektedir (Torusdağ ve Aydın, 2017: 110).

Ör(2); *Herkes Kızılay'a gidiyor, orada toplanmak için anlaşıştık.* İkinci tümcedeki 'orada' gösterme adılı, birinci tümcedeki 'Kızılay'a' sözcük grubuna gönderimde bulunmaktadır.

Öncül artgönderim ögelerinden *dönüşlülük adıları* ise şu biçimde örneklendirilebilir:

Ör(3); *Aslı kibirli bir kızdır. Varsa yoksa **kendisini** düşünür, ailedeki hiç kimsenin üzüntüsü ona etki etmez.*

Öncül artgönderim ögelerinden sonuncusu ise, *gösterme sıfatlarıdır*. Bir örnekle açıklanacak olursa;

Ör(4); *Kız kardeşi, Hasan'a bilyeleri nereye koyduğunu sordu. Hasan, bilyelerin evde olmadığını, onları eski bir kutunun içine koyup sokaktaki çöp arabasına attığını söyledi. Hasan'ın bu cevabı kız kardeşini sinirlendirmiş olmalı ki kız birden delirdi.*

Örnek(4)'teki *bu cevabı* gösterme sıfatı bir önceki tümcedeki 'Hasan, bilyelerin evde olmadığını, onları eski bir kutunun içine koyup sokaktaki çöp arabasına attığını söyledi.' tümcesine artgönderimde bulunmaktadır.

Ardıl artgönderim ögeleri ise *iyelik ekleri, belirtme durum eki, ilgi eki ve kişi ekleri*'nden oluşmaktadır. Bu ögelere ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Ör: *Ayşe heyecanla yanımıza yaklaştı. (Onun) çantasından çıkarmaya çalıştığı kağıt, sınav sonucuymuş.* (iyelik eki ile yapılmış ardıl artgönderim)

Ör: Bugün bir kitap almış. Aldığı **kitabı** anlata anlata bitiremedi. (belirtme durum eki ile yapılmış ardıl artgönderim)

Ör: Çocuğun **elindeki** şekerler yere düşünce ağlamaya başlayıverdi. (ilgi eki ile yapılmış ardıl artgönderim)

Ör: Ahmet ve ben projeyi tamamladıktan sonra uzun bir **seyahate çıkacağız.** (kişi eki ile yapılmış ardıl artgönderim)

1.4.1.1.1.2. Öngönderim (Cataphora)

Metindeki tümcelerde adılın açık addan önce kullanılması öngönderimi işaret etmektedir. Öngönderimler, metin içerisinde artgönderimlere oranla daha az kullanılmaktadır. Bu nedenle anlamayı geciktiren özelliğe sahiptir. Bu geciktirmeyle amaçlanan ise belirsizlik oluşturma ile okuyucunun dikkatini ve merakını metne çekme, metnin sürükleyiciliğine katkıda bulunma hedeflenmektedir. Öngönderimde metnin içerisine başlangıçta sunulmayan ancak ögelere yapılan gönderimlerle sunulacak gönderim söz konusudur (Dilidüzgün, 2008: 62).

Ör(5); Herkesten önce **onlar** geldi sinemaya. **Ayşe, Ali ve Yunus.**

Ör(6); Hiç kimse **ona** gerçekleri anlatmıyordu. **Enes'i** bu durum çok üzse de ses etmemeye alışmıştı.

Örnek(5)'te birinci tümcedeki kişi eki 'onlar', ikinci tümcedeki Ayşe, Ali ve Yunus'a öngönderimde bulunmaktadır. Örnek(6)'da ise 'ona' adılı ise ikinci tümcedeki açık ad olan Enes'e öngönderim yapmaktadır.

1.4.1.1.1.3. Metindışı gönderim (Exophara)

Gönderim ögesinin metindışı bir dünyada yer aldığı bu gönderimler Halliday ve Hasan tarafından durumsal gönderim olarak betimlenmektedir. Aynı zamanda dış gönderim dil ile bağlamı birbirine bağlamakta ve metnin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Bağlamsal açıdan önemli bir rolü olsa da metin içindeki bir ögeye doğrudan gönderimde bulunmadığı için metnin bağlaşıklığı açısından etkin bir rol oynamamaktadır. Ayrıca, sözlü dil için daha uygun bir zemini olan türden bir gönderimdir (Halliday ve Hassan, 1976: 33-37).

1.4.1.1.4. Metiniçi gönderim (*Endophora*)

Alanyazında İşeri (2017) ve Torusdağ'ın (2017) metiniçi gönderim betimlemesi ile ilgili açıklamalarına bakıldığında iki farklı bakış açısı ancak benzer kavramlar ortaya çıkmaktadır:

İşeri'ye göre *metiniçi gönderim* ; '*uzak ve yakın gönderim*' olmak üzere ayrılırken, Torusdağ bu türden gönderimleri '*artgönderim ve gönderim*' biçiminde ayırmaktadır.

Uzak gönderim ile gönderen ile gönderilen arasında tümceler vardır, ad ilk tümcedeyken adıl, birçok tümceden sonra gelebilir, aynı zamanda uzak gönderimin yetkin bir dil kullanıcısı tarafından kullanılabileceği belirtilmektedir (İşeri, 2017: 120).

Yakın gönderim ile ise birbirini izleyen sözceler arasında kurulan gönderim ilişkisinden bahsedilmektedir.

1.4.1.2. Biçimsel – Sözcüksel Bağlaşıklık

İşeri'ye göre biçimsel – sözcüksel bağlaşıklık içerisinde üç gönderim ögesi bulunmaktadır. Bunlar; *bağlaçlar*, *değiştirim* ve *eksilti*'dir (İşeri, 2017: 120).

1.4.1.2.1. Bağlaçlar

Biçimsel – sözlüksel dilbilgisel gönderim ögesi olarak bağlaçlar Beaugrande ve Dressler tarafından bağlaçları da içinde bulunduran ve yalnızca dilbilgisi kurallarına göre biçimlenen değil, iletişimsel olarak konuşucu-dinleyiciyi de içine alan sözdizimsel biçimleniş olarak tanımlanmaktadır. İki türe ayrıldığı görülmektedir (Beaugrande ve Dressler, 1981: 71-75) . Bunlar;

Yanına ekleme (co-ordination),

Ör(7); Ayşe eve geldi ve yattı. Önce geldi sonra yattı; yatmak için geldi.

Bir diğeri de içine ekleme, içermidir (subordination).

Ör(8); Eve gelen Ayşe yattı.

1.4.1.2.2. Değiştirim

Halliday ve Hasan, ‘değiştirim’i metin içinde yer alan ad, eylem veya tümcenin yerine başka sözcük veya sözcük gruplarının kullanılması olarak tanımlamaktadır. Bu noktada değiştirim ile gönderim arasında bir farklılık vardır ve bu farklılığın gönderimin anlam düzeyine dönük, değiştirimin ise sözcük ve sözcük grupları arasındaki dil unsurları arasında gerçekleşiyor olmasıdır (Halliday ve Hasan, 1976: 88-89). Değiştirim; metinde ada dayalı (nominal), eyleme dayalı (verbal) veya tümce/tümceciğe dayalı (clausal) olarak görülmekte ve metinde Türkçedeki ‘öyle, böyle, şöyle, biri, birileri, aynısı, yapmak, değil’ sözcükleri ile gerçekleştirilmektedir. Tümcede geçtikleri ögenin yeri belli olmadığı için herhangi bir iz taşımamaktadırlar. Bunlar tek başlarına anlam oluşturmadıkları için bağlam bağımlıdır. Bu gönderim ögesine verilebilecek örnekler aşağıdaki gibidir:

*Ör(9); Bütün bunların onun başının altından çıktığını ve hırsızın çok uzağa kaçmış olamayacağını ifadesinde belirtti. Oysaki ben **öyle** düşünmüyorum.*

*Ör(10); Ayşe, pırıl pırıl bir genç kızdı. Her genç erkek aslında **böylesini** aramaz mı?*

*Ör(11); Dün, Melih’in üzerinde kırmızı bir tişört gördüm. **Aynısı** bende de var ama kimbilir nerede?*

1.4.1.2.3. Eksilti

Beaugrande ve Dressler, bir bağlaşıklık düzeneği içerisinde etkili ve yoğun anlam birimlerini içeriğinde barındıran bir diğer yapılanmanın da yüzey yapıda yani dilbilgisel olarak görünüm sunan eksilti ögesi olduğunu belirtmektedir. Eksilti, tümcede bir veya birden fazla ögenin silinmesi ile oluşturulan bir yapıdır ancak tümcenin bağlamında herhangi bir anlam kaybına yol açmamaktadır. En az sözcükle metin oluşturan bir kullanıcı eksiltiye başvurarak daha etkili bir anlatım seçmektedir. Metinden eksiltilecek öge, çıkarım yapılması ile elde edilmektedir. Eksilti ile değiştirimin alanyazında belirtilen en önemli ayrımı eksiltide değiştirim ögesinin bulunmamasıdır. Okuyucu eksiltilecek ögenin bilgisine dil içi – dil dışı bağlamı göz önünde bulundurarak ulaşmaktadır. Eksilti kullanımı, tümcelere akıcılık

kazandırmasının yanında anlatımı zayıflatan tekrarlardan kaçınmayı sağlamaktadır. Eylemlerdeki kişi ve iyelik ekleri, özne ve tamlayan ekleri, eksiltili yapıların metin içerisindeki oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Torusdağ, 2017: 138). Aşağıda, eksiltiye örnek oluşturan bir paragraf yer almaktadır

*Ör(12); **(Biz)** Sabahları erkenden kalkıp Terapi Ormanı'nda yürüyüş yapıyorduk. Genellikle **(bizim)** yanımıza bir sandviç, su ve dinleneceğimiz yerde oturmak için küçük bir şilte alıyorduk. O sabah her zamankinden daha erken yola çıktık. Arabamıza çantalarımızı koyduktan sonra yola koyulduk. Bakalım, bugün ne hikâyeler bekliyordu bizi.*

Bu paragrafta altı çizili sözcükler ‘eksilti’ ögesi olarak kullanılmıştır. Bu sözcükler metne eklenebilir ancak daha önce de belirtildiği gibi zaman kazanımı sağlamak ve sözcüklerin bir önceki ile ilişkilendirilebilmesinde etkili olduğu için metnin akıcılığının korunması eksilti ile gerçekleştirilmektedir.

1.4.1.3. Sözcük İlişkileri ve Sözcüksel Bağlılık

Sözcüksel bağlılık alanyazında yineleme ve eşdizimlilik kavramları ile karşılanmaktadır.

1.4.1.3.1. Yineleme (Reiteration)

Sözcüksel bağlılığı oluşturan temel düzenek yinelemedir. Halliday ve Hasan ortak göndergesi olan sözlük birimlerinin birbirlerine gönderimde bulunma durumunu yineleme olarak tanımlamaktadır (Halliday ve Hasan, 1976: 278). Dilbilgisel olarak tümceler arası bağlantı kurarak metnin anlaşılmasında rol oynamaktadır (Şenöz, 2005: 63). Tümceler arası bağlantı bir adıyla, farklı adlarla veya metindeki ögenin farklı biçimlerde yinelenmesiyle oluşmaktadır. Öyküleyici metinlerde dilsel ögeler oluşturdukları anlam bütünlüklerini metinde geçen nesne, uzam, kişi ve zaman kavramlarının yinelemesiyle gerçekleştirmektedirler. Yinelenen yapıların metin içindeki işlevi, metnin akılda kalıcılığı ve anlaşılabilirliği açısından önem taşımaktadır. Yineleme; metin içerisinde konu sürekliliğinin sağlanması açısından aynı sözcüklerin yinelenmesi, benzer, yakın veya zıt anlamlı sözcüklerin

yinelenmesi, sözcüklerin alt-üst terim ilişkisi içinde ve genel kavram olarak yinelenmesi biçiminde yapılmaktadır (Torusdağ ve Aydın, 2017: 73). Konu bütünlüğünün sağlanmasında köprü görevi gören yineleme metin içerisindeki tümcelerin birbiri ile uyumlu olmasını ve birbirinden kopuk tümceler olmamasını sağlayacaktır.

*Ör(14): Ali **başarısını** ailesine borçluydu. Bugün, Ali doktor oldu ve tıp fakültesini bitirmeyi **başardı**.*

1.4.1.3.2. Eşdizimlilik (Collocation)

Eşdizimlilik metindeki konu bütünlüğünü sağlamak ve aynı kavram alanına ait sözcükleri kullanarak aralarında herhangi bir anlam bağı dahi olmasa da bağıntılı tümceler oluşturma eylemi olarak tanımlanmaktadır. Kıran ve Eziler Kıran'ın tanımlamasına göre 'sözlüksel alan' izleksel olarak aynılık taşıyan sözcüklerin bir kavram ağına işaret ediyor olmasıdır. Diğer bir deyişle, yapısal bir düzen olan eşdizimlilik, aynı kavram alanına toplanan ve aynı kavram ağı içerisinde yer alan sözcüklerin aynı düşünceyi betimlemesine verilen addır. (Kıran ve Eziler Kıran, 2010: 255).

*Ör(13): Pahalı içecekleri sevmiyordu. Herkesin almak isteyip de alamadığı **zencefilli gazozdan** ve **naneli limonatadan** kimsede olmayınca bir an utandı.*

1.4.1.4. Tutarlılık

Metinlerde mantıksal bağlantı olarak tanımlanan bu ölçüt bağlaşıklık yapısının gönderimde bulunduğu sözel yapıdaki tüm öğelere ulaşabilecek kavramsal alandaki tüm ilişkilere gönderimde bulunmaktadır (Uzun, 1995: 111). Kavram ve ilişki tabanına dayanan tutarlılık bu ikisinin eşbiçimlenişi ile yüzey metni ortaya çıkarmaktadır. Tutarlılık, bağlaşıklık ölçütündeki gibi yalnızca dilsel birimlerin etkileşimi ile açıklanamadığı için içerisinde bir *durum bilgisi* ve *mantık ilkelerinin* yer aldığı bir yöntem ile açıklanmaktadır. Bu yöntemle göre öncelikli olarak bir kavram ağı belirlenmekte ve bu ağ dört ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar; *nesneler, durumlar, olaylar* ve *eylemler*dir.

Beaugrande ve Dressler tutarlılık ölçütü ile metin çözücüsünün zihinsel yeteneklerinin birbirine bağlı olduğunu belirtmektedir. Bir metindeki olay ve durumların dizilişi, tutarlılık ilişkileri açısından doğrudan veya bilince gönderimde bulunan sürece işlerlik kazandırmaktadır (Beaugrande ve Dressler, 1981: 6). Dil kullanıcısı dünya bilgisinden yararlanmakta, bu bilgi de metnin algılanması açısından önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.

1.4.1.5. Amaçlılık

Bu ölçüt metnin üreticisini odak alan bir yapıya sahiptir. Metin üreticisi metinde amaçladığı şeyi gerçekleştirmek için bu ölçütü kullanmaktadır. Metnin iyi yapılandırılmış olması, metnin üreticisinin niyetini yansıtması ile ilişkilidir. Her metin kendi içerisinde bir amaç taşımaktadır ve bu amaca yönelik metin okuyucusu ile iletişim kurarak bilgilendirmede bulunmakta ve metin okuyucusu üzerinde bir etki oluşturmaktadır. Metin üreticisi, metinsellik ölçütlerindeki bağlaşıklığı ve tutarlılığı sağlarken aynı zamanda anlaşılmaz ifadelerden kaçınıp gerçeğe uygun olma ve doğruluk ilkelerini de sağlamalıdır (Beaugrande ve Dressler, 1981: 113).

1.4.1.6. Kabuledilebilirlik

Bu ölçüte göre, metin içeriğinin metnin üreticisine odaklı olduğu, metin üreticisinin bakış açısını, amacını, planlarını ve inancını yansıttığı bilinmektedir. Metnin kabuledilebilirliği dış dünyaya gönderiminin doğruluğu ile değildir ancak metnin inanılabilirliğini temel almaktadır. Bu noktada da metne katılanların bakış açılarının uygunluğu bu ölçüt açısından önem taşımaktadır (Beaugrande ve Dressler, 1981: 179-180). Her metin, okunan kitlenin kültürü, toplumsal koşulları ve zamanı ile ilişkili bilgiler vermektedir (Torusdağ ve Aydın, 2017: 18-19). Dilidüzgün'e göre bir metnin kabuledilebilirliği yalnızca dilsel göstergelerin varlığı değil aynı zamanda iletişimsel işlevi tamamlayan okuyucunun kendi dünyasına dönük olabilecek olan metinler olması gerekmektedir (Dilidüzgün, 2008: 38).

1.4.1.7. Bilgisellik

Beaugrande ve Dressler'e (1981) göre metindeki bilgisellik ölçütü okuyucunun yeni bilgi ile karşılaşma durumudur. Bu ölçüt ile metnin sürükleyiciliği amaçlanmaktadır. Okuyucu açısından metnin bilgiselliği okuyucunun tahmin edebildiği orana göre değişmektedir. Yani, kolay tahmin edilebilir olan bilgi içeren metin düzeneğindeki bilgisellik düşüktür. Bazı bilgiler, okuyucunun sezgisine göre biçimlenmelidir. Aynı zamanda metin bütünlüğü konu dağılımına göre ele alınmaktadır. Konu ise metinde; *tümce*, *dizi* ve *metin* düzeyinde ortaya çıkmaktadır (Beaugrande ve Dressler, 1981: 160-161).

1.4.1.8. Durumsallık

Durumsallık ölçütü, metindeki fiziksel bağlamı işaret etmektedir. Yani metin bağlama duyarlı olmak durumundadır. Metin, iletişimsellik işlevini taşımalıdır. Metin durumsallık ölçütüne göre konu, amaç, ait olduğu tür ve hitap ettiği grup özellikleri dikkate alarak üretilmektedir. Beaugrande ve Dressler, trafik levhasında belirtilen 'YAVAŞ, ÇOCUKLAR OYUNDA' uyarısının yayalar için bir anlamı yokken sürücülere yönelik bir anlamı olduğunu ve bu uyarıyı uzun bir biçimde ifade etmektense daha kısa ve anlaşılır biçimde yazmayı durumsallık ölçütü içerisinde değerlendirmiştir (Beaugrande ve Dressler, 1981:10)

1.4.1.9. Metinlerarasılık

Bu ölçütte ise bir metnin diğer metinlerle ilişkili olma durumu belirtilmektedir. Yani metinlerarasılık kavramında bir metin asıl anlamından çıkarılıp yeni bir bağlama yerleştirilmemekte, bir dönüşüm işlemi geçirmekte, yeniden yazma gerçekleştirilerek yeni bir anlam evreni oluşturulmaktadır. Dolayısı ile metinlerarasılık ölçütü yeni bir metin yaratma işi olarak betimlenebilmektedir. Aktulum'a göre 'Her söylem, başka bir söylemi yineler, her metin daha önce yazılmış metinlerle ilişki içerisinde. Her metin açık veya örtük olarak önceki

metinlerden izler taşımaktadır ve dolayısı ile bağımlı bir ilişkisi bulunmaktadır.’ biçiminde ifade etmektedir (Aktulum, 2018: 237).

1.5. İLGİLİ ALANYAZIN

Alanyazına ilişkin tarama yapıldığında Türkçe ders kitaplarındaki metinsellik ölçütleri ile ilgili yapılan farklı çalışmalar olduğu görülmüştür. Bu alanda yapılan çalışmaların hem kuramsal hem de uygulamalı olduğu dikkat çekmektedir. Metinsellik ölçütlerini ele alan çalışmaların bazılarına aşağıda değinilmiştir:

Tezler:

‘Cohesion in Turkish (A Survey of Cohesive Devices in Prase Literature’ adlı doktora çalışmasında Altunkaya (1987) Türkçe edebi metinlerde bağdaşıklık ögesi ile söylem çözümlemesi üzerine incelemeler yapmıştır. Bu çalışmada Altunkaya; Oktay Akbal’ın *Yalnızlık Bana Yasak*, Haldun Taner’in *Piliç Makinesi* öyküleri, Tarık Buğra’nın *Küçük Ağa Ankara’da* adlı romanından alınan bölümler ile Turgut Özakman’ın *Duvarların Ötesi* adlı piyesine ait metinler üzerinde bağlaşıklık çalışması yapmıştır. Çalışmada, metinlerdeki gönderim, eksilti, bağıntı öğeleri, değiştirim ve eşdizimsel örüntüleme belirlenmiştir. Dilbilgisel olarak ele alınan gönderim, eksilti, bağıntı öğeleri ve değiştirim tümcesel olarak ayrıştırılmış ve bu biçimde bir çözümleme yapılmıştır. Metinsellik ölçütlerinin belirlenmesinin ardından metin üzerinde söylem çözümlemesi yapılmıştır. Bu metinlerin çözümlemesi dışında, Altunkaya, tezinde örnek metinlerle bağlaşıklık öğretimine yönelik bir uygulama çalışması da yapmıştır.

‘Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım’ adlı çalışmasıyla Dilidüzgün (2008) kuramsal olarak metindilbilimi çıkış noktası belirleyerek metindilbilimin Türkçe eğitimindeki kullanılabilirliğini ele almıştır. Dilidüzgün çalışmasında, metindilbilim içerisinde yer alan ölçütlerin öğrencilere dil edinci, iletişimsel edinç ve metin türü edinci kazandırmak amacıyla ne şekilde etkililik göstereceğini araştırmıştır. Buna yönelik metin yapısı temelli modeller oluşturmuş ve buradan hareketle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler üzerinde bağlaşıklık ve bağdaşıklık özelliklerinin incelemesini yapmıştır.

‘İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Oluşturdıkları Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi’ adlı çalışmada Çoban (2012) 7. sınıftaki 83 öğrencinin oluşturduğu öyküler bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütlerine göre cinsiyet ve sosyo-ekonomik değişkenler açısından ele alınmıştır. Çalışmada uzman görüşü ile 10 öyküleyici metin seçilerek öğrencilere yazdırılmıştır. Uygulamalı olan bu çalışmada elde edilen bulgular ise bağdaşıklık öğelerini öğrencilerin kullanım sıklığı olarak gönderim, eksilteli anlatım, bağıntı öğeleri ve sözcük bağdaşıklığı biçiminde göstermiştir.

‘Çocukların Sözel Metinlerinde Tutarlılık, Bağdaşıklık ve Tümce Özelliklerinin İncelenmesi’ adlı çalışmada Çetin (2015) beş yaş çocukların oluşturdukları metinlerdeki tutarlılık, bağdaşıklık ve tümce özelliklerini incelemiştir. Bu çalışmada Tümce ve Metin Değerlendirme Formu kullanılarak tümce özellikleri belirlenmiş ve metinsellik özelliklerini gözlemleyebilmek için dereceli puanlama anahtarı oluşturulmuştur. Tutarlılık, bağdaşıklık ve tümce özellikleri açısından farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bağdaşıklık ilişkileri açısından genel olarak kabuledilebilir ve yeterli düzeyde bulunan metinler, tutarlılık puanlandırmasında ise yetersiz veya kabuledilebilir düzeyde bulunmuştur.

‘6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Özellikleri’ adlı çalışmada Gözlet (2018) 2017-2018 eğitim-öğretim döneminde yayımlanmış olan 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki Bilim ve Teknoloji temasında yer alan metinler, metin merkezli ölçütlerden bağdaşıklık ve tutarlılık açısından incelenmiştir. Yapılan metin çözümlemelerinde bağdaşıklık unsurlarının metinlerde yoğunlukta olduğu gözlemlenmiştir. Tutarlılık açısından da anlamsal ve mantıksal olarak metinlerin iyi kurgulandığı sonucuna varılmıştır.

‘Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Yönünden İncelenmesi’ adlı çalışmada Bozok (2019) 2018-2019 eğitim öğretim döneminde yayımlanmış olan 8. Sınıf Türkçe ders kitabındaki bilgilendirici metinleri ele almış ve bu metinleri Bağdaşıklık ve Tutarlılık Düzeyi Değerlendirme Formu’nu kullanarak incelemiştir. Bozok’un çalışmasında 9 bilgilendirici metin incelemesi yapılmıştır. Çalışmada elde edilen verilere bakıldığında sözcüksel bağdaşıklığın dilbilgisel bağdaşıklığa oranla daha yüksek oranda olduğu tespit

edilmiştir. Dilbilgisel bağdaşıklık öğelerinin kullanımına ilişkin sıralama ise, bağıntı öğeleri, gönderim, eksilti ve değiştirim olarak yer almaktadır.

Makaleler:

‘Ömer Seyfettin Öykülerinde Artgönderim Kullanımı’ adlı çalışmasıyla Elyıldırım (2008) Ömer Seyfettin’in 6 öyküsünde bağlaşıklık düzeneğine ait artgönderim öğelerini belirlemiştir. Çalışmada artgönderim belirten adılar, işaret belirleyicileri, değiştirim bildiren yapılar, karşılaştırma sözcükleri, eksilti ve sözcüksel artgönderim öğeleri incelenmiştir. Çalışmanın bulgularında daha çok kişi bildiren ve boş artgönderimler yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Artgönderimin derinlemesine olan ulamlaştırması üzerine yoğunlaşan bu çalışmada çağrışımsal artgönderim ile değiştirim öğeleri ile çok fazla karşılaşılmamıştır.

‘Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Çözümleme Yönteminin Uygulanması’ adlı çalışmada Yılmaz ve Topal (2010) Metindilbilimsel Çözümleme Yöntemi’ni kullanarak ilköğretim ikinci kademedeki yer alan 7. sınıf Türkçe ders kitabından rastgele bir anlatı metninin seçilip kontrol-deney grubu oluşturulmasıyla ön test ve son test uygulaması ile metinsellik ölçütlerinin metinde klasik ve metindilbilimsel yöntemle çözümlemesi yaptırılmıştır. Araştırmanın sonucunda metindilbilimsel yöntem ile yapılan çözümleme ile klasik yöntem arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir. Sonuç olarak Türkçe derslerde metindilbilimsel yöntemin öğrencinin bilgiyi işleme açısından kullanılabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

‘8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları’ adlı çalışmada Mert (2011) 2012-2013 eğitim-öğretim döneminde Türkçe ders kitabı olarak okutulan kitaptaki bilgilendirici ve kurgusal metinleri metinsellik ölçütleri açısından incelemiştir. İncelediği 19 metnin yalnızca bir tanesinde metinsellik ölçütleri ile uygunluk gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada metinlerin okunabilirlik düzeylerine ilişkin puanlandırma da yapılmıştır.

‘5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi’ adlı çalışmalarında Güven, Bal ve Halat (2014) tarafından, İşeri’nin (2010) hazırlamış olduğu metinsellik ölçütleri kullanılarak kurgusal, anlatısal ve şiir türünden metinler incelenmiştir ve inceleme sonucunda metinlerde

metin merkezli ölçütlerin okur merkezli ölçütlere göre daha az yer verildiği gözlemlenmiştir.

‘5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri İncelenmesi’ adı çalışmasında Türkben (2018) İşeri’nin (2014) hazırladığı metinsellik ölçütlerine göre 2017-2018 eğitim-öğretim dönemindeki 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki 16 metni incelemiştir. Metin türü olarak hikaye edici, bilgilendirici ve şiir türleri üzerinde çalışılmıştır. Çalışmadaki metinlerin metinsellik ölçütlerinden sözcüksel bağlaşıklık ögesi olan eşdizimlilik ögesinin yer almadığı bir metne rastlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2018–2019 eğitim öğretim yılı MEB 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan belirli temalarda yer alan toplam 30 öyküleyici metni, metinsellik ölçütlerinden ‘bağlaşıklık’ ile inceleyen bu tez betimsel ve nitel bir çalışmadır. Aşağıda adları verilen temalardaki metin seçimleri temalarda yer alan öyküleyici türden metinlerin varlığına göre yapılmıştır. Bağlaşıklık ölçütünün incelenme nedeni ise metindeki anlam ilişkilerini ortaya koyması ve tümce dizisinin metin olarak biçimlendirmesi açısından metin ile metin olmayanı ayırt etmeyi kolaylaştırmasıdır (Halliday ve Hasan, 1976: 2-4).

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışma nitel bir araştırma olup çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyalleri analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 193). Bu bağlamda 2018-2019 eğitim öğretim yılında yayımlanmış olan 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki toplam 30 metin doküman incelemesi yöntemiyle çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

2.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Doküman incelemesi yöntemi ile çözümlemeye konu olan veriden örneklem seçimi belirli sınırlılıklar kapsamında yapılmaktadır. Bu bilgiden hareketle örnekleme alınacak olan bir ders kitabında belirli ünite veya konu seçilerek örneklem oluşturulmaktadır. Örneklem ise, olasılık kuramından türetilmiş pratik bir araştırma aracı olup belirli özelliklerin evrendeki normal dağılımına işaret etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 116-117).

Araştırmanın örneklemini 2018-2019 eğitim-öğretim yılı için basılmış olan 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinler oluşturmaktadır. Bu öyküleyici metinler, kitaplarda yer alan sekiz ünite içerisinde

seçilmiştir. Her sınıfta serbest okuma metinleri ile birlikte 32, toplamda dört sınıfta 128 metin yer almaktadır. Bu metinlerden yalnızca öyküleyici metinler çalışmaya alınmış olup bilgilendirici metinler ve şiir türleri çalışmanın dışında bırakılmıştır. Öyküleyici metinler içerisinde 5., 6., ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplamda 3 tiyatro metni karşılıklı konuşma biçiminde olmasından dolayı çalışmaya alınmamıştır.

Çalışmada;

5. sınıf Türkçe ders kitabından ‘Çocuk Dünyası’ temasından ‘*Oyuncak*’ ve ‘*Ben Bir Çınar Ağacıydım*’, ‘Erdemler’ temasından ‘*Güvercin*’ ve ‘*Püf Noktası*’, ‘Milli Kültürümüz’ temasından ‘*Forsa*’ ve ‘Doğa ve Evren’ temasından ‘*Kar Tanesinin Serüveni*’ adlı altı öyküleyici metin alınmıştır.

6. sınıf Türkçe ders kitabından ‘Okuma Kültürü’ temasından ‘*Bu da Benim Öyküm*’ ve ‘*Canım Kitaplığım*’, ‘Milli Mücadele ve Atatürk’ temasından ‘*Türk Askerinin Cesareti*’ ve ‘*Yaşlı Nine*’, ‘Erdemler’ temasından ‘*Vermek Çoğalmaktır*’ ve ‘*Gümüş Kanat*’, ‘Doğa ve Evren’ temasından ‘*Afyon*’, ‘Birey ve Toplum’ temasından ‘*Sen de Bir İyilik Yap*’ adlı sekiz öyküleyici metin alınmıştır.

7. sınıf Türkçe ders kitabından ‘Duygular’ temasından ‘*Ana İşsiz Kalınca*’, ‘Milli Mücadele ve Atatürk’ temasından ‘*Mürefteli Kadınlar ve Emin Astsubay*’ ve ‘*Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü*’, ‘Erdemler’ temasından ‘*Tahta Bisiklet*’, ‘*Kızgın Bir Lira*’ ve ‘*Kaplumbağayla İki Ördek*’, ‘Kişisel Gelişim’ temasından ‘*A Harfi*’, ‘Milli Kültürümüz’ temasından ‘*Yusufçuk*’, ‘Sağlık ve Spor’ temasından ‘*Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim*’ ve ‘Sanat’ temasından ‘*Ağaçtan Oyma Su Tası*’ adlı on öyküleyici metin alınmıştır.

8. sınıf Türkçe ders kitabından ‘Kişisel Gelişim’ temasından ‘*Martı*’ ve ‘*Acele Karar Vermeyin*’, ‘Milli Kültürümüz’ temasından ‘*Burada Dur*’, ‘Zaman ve Mekan’ temasından ‘*Değirmende Döner Taşım*’, ‘Erdemler’ temasından ‘*Emine Teyze’nin Çilek Reçeli*’ ve ‘Hak ve Özgürlükler’ temasından ‘*Bilge Adamın Yolu*’ adlı altı öyküleyici metin alınmıştır.

Bu bağlamda 5., 6., 7., ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında metin türlerinden ‘öyküleyici’ metinler seçilmiş ve sırasıyla betimlenmiş ve çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Çözümlenen her metnin altına bağlaşıklık öğeleri ile ilgili yorumlama ayrıntılı biçimde not edilmiştir.

2018-2019 eğitim öğretim yılında yayımlanmış olan 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Özellikleri

5. Sınıf Öyküleyici Metinleri	Yazar	Yayın Yılı	Yayınevi	Özgün/Sadeleştirilmiş (Çeviri/Kısaltılmış)
Oyuncak	Erdoğan Tokmakçioğlu	2010	Can Çocuk Yayınları	Özgün
Ben Bir Çınar Ağacıydım	Şevket Yücel	1999	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları	Özgün
Güvercin	Beydeba	2012	Akçağ Yayınları	Çeviri (Çev: Mayıs Alizade)
Püf Noktası	Süleyman Bulut	2017	Can Sanat Yayınları	Özgün
Forsa	Ömer Seyfettin	2011	Altın Kitaplar Yayınevi	Kısaltılmış
Kar Tanesinin Serüveni	Samed Behrengi	2016	Çiçek Kitaplar	Çeviri

Tablo 2: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Özellikleri

6. Sınıf Öyküleyici Metinleri	Yazar	Yayın Yılı	Yayınevi	Özgün/Sadeleştirilmiş (Çeviri/Kısaltılmış)
Bu da Benim Öyküm	Mine Soysal	2015	Günışığı Kitaplığı	Kısaltılmış
Canım Kitaplığım	Celal Özcan	2012	Nesin Yayınevi	Kısaltılmış
Türk Askerinin Cesareti	İsmail Bilgin	2006	Timaş Yayınevi	Özgün
Yaşlı Nine	Süleyman Bulut	2015	Can Sanat Yayınları	Özgün
Vermek Çoğalmaktır	Göksu Birol	2015	Yason Yayınları	Özgün
Gümüş Kanat	Cahit Uçuk	2015	Bilge Yayıncılık	Kısaltılmış
Afyon	Serhat Albamya	2016	TRT Çocuk Dergisi	Özgün
Sen de Bir İyilik Yap	Necati Güngör	2017	Günışığı Kitaplığı	Özgün

Tablo 3: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Özellikleri

7. Sınıf Öyküleyici Metinleri	Yazar	Yayın Yılı	Yayınevi	Özgün/Sadeleştirilmiş (Çeviri/Kısaltılmış/Derlenmiş)
Ana İşsiz Kalinca	Gülten Dayıoğlu	1994	Yapı Kredi Yayınları	Kısaltılmış
Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay	Ercan Dolapçı	2008	Erdem Yayınları	Kısaltılmış
Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü	Süleyman Bulut	2010	Can Sanat Yayınları	Özgün
Tahta Bisiklet	Hidayet Karakuş	2001	Bilgi Yayınevi	Kısaltılmış
Kaplumbağayla İki Ördek	Jean de La Fontaine	2007	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	Derleme (Derleyen: Tahsin Yücel)
Kızgın Bir Lira	İbrahim Zeki Burdurlu	2005	Tudem Yayınları	Kısaltılmış
A Harfi	Christy Brown	2016	Nemesis Kitap	Çeviri (Çev: Filiz Kahraman)
Yusufçuk	Ali Püsküllüoğlu	1993	Arkadaş Kitabevi	Kısaltılmış
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	Demirtaş Ceyhun	2016	Can Sanat Yayınları	Kısaltılmış (Haz: Hikmet Altunkaynak)
Ağaçtan Oyma Su Tası	İbrahim Zeki Burdurlu	2005	Ertem Basım Dağıtım Yayınları	Kısaltılmış

Tablo 4: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Özellikleri

8. Sınıf Öyküleyici Metinleri	Yazar	Yayın Yılı	Yayınevi	Özgün/Sadeleştirilmiş (Çeviri/Kısaltılmış)
Martı	Richard Bach	2010	Epsilon Yayınılık	Çeviri (Çev: Kader Ay Demireğen)
Acele Karar Vermeyin	Lao Tzu	2007	91 Bin Dev Öğrenci Kültür Yayınları	Çeviri (Çev: Nazmi Değirmenci)
Burada Dur	Saim Sakaoğlu	2010	Akçağ Yayınları	Özgün
Değirmende Döner Taşım	Sadık Yalsızuçanlar	2010	Malatya Kitaplığı Yayınları	Kısaltılmış
Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	Miyase Sertbarut	2015	Ertem Basım Yayım Dağıtım	Özgün
Bilge Adamın Yolu	Aleiks Cabrera	2013	Korza Yayınılık	Çeviri (Çev: Adem Uludağ)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. İLKÖĞRETİM 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN BAĞLAŞIKLIK ÖZELLİKLERİ

3.1.1. ‘Oyuncak’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.1.1.1. Gönderim

Metinde 5 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(1): ‘*Kızım **la** torunumun evden çıkmasını bekliyorum. Pencereden dışarı bakıyorum, **onlar** gözden kayboluncaya kadar.*’

Metnin ilk paragrafında 1. tümcedeki ‘kızım **la** torunumun’ sözcük grubu ile 2. tümcedeki ‘onlar’ kişi adılına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(2): ‘*Hep kızım **la** torunumun evden çıkmalarını gözlüyorum oyuncaklarla oynamak için. Bayağı seviniyorum **onlar** evden ayrılınca.*’

Metnin ikinci paragrafındaki 1. tümcedeki ‘kızım **la** torunumun’ sözcük grubu ile 2. tümcedeki ‘onlar’ kişi adılına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(3): ‘*Çocukluğumsa çok, çok uzaklarda kaldı. Kaybettim gitti **onu**!*’

Metnin beşinci paragrafındaki ‘çocukluğum’ adına ardından gelen tümcedeki ‘onu’ adılı ile artgönderimde bulunulmuştur.

Örnek(4): ‘*Komşumuzun oğlunun kurşun askerleri vardı bir tek. **Onlarla** da oynardık (...). Torunumun da var **böyle** askerleri. (...) Plastikten yapılmış! **Onlarla** oynamasını sevmiyorum!*’

Metnin sekizinci paragrafındaki ‘komşumuzun oğlunun kurşun askerleri’ sözcük grubu ve ‘onlarla’ adılı arasında ve ‘plastikten yapılmış’ sözcük grubu ve ‘onlarla’ adılı arasındaki bağlaşıklık türü artgönderime dayalıdır.

3.1.1.2. Eksilti

Metinde 13 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metnin ilk paragrafındaki ‘**bekliyorum, bakıyorum, giriyorum, açıyorum, yerleştiriyorum, koyuyorum, basıyorum**’ eylemleri üzerindeki ‘ben’ adılı silinerek eksilti yapılmıştır.

Örnek(5): ‘(...) *Anahtarını kurup yere koyuyorum. (...). Masmavi gözleri, sapsarı saçları var. Yatağına yatırınca gözleri kapanıyor. Karnına basınca “Mama!” diyor, canlı gibi. Elbiseleri de öylesine hoş ki! Başında fiyonklu bembeyaz bir de kurdelesı var.*’

Metnin ilk paragrafının ilk tümcesindeki ‘taş bebek’ adına devamındaki tümcelerdeki ‘anahtarını, masmavi gözleri, sapsarı saçları, yatağına, karnına, elbiseleri, başında’ sözcüklerine iyelik eki ile eksilti yapılmıştır.

3.1.1.3. Değiştirim

Metinde 3 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(6): ‘Bayılıyorum torunumun oyuncak trenleri ile oynamaya. Altmış yaşını çoktan geçmiş **birinin**, oyuncularla böyle oynaması garip gelebilir çoğu kişiye.’

Metnin ilk paragrafındaki ‘birinin’ adı ile değiştirim yapılmış ve ‘ben’ adılı işaret edilmiştir.

Örnek(7): ‘En sevdiğim, elektrikli tren. Özene bezene rayları yerleştiriyorum; lokomotif, vagonları koyuyorum rayların üstüne; basıyorum düğmeye. Sahici lokomotif gibi... Çuf çuf çuf! Uzaniyorum yere; trenin gidişini, istasyonda duruşunu, sonra yeniden hareket edişini, arada bir lokomotiften “düüt” diye düüdük sesi çıkarmasını seyretmek o kadar hoş oluyor ki... Çuf çuf çuf! Bayılıyorum torunumun oyuncak trenleri ile oynamaya. Altmış yaşını çoktan geçmiş, oyuncularla **böyle** oynaması garip gelebilir çoğu kişiye. Belki de gerçekten **öyle**.’

Metnin ilk paragrafındaki ‘böyle’ ve ‘öyle’ ögeleri ile paragrafın bütünündeki tümceleri işaret eden tümceye dayalı bir değiştirim yapılmıştır.

3.1.1.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 14 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘sonra, ama, da, arada bir, o günden sonra, bu yüzden’ zaman belirteci, çeliştirici, ekleyici ve nedenleyici bağıntı öğeleridir.

3.1.1.5. Yineleme

Metinde 11 yineleme ögesi bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(8): ‘(...) **lokomotifi**, vagonları koyuyorum rayların üstüne; basıyorum düğmeye. Sahici **lokomotif** gibi... Çuf çuf çuf! Uzaniyorum yere (...) **lokomotiften** “düüt” diye düdük sesi (...)...’

Metindeki ‘lokomotif’ sözcüğünün ‘belirtme ve çıkma durum ekleri’ alarak birbirini izleyen tümcelerde yer alması ile yineleme yapılmıştır.

Örnek(9): ‘Bayılıyorum torunumun **oyuncak** trenleri ile oynamaya. (...) **Oyuncaklarla** oynamak aslında çocukların hakkı. (...) Bu yaşta olmama rağmen ben de seviyorum **oyuncaklarla** oynamayı!’

Metindeki ‘oyuncak’ sözcüğüne kendinden sonra gelen iki tümcede de yer verilmesiyle yineleme yapılmıştır.

Örnek(10): ‘Arada bir dışarıya bakıyorum, kızımınla torunum **geliyorlar** mı diye. Bir keresinde öylesine dalmıştım ki elektrikli trenle oynarken **gelişlerini** fark edememiştim.’

Metnin üçüncü paragrafında ‘geliyorlar’ eylemi ile kurulan tümceden sonra gelen tümcede ‘gelişleri’ ulacı arasında kısmi yineleme yapılmıştır.

Örnek(11): ‘**Aşık** oynardım. (...) **Aşığı** kırmızı, çıkmaz boyaya boyardım. (...) Elimize alıp havada döndürerek yere atardık **aşıkları**.’

Metnin yedinci paragrafında yer alan ‘aşık’ adı kendinden sonraki iki tümcede yer alan ‘**aşığı**’ ve ‘**aşıkları**’ adları ile belirtme durum eki almış biçimi ile yineleme yapılmıştır.

3.1.1.6. Eşdizimlilik

Metinde 5 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(12): ‘En sevdiğim, elektrikli **tren**. Özene bezene rayları yerleştiriyorum; **lokomotifi**, vagonları koyuyorum **rayların** üstüne; basıyorum düğmeye. Sahici lokomotif gibi... Çuf çuf çuf! (...) arada bir **lokomotiften** “düüt” diye **düçük** sesi çıkarmasını seyretmek o kadar hoş oluyor ki...’

Metindeki ‘tren, lokomotif, ray ve düük’ sözcükleri aynı bağlamda kullanıldıkları için aynı kavram alanından seçilmiştir ve eşdizimsel ilişki içerisinde.

3.1.2. ‘Ben Bir Çınar Ağacıydım’ Adlı Metnin Bağlılık Özellikleri

3.1.2.1. Gönderim

Metinde 6 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(13): ‘Bir çınar fidanıydım önce. Ak saçlı, bir gün **beni** kucağına alarak bir cadde kıyısındaki çukura dikti.’

Metindeki ilk paragraftaki 1.tümcede ‘çınar fidanı’ sözcük grubu 2. tümcedeki ‘beni’ adılina artgönderimde bulunmaktadır.

Örnek(14): ‘İnsanlar pencerelerden bana baktıkça yorgunluklarını gidereceklerdi. (...)Yeşilimden gölgeme dek her şeyimi sunacaktım **onlara**.’

Metinde yine 1. paragrafta yer alan ‘insanlar’ adı, üç tümce ötesindeki ‘onlara’ adılina artgönderim yapmaktadır.

Örnek(15): ‘Elinde lastik sapanı bulunan bir çocuk geldi yanıma. **Çocuğun gözleri** hep yukarıdaki dallarımdaydı.’

Metnin dördüncü paragrafındaki 1. tümcede yer alan ‘çocuk’ adı ile 2. tümcedeki ‘çocuğun gözleri’ne sözcük grubuna iyelik eki ile yapılandırılmış bir artgönderim bulunmaktadır.

Örnek(16): ‘Anne kuşun vuruluşunu apartmanda oturan sarı saçlı bir çocuk görmüştü. **O sarı saçlı çocuk**, kısa zamanda babasıyla birlikte yanıma geldi.’

Metnin dördüncü paragrafında ‘sarı saçlı bir çocuk’ adı ardından gelen tümceye gösterme sıfatı ile ‘o sarı saçlı çocuk’ biçiminde artgönderim yapmaktadır.

Örnek(17): *‘İnsanlar yanımdan gelip geçiyorlardı. **Kimileri** görüyordu beni, **kimileri**yse görmeden geçip gidiyorlardı. Bense **hepsine** güzel günler diliyordum.’*

Metnin beşinci paragrafındaki ‘insanlar’ adı, ardından gelen tümcedeki ‘kimileri, kimileriye’ adılına ve iki tümce ötesindeki ‘hepsine’ adılına artgönderimde bulunmaktadır.

Örnek(18): *‘Bir gün de biri gelip eşeğini bağladı bedenime. **Kendisi** gölgeme oturdu.’*

Metnin altıncı paragrafındaki ‘biri’ adı kendinden sonra gelen tümcedeki ‘kendisi’ adılına artgönderimde bulunmaktadır.

3.1.2.2. Eksilti

Metinde 11 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(19): *‘(...) **Can suyumu** verdi. Devrilmeyeyim diye bir de destek verdi **böğrüm**e. (...) Henüz küçüktüm ama **besinimi** ala ala büyüyecektim. **Kocaman kocaman dallarım, geniş yüzlü yapraklarım** olacaktı.’*

Metnin ilk paragrafındaki ‘can suyumu, böğrüm, besinimi,dallarım,yapraklarım’ sözcüklerindeki iyelik eki olan ‘benim’ silinerek eksilti yapılmıştır.

Örnek(20): *‘İlkin çocuktum, sonra delikanlı oldum. **Gövdem** epeyce kalınlaştı. **Dallarım** gürleştı.’*

Metnin ikinci paragrafında yine ‘gövdem, dallarım’ adlarındaki iyelik eli ‘benim’ silinerek eksiltiye başvurulmuştur.

Örnek(21): *‘Bir gün bir kuş geldi, **gagasında** taşıdığı kuru otlarla en yüksek dallarımdan birinin arasına yuvasını yaptı.’*

Metnin üçüncü paragrafındaki ilk tümcede yer alan ‘kuş’ adı, ikinci tümcede düşürülerek iyelik eki alan ‘kuşun’ sözcüğü kullanılmamış ve yalnızca ‘gagasında’ kullanılarak eksilti yapılmıştır.

Örnek(22): *‘Sarı saçlı çocuk, **babasına** dönerek:’*

Metnin beşinci paragrafında ‘onun’ iyelik eki atılarak yalnızca ‘babasına’ adıyla eksilti yapılmıştır.

Örnek(23): *‘Çocuk, **gövdeme** tırmandı, yavru kuşları yuvayla birlikte alarak aşağıya indirdi, yavru kuşlar kurtulmuştu.’*

Örnek(24): *‘Bir sabah gene bir kişi geldi yanıma. **Cebinden** keskin bir bıçak çıkardı.’*

Metnin altıncı ve sekizinci paragraflarında ‘onun’ iyelik eki atılarak ‘gövdeme’ ve ‘cebinden’ adlarıyla eksilti yapılmıştır.

3.1.2.3. Değiş tirim

Metinde 2 değiş tirim ö ğesi yer almaktadır. Bunlar aş ağıdaki gibidir:

Örnek(25): ‘Sarı saçlı çocu ğun **bu davranış ı** babasını çok sevindirdi.’

Metnin altıncı paragrafındaki ‘bu davranış ı’ sözcük grubu ile bir önceki paragrafta yer alan ‘Sarı saçlı çocuk, babasına dönerek: “Anne kuş öldürüldü. Yuvadaki yavru kuş lar da açlıktan ö lürler. Çınara çıkarak o yavru kuş ları yuvayla birlikte indirece ğim. Besleyece ğim onları, büyütece ğim. Kanatlanmaya durduklarında da gökyüzüne bırakaca ğım, uçup gitsinler.” dedi.’ tümce grubundaki anlamı kapsayacak biçimde değiş tirim yapılmıştır.

Metnin altıncı paragrafında ‘Bazı günler de yanıma gelenler ceplerinden bıçaklarını çıkararak gövdeme isimlerini yazdılar. Bunlara benzer her gelen **böyle** yaptıkça gövdem delik deş ik oldu. Acılarım damarlarıma dek yayıldı. O bıçak yaraları yüzünden diş lerimi sıkıyordum.’ yer alan ‘böyle’ sözcü ğü ‘...yanıma gelenler ceplerinden bıçaklarını çıkararak gövdeme yazdılar.’ tümcesi ile değiş tirim kullanılarak yapılandırılmış tır.

3.1.2.4. Bağ ıntı Ö ğeleri

Metinde 22 bağ ıntı ö ğesi yer almaktadır. Bunlar; ‘önce, o anda, ilkin, sabah akş am, ama, da, ve’ zaman belirteci, çeliş tirici ve ekleyici bağ ıntı ö ğeleridir.

3.1.2.5. Yineleme

Metinde 5 yineleme ö ğesi yer almaktadır. Bunlar aş ağıdaki gibidir:

Örnek(26): ‘(...) Yuvadaki yavrular ağızlarını açmış **anne kuş u** bekliyordu. Nihayet anne kuş uçaraktan geldi.(...) **Anne kuş** dönerek asfalt yolun üstüne dü ş tü. (...) **Anne kuş** gidince kendileri de açlıktan ö lecekti.

Metnin dördüncü paragrafında ‘anne kuş ’ sözcük grubu üç kez tekrarlanarak yineleme yapılmıştır.

Örnek(27): ‘*Sarı saçlı çocuğun bu davranışı babasını çok sevindirdi. (...) Bir çınar olarak sarı saçlı çocuğu çok sevdim.*’

Metnin altıncı paragrafında yineleme ‘sarı saçlı çocuk’ sözcük grubuna tamlayan ve belirtme durum eki getirilmesiyle yapılmıştır.

3.1.2.6. Eşdizimlilik

Metinde 5 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(28): ‘*Yeşillerimi, gölgemi, temiz havamı, kuşlarımı, böceklerimi sunuyordum onlara.*’

Metnin altıncı paragrafında yer alan bu sözcükler aynı kavram alanına işaret ettiği için eşdizimlilik ögesi olarak kullanılmıştır.

3.1.3. ‘Güvercin’ Adlı Metnin Bağlılık Özellikleri

3.1.3.1. Gönderim

Metinde 13 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(29): ‘*Hindistan’daki büyük bir ormanda bir **karga** yaşarmış, **yuvasının** nerede olduğunu kimse bilmezmiş. Ağaç dalları arasında bulunan **yuvasında** etrafta seyrederken bir avcının yaklaştığını fark etmiş.*’

Metnin ilk paragrafında ‘karga’ adına, sonrasında gelen tümcelerdeki ‘yuvasının ve yuvasında’ tamlama ve bulunma durum eki ile artgönderim yapılmıştır.

Örnek(30): ‘*Güvercinlerin yakalandığını gören avcı sevinçle **onlara** doğru koşmaya başlamış. Avcının **kendilerine** doğru sevinç çığlıkları atarak koştuğunu gören güvercinler korkmuş.*’

Metnin üçüncü paragrafındaki tümcede ‘güvercinler’ adının yerine ‘onlara’ adılı ve bir sonraki tümcedeki kendi adılı ile artgönderim yapılmıştır.

Örnek(31): ‘*Kardeşlerim, beni dinleyin!(dış gönderim) Hep bir ağızdan bağırmayın. Herkes **kendi başına** kurtulmayı da düşünmesin. (...) Avcıya yakalanmak istemiyorsanız **beni** dinleyin.*’

Metnin üçüncü paragrafında ‘beni dinleyin’ emir kipi ile dış gönderim yapılmış ayrıca ‘kendi başına’ adılı ile de metin yazarı ‘güvercinler’ adına

artgönderimde bulunmuştur. Birbirini izleyen tümcelerdeki ‘beni’ adılı ile yine ‘güvercinler’ adına yapılan bir artgönderim bulunmaktadır.

Örnek(32): ‘Güvercinlerin ağla birlikte göğe yükselişini gören kötü kalpli avcı çok üzülmüş. **O** da güvercinlerin arkasından koşmaya başlamış.’

Metnin altıncı paragrafında 1.tümcede ‘kötü kalpli avcı’ ile 2.tümcedeki ‘o’ adılına artgönderim yapılmıştır.

Örnek (33): ‘Karga da bulunduğu yerden olup bitenleri seyrediyormuş. Ama durumu çok merak eden karga, **güvercinlerin** arkasından **onların gittiği yöne** doğru uçmaya başlamış.’

Metnin yedinci paragrafında ‘güvercinler’ adı ile yine aynı tümce içerisinde ‘onların gittiği yöne’ iyelik eki ile yapılan bir artgönderim yer almaktadır.

Örnek (34): ‘Güvercinler sormuşlar:

— Peki, avcının **bizi** takip etmemesi için ne yapmalıyız?’

Yedinci paragrafın devamındaki bu diyalogda da ‘bizi’ adılı ile ‘güvercinler’ adına artgönderimde bulunulmuştur.

Örnek(35): ‘— Tarlaların üzerinden değil de şehrin üzerinden uçmalıyız. Böylece izimizi kaybettirmiş oluruz. Daha sonra da şehir dışında yaşayan **bir fare arkadaşım** var, **ona** gideriz.(...) Güvercinleri gözden kaybeden avcı daha sonra **onları** takip etmekten vazgeçmiş. Güvercinler topluca kanat çırpıp uçarak **Zeyrek** isimli farenin bulunduğu yere gelmişler. **Bu fare**, çok akıllı birisiymiş.’

Metnin yedinci paragrafında geçen diyalogda ‘ona’ adılı ile ‘fare arkadaş’ adına, ‘onları’ adılı ile ‘güvercinleri’ adında ve ‘bu fare’ gösterme sıfatı ile ‘Zeyrek’ adına artgönderimde bulunulmuştur.

Örnek(36): ‘— Ben senin güvercin arkadaşınım, dışarı çıkabilir misin? **Sana** çok ihtiyacım var.’

Devamındaki diyaloglardan üstteki diyalogda da ‘sana’ adılı ile ‘güvercin arkadaş’ adılına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(37): ‘Fare ağları kemirme işine önce diğer güvercinlerden başlamış. En son olarak da güvercinlerin başkanını kurtarmış. Tüm güvercinler sevinç çığlıkları atmaya başlamışlar. Fare dostlarına da çok teşekkür ederek **oradan** ayrılmışlar.’

Metnin son paragrafında ‘oradan’ sözcüğü ile uzak gönderim yapılarak önceki üstteki tümcelerde yer alan ‘farenin bulunduğu yer’ sözcük grubuna artgönderimde bulunulmuştur.

3.1.3.2. Eksilti

Metinde 7 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(38): ‘— Tarlaların üzerinden **değil** de şehrin üzerinden uçmalıyız. Böylece **izimizi** kaybettirmiş oluruz.’

Altıncı paragrafın ilk tümcesindeki olumsuzluk biçimbirimi olan ‘değil’ kullanılarak ‘uçmamalıyız’ eylemi, sonrasındaki tümcede de ‘bizim’ iyelik eki eksiltilmiştir.

Örnek(39): Güvercinlerin başkanı;

— Zeyrek kardeş! Cevap ver, **yerinde misin?**

Zeyrek: — **Kimsin? Benden ne istiyorsun?**

Metnin altıncı paragraftaki yer alan bir diyaloga ‘yerinde misin?’ eyleminden ‘kimsin?’ ve ‘benden ne istiyorsun?’ sorusundan ‘sen’ kişisi eksiltilmiştir.

Örnek(40): ‘— Ben senin güvercin arkadaşınım, dışarı çıkabilir misin? Sana çok ihtiyacım var. **Arkadaşını** sesinden tanıyan fare hemen dışarı çıkarak durumu görmüş.’

Örnek(41): ‘— Fare kardeş! Önce **arkadaşlarımı** kurtarmanı rica ediyorum. İşe benden başlarsan yorulup işi bırakabilirsin.’

Birinci diyaloga ‘senin’ iyelik eki, ikinci diyalogda ise ‘benim’ iyelik eki eksiltilmiştir.

3.1.3.3. Değiştirim

Metinde 3 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(42): ‘— Kardeşlerim, beni dinleyin! Hep bir ağızdan bağırmayın. Herkes kendi başına kurtulmayı da düşünmesin. **Böyle** yaparsanız hemen avcının eline geçersiniz.’

Örnek(43): ‘— Aynı anda hep birlikte kanat çırpmalıyız. **Böyle** yaparsak ağla birlikte havalanmayı başarabiliriz.’

Metnin üçüncü paragrafındaki diyaloglardan ilkinde ‘böyle’ ile ‘herkesin kendi başına kurtulmayı düşünmesi’ tümceciği, ikincisinde ‘böyle’ sözcüğü ile ‘aynı anda hep birlikte kanat çırpma’ tümceciği değiştirime uğramıştır.

Örnek(44): ‘— Bizi bağlayan ağları kemirmeni istiyorum, demiş. Güvercinlerin başkanının **bu sözleriyle** fare, başkanın yakalandığı yerden ağları kemirmeye başlamış. Başkan, bu duruma karşı çıkarak:’

Metnin altıncı paragrafındaki diyaloglarda ‘bu sözleriyle’ sözcük grubu ile ‘farenin, güvercinlerin başkanına onları bağlayan ağı kemirmesi’ doğrudan anlatımı değiştirim ögesi olarak kullanılmıştır.

3.1.3.4. Bağıntı Ögeleri

Metinde 20 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘daha sonra, bir süre geçtikten sonra, olayı anlattıktan sonra, o zaman, da, ama, böylece, çünkü’ zaman belirteci, ekleyici, çeliştirici ve nedenleyici bağıntı ögeleridir.

3.1.3.5. Yineleme

Metinde 14 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(45): ‘Hindistan’daki büyük bir ormanda bir **karga** yaşarmış, yuvasının nerede olduğunu kimse bilmezmiş. (...) **bir avcının** yaklaştığını fark etmiş. **Karga** avcıyı gözetlemeye başlamış. **Avcının** bir elinde sopa diğer elinde de ağ varmış. **Karga bu sevimsiz avcıdan** iyice şüphelenmeye başlamış. **Bu sevimsiz, çirkin yüzlü avcı** galiba beni avlamaya gelmiş. Benim için gelmese bile başka bir kuşu avlayacağından eminim. ‘

Metnin ilk paragrafında ‘karga’ sözcüğü aynı biçimde, ‘avcı’ sözcüğü ise niteleme sıfatları ve tamlayan eki ile yinelenmiştir.

Örnek(46): ‘Bir süre geçtikten sonra **bir güvercin sürüsü** ağına yakınına konmuş. Bu **güvercinlerin içinde** başkanları da varmış. Hazırlanmış tuzakları fark edemeyen **güvercinler** buğday tanelerini yemeye başlamışlar.(...) **Güvercinlerin** yakalandığını gören avcı sevinçle **onlara** doğru koşmaya başlamış. (...) **güvercinler** korkmuş. (...) **Güvercinlerin başkanı:’(...)**

‘**Güvercinler**, başkanlarını dinlemişler. **Güvercinlerden biri** heyecan içinde sormuş:’

Metnin üçüncü ve dördüncü paragraflarında ‘güvercin’ sözcüğü tamlayan ve ad durum ekleri olarak yinelenmiştir.

3.1.3.6. Eşdizimlilik

Metinde eşdizimlilik ögesi yoktur.

3.1.4. ‘Püf Noktası’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.1.4.1. Gönderim

Metinde 5 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(47): ‘Zeki, cana yakın, çalışkandı çırak. (...) Ustası gelince **onu** saygıyla dinler, bilgisini arttırmak için bütün dikkatini **ona** verirdi. (...) camcılığın tüm inceliğini öğretmeye çalışırdı **ona**.’

Metnin ilk paragrafında ikinci tümcedeki ‘onu’ adılı ile ‘usta’ adına, ‘ona’ adılı ile de ‘çırak’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(48): ‘‘Peki’’ dedi, ‘‘Madem öyle diyorsun, görelim bir... Bugün tabakları fırından **sen** çıkar!’’

Son tümcedeki ‘sen’ adılı ile ‘çırak’ sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(49): ‘Gel zaman, git zaman... Küçük çırak ‘‘Ben artık usta oldum.’’ diye düşünmeye başladı.(...) Ustanın **kendisini** anlamadığını sanan küçük çırak, bir gün, yemek sırasında niyetini açıkça söyledi.’

Metnin ikinci paragrafındaki son tümcede ‘kendisi’ adılı ile ‘çırak’ adına artgönderim yapılmıştır.

3.1.4.2. Eksilti

Metinde 7 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(50): ‘(...) Her sabah erkenden dükkânı açar, **ustası** gelinceye kadar bütün hazırlıkları tamamlardı.’

Metnin ilk paragrafındaki ikinci tümcede ‘onun’ iyelik eki eksiltiştir.

Örnek(51): ‘Küçük çırak, zamanını kollayıp konuyu bir kere daha açmaya çalıştı:

‘‘Söylemiştim ya ustam... **Hani ben, artık...**’’

(...)

‘‘Oldum ustam... **Sayenizde!**’’

‘‘Peki’’ dedi, ‘‘**Madem öyle diyorsun, görelim bir... Bugün tabakları fırından sen çıkar!**’’

Metnin ikinci paragrafında yer alan diyaloglarda eksilti ‘çırağın ustasına kendi dükkanını açmak istediğini söylemesi’ kısmı atılarak yapılmıştır. Sonrasında ise ‘sizin’ iyelik eki eksilterek ‘sayenizde’ denilmiş ve son tümcede ustanın çırağa

‘madem öyle diyorsun görelim bir...’ bölümünün tamamlanmamış ve bu kısmın metnin okuyucusuna bırakılmış olması biçiminde gösterilmiştir.

Örnek(52): ‘*Gözleri parladı küçük çırağın, kalp atışları hızlandı. Ustasının, tabakları fırından çıkarışını kaç kere izlemişti. Saniye saniye kaydetmişti aklına. Aynısını yapacağından hiç kuşkusu yoktu.*’

Metnin üçüncü paragrafında yine ‘onun’ iyelik ekinde eksiltme yapılmıştır.

Örnek(53): ‘*Eliyle alnına vurdu küçük çırak. Yüzünü kapattı.*’

Metnin beşinci paragrafında yine ‘onun’ iyelik eki eksiltilmiş ve küçük çırağa gönderimde bulunulmuştur.

3.1.4.3. Değiş tirim

Metinde 2 değiş tirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(54): ‘*Gözleri parladı küçük çırağın, kalp atışları hızlandı. Ustasının, tabakları fırından çıkarışını kaç kere izlemişti. Saniye saniye kaydetmişti aklına. Aynısını yapacağından hiç kuşkusu yoktu.*’

Metnin üçüncü paragrafında ‘aynısını yapacağından’ tümcec iği ile ‘çırağın ustasının yaptığı gibi tabakları fırından çıkarması’ tümcesi yerine kullanılmış tır.

Örnek(55): ‘*İşte oğul! dedi. Bizim zanaatın püf noktası da budur.*’

Metnin son paragrafında ustanın tabağı yapma iş i anlatılmış ve en son tümcede de paragrafta anlatılan ‘bu’ sözcüğü ile değiş tirime uğramış tır.

3.1.4.4. Bağ ınt ı Ögeleri

Metinde 8 bağ ınt ı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘da, artık, ve’ ekleyici ve zaman belirteci bağ ınt ı ögeleri kullanılmış tır.

3.1.4.5. Yineleme

Metinde 2 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(56): ‘*Gel zaman, git zaman... Küçük çırak “Ben artık usta oldum.” diye düşünmeye başladı. (...) Usta, (...). Ustanın kendisini anlamadığını sanan küçük çırak, bir gün, yemek sırasında niyetini açıkça söyledi:*’

Metnin ikinci paragrafında ‘küçük çırak’ ve usta’ sözcüklerinde yineleme görülmektedir.

3.1.4.6. Eşdizimlilik

Metinde 4 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(57): ‘Geçti fırının karşısına... **Demir mengeneyi kızgın fırının içine** dikkatle uzatıp **pişen tabaklardan** birini tutup kaldırdı. **Kor gibi sıcak tabağı** yavaşça fırının dışına aldı. Havada döndürüp fırının hemen önündeki **mermerin** üzerine dikkatle bıraktı.’

Metnin dördüncü paragrafında altı çizili sözcük ve sözcük grupları aynı kavram alanını işaretlediği için eşdizimlilik göstermektedir.

3.1.5. ‘Forsa’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.1.5.1. Gönderim

Metinde 4 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(58): ‘(...)Karaya çıkan askerler **onu** görünce:’

Metnin giriş bölümünde ‘onu’ adlı ile sonraki tümcelerdeki ‘ihtiyar forsa’ya öngönderim yapılmıştır.

Örnek(59): ‘(...) İhtiyar, Türklerin yanına varınca önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı.(...) Heyecanı biraz yatışınca **ona** sordular:’

Metnin ikinci paragrafında yer alan ‘ona’ adlı ile öncesinde geçen diyaloglardaki ‘ihtiyar’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(60): ‘İhtiyar, sevincinden bayılmıştı. Kendine gelince oğlu **ona**:’

Metnin dördüncü paragrafında yer alan diyalogda ‘ona’ adlı ‘ihtiyar’ sözcüğüne artgönderimde bulunmaktadır.

Örnek(61): ‘Kara Memiş, o vakit gençleşmiş bir arslan gibi doğruldu. Duramıyordu. Kılıç, kalkan istedi. Sonra, gemide sallanan sancığı göstererek: — Şehit olursam **bunu** üzerime örtün! Vatan, al bayrağın dalgalandığı yer değil midir? dedi.’

Metnin son paragrafındaki son tümcede yer alan ‘bunu’ adlı ile önceki tümcedeki ‘sancak’ sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

3.1.5.2. Eksilti

Metinde 12 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(62): ‘— (Sen)Kaç yıldır esirsin?’

- *Kırk (yıldır).*
- (Sen)Nerelisin?
- *Edremitli(yim).*
- (Senin)Adın ne?
- (Adım)Kara Memiş.
- (Sen)Kaptan mıydın?
- *Eve (kaptandım).*

Bu diyalogda kişi, iyelik ekleri ve tümceler eksiltilerek kullanılmıştır.

Örnek(63): ‘— *Haydi, Bey’in yanına (gidiyorsun)! dediler.*’

Bu diyalogda ise eylem eksiltilmiştir.

Örnek(64): ‘— *Sen, Kara Memiş misin?*

- *Evet, (Kara Memiş’im) dedi.* ‘
- (Sen)Turgut musun?
- *Evet, Turgut’um.*’
- (...)

- (Sen) *çok ihtiyarsın baba.*
- *Fakat (benim) kalbim kuvvetlidir.*

Metindeki bu diyalog bölümlerinde de yine iyelik ve kişi ekleri eksiltilmiştir.

3.1.5.3. Değiştirim

Metinde 1 değiştirim ögesi yer almaktadır.

Örnek(65): ‘*Kendini gemiye getiren askerlerle birlikte yürüdü. Kara, pala bıyıklı, sırmalı elbisesinin üzerine çelik zırhlar giymiş bir adamın karşısında durdu.*’

Metnin dördüncü paragrafında betimlenen adam ile bir önceki tümcede ‘Bey’ sözcüğüne değiştirime yapılmıştır.

3.1.5.4. Bağıntı Ögeleri

Metinde 5 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘hemen’ zaman belirleyici ve ‘fakat’ çeliştirici, ‘ve’ ekleyici’ bağıntı ögeleridir.

3.1.5.5. Yineleme

Metinde 4 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(66): *‘İhtiyarın* yanındaki askerler birbirine karıştı. (...) **İhtiyarın** kollarına girdiler.(...)

— Ben karaya **cenk etmeye** çıkıyorum. Sen gemide rahat et, dedi. Eski kahraman kabul etmedi:

— Hayır, ben de beraber **cenge** çıkacağım!

Metinde birçok yerde ‘ihtiyar’ sözcüğü yinelenmiştir. Ayrıca ‘cenk etmek’ eylemi yönelme durum eki ile yani ‘cenge’ biçiminde tekrarlanmıştır.

3.1.5.6. Eşdizimlilik

Metinde 3 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(67): ‘— (...) **Kadırgaların, yelkenlerin, küreklerin** biçimine dikkat etti. Sarardı, gözlerini açtı.(...)

Metnin giriş bölümünde ‘kadırgalar, yelkenler, kürekler’ aynı kavram alanında olduğu için metinde eşdizimlilik görülmektedir.

3.1.6. ‘Kar Tanesinin Serüveni’ Adlı Metnin Bağlıklık Özellikleri

3.1.6.1. Gönderim

Metinde 5 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(68): *‘Neden **onu** avucuma almıştım? **Onunla** tanışabilecek miydim? Bana başından geçenleri anlatabilir miydi?’*

Metnin üçüncü paragrafında yer alan ‘onu ve onunla’ kişi adılı bir önceki paragraftaki ‘kar tanesi’ sözcük grubuna artgönderim yapmaktadır.

Örnek(69): *‘(...)Çevremdeki damlacıklar da öyle... **Onlar** da gevşemeye başlamışlardı.’*

Metnin beşinci paragrafındaki ‘onlar’ kişi adılı önceki tümcede yer alan ‘damlacıklar’ sözcüğüne gönderimde bulunmaktadır.

Örnek(70): *‘(...) **Kendimi** çok hafiflemiş hissediyordum. Deniz altımızda kalmıştı.’*

Metnin altıncı paragrafında yer alan ‘kendi’ adılı ile önceki paragrafta yer alan ‘damlacık’ sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(71): ‘Yükseldikçe aşağıda kalan **her şey** küçüliüyordu. Evler, ağaçlar, kayalar, yollar...’

Metnin yedinci paragrafındaki ‘her şey’ sözcüğü ile sonraki tümcede yer alan ‘evler, ağaçlar, kayalar, yollar’ sözcüklerine öngöderim yapılmıştır.

3.1.6.2. Eksilti

Metinde 6 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(72): ‘(...) Camı açıp **avucumu** uzattım. **Avucuma** yavaşça kondu. Bembeyaz, tertemizdi. Ağırılığı yok gibiydi.’

Metnin ikinci paragrafında ‘benim’ iyelik eki eksiltilmiştir.

Örnek(73): ‘Fısıfısıf bir sesle (**konuştu**):

“Başımdan geçenleri öğrenmek istiyorsun değil mi?” diye sordu. Heyecanla:

“Evet, (**başından geçenleri öğrenmek istiyorum.**)!” diye bağırdım.’

Metnin ikinci paragrafında yer alan bir diyalogda tümceye eyleme ve tümceye dayalı eksilti yapılmıştır.

Örnek(74): ‘Dedim ya, hava soğuktu. Daha da fazla soğudu birden. Üşümeye başladım. Yalnız ben mi (üşümeye başladım)? Değil!’

Metnin on ikinci paragrafında eyleme bağlı bir eksilti yapılmıştır.

Örnek(75): ‘(Senin) avucunun bana dostça dokunduğunu anladım. Sen iyi...’

Metnin on dokuzuncu paragrafında ‘senin’ iyelik eki eksiltilmiştir ve ardından gelen tümce de okuyucu yorumuna bırakılarak yine bir eksilti yapılmıştır.

3.1.6.3. Değiştirim

Metinde 4 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(76): ‘Yükseldikçe aşağıda kalan **her şey** küçüliüyordu. Evler, ağaçlar, kayalar, yollar... Her şey, ama her şey **küçücük** kalıyordu. Milyonlarca damlacık buhar olmuş, denizden ayrılmış, gökyüzüne tırmanıyorduk. Büyük bir **değişme**... Sizce de **öyle** değil mi?’

Metnin sekizinci paragrafında ‘öyle’ biçimbirimi öncesindeki tümcelerde anlatılanları karşılayacak biçimde bir değiştirim yapılmıştır.

Örnek(77): ‘(...) Biliyorduk, gökyüzü bizi taşıyamayacaktı. Yeryüzüne yağmur olup dönecektik. **Bu iş** bir an önce olsun istiyorduk.’

Metnin on beşinci paragrafında ‘bu iş’ sözcük grubu ‘yeryüzüne yağmur olup dönme’ anlamını karşılar nitelikte kullanılmış ve bir değiştirim yapılmıştır.

Örnek(78): ‘(...) Yalnız ben mi? **Değil!** Diğer buharcıklar da üşüyordu. Tir tir titremeye başladık. Siz dersiniz ya, üşüyünce dişleriniz birbirine vurduğunda, soğuktan dişlerimiz keman çalıyor diye... **Öyle bir üşümeydi** bizimkisi.’

Metnin on altıncı paragrafta ‘öyle bir üşümeydi’ sözcük grubu ile ‘soğuktan dişlerimizin keman çalması’ ve ‘değil’ sözcüğü ile de ‘Yalnız ben değilim.’ anlatılmak istenmiş ve değiştirim yapılmıştır.

3.1.6.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde Bunlar; ‘o zaman, kimi zaman, bu yüzden’ zaman belirteci ve nedenleyici bağıntı öğeleridir.

3.1.6.5. Yineleme

Metinde 6 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(79): ‘Kışın ortalarıydı. Pencere kıyısına oturmuş yağan **karı** seyrediyordum. **Kar taneleri** havada uçuşuyor (...) su ibriği **kar** tutmuştu. Bahçedeki çamaşır ipinin üstünde bile **kar** vardı.’

Metnin ilk paragrafında ‘kar’ sözcüğü, ‘karı’, ‘kar taneleri’ biçiminde ad durum eki ve tamlama şeklinde yinelenmiştir.

Örnek(80): ‘İki ay önceydi. Ben Hazar Denizi’nde bir **damla** suydum. Bir **damlacık**... (...)’

Metnin beşinci paragrafında ‘damla’ sözcüğü ‘damlacık’ biçiminde yinelenmiştir.

Örnek(81): ‘Gökyüzünde böyle uzun süre **bulut** olarak, değişik biçimlere girerek dolaştık. Çok yükseklerle çıkmıştık. Yükseldikçe hava soğuyordu. Eskisi gibi dağınık **bulut parçaları** olmuyorduk. Çok yoğun bir **bulut kümesi**ydik artık.(...)’

Metnin onuncu paragrafında ‘bulut’ sözcüğü ‘bulut kümesi’ ve ‘bulut parçacıkları’ olarak yinelenmiştir.

3.1.6.6. Eşdizimlilik

Metinde 6 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(82): ‘(...) *Güneşin, yıldızların ve ayın ışıklarını yeryüzüne geçirmiyorduk.*’

Örnek(83): ‘*Evleri, ağaçları, yolları, tepeleri görmeye başlayınca sevindim.*’

Metnin onuncu paragrafında aynı kavram alanına giren ‘güneş, yıldızlar, ay ışıkları’ sözcükleri yer almaktadır.

Metnin yirminci paragrafında ise aynı kavram alanına giren ‘ev, ağaçlar, yollar, tepeler’ sözcükleri eşdizimli olarak yer almaktadır.

3.2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Bağlaşıklık Özellikleri ile İlgili Genel Değerlendirme

2018-2019 eğitim-öğretim döneminde yayınlanmış olan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplamda altı öyküleyici metin üzerinde metinsellik ölçütlerinden olan bağlaşıklık altında yer alan altı başlığın çözümlemesi yapılmıştır.

Kitaptaki ‘Oyuncak’ metninde 5, ‘Ben Bir Çınar Ağacıydım’ metninde 6, ‘Güvercin’ metninde 13, ‘Püf Noktası’ metninde 5, ‘Forsa’ metninde 4 ve ‘Kar Tanesinin Serüveni’ metninde 5 artgönderim ögesi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, ‘Güvercin’ adlı metinde ‘dış gönderim’ ve ‘uzak gönderim’, ‘Kar Tanesinin Serüveni’ adlı metinde de öngönderim ögesi kullanılmıştır.

Metinlerdeki eksilti ögeleri genel olarak kişi, iyelik ve tamlama eklerinin düşürülmesiyle yapılmıştır. Bunlara ek olarak tümce düzeyindeki eksiltilere de yer verilmiştir. ‘Oyuncak’ metninde 13, ‘Ben Bir Çınar Ağacıydım’ metninde 11, ‘Güvercin’ metninde 7, ‘Püf Noktası’ metninde 7, ‘Forsa’ metninde 12 ve ‘Kar Tanesinin Serüveni’ metninde 6 eksilti ögesi bulunmaktadır.

Metinlerdeki değişimler ise genelde ‘böyle, öyle, aynısı, biri’ ögeleri ile yapılmıştır. ‘Oyuncak’ metninde 3, ‘Ben Bir Çınar Ağacıydım’ metninde 2, ‘Güvercin’ metninde 3, ‘Püf Noktası’ metninde 2, ‘Forsa’ metninde 1 ve ‘Kar Tanesinin Serüveni’ metninde 4 değişim ögesi bulunmaktadır.

Bağıntı ögelerinin kullanımında ‘ekleyici, çeliştirici, nedenleyici ve zaman belirteci’ gösteren bağlaçları kullanılmıştır. ‘Oyuncak’ metninde 14, ‘Ben Bir Çınar

Ağacıydım’ metninde 22, ‘Güvercin’ metninde 20, ‘Püf Noktası’ metninde 8, ‘Forsa’ metninde 5 ve ‘Kar Tanesinin Serüveni’ metninde 28 bağıntı ögesi bulunmaktadır.

Yineleme ögesine bakıldığında ise sözcüklere durum ve tamlama ekleri getirilerek yapılmıştır. ‘Oyuncak’ metninde 11, ‘Ben Bir Çınar Ağacıydım’ metninde 5, ‘Güvercin’ metninde 14, ‘Püf Noktası’ metninde 2, ‘Forsa’ metninde 4 ve ‘Kar Tanesinin Serüveni’ metninde 6 yineleme ögesi bulunmaktadır.

‘Oyuncak’ metninde 5, ‘Ben Bir Çınar Ağacıydım’ metninde 5, ‘Püf Noktası’ metninde 3, ‘Forsa’ metninde 3 ve ‘Kar Tanesinin Serüveni’ metninde 6 eşdizimlilik ögesi bulunmaktadır. ‘Güvercin’ adlı metinde sözcüksel bağlaşıklık ögesi olan eşdizimlilik ögesi yoktur.

3.3. İLKÖĞRETİM 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN BAĞLAŞIKLIK ÖZELLİKLERİ

3.3.1. ‘Bu da Benim Öyküm’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.3.1.1. Gönderim

Metinde 3 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(84): ‘(...)harika başka şey yapmak dururken kitap okumaktan çok sıkılırdım. Oysa iki ablam da sürekli kitap okur ve **bundan** mutluluk duyarlardı. (...) yine de alttan alta imrenirdim **onlara**.’

Metnin ilk paragrafında ‘bundan’ gösterme adılı ile ‘kitap okumaktan’ durumuna artgönderim yapılmaktadır. Aynı zamanda son tümcede yer alan ‘onlara’ kişi adılı ile de ‘iki ablam’ sözcük grubuna artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(85): ‘O, benim “büyülü kitabım” oldu.’

Metnin ikinci paragrafında ‘o’ kişi adılı ile ‘kitap’ adına artgönderim yapılmıştır.

3.3.1.2. Eksilti

Metinde 3 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(86): ‘(...)Oysa iki ablam da sürekli kitap okur...’

Metnin ilk paragrafındaki üçüncü tümcede ‘benim’ iyelik eki eksiltiştir.

Örnek(87): ‘Bugün (**kitabın**) ne yazarını ne adını hatırlıyorum. Ama (**kitabın**) konusu, geçtiği yerler, kahramanları, hatta ne giydiklerine varıncaya kadar birçok ayrıntısı hâlâ aklımda.’

Metnin üçüncü paragrafındaki tümcelerde ‘kitabın’ adı eksiltilmiştir.

3.3.1.3. Değiştirim

Metinde 1 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(88): ‘Günün birinde ablalarımın **biri** elime bir kitap tutuşturdu.’

Metnin ikinci paragrafında ‘biri’ adlı ile iki abladan biri değiştirim ögesi olarak kullanılmıştır.

3.2.1.4. Bağın Ögeleri

Metinde 18 bağın ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ve, da, ilk kez, sonraları, bir anda, yine de, yalnızca, ya da, ama, çünkü’ ekleyici, zaman belirteci, çeliştirici ve nedenleyici bağın ögeleridir.

3.3.1.5. Yineleme

Metinde 4 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(89): ‘Günün birinde ablalarımın biri elime **bir kitap** tutuşturdu.(...)Harikaydı! Birkaç günde bitirivermişim **koca kitabı**. O, benim “büyülü kitabım” oldu.’

Metnin ikinci paragrafında ‘kitap’ adı ‘bir’ gösterme sıfatı ile ‘bir kitap’, belirtme durum eki alarak ‘koca kitabı’ ve tamlama biçiminde ‘büyülü kitabım’ biçiminde yinelenmiştir.

Örnek(90): ‘Artık **kitap okumak** sıkıntı vermiyordu. Tersine hoşuma giden bir **kitabı okurken** kendimi çok iyi hissediyordum.’

Metnin beşinci paragrafında ‘kitap okumak’ eylemi ‘kitabı okurken’ yan tümce ile yinelenmiştir.

3.3.1.6. Eşdizimlilik

Metinde 3 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(91): ‘Bugün ne yazarını ne adını hatırlıyorum. Ama **konusu, geçtiği yerler, kahramanları**, hatta ne giydiklerine varıncaya kadar birçok ayrıntısı hâlâ aklımda.’

Metnin üçüncü paragrafındaki ikinci tümcede ve diğer paragraflarda da yer alan ‘konu, yer, kahraman, olaylar, ...’ gibi sözcükler aynı kavram alanına girdiği için eşdizimlilik oluşturmaktadır.

3.3.2. ‘Canım Kitaplığım’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.3.2.1. Gönderim

Metinde 7 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(92): ‘(...)Bende okuma merakı geliştiğini gören annem, babam, ağabeyim ve akrabalarından kimileri fırsat buldukça bana **kitap** armağan ettiler. **Bunlara**, birkaç yaş günümde arkadaşlarımdan verdiklerini de eklersek varın siz hesap edin ne kadar çoğalmış.’

Metnin ikinci paragrafında ‘bunlar’ gösterme adılı ile ‘kitaplar’ adına artgönderim yapmaktadır.

Örnek(92): ‘(...)Oysa kitaplarımla, **onlardaki** kahramanlarla yaşayarak öğrendim hepsini. (...)’

Metnin üçüncü paragrafındaki ‘onlardaki’ ilgi eki almış adıl ile ‘kitaplarımdaki’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(93): ‘Rafın birinde **yabancı bir kitap** vardı. İki gün önce ağabeyim Ankara’dan getirmişti “armağan” diye. **Onu** yerinden çektim, ağabeyime uzattım.’

Metnin yedinci paragrafında ‘onu’ belirtme durumu eki almış adıl ile ‘yabancı bir kitap’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(94): ‘— Yalnız kapağı değil içindekiler de öyle. Nasıl getirdin **bunu**?’

Metnin sekizinci paragrafında yer alan diyalogdaki ‘bunu’ adılı ile önceki paragraflarda yer alan tümcelerdeki ‘kitap’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(95): ‘Trende bir arkadaşımınla beraberdik. Birlikte geldik. **Onun** da senin kadar bir kardeşi varmış. Burada indiğimizde ayrılırken birden durdu, “Az daha unutuyordum.” dedi, “Bak, şunu da kardeşine ver. **Bizimki** çok sever, belki seninki de hoşlanır.” Hemen almıştım.’

Metnin dokuzuncu paragrafındaki diyalogda yer alan ‘onun’ adılı ile ‘bir arkadaş’a ve ‘bizimki’ adılı ile de ‘arkadaşının kardeşi’ sözcük grubuna artgönderimde bulunulmuştur.

Örnek(96): ‘Yalnız bir dakika! Şu başımdan geçeni dinlemeden acele edip kitapçıya koşmayın. Azıcık bekleyin, birkaç dakika kulak verin bana.’

Metnin beşinci paragrafındaki bu tümce dizisiyle de okuyucuya seslenilmiş ve dış gönderim yapılmıştır.

3.3.2.2. Eksilti

Metinde 7 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(97): ‘Bir sürü kitabım oldu. Küçük kitaplığımın raflarını doldurdular. Hepsini seviyorum. Sevilmez mi? Kitap bu! **Hele en güzeliyse...**’

Metnin ilk paragrafındaki son tümce yarım bırakılarak ‘eylem’ eksiltiştir ve okuyucunun tamamlanması beklenmektedir. Tümce ‘sevilir’ ve ‘daha çok’ gibi belirteçlerle desteklenerek devam ettirilebilir.

Örnek(98): ‘(Kitapların) **Hepsini** okuyamadım. Birden yığıldılar. Ama (kitapları) büyük bir hızla okumayı sürdürüyorum. Yakında (hepsini) bitireceğim. (...)’

Metnin üçüncü paragrafındaki ilk tümcedeki ‘kitapların’ ile tamlayan, ikinci ve üçüncü tümcelerde ‘kitapları’ ve ‘hepsini’ ile nesne eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(99): ‘İki üç gündür kitaplığımda bir gariplik var. Ne zaman (kitaplığımın) önünden geçsem sanki gerçekten kuşlar öter, kanat çırpardı kitaplığımda. (...)’

Metnin altıncı paragrafındaki ikinci tümcede ‘kitaplığımın’ adı ile tamlayan eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(100): ‘— Al bu kitabı! Beni düşündüğün için teşekkür ederim ama **(bu kitabı)** istemiyorum.’

Metnin yedinci paragrafında ‘bu kitabı’ sözcük grubu ile nesne eksiltiştir.

Örnek(101): ‘— Yalnız kapağı **değil** içindekiler de öyle. Nasıl getirdin bunu?’

Metnin sekizinci paragrafında ‘değil’ olumsuzluk yapısı ile ‘kitabın kapağındaki gibi içindekilerin de kötü’ olduğu anlatılmak istenmiş ve eksilti yapısı ile olumsuzlanarak verilmiştir.

Örnek(102): ‘Ağabeyim belli ki üzölmüşü. **(Onun)** yüzü kızardı.’

Metnin dokuzuncu paragrafında ‘onun’ ile tamlayan eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(103): ‘Çalışkan ve iyi yürekli Arı Maya’nın tatlı vızıltısı, Heidi (Haydi)’nin dağları saran neşesi, Gülibik’in “Üüüüüüü!” ötüşleri hep orada, hep orada...’

Metnin on ikinci paragrafında tümce tamamlanmamış ve eylem eksik bırakılmıştır. Tümce ‘ duruyor, yaşıyor’ gibi okuyucunun dünya bilgisine göre doldurulabilir.

Örnek(104): ‘Merdivenlerden inerken kendimi şöyle bir topladım. Kitap seçiminde aldanmamak için öylesine tetikteyim ki...’

Metnin son paragrafında tümce tamamlanmamış ve yine okuyucunun dünya bilgisine sunulmuştur.

3.3.2.3. Değiştirim

Metinde 4 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(105): ‘(...) O kadar zamandan sonra şu iki üç gündür hiç de **öyle** değil yansıyanlar.’

Metnin altıncı paragrafında ‘öyle’ sözcüğü önceki tümcelerde yer alan ‘kitaplığında kuşların öttüğü, kırlarda, yeşilin cümbüşünde tatlı tatlı rüzgarların kokusunun kitaplığı ile yüzüne, kulağına, saçlarına dolanması’ tümcesi değiştirilmiştir.

Örnek(106): ‘— Al bu kitabı! Beni düşündüğün için teşekkür ederim ama istemiyorum.

— Neden ama sevgili kardeşim? Beğenmiyorsan okuma. **Böyle** öfkelenmene gerek yok.’

Metnin yedinci paragrafında yer alan diyalogda ‘böyle’ sözcüğü diyalogda ‘çocuğun kitabı istememesi ve abisine geri vermek istemesi’ ile ilgili tümce değiştirilmiştir.

Örnek(108): ‘(...)Ne bileyim **böyle** olacağını? Kusura bakma.’

Metnin dokuzuncu paragrafında yer alan ‘böyle’ sözcüğü ile ‘abinin getirdiği kitabı kardeşinin beğenmemesi ve bu kitabın kendisine uygun olmadığını söyleyip abisini uyarması’ ile ilgili yukarıda yer alan diyaloglardaki anlam kapsanmış ve değiştirime uğramıştır.

Örnek(109): ‘— Oğlumun öğretmeni hangi kitapların yararlı olduğunu öğrencilerine çok iyi öğretmiş. Benim oğlum işte **böyledir!**’

Metnin onuncu paragrafında yer alan ‘böyledir’ ile babanın ‘çocuğun öğretmenin öğrencilere hangi kitapların yararlı olacağına ilişkin bilgi vermesi ve çocukların bu durumu öğrenmesi’ tümcesi değiştirilmiştir.

3.3.2.4. Bağın Ögeleri

Metinde 24 bağın ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ve, de, ne, ama, birden, bu yüzden, o kadar zamandan sonra vb.’ gibi ekleyici, nedenleyici, çeliştirici, zaman belirtici bağınlarıdır.

3.3.2.5. Yineleme

Metinde 6 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(110): ‘(...)Şimdi sanki “cennet” ülke değil de “cehennem” yeri oluvermiş benim canım kitaplığım.’

Metnin altıncı paragrafında karşıt anlamlı ‘cennet’ ve ‘cehennem’ sözcükleri ile yineleme yapılmıştır.

Örnek(111): ‘—Benim biricik kardeşim, **kitap** seçmedeki yetkinliğini görmekten nasıl kıvanç duydum, anlatamam. Bak bundan sonra sana ne **kitaplar** alacağım. (...) Doğruca **kitapçtıya** gidiyoruz.’

Metnin on birinci paragrafında ‘kitap’, ‘kitaplar’ ve ‘kitapçı’ sözcükleri ile yinelenmiştir.

Örnek(112): ‘(...)Belki inanmazsınız. Küçük İzo Mizo’nun bıyıkları kitaptan sarkmış, bana **el sallıyor** gibiydi. Ben de **el ettim**.’

Metnin on ikinci paragrafında ‘el sallamak’ eylemi ‘el etmek’ olarak farklı bir biçimde yinelenmiştir.

3.3.2.6. Eşdizimlilik

Metinde 4 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(113): ‘ (...)Kuşlarla, kelebeklerle, ağaçlarla, bulutlarla dost olmak, onları bizim “insan” yaşamımızla bütünleyerek değerlendirmek ne zevkli, ne yararlı bir oyunmuş meğer!’

Metnin dördüncü paragrafında ‘doğa’ kavram alanına ait olan ‘kuşlar, kelebekler, ağaçlar, bulutlar’ sözcükleri kullanılarak eşdizimlilik sunulmuştur.

3.3.3. ‘Türk Askerinin Cesareti’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.3.3.1. Gönderim

Metinde 5 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(114): ‘(...) İngiliz Yüzbaşı açığa: ‘İmdat! Kurtarın **beni**, yardım edin!’ diye bağıırıyordu.’

Metnin üçüncü paragrafında ‘beni’ adılı ile ‘İngiliz Yüzbaşı’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(115): ‘İngiliz komutan ise kızgınlıkla hâlâ bağıırıyor: ‘Çabuk getirin **onu**. **O** sizin komutanınız!’ diyordu.’

Metnin dördüncü paragrafında ‘onu’ ve ‘o’ adıları ile yine ‘İngiliz Yüzbaşı’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(116): ‘**O** ise hiçbir şeye aldırmadan (...) **Onu** yerden kaldırdı.’

Metnin altıncı paragrafındaki ‘o’ adılı ile önceki paragrafta yer alan ‘iri yapılı bir er’ sözcük grubuna, ‘onu’ adılı ile yine ‘İngiliz Yüzbaşı’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

3.3.3.2. Eksilti

Metinde 4 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(117): ‘İmdat! Kurtarın beni, (**bana**) yardım edin!’ diye bağıırıyordu. (...) Askerler birbirlerine: ‘Git, sen getir (**onu**)!’, ‘Hayır, sen getir (**onu**)! Ölmek istemiyorum... Ne gereği var (**getirmenin**)?’

Metnin üçüncü paragrafındaki ikinci tümcede nesne görevindeki ‘bana’ adılı, üçüncü tümcesindeki nesne görevindeki ‘onu’ adılı ve dördüncü tümcesindeki adlaştırma ögesi ‘getirmenin’ eksiltiştir.

3.3.3.3. Değiştirim

Metinde 3 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(118): ‘(...) Lord Casey (Lord Keyzi) ’nin anlattıkları **şöyle:**’

Metnin ilk paragrafında ‘şöyle’ sözcüğü ile Avustralyalıların Gelibolu’yu tanıyıp sevmesi, Lord Casey’in (Lord Keyzi’nin) bu savaşa da teğmen rütbesiyle katıldığı ve her iki tarafında mertçe sürdürdüğü savaşta edindiği intibaları hala aynı sıcaklıkla yüreğinde taşıyor olması’ tümceleri değiştirime uğramıştır.

Örnek(119): ‘(...) **Biri** siperlerden bağırdı: ‘**Biriniz** gidip Yüzbaşı’yı alıp getirsin!’ (...)’

Metnin üçüncü paragrafında ‘biri’ ve ‘biriniz’ ile ‘askerler’ adı değiştirime uğramıştır.

3.3.3.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 12 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘da, ve, ise, daha sonra, sonra’ ekleyici, zaman belirteci bağıntılardır.

3.3.3.5. Yineleme

Metinde 5 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(120): ‘(...)silahın ucuna takılmış **beyaz bir mendil** yukarı kaldırılarak sallandı.. Her iki tarafın askerleri silahlarını doğrultmuş, dikkatle **mendili** takip ediyorlardı. (...) Ucuna **mendil** bağladığı silahını yere attı. (...)’

Metnin beşinci paragrafında ‘mendil’ sözcüğü ‘beyaz bir mendil’, ‘mendili’ biçiminde yinelenmiştir.

Örnek(121): ‘Sonradan her iki tarafın siperlerinden **alkışlar** ve **ıslıklar** yükseldi.’

Metnin son paragrafındaki son tümcede ‘alkışlar’ ve ‘ıslıklar’ ile yakın anlamlılık oluşturan sözcükleri yinelenmiştir.

3.3.3.6. Eşdizimlilik

Metinde 6 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metinde ‘siper, savaş meydanı, cephe, silah, asker, yüzbaşı’ sözcükleri aynı kavram alanında kullanılıp eşdizimlilik oluşturulmuştur.

3.3.4. ‘Yaşlı Nine’ Adlı Metnin Bağlılık Özellikleri

3.3.4.1. Gönderim

Metinde 14 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(122): ‘(...) *Yaşlı kadın*, elindeki değneğe dayanıp zorlukla doğruldu. **O** da Atatürk’ü süzdü.’

Metnin ikinci paragrafında ‘o’ adılı ile ‘yaşlı kadın’ sözcük grubuna artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(123): ‘ (...) *Sen buraların* sahabi mısın, bekçisi mi?’

Metnin üçüncü paragrafındaki ‘sen’ adılı ile tümce başındaki ‘adam’ (Atatürk) sözcüğüne artgönderim yapılmaktadır. Aynı tümce içerisindeki ‘buraların’ gösterme adılı ile de bir sonraki paragrafta yer alan ‘bu topraklar’ sözcük grubuna öngönderim yapılmaktadır.

Örnek(124): ‘**Onu** gülümseyerek dinleyen Atatürk, bir süre sessiz kaldıktan sonra: “Senin Gazi Paşa’dan başka bir isteğin var mı?” diye sordu.’

Örnek(125): ‘(...) Ben de gün demeyip bunları mıhtara anlatınca **o** da **bana** bi bilet aliverip saldı Ankara’ya.(...)’

Metnin beşinci paragrafında geçen diyalogdaki ‘o’ adılı ile ‘muhtar’ sözcüğüne, ‘bana’ adılı ile de ‘kadın’ sözcüğüne artgönderim yapılmıştır. Metnin altıncı paragrafındaki ‘onu’ adılı ile önceki paragraflarda yer alan ‘kadın’ adına artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(126): ‘**O** bizim vatanımızı kurtardı. Şehitlerimizin mezarlarını **onlara** çiğnetmedi. (...) **Buralara**, bir defa yüzünü görmek, ona (...) **Onu** görmeden ölürsem gözlerim açık gidecek. (...)’

Metnin yedinci paragrafındaki ikinci tümcedeki ‘o’ adılı ile ‘Atatürk’ sözcüğüne, üçüncü tümcedeki ‘onlara’ adılı ile ‘düşmanlara (gavurlara)’, altıncı

tümcedeki ‘buralara’ gösterme adılı ile ‘bu topraklara’, yedinci tümcedeki ‘onu’ adılı ile yine ‘Atatürk’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(127): ‘(...)“İşte, **bu** bizim insanımızdır. Benim köylüm, benim vefalı Türk anamdır **bu**.”’

Metnin sekizinci paragrafındaki ‘bu’ gösterme adılı ile ‘kadın’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(128): ‘(...) Beze sarılmış bir **paket** çıkardı içinden. (...) **Bunu sana** hediye getirdim. Seversen gene yapıp getiririm.” dedi.’

Metnin on birinci paragrafındaki ‘bunu’ gösterme adılı ile ‘paket’ adına, ‘sana’ adılı ile de ‘Atatürk’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(129): ““(...)Bu anamızı alın, **burada** iki gün konuk edin. (...) Giderken de **kendisine** üç inek verin, armağanım olsun.” dedi.’

Metnin son paragrafındaki tümcelerdeki ‘burada’ gösterme adılı ile ‘köşk’ adına, ‘kendisine’ dönüşlülük adılı ile de ‘kadın’ adına artgönderim yapılmıştır.

3.3.4.2. Eksilti

Ör: ‘(...)Muhtar niçin gönderdi seni nine?’

Gazi Paşa’ımızı görmem için (**gönderdi**)’

Metnin sekizinci paragrafında eylem eksiltisini yer verilmiştir.

Ör: ‘Onu gülümseyerek dinleyen Atatürk, bir süre sessiz kaldıktan sonra: “Senin Gazi Paşa’dan başka bir isteğin var mı?” diye sordu. Kadının bakışları sertleşti, kaşları çatıldı: “Töbe de Bey, töbe de! Daha ne isteyebilirim ki (**Gazi Paşa’dan**)?”’

Metnin on birinci paragrafında nesne eksiltisi yapılmıştır.

3.3.4.3. Değiştirim

Metinde 4 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(130): ‘Muhtar niçin **gönderdi** seni nine?’

Örnek(131): ‘(...)Ben de gün demeyip **bunları** mıhtara anlatınca o da bana bi bilet aliverip **saldı** Ankara’ya. Geceleyin geldimdi. Yolu neyi bilmediğimden işte ahşamdan belli, **böle** kendimi ordan oraya vurup duruyom.”’

Metnin beşinci paragrafındaki diyalogda yer alan ‘gönderdi’ eylemi ile ‘saldı’ eylemi değiştirime uğramıştır. Bunun yanı sıra, ‘bunları’ adılı ile ‘kadının memleketi kurtaran kişiyi görmeden ölmek istememesi, bu kişinin rüyalarına girmesi’ tümceleri yerine kullanılıp değiştirime uğramıştır. Son olarak da ‘böle (böyle)’ sözcüğü ile ‘kadının yolu bilmemesinden dolayı yaşadığı durum’u anlatan bir önceki tümce karşılanıp değiştirim yapılmıştır.

Bunların yanı sıra metnin genelinde ‘kadın’ adı ‘nine, ana’ adları ile değiştirime uğramıştır.

3.3.4.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde ‘da, bir süre, sonra, hemen, birlikte’ ekleyici ve zaman belirteci bağıntılarına yer verilmiştir.

3.3.4.5. Yineleme

Metinde 7 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(132): ‘(...) epey yaşlı bir **kadınla** karşılaştılar. **Kadın**, yorgun görünüyordu.’
‘Atını durdurup hemen inen Atatürk, **yaşlı kadını** tepeden tırnağa süzdü. **Yaşlı kadın**, elindeki değneğe dayanıp zorlukla doğruldu.’

Metnin ilk ve ikinci paragraflarında ‘kadın’ belirtme durum eki ve sıfat olarak yinelenmiştir. ‘Kadın’ sözcüğü metnin diğer paragraflarında sıkça yinelenmiştir.

Örnek(133): ‘(...) İşte **Atatürk** karşında duruyor!’ dedi. Yaşlı kadın **Atatürk’e** ve Sabiha’ya dikkatle baktı, durdu, düşündü... Karşısındakilere güven gelince elindeki değneği atıp **Atatürk’ün** ellerine sarıldı.’

Metnin dokuzuncu paragrafında ‘Atatürk’ sözcüğü ad durum ve tamlayan eki almış biçimde yinelenmiştir.

3.3.4.6. Eşdizimlilik

Metinde 4 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metinde ‘harp, şehit, Paşa, bekçi’ sözcükleri aynı kavram alanına işaret ettiğinden eşdizimlilik ögesi olarak kullanılmıştır.

3.3.5. ‘Vermek Çoğalmaktır’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.3.5.1. Gönderim

Metinde 16 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(134): ‘(...) Kapılara bakan talebe gelip kapıyı açtığında köylü **ona** nefis bir salkım üzüm uzattı: “**Bunlar** benim bağımın en güzel üzümleri. **Size** hediye olarak getirdim.”’

“Hayır, hayır!” diye atıldı köylü, “Ben **bunları sana** getirdim.”

“Evet!” diye ısrar etti köylü, “Çünkü ne zaman bu kapıyı çalsam **onu** sen açıyorsun. Ne zaman ürünlerim kuraklıktan kırılrsa **bana** her gün sen yiyecek ekmek veriyorsun. İnşallah **bu üzüm salkımı** da **sana** (...)’

Metnin ilk paragrafında ‘ona’ adılı ‘talebe’ sözcüğüne, ‘bunlar’ adılı ‘üzümler’e, ‘size’ adılı ise ‘talebeler’ adına artgönderim yapmaktadır. Yine paragrafta geçen diyalogda ‘bunları’ adılı ‘üzümler’e ve ‘sana’ adılı da ‘talebe’ adına artgönderim yapmaktadır.

Metnin son diyalogunda yer alan ‘onu’ adılı ‘kapı’ adına, ‘bana’ adılı ‘köylü’ sözcüğüne, ‘bu’ gösterme adılı ile ‘üzüm salkımı’na ve ‘sana’ adılı ile ‘talebe’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(135): ‘(...) Çünkü **kendilerine** ilim ve hikmeti öğreten oydu.’

Metnin ikinci paragrafında ‘kendileri’ dönüşlülük adılı ile ‘talebeler’e sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(136): ‘Hoca, talebenin **bu ikramıyla** çok mutlu oldu. Ama sonra hemen medresedeki hasta talebesini hatırladı: “Üzümleri **ona** hediye edeyim. Kim bilir belki **onlarla** sevinir ve daha çabuk şifa bulur.”’

Metnin üçüncü paragrafında ‘ikram’ adı ‘bu’ gösterme sıfatı ile işaretlenmiş, ‘ona’ adılı ile ‘hasta talebe’, ‘onlarla’ adılı ile de ‘üzümler’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(137): ‘(...) “Medresenin aşçısı **beni** günlerce en iyi yemeklerle besledi. Eminim **bu üzümleri o** daha çok hak ediyordur.” Aşçı **ona** öğle yemeğini getirdiğinde, üzüm salkımını **ona** hediye etti: (...) iyi **sen** bilirsin.’

Metnin dördüncü paragrafında ‘beni’ ve ‘ona’ adıları ‘hasta talebe’, ‘o’ ve ‘ona’, ‘sen’ adıları ile ‘medresenin aşçısı’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(138): ‘(...) **O**, tefekkürüyle ve ince düşünüşüyle medresede şöhret kazanmış bir gençti.’

Metnin beşinci paragrafında ‘o’ adılı ‘kitaplardan sorumlu talebe’ sözcük grubuna artgönderim yapmaktadır.

3.3.5.2. Eksilti

Metinde 2 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(139): ““Hayır, hayır (**götürme**)!” diye atıldı köylü, “Ben bunları sana getirdim.” Bana mı (**getirdin**)?” Talebenin yüzü kızardı. Böyle güzel bir hediye hak ettiğini düşünmüyordu.’

Metnin ilk paragrafında yer alan diyaloglarda ‘götürme, getirdin’ eylemleri tümceden eksiltilecek eyleme dayalı bir eksilti yapılmıştır.

3.3.5.3. Değiştirim

Metinde 3 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(140): “Bana mı (**getirdin**)?” Talebenin yüzü kızardı. **Böyle güzel bir hediye** hak ettiğini düşünmüyordu.’

Örnek(141): ““Allah’ın yarattığı sebze ve meyve gibi harikalarla en yakın olan sensin ve dolayısıyla da **bu ilahi sanat eseriyle** ne yapılacağını en iyi sen bilirsin.””

Metnin ilk ve dördüncü paragraflarında yer alan ‘böyle güzel bir hediye’ ve ‘bu ilahi sanat eseriyle’ sözcük grupları ile üstteki tümcelerde geçen ‘üzümler’ ile değiştirime uğramıştır.

Örnek(142): ‘(...)Ve **bir şeyi** daha anladı: Cömertlik, dostluğun parlak bir nişanıydı.’

Metnin son paragrafında ‘bir şey’ sözcüğü ile arkasından gelen tümcedeki ‘cömertlik’ tanımı değiştirime uğramıştır.

3.3.5.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 23 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘bir zamanlar, ama, çünkü, ve, da, dolayısıyla, o yüzden, tam bu sırada’ nedenleyici, ekleyici, çeliştirici ve zaman belirtici bağıntı öğeleridir.

3.3.5.5. Yineleme

Metinde 8 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(143): ‘(...) O yüzden salkımı hocasına **ikram etmeye** karar verdi.(...)’.

Hoca, talebenin bu **ikramıyla** çok mutlu oldu. (...)’

Metnin ikinci paragrafında yan tümcecik olarak yer alan ‘ikram etmek’ eylemi üçüncü paragrafında ‘ikram’ adı biçiminde yinelenmiştir.

Örnek(144): ‘(...)Bu üzümlerin **güzelliğini** ve **harikalığını** kimse kitaplardan sorumlu talebeden fazla takdir edemezdi.(...)’

Metnin beşinci paragrafında yer alan ve anlamsal olarak yakınlık gösteren ‘güzellik’ ve ‘harikalık’ sözcükleri ile yineleme yapılmıştır.

Bunların yanı sıra metnin bütününde ‘talebe ve köylü’ sözcükleri sıklıkla yinelenmiştir.

3.3.5.6. Eşdizimlilik

Metinde 4 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(145): ‘(...) **Şefkatiyle, tevazusuyla, sevecenliğiyle, sıcaklığıyla** benzer duyguları yaşamasına vesile olmuştu o arkadaşı da.(...)’

Metnin altıncı paragrafında ‘şefkat, tevazu, sevecenlik ve sıcaklık’ sözcükleri aynı kavram alanında yer almış ve eşdizimli olarak kullanılmıştır.

3.3.6. ‘Gümüş Kanat’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.3.6.1. Gönderim

Metinde 5 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(146): ‘(...)Orada babasını dikkatlice izlemeyi ve makineleri incelemeyi çok severdi.’

Metnin giriş bölümündeki açıklama paragrafında yer alan ‘orada’ gösterme adılı ile bir önceki tümcedeki ‘matbaa’ sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(147): ‘(...)Kendini dala çekmek istiyordu.(...)’

Metnin ilk paragrafındaki ‘kendini’ dönüşlülük adılı ile ‘kuş’ sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(148): ‘Mini mini gözleri ile **Kemal**’e bakıyordu.’

Metnin ilk paragrafındaki sezdirimi ‘Masasında ders çalışıyordu. (...) Dersine devam etti. (...)’ gibi tümcelerle yapılan kişi olan ‘Kemal’ sözcüğüne metnin son tümcesinde yer verilerek öngönderim yapılmıştır.

Örnek(148): ‘(...) “Kemal, düşersin!” **Kendini** toplayarak pencereden çekildi. (...) O, ileride, yüksek ayaklı masasında cilt yığınları arasında çalışıyordu.’

Metnin ikinci paragrafında ‘kendini’ dönüşlülük adılı ile ‘Kemal’e, ‘o’ adılı ile de ‘Kemal’in babası’na artgönderim yapılmıştır.

Örnek(149): ‘— (...) **Gümüş kanatlı bir kuş**, bir ayağından asılmış. (...) Ama siz onu kurtarabilirsiniz.’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘onu’ adılı bir önceki tümcede yer alan ‘gümüş kanatlı bir kuş’ sözcük grubuna artgönderim yapmaktadır.

3.3.6.2. Eksilti

Metinde 5 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(150): ‘On bir yaşında olan Kemal, okul çıkışlarında (**onun**) babasının çalıştığı matbaaya giderdi. Orada (**onun**) babasını dikkatlice izlemeyi ve makineleri incelemeyi çok severdi.(...)Ancak (**onun**) babası matbaada geçirdiği talihsiz bir kaza sonucu bir elinin dört parmağını kaybetmişti.’

Metnin giriş bölümünde yer alan tümcelerde ‘onun’ sözcüğü eksiltilerek tamlayana bağlı eksilti yapılmıştır.

Örnek(151): ‘Kemal, bir daha fakat daha yüksek sesle (**seslendi, konuştu**):’

Metnin üçüncü paragrafında ‘seslendi, konuştu’ gibi okurun dünya bilgisine bırakılmış eyleme dayalı bir eksiltiye yer verilmiştir.

Örnek(151): ‘(**Kemal’in-onun**) Vücudu terlemiş, ağzı kurumuştur.(...)’

Metnin son paragrafında yine ‘Kemal’in, onun’ tamlayan eksiltisine başvurulmuştur.

3.3.6.3. Değiştirim

Metinde 3 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(152): ‘— (...) Sıkışık iş zamanlarında **böyle** olurdu.(...)’

Metnin ikinci paragrafında ‘böyle’ sözcüğü ile önceki tümcelerde yer alan ‘Celil Usta’nın Kemal’i duymaması ve dalgın olması’ durumu sözcesel olarak değiştirim yapılmıştır.

Örnek(153): ‘— **Bu yaramaz şeyler** ayaklarına bir saç teli, bir iplik dolansa çözemezler. (...)’

Metnin altıncı paragrafında yer alan ‘bu yaramaz şeyler’ sözcük grubu ‘kuşlar’ adının yerine kullanılıp değiştirime uğramıştır.

Örnek(154): ‘(...) **Avuçları** arasına bir yavru kuş **değil** de korkuyla, telaşla çarpan bir yürek konmuştu sanki.’

Metnin onuncu paragrafında ‘değil’ olumsuzluk sözcüğü ile ‘Kemal’in avuçlarına bir yavru kuş konmamıştı’ denilmek istenmiş ve ‘konmamak’ eylemi ‘değil’ sözcüğü ile değiştirime uğramıştır.

3.3.6.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 12 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ile, sonra, fakat, bir yandan, da, ve’ ekleyici, zaman belirteci ve çeliştirici bağıntı öğeleridir.

3.3.6.5. Yineleme

Metinde 7 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(155): ‘Bir ses duyuldu. **Bir kuş sesi.** (...) **Kuşlar** elbette öteceklerdi. Dersine devam etti. Fakat sonra bu seste bir **yalvarış**, bir **çağırış** var gibi geldi. (...) Pencereye yakın bir dala, **ufacık bir kuş**, ayağından asılmıştı.(...)’

Metnin ilk paragrafında ‘kuş’ sözcüğü sıfatla oluşturulmuş bir tamlama, ve çoğulluk ile yinelenmiştir. Bunun yanı sıra, ‘yalvarış’ ve ‘çağırış’ sözcükleri de benzer anlamları taşıması nedeniyle yineleme olarak belirtilmiştir.

Örnek(156): ‘— Hani, **kuş** nerede? Kemal, yaprakların arasında artık **hiç çırpınmayan kuşu** gösterdi.’

Metnin beşinci paragrafında yer alan ‘kuş’ sözcüğü yine tamlama ve belirtme durum eki almış biçimiyle yinelenmiştir.

3.3.6.6. Eşdizimlilik

Metinde 5 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(157): ‘(...)Gür ve kumral kaşlı, uzun boylu, geniş omuzlu, kuvvetli ve gençti.(...)’

Metnin ikinci paragrafında yer alan diyalogda kullanılan ‘gür, kumral kaşlı, uzun boylu, geniş omuzlu, kuvvetli’ sözcükleri aynı kavram alanını işaretlemekte ve eşdizimlilik oluşturmaktadır.

3.3.7. ‘Afyon’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.3.7.1. Gönderim

Metinde 6 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(158): ‘(...)Yolculuk boyunca elinden telefonu düşürmeyen ablam, Afyon hakkında **bize** birçok şey anlattı.(...)’

Metnin üçüncü paragrafında ‘bize’ adılı ile öyküyü aktaran çocuk olduğu için ‘anne, baba ve abla’ kişisine artgönderimde bulunmaktadır.

Örnek(159): ‘(...) Önce **bizi** şehrin en ünlü yerine, Karahisar Kalesi’ne götürdü.(...)Burada da fotoğraf çekilip yola koyulduk. (...) Gezimizin sonunda babam: “Çocuklar biraz yorulduk, şimdi merkeze gidelim, **size** bir sürprizim var!” dedi’

Metnin dördüncü paragrafında ‘bizi’ adılı ile ‘anne, baba ve çocuk’ kişilerine artgönderim yapılmıştır. ‘Burada’ gösterme adılı ile yapılan artgönderim bulanıktır. ‘Burada’ adılının ‘İhsaniye Kervansarayı’na mı yoksa ‘Emre Gölü’ne mi artgönderim yaptığı belirtilmemiştir. ‘Size’ adılı ile de ‘çocuk ve abla’ kişilerine artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(160): ‘Afyon’da geçirdiğimiz iki gün boyunca **bize** birçok etkinlik önerildi.(...)’

Metnin beşinci paragrafında ‘bize’ adılı ile ‘bütün aile bireyleri’ne artgönderim yapılmıştır çünkü ‘önerildi’ eylemi edilgen biçimdedir. Bu gönderim aile dışındaki kişiler tarafından yapılmıştır.

Örnek(161): ‘Gittiğimiz şehrin güzellikleri **bizi**, mutfağı da en çok babamı etkiler.(...)’

Metnin son paragrafında ‘bizi’ adılı ile ‘çocuk, annesi ve ablası’ kişilerine artgönderim yapılmaktadır. Ardından gelen tümcede ‘baba’ ayrılmıştır.

3.3.7.2. Eksilti

Metinde 2 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(162): ‘(...) Plakası 03 olan İç Ege şehri Afyon, (**onun**) ismini bölgede yetişen haşhaş bitkisinden alıyormuş.(...)’

Metnin üçüncü paragrafında yer alan tümcede ‘onun’ tamlayanı ile eksilti yapılmıştır.

Örnek(163): ‘(...) Kaldığımız iki gün boyunca kaymağıydı, sucuğuydu derken ipin ucunu biraz kaçırmış olacak, (**babamın-onun**) tombul yanakları biraz daha şişti.(...)’

Metnin son paragrafında önceki tümceye bağlı olarak ‘baba-onun’ tamlayanı atılarak eksiltiye başvurulmuştur.

3.3.7.3. Değiştirim

Metinde 2 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(164): ‘Neyse ki **bizim emektar**, yolda arıza yapmadı.(...)’

Metnin üçüncü paragrafında ‘bizim emektar’ sözcük grubu ile önceki paragraflarda yer alan ‘araba’ sözcüğü değiştirime uğramıştır.

Örnek(165): ‘(...)Manzarayı seyredip ardından **hep birlikte** fotoğraf çekildik.(...)’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘hep birlikte’ sözcük grubu ‘ailece’ yerine getirilmiş ve değiştirime uğramıştır.

3.3.7.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 18 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘de, ne... ne, çoktan, önce, ki, hemen, ve’ ekleyici, zaman belirteci bağıntı öğeleridir.

3.3.7.5. Yineleme

Metinde 9 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(166): ‘ (...)Bu hafta sonu hedefimiz **Afyon**. Hadi çıkalım yola, hızlıca varalım **Afyon’a**!

“Çocuklar, Ankara’dan **Afyon’a** gitmemiz yaklaşık üç saat sürecektir. **Afyon’a** giderken Eskişehir’den de geçeceğiz. **Afyon’un** diğer komşu illeri (...)’

‘(...)Yolculuk boyunca elinden telefonu düşürmeyen ablam, **Afyon** hakkında bize birçok şey anlattı. (...) **Afyon** da Türkiye’nin diğer şehirleri gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış.(...)’

‘**Afyon’a** vardığımızda ablam rotayı çoktan çizmişti bile.(...)’

‘**Afyon’da** geçirdiğimiz iki gün boyunca bize birçok etkinlik önerildi.(...)’

‘(...) **Afyon’un** meşhur ağzı açık böreğini, patatesli ve mercimekli bükmelelerini

Metnin ikinci paragrafı dışındaki tüm paragraflarında ‘Afyon’ sözcüğü ad durum ekleri ve tamlayan eki almış biçimleriyle yinelenmiştir.

Örnek(167): ‘(...)Gazlıgöl’ün maden suyundan içmeyi de **ihmal etmedi**. Ankara’ya dönüşte bagajı lokum ve sucukla doldurması da **cabası**.’

Metnin son paragrafındaki son iki tümceden ilkinde ‘ihmal etmek’ eylemi ardından gelen tümcede ‘ihmal etmediği gibi diğer yiyecekleri de aldı’ anlamını taşıyan ‘cabası’ eylemcil ögesiyle yinelenmiştir.

3.3.7.6. Eşdizimlilik

Metinde 5 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(168): ‘**Şifalı kaplıcaları, kaymağı, kaymak taşı, haşhaşı ve sucuğunun** meşhur olduğunu ablam ballandıra ballandıra anlattı.’

Metnin üçüncü paragrafında yer alan bu sözcükler aynı kavram alanını işaretlediğinden eşdizimli olarak kullanılmıştır.

3.3.8. ‘Sen de Bir İyilik Yap’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.3.8.1. Gönderim

Metinde 12 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(169): ‘Ben de **sizi** aradım. (...)’

‘ (...) Nasıl bulurum **seni**?’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘sizi’ adılı ‘Güniz Hanım’a, ‘seni’ adılı da ‘çocuk’ sözcüğüne artgönderim yapmaktadır.

Örnek(170): ‘(...)Telefonu ben **size** getiremem.” diye ekledi. (...) **Siz** gelip alabilirsiniz iyi olur.’

Metnin altıncı paragrafındaki ‘size’ ve ‘siz’ adıları ‘Güniz Hanım’a artgönderim yapmaktadır.

Örnek(171): ‘Hizmetli önde, **kendi** arkada, basamakları çıktılar. (...) Hizmetli: “Tuncer Bey, **bu hanım** veliymiş.’

Metnin on sekizinci paragrafında ‘kendi’ dönüşlülük adılı ve ‘bu hanım’ gösterme adılı ‘Güniz Hanım’a artgönderim yapmaktadır.

Örnek(172): ‘**Müdür yardımcısı** gözlerini kısmış, karşısında konuşan Güniz Hanım’ı dikkatle dinliyordu. (...)’

“**Bana**, 6/B’den Canol Karaoğlu’nu çağır. (...)’

Metnin yirmi birinci paragrafında ‘bana’ adılı ‘müdür yardımcısı’ sözcük grubuna artgönderim yapmaktadır.

Örnek(173): ‘(...) **Buraya** çok acele geldim. **Sana** bir armağan getiremedim. Lütfen **şunu** kabul et, **kendine** bir şeyler al.’”

Metnin yirmi dördüncü paragrafındaki diyalogda ‘buraya’ adılı ile ‘okul’a, ‘sana’ adılı ve ‘kendine’ dönüşlülük adılı ile ‘Canol’a artgönderim, ‘şunu’ gösterme adılı ile de bir sonraki paragrafta belirtilen ‘para’ adına öngönderim yapılmaktadır.

Örnek(174): ‘(...) Müdür yardımcısı gülümseyerek bakıyordu **ona**.’

Metnin yirmi beşinci paragrafında ‘ona’ adılı ile ‘Canol’a artgönderim yapılmıştır.

3.3.8.2. Eksilti

Metinde 4 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(175): ‘Saat kaç sıralarıydı; öğlen miydi, öğlene yakın mı, Güniz Hanım’ın telefonu çaldığında? **(Onun)** Kızı Gökçe’nin adını ekranda gördüğünde hemen açtı.’
“‘Alo, kızım **(sen misin?, ne oldu?)**’”

Metnin ilk paragrafındaki ikinci tümcede ‘onun’ adlı düşürülerek tamlayan eksiltiştir.

Yine ilk paragrafta yer alan diyalogda Güniz Hanım’ın ‘Alo, kızım’ tümcesinin devamında bir soru oluşabilmesi dünya bilgisine bırakılarak eksiltiştir.

Örnek(176): ‘(...) Tanrı korusun bir kaza **(olmuş olabilirdi, mı olmuştu?)** (...) Yutkunmaya çalıştı. Boğazı kupkuru **(olmuştu, idi)**...’

Metnin ikinci paragrafındaki beşinci ve dokuzuncu tümceleri yarım bırakılarak okuyucunun önvarsayımını kullanması beklenmektedir.

3.3.8.3. Değiştirim

Metinde 2 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(177): ‘Telefon kapandı. Elinde not yazdığı kâğıt, yüzünde mutlu bir gülümseme, **öylece** durdu ayakta.(...)’

Metnin on birinci paragrafında ‘öylece’ sözcüğü ile ‘Güniz Hanım’ın elinde yazdığı not ve yüzündeki mutlu gülümseme ile durduğu’ tümcesi değiştirime uğramıştır.

Örnek(178): ‘**Güniz Hanım’la müdür yardımcısı** kendini çabuk toparladı. Müdür yardımcısı tatlılıkla, “Peki çocuğum.” dedi. “Sen şimdi sınıfına git, dersinden geri kalma.”
Canol mahcup mahcup odadan ayrıldı. **İki yetişkin insan**, küçük bir çocuktan ders almış gibi şaşkın ama memnundular.’

Metnin son paragrafında yer alan ‘iki yetişkin insan’ sözcüğü bir önceki paragraftaki ‘Güniz Hanım’la müdür yardımcısı’ sözcük grubu ile değiştirilmiştir.

3.3.8.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 32 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘hemen, ama, o an, ve, de, sonra, hem ...hem, önce, bir an önce, ayrıca’ çeliştirici, ekleyici, nedenleyici ve zaman belirteci bağıntı öğeleridir.

3.3.8.5. Yineleme

Metinde 4 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(179): *‘İçini dolduran güven duygusuyla : “Sen ne akıllı çocuksun böyle!” dedi Güniz Hanım. “Hem dürüst, hem akıllı!”’*

Metnin dokuzuncu paragrafında yer alan ‘akıllı’ ve ‘dürüst’ sıfatları benzer anlam ilişkisindedir ve yineleme yapılmıştır.

Örnek(180): *‘(...). Bu iyi çocuk için ne yapmalıydı? Okul yöneticisiyle görüşmeli, çocuğun davranışını anlatmalıydı en azından.(...)’*

Metnin on üçüncü ve diğer paragraflarında ‘çocuk’ sözcüğü farklı biçimlerde yinelenmiştir.

3.3.8.6. Eşdizimlilik

Metinde eşdizimlilik ögesi yoktur.

3.4. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Bağlaşıklık Özellikleri ile İlgili Genel Değerlendirme

2018-2019 eğitim-öğretim döneminde yayınlanmış olan 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplamda sekiz öyküleyici metin üzerinde metinsellik ölçütlerinden olan bağlaşıklık altında yer alan altı başlığın çözümlemesi yapılmıştır.

Kitaptaki ‘Bu da Benim Öyküm’ metninde 3, ‘Canım Kitaplığım metninde 7, ‘Türk Askerinin Cesareti’ metninde 5, ‘Yaşlı Nine’, metninde 14, ‘Vermek Çoğalmaktır’ metninde 16, ‘Gümüş Kanat’ metninde 5, ‘Afyon’ metninde 6 ve ‘Sen de Bir İyilik Yap’ metninde 12 artgönderim ögesi yer almaktadır. Bunun yanı sıra, ‘Canım Kitaplığım’ adlı metinde ‘dış gönderim’, ‘Yaşlı Nine’ adlı metinde

öngönderim ögesi kullanılmıştır. ‘Afyon’ adlı metinde gönderim bulanıklığı söz konusudur.

Metinlerdeki eksilti ögeleri genel olarak kişi, iyelik ve tamlama eklerinin düşürülmesiyle yapılmıştır. Bunlara ek olarak tümce düzeyindeki eksiltilere de yer verilmiştir. ‘Bu da Benim Öyküm’ metninde 3, ‘Canım Kitaplığım metninde 7, ‘Türk Askerinin Cesareti’ metninde 4, ‘Yaşlı Nine’ metninde 2, ‘Vermek Çoğalmaktır’ metninde 2, ‘Gümüş Kanat’ metninde 5, ‘Afyon’ metninde 2 ve ‘Sen de Bir İyilik Yap’ metninde 4 eksilti ögesi yer almaktadır.

Metinlerdeki değişimler ise genelde ‘böyle, öyle’ ögeleri ve ‘sözcük grupları’ ile yapılmıştır. ‘Bu da Benim Öyküm’ metninde 1, ‘Canım Kitaplığım metninde 4, ‘Türk Askerinin Cesareti’ metninde 3, ‘Yaşlı Nine’ metninde 4, ‘Vermek Çoğalmaktır’ metninde 3, ‘Gümüş Kanat’ metninde 3, ‘Afyon’ metninde 2 ve ‘Sen de Bir İyilik Yap’ metninde 2 değişim ögesi yer almaktadır.

Bağıntı ögelerinin kullanımında ‘ekleyici, çeliştirici, nedenleyici ve zaman belirteci’ gösteren bağlaçları kullanılmıştır. ‘Bu da Benim Öyküm’ metninde 18, ‘Canım Kitaplığım metninde 24, ‘Türk Askerinin Cesareti’ metninde 12, ‘Yaşlı Nine’ metninde 11, ‘Vermek Çoğalmaktır’ metninde 23, ‘Gümüş Kanat’ metninde 12, ‘Afyon’ metninde 18 ve ‘Sen de Bir İyilik Yap’ metninde 32 bağıntı ögesi yer almaktadır.

Yineleme ögesine bakıldığında ise sözcüklere durum ve tamlama ekleri getirilerek ve aynı kökten türetilmiş sözcük ve benzer anlamlı sözcükler ile yapılmıştır. ‘Bu da Benim Öyküm’ metninde 4, ‘Canım Kitaplığım metninde 6, ‘Türk Askerinin Cesareti’ metninde 5, ‘Yaşlı Nine’ metninde 7, ‘Vermek Çoğalmaktır’ metninde 8, ‘Gümüş Kanat’ metninde 7, ‘Afyon’ metninde 9 ve ‘Sen de Bir İyilik Yap’ metninde 4 yineleme ögesi yer almaktadır.

Eşdizimlilik ögesine bakıldığında ‘Bu da Benim Öyküm’ metninde 3, ‘Canım Kitaplığım metninde 4, ‘Türk Askerinin Cesareti’ metninde 6, ‘Yaşlı Nine’ metninde 4, ‘Vermek Çoğalmaktır’ metninde 4, ‘Gümüş Kanat’ metninde 5, ‘Afyon’ metninde 5 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. ‘Sen de Bir İyilik Yap’ adlı metinde sözcüksel bağlaşıklık ögesi olan eşdizimlilik yoktur.

3.5. İLKÖĞRETİM 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN BAĞLAŞIKLIK ÖZELLİKLERİ

3.5.1. ‘Ana İşsiz Kalınca’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.5.1.1. Gönderim

Metinde 11 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(181): ‘Bir gün **anası** işten çok üzgün döndü. **Atıl** nedenini sorunca ağlamaklı bir sesle yanıtladı: (...)’

Metnin ilk paragrafında ‘(onun) anası’ ile ikinci tümcedeki ‘Atıl’a öngönderim yapılmıştır.

Örnek(182): ‘(...) Anana da işsizlik sigortasından üç beş kuruş verirler elbet. (...) Belki ilerde **ona** başka bir iş bulunur.’’

Metnin üçüncü paragrafında ‘ona’ adılı ile ‘Atıl’ın anası’na artgönderim yapılmıştır.

Örnek(183): ‘(...) Çocuk ağzına düşecek sözler değil **bunlar!** (...)’

Metnin beşinci paragrafında yer alan ‘bunlar’ gösterme adılı dördüncü paragraftaki ‘ananın işverenin satışlarının azaldığını söylemesi ve onunla birlikte birçok işçinin işine de son verdiklerini’ söylediği tümceye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(184): ‘(...) Yöneticiler de **onun** arkasını aramıyorlardı.(...)’

Metnin sekizinci paragrafında iyelik eki ‘onun’ ile ‘Atıl’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(185): ‘(...) O sırada **Atıl’ın köyden gelirken giydiği giysiler** çıktı ortaya. (...) **Ona** köyü ve oradaki yaşamını anımsat. (...)’

Metnin onuncu paragrafındaki ‘onları’ adılı ile ‘Atıl’ın köyden gelirken giydiği giysiler’ tamlamaya, ‘ona’ adılı ile de ‘Atıl’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(186): ‘**Bunları** söylerken gözlerinden yaşlar boşandı. Ana, **Atıl’ın önündeki giysileri** gördü.’

‘(...) Yoksa **bunlara** bakıp bakıp da köyü mü anımsadın? (...)’

Metnin on dördüncü paragrafındaki ‘bunları’ gösterme adılı ile ‘ananın son günlerde içinde yangının daha bir çoğaldığına, dayanılmaz olduğuna, on beşinci

paragrafındaki ‘bunları’ ve on altıncı paragrafındaki ‘bunlara’ gösterme adılı ile de ‘Atıl’ın önündeki giysilere’ artgönderim yapılmıştır.

Örnek(187): ‘Ana bunları söylerken burnunu çeke çeke ağlıyordu. Atıl **onun** gözyaşlarına dayanamazdı. Önündeki giysileri tez tez dürüp dolabın diplerine doğru tikiştirdi. (...) “Neden saklıyorsun **bunları**?”’

Metnin on sekizinci paragrafında ‘onun’ iyelik eki ile ‘ana’ adına, ‘bunları’ gösterme adılı ile de ‘önündeki giysiler’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(188): ‘(...) para kazanmadan gitmem **buradan!** (...) sert çıkışlarla susturmuştu **onu.**’

Metnin on dokuzuncu paragrafında ‘buradan’ gösterme adılı ile Atıl’ın ve ailesinin yaşadığı yer olan ‘Almanya’ya, ‘onu’ adılı ile de ‘Atıl’a artgönderim yapılmıştır.

3.5.1.2. Eksilti

Metinde 3 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(189): ‘Yani, işsiz mi kaldın?’

‘Hee...(işsiz kaldım) dedi ana. ‘He...’

Metnin ilk paragrafında geçen diyalogda sorulan sorunun yanıtı olarak yalnızca ‘he.., (‘evet’ anlamında)’ denilmiş, tümcenin tamamı okuyucunun dünya bilgisine bırakılmıştır.

Örnek(190): “(...) Her gece düşümde yüzümü, (**onun**) kara kıvrıcık saçlarına (...) de (**onun**) kıvrıcık saçları!”

Metnin on yedinci paragrafında ‘onun’ tamlayanı eksiltiştir.

3.5.1.3. Değiştirim

Metinde 4 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(191): ‘Ama **hepsi** bu kadardı.’

Metnin dokuzuncu paragrafında ‘hepsi’ sözcüğü önceki tümcelerde yer alan ‘annenin evi temizlemesi, tüm kirlileri yıkayıp ütölemesi, giysileri ve yatak takımlarını elden geçirmesi, sökükleri dikip yırtıkları yamaması’ tümceleri ile değiştirime uğramıştır.

Örnek(192): (...)

'I, ih. dedi Atıl. "Hiçbir şey istemem.'

(...)

Metnin on dördüncü paragrafındaki diyalogda 'hiçbir' sözcüğü bir önceki tümcede yer alan 'annenin pencereyi açıp Atıl'ın derin nefes alması'nı söylediği tümcelerle değiştirime uğramıştır.

Örnek(193): *'(...) Açma bu sözleri şimdi, ört gitsin.(...)'*

Metnin on altıncı paragrafındaki diyalogda 'bu sözler' sözcük grubu ile 'Atıl'ın annesine köylerini özleyip özlemediğini' ile ilgili sorusu değiştirilmiştir.

Örnek(194): *'Bu olay Atıl'ın içindeki yurt özlemini alevlendirmişti. (...)'*

Metnin son paragrafındaki 'bu olay' sözcük grubu ile 'Atıl'ın annesine memleketi özleyip özlemediğini sorup annesinin de Ayşan kızı özlediğini, Atıl'ın, annesinin gözyaşlarını görünce dayanamadığını, annesinin köyden gelirken getirdiği kıyafetleri hızlıca katlayıp koymasını, Atıl'ın o kıyafetleri annesine neden sakladığını sorduğunu ve annesinin de o kıyafetleri atamadığını' söylemesi değiştirilip tümcesel boyutta bir değiştirim yapılmıştır.

3.5.1.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 28 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; 'de, ama, sonra, ne... ne (de), ya da, bu nedenle' çeliştirici, ekleyici, nedenleyici ve zaman belirteci bağıntı öğeleridir.

3.5.1.5. Yineleme

Metinde 9 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(195): *'(...) Giysileri ve yatak takımlarını elden geçirmiş, sökükləri dikip delikleri, yırtıkları yamamıştı.(...)'*

Metnin dokuzuncu paragrafında 'sökükler, delikler, yırtıklar' yakın anlamlı olarak sıralanmış ve yineleme yapılmıştır.

Örnek(196): *'(...)Onların konuşmaları, davranışları, sevinçleri, dertlenişleri, kavgaları, eğlenceleri...'*

Metnin on birinci paragrafında yine yakın anlamlı sözcükler kullanılmış ve yineleme yapılmıştır.

3.5.1.6. Eşdizimlilik

Metinde 11 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(197): ‘(...) Kaba kumaştan yapılmış **pantolonu**; soluk, yıpranmış **gömleği**; el örgü **kazağı** ve nakışlı yün **çorapları**; dirsek yerleriyle yakası yamalı **ceketi**; lastik **ayakkabıları...**’

Metnin onuncu paragrafında yer alan ‘pantolon, ceket, gömlek, kazak, çoraplar, ceket ve ayakkabı’ sözcükleri aynı kavram alanını işaretlediği için eşdizimlilik göstermektedir.

Örnek(198): ‘(...) Sonra sokaklarda özgürce gezip duran **kedileri**, **köpekleri**, **tavukları**, **horozları**, çeşme ayaklarında eşinen **ördekleri**, **kazları**, **sığırları** anımsadı.(...)’

Metnin on birinci paragrafındaki ‘kediler, köpekler, tavuklar, horozlar, ördekler, kazlar, sığırlar’ yine aynı kavram alanında kullanıldığı için eşdizimlilik oluşturmaktadır.

3.5.2. ‘Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay’ Adlı Metnin Bağlılık Özellikleri

3.5.2.1. Gönderim

Metinde 25 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(199): ‘**Mürefte**, Tekirdağ’ın Şarköy ilçesine bağlı (...) **Bulgarların** eline geçmişti. **Onlar**, **burayı** yakıp yıkmışlardı ama **buna rağmen** güzelliği yerindeydi.(...)’

Metnin ilk paragrafında ‘onlar’ adılı ile ‘Bulgarlar’a, ‘burayı’ gösterme adılı ile ‘Mürefte’ye ‘buna rağmen’ ulacı ile de ‘Mürefte’yi yakıp yıkmalarına’ artgönderim yapılmıştır.

Örnek(200): ‘**Mürefte**, Çanakkale Savaşı sırasında çok önemli bir görev üstlendi: **Yaralıları** bakmak! **Bunda** Mürefteci kadınların da çok büyük katkısı vardı.

*Çanakkale’de yaralanan subay ve erlerimiz **burada** kurulan (...). (...) Okul sıralarının üzerine yataklar seriliyor, hastalar **burada** tedavi oluyordu. (...)*

Metnin ikinci paragrafında ‘bunda’ gösterme adılı ile ‘Mürefte’nin Çanakkale Savaşı sırasında çok önemli bir görev üstlenmesi’ne tümcesel olarak artgönderim yapılmıştır. ‘Burada’ gösterme adılı ile ‘Mürefte’ye, ikinci kez yinelenen ‘burada’ gösterme adılı ile de ‘hastane’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(201): ‘(...) Her kadın, evinde yaptığı ev yemeklerini **buraya** getiriyor, yaralılara elleriyle yediriyordu. Hastalar **bundan** çok memnun kalıyordu.(...)’

‘(...) Yaralılara bakarken kocularını, kardeşlerini hatırlıyor; **kendilerini** avutuyorlardı.’

Metnin üçüncü paragrafında ‘buraya’ gösterme adılı ile önceki paragrafta geçen ‘hastane’ye, ‘bundan’ gösterme adılı ile de ‘Mürefte’li kadınların yaralılara elleriyle yemek yedirmesi’ tümcesine artgönderim yapılmıştır. Ayrıca ‘kendilerine’ dönüşlülük adılı ile ‘Mürefte’li kadınlar’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(202): ‘(...) İlk tedaviden sonra sahra hastanesi için gerilere götürülmüştü. **Buradan** da bir gemiyle Mürefte’ye getirilmişti. Emin Bey, **buraya** gelirken Mürefte’li kadınların ününü duymuştu.’

Metnin dördüncü paragrafında ‘buradan’ gösterme adılı ile ‘sahra hastanesi’ne, ‘buraya’ gösterme adılı ile de ‘Mürefte’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(203): (...)

‘— **Burası** ne güzel böyle, siz de Mürefte’li misiniz?’

— (...) **Buraya** gönüllü olarak katıldım. Evde boş boş oturacağıma **burada** sizlere hizmet ederim, dedim. (...) Acaba şimdi **onlar** ne hâldedir?’

— **Oraları** bilirim. Beyrut Astsubay Okulu’nda okumuştum, eğitim için çöle giderdik.

Oraları çöldür. (...)

Bu sırada Serpil Hanım’ın gözlerinden yaşlar boşaldı. Emin Bey **buna** çok üzüldü.

Metnin yedinci ve sekizinci paragraflarında yer alan diyalogda geçen ‘burası’ gösterme adılı ile ‘Mürefte’ye, ‘buraya’ ve ‘burada’ gösterme adıları ile ‘hastane’ye, ‘onlar’ adılı ile ‘Sina Cephesi’ndeki askerler’, ‘oraları’ gösterme adılı ile ‘Sina Cephesi’, ‘buna’ gösterme adılı ile ‘Serpil Hanım’ın gözyaşlarına boğulması’na ve ‘oralarını’ gösterme adılı ile de ‘Sina Cephesi’ne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(204): ‘(...) Özellikle (...) gözlerindeki derin hüznün **onu** daha da üzmüştü.’

Metnin dokuzuncu paragrafındaki ‘onu’ adılı ile ‘Emin Bey’e artgönderim yapılmıştır.

Örnek(205): ‘ — **Buralar** da mı bombalanıyor, dedi.

— Evet, komutanım. Sık sık bombalanır.

— Desene **burada** da rahat yok insana! (...)’

Metnin onuncu paragrafında geçen diyalogda ‘buralar’ gösterme adılı ile ‘Mürefte’ye ve ‘burada’ gösterme adılı ile de ‘Mürefte’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(206): ‘ — Yok komutan... Neredee? Daha bir yıllık evliyedik. **Bu savaş** bizi erken ayırdı. (...)’

Metnin on birinci paragrafında ‘bu savaş’ sözcük grubundaki ‘bu’ gösterme sıfatı ile metinde bahsi geçen ‘Balkan Savaşı’na artgönderim yapılmıştır.

Örnek(207): ‘Astsubay Emin Bey **burada** çok iyi bakıldı. (...) **O** da Serpil Hanım’a bir mektup yazarak veda etti. **Bunu** da Başhemşire Hatice Hanım’a verdi. (...)’

Metnin on ikinci paragrafında ‘burada’ gösterme adılı ile ‘Mürefte’deki hastane’ye, ‘ona’ adılı ile ‘Serpil Hanım’a, ‘o’ adılı ile ‘Emin Bey’e, ‘bunu’ gösterme adılı ile de ‘bir mektup’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(208): ‘Emin Bey, Çanakkale Savaşı’ndan sonra -ilginç bir tesadüf sonucu- Sina Cephesi’ne gitti. **Burada** savaşırken patlayan bir top mermisiyle (...). (...) **30 Ekim 1917** günü iki gözünü de kaybetti. **O uğursuz günü** asla unutmadı (...)’

Metnin son paragrafında ‘burada’ gösterme adılı ile ‘Sina Cephesi’ne, ‘o uğursuz günü’ sıfat tamlaması ile de ‘30 Ekim 1917’ye artgönderim yapılmıştır.

3.5.2.2. Eksilti

Metinde 7 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(209): ‘(Benim adım) Serpil...

Evet, (ben de Mürefteleyim). Benim eşim de Sina Cephesi’nde (görev yapıyor). Sekiz aydır (eşimden-ondan) haber alamıyorum.’

Metnin yedinci paragrafındaki ikinci diyalogda ‘benim adım’ tamlaması, dördüncü tümcede ‘ben de Mürefteleyim.’ ile tümce, beşinci tümcede ‘görev yapıyor’ ile eylem ve altıncı tümcede de ‘eşimden (ondan)’ ile de nesne eksiltiştir.

Örnek(210): ‘ — (...) Ha benim kocam ha başkasının (**kocas**)...(...)’

Metnin sekizinci paragrafında ‘kocas’ ile tamlanan eksiltiştir.

Örnek(211): ‘(...) Binaların üzerinde Hilal-i Ahmer (Kızılay) işareti olduğu hâlde (**bombalıyorlar**)’

— (*Hayır, haber*) Yok komutan... (...)’

Metnin on birinci paragrafında geçen diyalogda ‘bombalıyorlar’ ile eylem, sonraki tümcede de ‘hayır, haber’ ile soru tümcesine verilen nesne eksiltisi yapılmıştır.

3.5.2.3. Değiş tirim

Metinde 4 de ğ iştirim ö ğ esi yer almaktadır. Bunlar a ş a ğ ıdaki gibidir:

Örnek(212): ‘(...)Müref teli kadınların bu özverili davranış ları yaralı askerlerimize büyük moral veriyordu. (...)’

Metnin üçüncü paragrafında yer alan ‘Müref teli kadınların bu özverili davranış ları’ tamlaması ‘önceki tümcede yer alan ‘Müref teli kadınların yaralılara bakarken kocalarını, kardeşlerini hatırlamaları, kendilerini avutmaları’ ile de ğ iştirime uğ ramıştır.

Örnek(213): ‘Savaş ın, seferlerin sıkıcı ve bunaltıcı yaşam ından sonra böyle ş efkat dolu bir yuva tüm çekilenleri unutturuyordu. İnsanın buradan ayrılması gelmiyordu. Bu güzel karşılamadan sonra Emin Bey derin bir uykuya daldı. (...)’

Metnin altıncı paragrafındaki ‘böyle’ sözcü ğ ü ‘ş efkat dolu bir yuva’ ve ‘bu güzel karşılama’ ile tamlama oluşt ırmuş ve bir önceki paragrafta sözü edilen ‘Emin Bey’in Müref te’ye geldikten sonra ona tereya ğ ı sürülmüş ekmek, çay, peynir, süt ve yo ğ urt getirilmesi, ihtiyacı olur diye mendil verilmesi ve kendisine verilen mendil ve çarş afların üzerinde el iş lemesiyle ‘Müref teli Kadınlar’ yazması’ tümceleri de ğ iştirime uğ ramıştır.

Örnek(214):

‘— Cephede de öyleydi. (...)’

Metnin on birinci paragrafında ‘öyleydi’ ile önceki tümcede yer alan ‘Müref te’nin de Kızılây iş areti olmasına rağmen bombalanıyor olması’ tümcesi de ğ iştirime uğ ramıştır.

3.5.2.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 47 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ama, da, çünkü, ilk tedaviden sonra, sonra, doğrusu, daha sonra, şimdiye kadar, ayrıca, önce, bazen’ çeliştirici, nedenleyici, ekleyici ve zaman belirteci bağıntı öğeleridir.

3.5.2.5. Yineleme

Metinde 4 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(215): ‘Savaşın, seferlerin sıkıcı ve **bunaltıcı** yaşamından sonra (...). (...) **genç bir kadın**, elinde ilaçla bekliyordu. **Bu genç kadının** ismi Serpil’di.’

Metnin altıncı paragrafında ‘sıkıcı’ ve ‘bunaltıcı’ yakın anlamlı sözcükler ve ‘genç bir kadın’ tamlamasının ‘bu genç kadın’ biçiminde sıfat tamlaması oluşturması ile yineleme yapılmıştır.

3.5.2.6. Eşdizimlilik

Metinde 7 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(216): ‘(...) Mürefteli **Ayşeler, Fatmalar, Haticeler** hep birlikte iş bölümü yaparak kimi çarşafı yıkıyor, kimi de yemek pişiriyordu.(...)’

Metnin üçüncü paragrafında ‘Ayşeler, Fatmalar, Haticeler’ aynı kavram alanını işaret ettiği için eşdizimlilik oluşturmaktadır.

Yine metnin bütününde geçen ‘savaş, sefer, cephe, top mermisi’ sözcükleri aynı kavram alanında yer almakta ve eşdizimlilik oluşturmaktadır.

3.5.3. ‘Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.5.3.1. Gönderim

Metinde 26 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(217): ‘Sığırtmaç Mustafa; cılız, çelimsiz ve hastalıklı bir çocuktur. Bir akşamüstü, Yalova kırlığında, ineklerini önüne katmış çiftliğe dönüyordu. Yirmi kadar atının **kendine** doğru yaklaştığını gördü.

Atlılar yakınına gelince en öndeki atından inip **ona** çiftliğe nereden gidileceğini sordu.

Mustafa:

“**Siz** yanlış yoldan gelmişsiniz.” dedi.

(...)

Karşısındaki, başını salladı.

(...)

“**Onu** sever misin?”

Metnin sırasıyla ikinci, üçüncü, dördüncü ve yedinci paragraflarındaki artgönderimler şunlardır: ‘kendine’ ve ‘ona’: Sığırtmaç Mustafa’ya, siz: atlılar, onu: Gazi’yi.

Örnek(218): ‘Bu yanıtı duyunca karşısındaki gülmeye başladı. Mustafa bozuldu buna. Yoksa **bu adam kendisiyle** eğleniyor muydu?’

Metnin dokuzuncu paragrafındaki ‘buna’ gösterme adılı ile ‘adamın gülmesi’ durumuna, ‘bu adam’ tamlamasında ‘atlı’ya, ‘kendisiyle’ dönüşlülük adılı ile ‘Sığırtmaç Mustafa ile’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(219): ‘(...)“Peki, söyle **bana**, ayda üç lira senede kaç lira eder?”

Metnin onuncu paragrafındaki ‘bana’ adılı ile ‘atlı’ya artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(220): ‘Onun zorlandığını gören diğer atlılar, hemen araya girdi. **Onların** da yardımıyla hesap yapıldı.

(...)

“**Sana** bu otuz altı lirayı versem ne yaparsın?”

(...)

“Sonra nereden aldın diye sorarlar **bana**.”

Metnin on birinci paragrafında ‘onların’ adılı ile ‘diğer atlılar’a, ‘sana’ ve ‘bana’ adılı ile ‘Sığırtmaç Mustafa’ya artgönderim yapılmıştır.

Örnek(221): ‘**Kendine** gülümseyerek bakan adam “Aferin oğlum.” dedi. (...)’

“Al bu parayı.” dedi. “Yol gösterdiğin için veriyorum **sana**! Kimse bir şey diyemez.”

Metnin on ikinci paragrafında ‘kendine’ dönüşlülük adılı ve ‘sana’ adılı ile ‘Sığırtmaç Mustafa’ya artgönderim yapılmıştır.

Örnek(222): ‘Sığırtmaç Mustafa şaşırdı. O an “**Bu adam**, sakın Mustafa Kemal olmasın?” diye geçirdi aklından.(...)’

Metnin on üçüncü paragrafında ‘bu adam’ sıfat tamlaması ile ‘atlı’ya artgönderim yapılmıştır.

Örnek(223): ‘Atına atlayan Atatürk, diğer atlılarla birlikte **oradan** uzaklaşmaya başladığında Sığırtmaç Mustafa şaşkınlık içindeydi. Rüya görmüş gibiydi.’

Metnin on beşinci paragrafındaki ‘oradan’ gösterme adılı ile uzak gönderim yapılarak ‘Yalova kırlığı’na artgönderim yapılmıştır.

Örnek(224): ‘(...) Salonda bir adam ayakta durmuş **ona** bakıyordu.

“Hoş geldin, **beni** tanıdın mı?” diye sordu adam.

(...)

Tanımadım. Hiç görmedim **sizi**.’

Metnin on sekizinci paragrafında ‘ona’ adılı ‘Sığırtmaç Mustafa’ya, ‘beni’ adılı bir önceki tümcedeki ‘bir adam’a, ‘sizi’ adılı yine ‘bir adam’a artgönderim yapmaktadır.

Örnek(225): ‘(...) **Ona**, dün konuştuğu kişi olmadığını söyledi.’

Metnin yirminci paragrafında ‘ona’ adılı ‘bir adam’a artgönderim yapmaktadır.

Örnek(226): ‘ (...) **Bu konuştuğun** bana benzeyen bir arkadaşım ama sen **bunu** kolayca fark ettin.’

Metnin yirmi ikinci paragrafında geçen ‘bu konuştuğun’ gösterme sıfatı ile ‘bu adam’a, ‘bunu’ gösterme adılı ile ‘bu konuştuğun bana benzeyen bir arkadaşım’ tümcesine artgönderim yapmaktadır.

Örnek(227): ‘(...)Kâhyalık için **sana** ayda dört lira versem yetiştir mi?’

Metnin yirmi beşinci paragrafında ‘sana’ adılı ile ‘Sığırtmaç Mustafa’ya artgönderim yapılmıştır.

Örnek(228): “Siz bilirsiniz.” dedi. Atatürk, şakayı daha fazla uzatmadı, **ona** gerçek düşüncesini söyledi:

“Hayır Mustafa... **Seni** kâhya yapmayacağım, okula göndereceğim. **Orada** okuma yazma öğreneceksin!”

Metnin yirmi altıncı paragrafında ‘ona’ ve ‘seni’ adılı ile ‘Sığırtmaç Mustafa’ya, ‘orada’ gösterme adılı ile ‘okul’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(229): “Okula gönderin, **bu** daha iyi.” dedi.

Metnin yirmi yedinci paragrafında ‘bu’ gösterme adılı ile bir önceki tümcedeki ‘okula gönderin’ tümcesine artgönderim yapılmıştır.

Örnek(230): ‘Sığırtmaç Mustafa hemen Şişli Çocuk Hastanesine gönderildi. **Orada** sağlık taramasından geçip tedavisi yapıldıktan sonra okula başladı.(...)’

Metnin yirmi sekizinci paragrafındaki ‘orada’ adılı ile ‘Şişli Çocuk Hastanesi’ne artgönderim yapılmıştır.

3.5.3.2. Eksilti

Metinde 7 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(231): “**(Senin)** Adın ne?” diye sordu.

“**(Benim adım)** Mustafa!”

Metnin beşinci paragrafındaki diyalogda ‘senin’ tamlayan eki ve ‘benim adım’ ad tamlaması düşürülmüş ve eksilti yapılmıştır.

Örnek(232): ‘(...) **(Onu)** Niçin seversin?’

Metnin yedinci paragrafındaki diyalogda ‘onu’ düşürülmüş ve nesne eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(233): ‘Ne kazanırsın?’

Ayda üç lira **(kazanırım)**.’

Metnin onuncu paragrafındaki diyalogda tümceden ‘kazanırım’ düşürülmüş ve eylem eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(234): ‘Sana bu otuz altı lirayı versem ne yaparsın?’

(...)

Neden **(bu otuz altı lirayı-bunu)** almıyorsun?’

Metnin on birinci paragrafındaki diyalogda ‘hiç’ sözcüğünden sonraki tümce okuyucunun dünya bilgisine bırakılmış ve eksilmiştir. Bir sonraki tümcede de ‘bu otuz altı lirayı-bunu’ düşürülerek nesne eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(235): ‘Beni başka yerde görsen tanır mısın? diye sordu.

(...)

(Seni) tanımaz mıyım ya... Sen Gazi Mustafa Kemal Paşa’sın.’

Metnin on dördüncü paragrafında ‘seni’ adlı düşürülerek nesne eksiltiştir.

Örnek(236): ‘Kâhyalık için sana ayda dört lira versem yetişir mi?’

Mustafa **(buna)** çoktan razıydı.’

Metnin yirmi beş ve yirmi altıncı paragraflarında yer alan diyalogda ‘buna’ veya ‘ayda otuz altı lira’ tümceden atılarak nesne eksiltisi yapılmıştır.

3.5.3.3. Değiştirim

Metinde 5 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(237): ‘Sığırtmaç Mustafa, **Gazi**’yi hep “**Paşa**” olarak duymuştu.

“**Paşa olduğu için severim.**” dedi.

***Bu yanıtı** duyunca karşısındaki gülmeye başladı.(...)*

Metnin sekizinci paragrafında ‘Gazi’ ‘Paşa’ sözcüğü ile dokuzuncu paragrafında ise ‘Paşa olduğu için severim.’ tümcesi ‘bu yanıtı’ sıfat tamlaması ile değiştirime uğramıştır.

***Örnek(238):** ‘Kendine gülümseyerek bakan adam “Aferin oğlum.” dedi. Yanındakilere döndü: “**Böyle** olmalı işte.”’*

Metnin on dördüncü paragrafında yer alan ‘yanındakiler’ metindeki ‘atlılar’ sözcüğü ile, ‘böyle’ sözcüğü ise ‘Sığırtmaç Mustafa’nın atlının verdiği parayı almaması’ durumu değiştirime uğramıştır.

***Örnek(239):** “**Seni kaplıcalara götürmeye geldik, Gazi istiyor.**” dediler.*

***Bu habere** çok sevindi Sığırtmaç Mustafa. Hemen otomobile atladı.’*

Metnin on altıncı paragrafındaki ‘Seni kaplıcalara götürmeye geldik, Gazi istiyor.’ tümcesi on yedinci paragraftaki ‘bu habere’ sıfat tamlamasını karşılamış ve değiştirim yapılmıştır.

3.5.3.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 19 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ve, bir akşamüstü, hemen, da, yoksa, bir kere, daha, ama, o an, ertesi gün, sonra, o sırada, bu kez, bir süre sonra, hemen’ zaman belirtici, çeliştirici, ekleyici bağıntı öğeleridir.

3.5.3.5. Yineleme

Metinde 6 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

***Örnek(240):** ‘Sığırtmaç Mustafa; **cılız, çelimsiz ve hastalıklı** bir çocuktı.’*

Metnin birinci paragrafında yakın anlamlı sözcüklerin kullanımı ile yineleme yapılmıştır.

***Örnek(241):** ‘(...) Sonra cebinden **bir avuç para** çıkarıp Mustafa’ya uzattı:*

Al bu parayı.” dedi. “Yol gösterdiğin için veriyorum sana! Kimse bir şey diyemez.’

Metnin on ikinci paragrafında ‘para’ sözcüğü tamlama oluşturarak ve ad durum eki alarak yinelenmiştir.

***Örnek(242):** ‘Otomobil, bir süre sonra **kocaman** bir binanın önünde durdu. **Kocaman** bir kapıdan geçip **kocaman** bir salona girdiler.(...)*

Metnin on sekizinci paragrafında ‘kocaman’ sözcüğü sıfat tamlaması olacak biçimde iki kez yinelenmiştir.

3.5.3.6. Eşdizimlilik

Metinde eşdizimlilik ögesi yoktur.

3.5.4. ‘Tahta Bisiklet’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.5.4.1. Gönderim

Metinde 23 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(243): ‘Yıllarca önce **senin** de yazları severek gittiğin kasabada yaşıyorduk. (...) O akşamlar her akşamdan daha güzel geçerdi **bana** göre. (...)’

Metnin ilk paragrafında mektubu yazan metnin oluşturucusu yani ‘anne’ olduğundan ve mektubu ‘oğlu’na yazdığından dolayı ‘senin’ adılı ‘oğlu’na, ‘bana’ adılı da kendisine yani ‘anne’ye artgönderimde bulunmaktadır.

Örnek(244): ‘Babam eğlenceli bir adamdı. Her durumun gülünç bir yanını bulur çıkarır, **bizi** kahkahalara boğardı.’

Metnin ikinci paragrafındaki ‘bizi’ metinde adları geçmeyen ancak çıkarımı yapılan ‘annenin annesi ve babası’na yani ‘anneanne ve dede’ye artgönderimde bulunmaktadır.

Örnek(245): ‘Babam bir akşam asık yüzle geldi. Annem merakla yüzüne baktı. Bir şey demedi. Zaten babam söylemezse **o**, bir şey sormazdı.’

Metnin dördüncü paragrafında ‘o’ adılı ile ‘anneanne’ye artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(246): ‘O akşam babam yine eskisi gibi güldü, güldürdü. Öyle zamanlarda en çok **benimle** ilgilenirdi. İlginç sorular sorardı **bana**.’

Metnin dokuzuncu paragrafında ‘benimle’ iyelik eki almış adıl ile ‘bana’ adılı ‘anne’ye artgönderim yapmaktadır.

Örnek(247): ‘(...). Ortadaki sofraya suçlu bir çocuk gibi bekledi **bizi**. (...) Annemle babam, **beni** okuluma bıraktılar. Sonra da çarşıya yürüdüler.’

Metnin on üçüncü paragrafında ‘bizi’ adılı ile ‘anne ve anneanne’ye, ‘beni’ adılı ile de ‘anne’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(248): ‘(...) Burası babamın köyüydü, **bunu** biliyordum ama yine de öylesine yabancıydı ki **bana**...’

Metnin yirminci paragrafındaki ‘bunu’ adılı bir önceki tümcenin bütününe, ‘bana’ adılı ‘anne’ye artgönderim yapmaktadır.

Örnek(249): ‘(...)

*Bilmiyorum. Yakında belki **biz** gideriz.*

*Peki, benim okulum ne olacak?” “**Ona** da bir çare bulacağız.’*

Metnin yirminci paragrafında geçen diyalogda da ‘biz’ adılı ile ‘dede ve anne’ye, ‘ona’ adılı da yine kendinde önce gelen tümcenin bütününe artgönderim yapmaktadır.

Örnek(250): ‘(...) Sesimi çıkarmadan bir süre **onu** izledim. (...)’

Metnin yirmi üçüncü paragrafında ‘onu’ adılı ile ‘dede’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(251): ‘Babamı arandım. Yoktu. Sanki **kendi** yerine bisikleti bırakıp **o** da çekip gitmişti. Öyle sandım.’

Metnin yirmi beşinci paragrafında ‘kendi’ dönüşlülük adılı ve ‘o’ adılı ile ‘dede’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(252): ‘(...), **beni** kokluyordu. (...) **Bana** gülümseyen yüzüyle babam duruyordu karşımda . (...)’

(...)

*‘**O**, beni öperken yanaklarım ıslandı.’*

Metnin yirmi yedinci paragrafında ‘beni’ ve ‘bana’ adıları ile ‘anne’ye artgönderim yapılmıştır. Yirmi beşinci paragrafta geçen diyalogdaki ‘o’ adılı ile de ‘dede’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(253): ‘(...) **O**, babamın benim için sevgiyle yaptığı bisikletti.’

Metnin yirmi dokuzuncu paragrafında ‘o’ adılı ile ‘bisiklet’e artgönderim yapılmıştır.

Örnek(254): ‘Bu soruların yanıtını babam da bilmiyordu ama **beni** düşündürüyordu. (...)’

Metnin otuzuncu paragrafındaki ‘beni’ adılı ile ‘anneye’ artgönderim yapılmıştır.

Örnek(255): ‘İşte böyle İlker’im. Benim tahta bisikletim öyle sanırım o köylerde hiç yapılmamış bir bisikletti. **O, bana** (...). (...)bir bisiklet görsem babamın **bana** yaptığı o garip (...)’

Metnin son paragrafında ‘o’ adlı ile ‘bisiklet’e ‘bana’ adlı ile de ‘anne’ye artgönderim yapılmıştır.

3.5.4.2. Eksilti

Metinde 7 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(256): ‘Sonunda annem dayanamadı **(ve sordu)**:

*Boş verin, kara gün kararıp kalmaz. Bugün olmazsa yarın olur, yarın olmazsa öbür gün **(olur)**’*

Metnin beşinci ve yedinci paragrafında eylem eksiltiştir.

Örnek(257): “Çil horozun yumurtası da çil olurmuş. Doğru mu **(bu)**?”

Metnin dokuzuncu paragrafında okuyucunun dünya bilgisine dönük nesne eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(258): ‘O gün de geceyi umutla, neşeyle bitirdik. Ben her zaman erkenden yatarken o gün geç kaldım. Yine de mutluydum. Babamın yüzü gülmüştü ya (...) ...

Babam toprak damın üstünde oturuyordu. Annemse ortalarda görünmüyordu. Burası babamın köyüydü, bunu biliyordum ama yine de öylesine yabancıydı ki bana (...) ...’

Metnin on birinci ve yirminci paragrafındaki üçüncü tümce eksiltiştir ve metnin akışına göre okuyucunun dünya bilgisine bırakılmıştır.

Örnek(259): “Ne yapacaksın baba **(bunları – bunlarla)**?”

Metnin yirmi ikinci paragrafında okuyucunun dünya bilgisi ile doldurması beklenen nesne eksiltisine başvurulmuştur.

Örnek(260): ‘Bisikleti yattığım odaya götürdüm. **(Bisikleti)** yatağımın başucuna koydum.’

Metnin yirmi altıncı paragrafında yine nesne eksiltisine başvurulmuştur.

3.5.4.3. Değiştirim

Metinde 9 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(261): ‘ Babam şaşırarak baktı anneme. Sanki **böyle bir soru** beklemiyordu.’

Metnin altıncı paragrafında ‘böyle bir soru’ ile bir önceki tümcedeki ‘Ne oldu Osman, bir şey mi oldu?’ sorusu değiştime uğramıştır.

Örnek(262): ‘O akşam babam yine **eskisi gibi** güldü, güldürdü. **Öyle zamanlarda** en çok benimle ilgilenirdi.’

Metnin dokuzuncu paragrafında ‘öyle zamanlarda’ sözcük grubu ‘eskisi gibi’ ile değiştirilmiştir.

Örnek(263): ‘(...) **Öyle** olmadı.’

Metnin on üçüncü paragrafındaki ‘öyle’ sözcüğü on ikinci paragrafındaki ‘ o geceyi de umutla, neşeyle bitirmeleri, metin oluşturucusunun her zaman erken yatarken o gün geç kalması, yine de mutlu olması, babasının yüzünün gülmesi ve ötesinin önemli olmaması ve babasının nasıl olsa işleri yoluna koyması’ tümceleri değiştirime uğramıştır.

Örnek(264): ‘Neşemiz kaçmıştı artık. Hepimiz, bir daha eski günlerdeki gibi mutlu olamayacağız, diye düşünüyorduk. **Öylesine** umutsuzduk.’

Metnin on ikinci paragrafında ‘öylesine’ önceki iki tümceyle değiştirime uğramıştır.

Örnek(265): ‘Evimize amcalar, dayılar, halalar gelip gidiyordu. Bense **hepsini** birbirine karıştırıyordum. **Kim** necidir? Kim **kimin** nesi olur, bilemiyordum.’

Metnin yirmi birinci paragrafındaki ikinci, üçüncü ve dördüncü tümcedeki ‘hepsini, kim, kimin’ ile önceki tümcedeki kişiler değiştirime uğramıştır.

Örnek(266): ‘(...) **Öyle** sandım.’

Metnin yirmi beşinci paragrafındaki ‘öyle’ sözcüğü önceki tümcede yer alan ‘babanın çekip gitmesi’ tümcesi ile değiştirime uğramıştır.

Örnek(267): ‘İşte **böyle** İlker’im.’

Metnin son paragrafında yer alan ‘böyle’ sözcüğü metinde anlatılan olay örgüsünün tümünü özetler nitelikte kullanılmıştır.

3.5.4.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 50 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘da, o akşamlar, her zaman, ya da, o gün, biraz sonra, her seferinde, çünkü, arada bir, sonra, ama, ertesi sabah, yine de’ ekleyici, zaman belirteci, çeliştirici bağıntı öğeleridir.

3.5.4.5. Yineleme

Metinde 4 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(268): ‘Arada bir babamın dükkânına uğrayıp taze ekmekle **tahin** yemeyi çok severdim. Hele okul çıkışlarında karnım zil çaldığında **şeker şerbetiyle karılmış tahinin** tadına doyamazdım.’

Metnin üçüncü paragrafında ‘tahin’ sözcüğü ‘şeker şerbetiyle karılmış tahinin’ sıfat tamlaması biçiminde yinelenmiştir.

Örnek(269): ‘ (...) Annem **kırıldı**. Babam **küstü**. (...)’

Metnin on üçüncü paragrafında ‘kırılmak’ ve ‘küsmek’ eylemleri yakın anlamlı biçimde yinelenmiştir.

Örnek(270): ‘Bu **soruların** **yanıtını** babam da bilmiyordu ama beni düşündürüyordu. Ben de **bol bol** **yanıt** buluyordum.

*Bakalım sen de bu sorulara **kendine göre** **yanıtlar** bulacak mısın?’*

Metnin otuz birinci ve otuz ikinci paragraflarında ‘yanıt’ sözcüğü farklı biçimlerde yinelenmiştir.

3.5.4.6. Eşdizimlilik

Metinde 16 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(271): ‘(...) Babam getirdiği adamlara önce **buzdolabı, çamaşır makinesi** gibi ağır olanları kamyonu yükletti. Sonra **yataklar, dolaplar, çalışma masam, koltuklar** derken ev boşalıverdi.(...)

(...)Evimize **amcalar, dayılar, halalar** gelip gidiyordu. (...) **Tarlalar, bahçeler, bağlar** alınıp satılıyor ama sonuç değişmiyordu. (...)

Testereyi, keseri, çekici, çivi kutusunu çıkardı.’

Metnin on yedinci, yirmi birinci ve yirmi ikinci paragraflarında aynı kavram alanını işaretleyen sözcükler kullanılarak eşdizimlilik yapılmıştır.

3.5.5. ‘Kaplumbağayla İki Ördek’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.5.5.1. Gönderim

Metinde 4 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(272): ‘(...)söylemişler bizim kaplumbağaya. **Ona** gökyüzünü göstermişler.’’

Metnin ilk paragrafında ‘ona’ adılı ile ‘kaplumbağa’ya artgönderim yapılmıştır.

Örnek(273): “Şu uçsuz bucaksız yolu görüyor musun?” demişler. Biz **seni bu yoldan** ta Amerika’ya kadar taşırız. (...)’

Metnin ikinci paragrafında ‘seni’ adılı ile yine ‘kaplumbağa’ya ve ‘bu yoldan’ gösterme sıfatı ile de ‘uçsuz bucaksız yol’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(274): ‘Sonra ördeklerin biri bir ucundan tutmuş sopayı(...). . **Onlarla** birlikte bizim kaplumbağa da havalanmış. (...)’

Metnin dördüncü paragrafında ‘onlarla’ adılı ile ‘ördekler’e artgönderim yapılmıştır.

Örnek(275): ‘ (...) **Kendisine** hayranlıkla bakan insanların ayakları dibinde can vermiş. (...)’

Metnin son paragrafında ‘kendisine’ dönüşlülük adılı ‘kaplumbağa’ya artgönderim yapmaktadır.

3.5.5.2. Eksilti

Metinde 1 eksilti ögesi yer almaktadır. Aşağıdaki gibidir:

Örnek(276): ‘ (...)bu sopayı ağzına vermişler. (**Bu sopayı**) sımsıkı tut dişlerinle, sakın bırakma.” demişler.

Metnin üçüncü paragrafında ‘bu sopayı’ sözcük grubu yani nesne eksiltisi yapılmıştır.

3.5.5.3. Değiştirim

Metinde 4 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(277): ‘ (...)Günün birinde **bu güzel düşünüyü** iki yaban ördeğine de anlatmış. (...)’

Metnin ilk paragrafında ‘bu güzel düşünüyü’ sözcük grubu ile ‘kaplumbağanın ülkeyi gezip görmesi, dünyayı ve içindekileri daha iyi tanınması’ tümcesi değiştirmeye uğramıştır.

Örnek(278): ‘(...) Homeros’un (Homeros) destanının kahramanı Odisseus (Odiseus) da ancak **bu kadarını** görmüştür.”

Metnin ikinci paragrafının son tümcesinde geçen ‘bu kadarını’ ile ‘Odiseus’un da Amerika’yı, nice krallıklar, halklar, cumhuriyetler görüp değişik törelere tanık olduğu’ tümcesi değiştirilmiştir.

Örnek(279): ‘(...)Yaban ördekleri **bizim ağır mı ağır gezgini** taşımak için güzel bir sopa bulmuş, bu sopayı ağzına vermişler. (...)’

Metnin üçüncü paragrafında sıfat ile betimlenen ‘gezgin’ sözcüğü, ‘kaplumbağa’ sözcüğü yerine kullanılarak değiştirime uğramıştır.

Örnek(280): “Mucize! Mucize!” diye bağıryormuş herkes. “Gelin, gelin de kaplumbağaların kraliçesinin göklerden geçişine bakın!”

Kaplumbağa **bu güzel sözleri** duyar da durur mu?’

Metnin yedinci paragrafındaki ‘bu güzel sözleri’ sıfat tamlaması altıncı paragraftaki ‘gelin gelin de kaplumbağaların kraliçesini görün’ tümcesi ile değiştirilmiştir.

3.5.5.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 17 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘da, ama, sonra, bir zamanlar, hemen’ çeliştirici, ekleyici, zaman belirteci bağıntı öğeleridir.

3.5.5.5. Yineleme

Metinde 4 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(281): ‘(...)Günün birinde bu güzel düşünüyü **iki yaban ördeğine** de anlatmış. **Bu yaban ördekleri** güzel oldukları kadar (...)’

Metnin ilk paragrafında ‘yaban ördeği’ sözcük grubu sıfat tamlaması biçiminde yinelenmiştir.

Örnek(282): ‘(...) Uzun uzun **konuşmuşlar, tartışmışlar** tasarıyı, sonunda da **anlaşmaya varmışlar.** (...)’

Metnin dördüncü paragrafında anlamsal olarak yakınlık taşıyan eylemler kullanılarak yineleme yapılmıştır.

3.5.5.6. Eşdizimlilik

Metinde 3 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(283): ‘(...)Nice **cumhuriyetler**, nice **krallıklar**, nice **halklar** görürsün; çok değişik **törelere** tanık olursun; çok yerler görürsün. (...)’

Metnin ikinci paragrafında ‘cumhuriyetler, krallıklar, halklar, töreler’ sözcükler aynı kavram alanını işaretlediği için eşdizimlilik göstermektedir.

3.5.6. ‘Kızgın Bir Lira’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.5.6.1. Gönderim

Metinde 10 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(284): ‘ (...)Buca’yı İzmir’e bağlayan demiryolunun çevresi çok güzeldir. **Burası** apayrı bir bahçe gibidir. (...)’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘burası’ gösterme adılı ile bir önceki tümcedeki ‘Bucayı İzmir’e bağlayan demiryolunun çevresi’ne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(285): ‘**Kendimi** evimizin kapısından zor attım içeriye. Annemler dönmüş, babam yukarıya çıkmıştı, **oradan** sesi geliyordu.(...)’

Metnin altıncı paragrafındaki diyaloglarda yer alan ‘kendimi’ dönüşlülük adılı ‘Hasan’a, ‘oradan’ gösterme adılı da bir önceki tümcedeki ‘yukarıya’ adına artgönderim yapmaktadır.

Örnek(286): ‘Annem durmadan söyleniyor, ben **ona** hiçbir yanıt veremiyordum.

Para avucumun içindeydi, **onu** göstermiyordum.

(...)

— Bak, ben oğluma **neler** aldım! Hasan al bakalım **bunları**, dedi.

Babamın elinde iki küçük kese kâğıdı vardı. Aldım **onları**.’

Yine metnin altıncı paragrafındaki ‘ona’ adılı ‘anne’ sözcüğüne, ‘onu’ adılı ‘para’ sözcüğüne, ‘bunları’ gösterme adılı ‘neler’ sözcüğüne artgönderim yaparken, ‘bunları’ gösterme adılı aynı zamanda ‘iki küçük kese kâğıdı’ sözcük grubuna da öngönderim ve ‘onları’ gösterme adılı yine aynı sözcük grubuna artgönderim yapmaktadır.

Örnek(287): ‘Annem, **bana** para verdiğini mi sanıyordu yoksa beni zor durumdan mı kurtarmak istemişti?’

Metnin altıncı paragrafındaki son diyaloglardan birinde yer alan ‘bana’ adılı ile yine ‘Hasan’a artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(288): ‘(...) Biraz daha yürümüştüm ki tümseğin ardından beş altı çocuk çıktı, **bana** parayı soruyorlardı.

— **Siz** mi koymuştunuz, dedim.’

Metnin yedinci paragrafındaki ‘bana’ adılı, Hasan’a, ‘siz’ adılı da ‘beş-altı çocuk’a artgönderim yapılmaktadır.

3.5.6.2. Eksilti

Metinde 3 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(289): ‘(...) Lokum mu alsaydım, yoksa şeker mi (**alsaydım**) ?

(...)

— Param (**düştü**), dedim.’

Metnin altıncı paragrafındaki diyaloglarda yer alan tümcelerde ‘eylem’ eksiltiştir.

Örnek(290): ‘(...)Şekercinin ağda bulaşığı, liramı da ağdalaştırdığı için (**liram**) elime yapışmıştı iyice.(...)

Metnin altıncı paragrafındaki diyaloglarda geçen tümcede ‘liram’ düşürülmüş ve nesne eksiltisi yapılmıştır.

3.5.6.3. Değiştirim

Metinde 5 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(291): ‘ (...)Biz de yapardık **böyle**, trenin tekerlekleri büyüttü parayı çünkü.’

Metnin beşinci paragrafındaki ‘böyle’ sözcüğü ile önceki tümcelerde anlatılan ‘çocukların parayı raya koyması’ değiştirilmiştir.

Örnek(292): ‘Babam, **bozuk paralarını** yeleğinin sağ alt cebine koyardı.(...) Elimi uzattım. İki parmağımın ucunda **bir lira** vardı.’

(...)

(...) Babamın verdiği kese kâğıtlarını açtım. **Birinde** akide şekeri, **ötekinde** de benim sevdiğim lokumlardan vardı.

Metnin altıncı paragrafındaki ‘bozuk para’ sözcük grubunun yerine ‘bir lira’ kullanılmıştır. Ayrıca ‘birinde’ ve ‘ötekinde’ adları ile de ‘kese kağıtları’ sözcük grubu değiştirilmiştir.

Örnek(293): ‘**Bu olaydan sonra anneme, babama haber vermeden hiçbir yerden para almadım. (...)**’

Metnin yedinci paragrafındaki ‘bu olay’ sözcük grubu ile altıncı paragrafın son diyalogundaki tümceler bütünü değiştirime uğramıştır.

3.5.6.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 27 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘sonra, bu sırada, bir kez, bu anda, çünkü, ama, hem hem de, daha, ve, da, bir türlü’ zaman belirteci, çeliştirici, nedenleyici ve ekleyici bağıntı öğeleridir.

3.5.6.5. Yineleme

Metinde 9 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(294): ‘Buca’da hava daha **serin**, daha **tatlı**, daha **yumuşaktır. (...)**’

Metnin ikinci paragrafında yakın anlamlı sözcüklerin kullanımı ile yineleme yapılmıştır.

Örnek(295): ‘(...) Demiryolunun sağ rayında, güneşin ışıklarıyla parlayan **bir liralık** vardı. (...) Bir kez daha baktım **liraya**, sonra çevremi gözden geçirdim. (...) Tam karşısında durdum **bir liranın**. (...) Eğildim, **lirayı** aldım. (...)’

Metnin beşinci paragrafında ‘lira’ adı yönelme ve belirtme ad durum ekleri ve tamlayan eki alarak yinelenmiştir.

Örnek(296): ‘(...) Annemlerin **yatak odası**, **ikinci katın birinci odasıydı**. Ben, aşağıdaki **küçük odada** yatardım.’

Metnin altıncı paragrafındaki diyalogda ‘oda’ sözcüğü tamlama biçiminde farklı biçimlerde yinelenmiştir.

Örnek(297): ‘(...) Bir yağmur başladı, ama ne yağmur! **Hızlı, gür, sık...(...)**’

Yine metnin altıncı paragrafındaki diyalogda benzer anlamlı sözcüklerle yineleme yapılmıştır.

3.5.6.6. Eşdizimlilik

Metinde 3 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(298): ‘(...) Çam ağaçlarının ördüğü **korular**, **üzüm bağları** ve **sebze bahçeleri** İzmir’e doğru uzanır.’

Metnin dördüncü paragrafındaki sözcükler aynı kavram alanını işaret ettiği için eşdizimli olarak kullanılmıştır.

3.5.7. ‘A Harfi’ Adlı Metnin Bağlıklık Özellikleri

3.5.7.1. Gönderim

Metinde 28 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(299): ‘(...)Benden önce dokuz, benden sonra ise on iki çocuk vardı, yani **ben** ortanca gruptan biriydim. (...)’

Metnin ilk paragrafındaki ‘ben’ adılı ile sonraki paragraflarda verilen ‘Chris’ adına öngönderim yapılmıştır.

Örnek(300): ‘(...) Bu arada **beni** hastanede tutmuşlar. Annem yeterince iyileşip **beni** kiliseye götürünceye kadar **orada** vaftiz edilmeden isimsiz olarak kalmışım.’

Metnin ikinci paragrafında ‘beni’ adılı ile yine ‘Chris’ açık adına öngönderim, ‘orada’ gösterme adılı ile de ‘hastane’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(301): ‘**Benimle** ilgili bir sorun olduğunu ilk gören annemmiş.(...) Ne zaman **beni** beslemeye çalışsa (...). Boynumu sabit tutmak için eli ile enseme destek yaparak **bunu** düzeltmeye çalışıyormuş. (...). **Bu** ilk uyarı işaretiymiş.(...)’

Metnin üçüncü paragrafında ‘benimle’ ve ‘beni’ adıları ile ‘Chris’e öngönderim, ‘bu’ gösterme adılı ile ‘de bir önceki tümcenin bütününe yani ‘elini çekince başın düşmesi’ne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(302): ‘Bu yüzden çok endişelenen annem, endişelerini babama anlatmış ve **bunu** daha fazla ertelemekten (...). **Beni** hastanelere ve kliniklere götürmeye (...). **Bende** kesinlikle anlayamadıkları (...)’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘bunu’ gösterme adılı ile bir önceki paragrafta ‘Chris’in yaşadığı fiziksel sıkıntılar’a artgönderim, ‘beni’ ve ‘bende’ adıları ile yine ‘Chris’e öngönderim yapılmıştır.

Örnek(303): ‘(...) Ancak **onun** tutunabileceği, vücudum sakat olsa da zihinsel engelli olmadığımı dair inancını destekleyecek tek bir kanıt parçası yokmuş.’

Metnin yedinci paragrafında ‘onun’ tamlayan eki ile ‘anne’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(304): ‘(...)Bu, gelecekteki hayatımla ilgili çok önemli bir karardı. (...) yeni bir güçle **bana** destek vereceği anlamına geliyordu. Ama **bu onun** için kolay değildi (...).

Onlar, bana kibar ve anlayışlı davranılması (...). **Bu** bir hata olurdu. “Kendi iyiliğin için” diyorlardı. “**Bu oğlana** (...). Annemle babamın **onların** pek çoğuna karşı gelmesi benim için çok büyük şanstı. (...)’

Metnin dokuzuncu paragrafındaki ‘bu’ gösterme adılı bir önceki paragraftaki ‘annenin o anda meseleyi bizzat ele almaya karar vermesi’ tümcesine artgönderim, ‘bana’ adılı ile ‘Chris’e öngönderim, ‘bu’ adılı ile bir önceki tümcedeki ‘annemin karşı karşıya kalacağım bütün mücadelelerde her zaman yanımda olacağı, yenilmek üzere olduğum zamanlarda ise yeni bir güçle bana destek vereceği’ne artgönderim, ‘onun’ adılı ile ‘anne’ye artgönderim, ‘onlar’ adılı ile ‘akrabalar ve arkadaşlar’a artgönderim, ‘bu’ adılı ile yine bir önceki tümceye, ‘bu oğlan’ gösterme sıfatı ile ‘Chris’e artgönderim, ‘onların’ adılı ile ‘akrabalar ve arkadaşlar’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(305): ‘(...)Bunların karşılığı olarak benden yalnızca belli belirsiz bir gülümseme ya da garip bir ses aldığı için aslında zor, heves kırıcı bir işti **bu**.’

Metnin on birinci paragrafında ‘bunların’ ve ‘bu’ adıları ile ‘Chris’in annesinin babasının işe gittikten sonra Chris’in zihnindeki kalın perdelere yavaş yavaş ulaşmaya çalışması, Chris ile diğer çocuklar arasındaki oluşmuş görünen tuğlaları sökmesi’ tümcesine artgönderim yapmaktadır.

Örnek(306): ‘Bir köşede, Mona ve Paddy (Pedi) önlerinde birkaç yırtık okul kitabıyla birbirine sokulmuş oturuyorlardı(...) Ben de **onlara** yakındım, (...), **onları** izliyordum.’

Metnin on altıncı paragrafında ‘onlara’ ve ‘onları’ adılı ile ‘Mona ve Paddy’e artgönderim yapılmıştır.

Örnek(307): ‘(...) kardeşimin eline uzanıp tebeşiri **ondan** aldım sol ayağımla.

***Bunu** yapmak için neden sol ayağımı kullandığımı bilmiyordum. **Bu**, birçok kişi için olduğu gibi benim için de muamma çünkü (...) **Onlar** da ellerim gibi işlevsiz olabilirlerdi. (...)tebeşiri **ondan** aldı.*

Metnin on sekizinci paragrafında ‘ondan’ adılı ile ‘Chris’in kızkardeşi’ne artgönderim yapılmıştır.

Metnin on dokuzuncu paragrafında ‘bunu’ gösterme adılı ‘Chris’in sol ayağı ile uzanıp tebeşiri alması’ tümcesine, ‘bu’ gösterme adılı ile ‘Chris’in sol ayağı ile tebeşiri almasının nedeni’ne, ‘onlar’ adılı ile ‘ayaklar’a, ‘ondan’ adılı ile ‘kızkardeşin’e artgönderim yapılmıştır.

***Örnek(308):** ‘(...)sarı tebeşir parçasına baktım; **onun** buraya nasıl geldiğini, bundan sonra ne yapacağımı bilmiyordum.*

Metnin yirminci paragrafındaki ‘onun’ adılı ile ‘sarı tebeşir’e artgönderim yapılmıştır.

3.5.7.2. Eksilti

Metinde 1 eksilti ögesi yer almaktadır. Aşağıdaki gibidir:

***Örnek:** ‘(...)Ne zaman beni beslemeye çalışsa (**benim**) başımın arkaya doğru düştüğünü fark etmiş.(...)’*

Metnin üçüncü paragrafında iyelik eki eksiltiştir.

3.5.7.3. Değiştirim

Metinde 9 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

***Örnek(309):** ‘(...) zihinsel engelli olduğumu ve **böyle** kalacağımı söylemiş. (...)’*

Metnin altıncı paragrafında ‘böyle’ sözcüğü ile ‘Chris’in zihinsel engelli olması’ tümcesi yerine kullanılmış ve değiştirmeye uğramıştır.

***Örnek(310):** ‘Sonra birden oldu! Bir anda **her şey** değişti. (...)’*

Metnin on üçüncü paragrafında ‘her şey’ sözcüğü ile önceki paragraflarda bahsi geçen ‘Chris’in rahatsızlığına dair doktorların söyledikleri ve ailesinin düşünce ve davranışları’ kastedilmiştir ve bu sözcükle karşılanmıştır.

***Örnek(311):** ‘Dikkatimi bu kadar çeken şey tebeşirdi. Uzun, ince, sapsarı bir çubuktu. Daha önce hiç **böyle** bir şey görmemiştim. (...)’*

Metnin on yedinci paragrafında ‘böyle’ sözcüğü ile önceki tümcede yer alan uzun, ince sapsarı tebeşir’ sözcüğü değiştirime uğramıştır.

Örnek(312): ‘(...) ayaklarımı **böyle** kullanmayı denememiştim hiç.’

Metnin on dokuzuncu paragrafındaki ‘böyle’ sözcüğü on sekizinci paragrafındaki ‘Chris’in, kızkardeşinin elindeki tebeşiri ayağı ile alması’ yerine kullanılmış ve değiştirim yapılmıştır.

Örnek(313): ‘Ardından başımı kaldırdım ve **herkesin** konuşmayı bıraktığını, (...). Kimse kımıldamıyordu. (...)’

‘(...) **Odadakilerin** bakışlarını takip etti ve köşedeki beni gördü. (...)’

Metnin yirmi birinci ve yirmi ikinci paragraflarında ‘herkes’ ve ‘odadakiler’, ‘aile’ sözcüğünün yerine kullanılmıştır.

Örnek(314): ‘Mona’dan başka bir tebeşir aldı, bir an tereddüt etti sonra büyük bir istekle önümde yere “A” harfini yazdı.

“**Aynısını** yaz.” dedi gözlerini ayırmadan yüzüme bakarak. “**Aynısını** yaz, Chris.”

‘**Yapamadım.**’

Metnin yirmi dördüncü paragrafında ‘aynısı’ sözcüğü önceki paragraflardaki ‘A harfi’ ile yirmi beşinci paragraftaki ‘yapamadım’ eylemi de ‘A harfi’ni çizemedim.’ tümcesi ile değiştirime uğramıştır.

3.5.7.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 67 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘bu arada, o zamanlar, sonra, çünkü, ya da, da, ve, o anda, her zaman, bir anda, bir an, ama’ zaman belirteci, ekleyici, nedenleyici, çeliştirici bağıntı öğeleridir.

3.5.7.5. Yineleme

Metinde 13 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(315): ‘(...) Uyku dışında beni hiç terk etmeyen **vahşi, sert,** yılan gibi kıvrak bir hareket biçimim vardı. Parmaklarım sürekli **bükülmüş** ve **kıvrılmış** hâldeydi, kollarım **arkaya** sarkıyordu, sık sık kasılıyordum, başım da **yanlara** ve **arkaya** doğru kayıyordu. (...)’

Metnin on ikinci paragrafında ‘vahşi, sert, bükülmüş, kıvrılmış, yanlara, arkaya’ sözcükleri yakın anlamlıdır ve yineleme oluşturmuştur.

Örnek(316): ‘Gelecek hayatım belli bir şekil aldı, annemin bana olan inancı karşılık buldu, **gizli** korkusu **açık** bir başarıya dönüştü.’

Metnin on üçüncü paragrafında ‘gizli’ ve ‘açık’ sözcükleri karşıt anlamlıdır ve yinelenmiştir.

Örnek(317): ‘(...)Dışarıda sokaklar **karla** parlıyordu, pırıl pırıl **kar taneleri** pencere camına (...) her yerde küçük **kar yığınları** oluşturuyordu. (...)’

Metnin on dördüncü paragrafında ‘kar’ sözcüğü farklı ad durum ve tamlama ekleri ile yinelenmiştir.

Örnek(318): ‘ (...)Titrekti, acemiceydi, kenarı **eğri büğrüydü** ve hiç **düzgün olmayan** bir orta çizgisi vardı. (...)’

Metnin yirmi sekizinci paragrafında ‘eğri büğrü’ ve ‘düzgün olmayan’ sözcük grupları yakın anlamlıdır ve yineleme yapılmıştır.

3.5.7.6. Eşdizimlilik

Metinde 4 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metnin bütününde kullanılmış olan ‘zihinsel engelli, sakat, dürtü, doktor’ sözcükleri eşdizimli olarak kullanılmıştır.

3.5.8. ‘Yusufçuk’ Adlı Metnin Bağlıklık Özellikleri

3.5.8.1. Gönderim

Metinde 2 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(319): ‘ (...) Kız, su getir **bana!**, Yusuf, şu davarları kov! diye...’

Metnin dokuzuncu paragrafında ‘bana’ adılı ile ‘kadın’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(320): ‘Günlerden bir gün de **onları** oğlak otlatmaya göndermiş dağa, ormana. (...) **Onları** bir tamam geri isterim sizden!’ demiş.’

Metnin on üçüncü paragrafındaki ilk tümcede geçen ‘onları’ ile ‘Emine ve Yusuf’a, üçüncü tümcedeki ‘onları’ ile de ‘oğlaklar’a artgönderim yapılmıştır.

3.5.8.2. Eksilti

Metinde 4 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(321): ‘Beş on davarı varmış; karısı sağar, (**davarın**) yoğurdunu yerler, ayranını içerlermiş. Eli hünerli, gönlü gani bir adammış.

*El hüneri, gönül tokluğu kaç para (**eder**), dünyada ölüm olduktan sonra?*

Metnin ilk paragrafında ‘davarın’ sözcüğü atılmış ve tamlayan eksiltisi yapılmıştır. İkinci paragrafında ise ‘eder’ eylemi tümceden atılarak okuyucunun doldurulması beklenmektedir.

Örnek(322): ‘(...) “Yusuf, şu davarları kov!” diye (**emirler verirmiş, söylenirmiş, vs.)**’

Metnin dokuzuncu paragrafındaki son tümcede eylem eksiltilerek okuyucunun dünya bilgisine göre doldurması beklenmektedir.

Örnek(323): ‘ (...) Kardeşi “Yook (**bulamadım**) ” dermiş.’

Metnin yirmi dokuzuncu paragrafında eylem eksiltilerek okuyucunun doldurulması beklenmektedir.

3.5.8.3. Değiştirim

Metinde 8 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(324): ‘Kız, yedi yaşında ya var ya yok; **oğlanı**, **Yusuf**’u dersin ancak beşindeymiş. **Emine**’ymiş kızın adı, (...) **Konu komşu** yardıma gelmiş ilk günler. **Kimi** yemek yapmış, **kimi** çamaşır yıkamış. (...)’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘kız’ sözcüğü, ‘Emine’ ile ‘oğlan’ sözcüğü de ‘Yusuf’ ile ve ‘konu komşu’ sözcük grubu da ‘kimi’ sözcüğü ile değiştirilmiştir.

Örnek(325): ‘Ama **böylesini** bulmak, okuryazar bulmak kadar zormuş köyde. Bunu da bilirmiş adam.’

Metnin altıncı paragrafındaki ‘böylesini’ sözcüğü bir önceki paragraftaki “Çocuklarımı incitmeyecek (...) biri olmalı bulacağım kadın.” yerine kullanılmış ve değiştirim yapılmıştır.

Örnek(326): ‘(...) “Yarın **böyle** yapmaz.” demiş. (...)’

Metnin dokuzuncu paragrafında ‘böyle’ sözcüğü ‘kadının her gün öğlene kadar uyuması’ tümcesi ile değiştirilmiştir.

Örnek(327): ‘ *Böyle böyle adamı almış avuçlarına, çocuklara da gizli saklı etmediğini komaz olmuş. (...)* ’

Metnin on birinci paragrafındaki ‘böyle böyle’ ikilemesi ile onuncu paragrafındaki ‘ kadının kocasına verdiği emirler’ değiştirime uğramıştır.

Örnek(328): ‘Karanlık bastırmakta bir yandan, göğce oğlak yitik öte yandan. Eve gitseler üvey anaları ne dedi? “Sakin ha sakın, oğlakların bir tekini bile yitirmeyin!” dedi.

“Onları bir tamam sizden geri isterim!” dedi. Ormana çökmekte olan karanlıkta küçük yüreklerini güm güm öttürmekte.

Bu iki korku ile ne yapacaklarını bilemez olan çocuklar başlamışlar ağlamaya.’

Metnin yirminci paragrafındaki ‘bu iki korku’ sözcük grubu ile bir önceki paragrafta üvey annenin söyledikleri değiştirime uğramıştır.

Örnek(329): ‘Nasıl olmuşsa olmuş, **ikisi** de birer kuş olmuş o saat.’

Metnin yirmi dördüncü paragrafındaki ‘ikisi’ sözcüğü ile ‘Yusuf ve Emine’ yerine kullanılmıştır ve değiştirim yapılmıştır.

3.5.8.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 24 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ara sıra, daha, ara sıra, ama, da, özellikle, ardından, ve’ zaman belirteci, çeliştirici ve ekleyici bağıntı öğeleridir.

3.5.8.5. Yineleme

Metinde 1 yineleme ögesi kullanılmıştır. Aşağıdaki gibidir:

Örnek(330): ‘(...)bir adam varmış. **Bir karısı, biri kız biri oğlan, iki küçük çocuğu olan bir adam.** Yaşlıca, kendi hâlinde bir adam... (...)’

Metnin ilk paragrafında ve diğer paragraflarında ‘adam’ sözcüğü ad durum ekleri ve tamlama biçiminde yinelenmiştir.

3.5.8.6. Eşdizimlilik

Metinde eşdizimlilik ögesi yoktur.

3.5.9. ‘Futbolcu Olmaya Karar Vermişim’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.5.9.1. Gönderim

Metinde 3 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(331): ‘(...) *Toros Sporlu, Seyhan Sporlu, İdmanyurtlu Eczacı Ulviler, Danzig Cumaliler, Kelehop Hacılar, Arap Muratlar, İmamlar, Küçük Bekirler* daha niceleri bizim sınıftalar.’

Hemen sınaştım onlara, yanlarına sokulmaya başladım. Futbolcu olmaya karar verdiğime göre onlardan öğreneceğim çok şey var demekti.

(...) Önce hem yaşça onlardan küçüktüm hem de boyca. Sonra (galiba asıl önemlisi de buydu) çalışkan bir öğrenciydim.

Ben de onlara özendim, onlar gibi yapmaya başladım. (...)’

Metnin sekizinci, dokuzuncu ve onuncu paragraflarında ‘onlar’ adının farklı biçimlerindeki tüm kullanımları yedinci paragraftaki işaretlenmiş olan adlara artgönderim yapmaktadır.

Metnin dokuzuncu paragrafındaki ‘bu’ gösterme adlı parantez içerisindeki tümceye öngönderim yapmaktadır.

Ayrıca metnin ikinci paragrafında ‘inanın’ emir kipiyle kurulan tümcede yazar okuyucuya seslenmiş ve dış gönderim yapılmıştır.

3.5.9.2. Eksilti

Metinde 3 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(332): ‘*Ama büyüyünce futbolcu olmayı, bir futbol takımında oynayabilmeyi öylesine çok isterdim ki... (...)’*

‘Ben de onlara özendim, onlar gibi yapmaya başladım. Ama birinci karne bir geldi ki... (...)’

Metnin üçüncü paragrafın ilk tümcesi ve onuncu paragrafının ikinci tümcesi tamamlanmamış ve okuyucunun dünya bilgisine bırakılmıştır.

Örnek(333): ‘*Demek yazgımda (futbolcu olmak) yokmuş. (...)’*

Metnin son paragrafında ‘futbolcu olmak’ ile nesne eksiltisi yapılmıştır.

3.5.9.3. Değiştirim

Metinde 1 değiştirim ögesi yer almaktadır. Aşağıdaki gibidir:

Örnek(334): 'İşte **bu düşüncelerle** İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminin üzerinden daha üç dört yıl ya geçmişti (...)'

Metnin altıncı paragrafındaki 'bu düşüncelerle' sözcük grubu beşinci paragrafta anlatılan durumlar yerine kullanılmış ve değiştirim yapılmıştır.

3.5.9.4. Bağıntı Ögeleri

Metinde 24 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; 'sonra, üstelik, da, öte yandan çünkü, hem hem de, ama, önce' zaman belirteci, çeliştirici, ekleyici, nedenleyici bağıntı ögeleridir.

3.5.9.5. Yineleme

Metinde 2 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(335): 'Bizim kuşağın çocukluğu **İkinci Dünya Savaşı** yıllarına rastlar. **Dünya Savaşı** ne demektir, nereden bileceksiniz. Ben dört yaşındayken savaş çıkmıştı. (...)

İnanın, ilk lastik topu (o da yumruk kadar bir şeydi) ortaokul ikinci sınıftaydım gördüğümde. İçi havayla şişirilmiş **bir futbol topuna** ayağımın ucunu değdirme keyfini tattığımda artık liseye gidiyordum.'

Metnin ilk ve ikinci paragraflarında 'savaş' ve 'top' sözcükleri ad durum ekleri ve tamlamalarla yinelenmiştir.

3.5.9.6. Eşdizimlilik

Metinde 5 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(336): 'Ama büyüyünce **futbolcu** olmayı, bir **futbol takımında** oynayabilmeyi öylesine çok isterdim ki... (...) güya **top** yapardık kendimize. Sonra da **çift kaleyi** kurardık mahalle aralarında, iki takıma bölünürdük, **maç** yapardık.(...)'

Metnin üçüncü paragrafında işaretlenmiş olan sözcükler aynı kavram alanına yönelik kullanıldığı için eşdizimlilik oluşturmaktadır.

3.5.10 ‘Ağaçtan Oyma Su Tası’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.5.10.1. Gönderim

Metinde 9 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(337): ‘(...) Bu nedenle kardeşim doğunca **beni** dedemin yanına yollamışlar. Babamın babası dedem, orman içinde **bir köyde** oturuyordu. **Bu köyde** altı yaşıma kadar ninemle, dedemle yaşadım.’

Metnin ikinci paragrafında ‘beni’ adılı ile ‘Esen’e artgönderim yapılmıştır. ‘Bu köyde’ işaret sıfatı ile ‘bir köyde’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(338): ‘(...) **Onlarla** bu orman köyünde mutlu yıllar geçirdim. (...)’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘onlarla’ adılı ile ‘Esen’in dedesine ve ninesine’ artgönderim yapılmıştır.

Örnek(339): ‘(...)Tüm yaşamını **burada** geçirmişti. (...)’

Metnin beşinci paragrafında ‘burada’ gösterme adılı ile bir önceki paragraftaki ‘orman köyü’ne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(340): ‘— Geldik... **Buradan** bir su iç bakalım.

(...)

Çamoluk burasıydı demek.’

Metnin on ikinci paragrafındaki ‘buradan’ gösterme adılı ile ‘Çamoluk’a öngönderim yapılmıştır.

Örnek(341): ‘— (...) **Bunu** uzunca düşünemedim.’

Metnin on yedinci paragrafında geçen diyalogda ‘bunu’ gösterme adılı ‘Esen’in dedesinin yaş ağaca balta vurması’na artgönderim yapılmıştır.

Örnek(342): ‘Azık çıkısının yanında **kocaman erikler** duruyordu. Birkaç tane yedim **onlardan** ve dedemi izledim.’

Metnin yirminci paragrafındaki ‘onlardan’ adılı ile ‘kocaman erikler’e artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(343): ‘— Öyleyse al şu tasını, git bir su daha iç **bununla!**’

Metnin yirmi ikinci paragrafında ‘bununla’ gösterme adılı ile ‘tas’a artgönderim yapılmıştır.

3.5.10.2. Eksilti

Metinde 4 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(344): ‘ (...) *Bu sözü anlayamazdım ama (bu söz) dedemin dilinden döküldüğü için önemli sayardım.*’

Metnin altıncı paragrafında ‘bu söz’ tümceden atılmış ve nesne eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(345): ‘*Dedem, çam dalından kestiği parçayı keseriyle yontuyordu. Öyle hızlı çalışıyordu ki...(.)*’

Metnin on yedinci paragrafındaki ikinci tümce yarım bırakılarak eksilti yapılmış ve okuyucunun dünya bilgisi ile doldurması istenmiştir.

Örnek(346): ‘— *Terledin mi dedeciğim, diye sordum.*

— *Hayır (terlemedim) kızım!*’

Metnin on sekizinci paragrafındaki diyalogda eylem eksiltiştir.

Örnek(347): ‘— *Sen de sağ olası yavru Esen. Bu su tasını saklarsan yıllar sonra bu ormanı, bu suyu ve beni anarsın. Hele hele benim, senin için bir yaş dal kestiğimi (hatırlarsın)... (.)*’

Metnin yirmi üçüncü paragrafındaki diyalogda ‘hatırlarsın’ eylemi eksiltiştir.

3.5.10.3. Değişirir

Metinde 4 değişirir ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(348): ‘*Dedem beni çok seviyordu. Ninem de öyle... Onlarla bu orman köyünde mutlu yıllar geçirdim. Bu iki yaşlı insanın tek umutları bendim. (.)*’

Metnin dördüncü paragrafında ‘öyle’ sözcüğü ‘seviyor’ eylemi yerine, ‘bu iki yaşlı insan’ sözcük grubu da ‘Esen’in ninesi ve dedesi’ yerine kullanılıp değişirir yapılmıştır.

Örnek(349): ‘*İkimiz yola koyulduk. (.)*’

Metnin onuncu paragrafında ‘ikimiz’ sözcüğü ‘dedem ve ben’ yerine kullanılmış ve değişirir yapılmıştır.

Örnek(350): ‘— *Yavru Esen, bak bugün bir suç işledim, senin için yaş ağacı kestim, diyordu. Gerçekten öyleydi. (.)*’

Metnin on yedinci paragrafındaki ‘öyleydi’ ile ‘dedenin Esen için yaş ağaç kestiği’ tümcesi değiştirime uğramıştır.

3.5.10.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 31 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘bu nedenle, bir kez, ama, de, önce, o gece, şimdi’ nedenleyici, zaman belirteci ve çeliştirici bağıntı ögeleridir.

3.5.10.5. Yineleme

Metinde 6 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(351): ‘*Tası dedemin elinden aldım. (...)*

— *Sen de sağ olasin yavru Esen. Bu su tasını saklarsan yıllar sonra bu ormanı, bu suyu ve beni anarsın. (...)*

Elimde küçük sevimli çam su tasım, yola koyulduk. (...)’

Metnin yirmi dördüncü ve yirmi yedinci paragraflarında ‘tas’ sözcüğü ad ve sıfat tamlaması biçiminde yinelenmiştir.

Örnek(352): ‘*Dedemin bana karşı sevgisi, dedemin ağaç sevgisi, dedemin sanat sevgisi...*’

Metnin son paragrafında ‘sevgi’ sözcüğü farklı sözcükle tamlayan oluşturarak yinelenmiştir.

3.5.10.6. Eşdizimlilik

Metinde 12 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metnin üçüncü paragrafında ‘keçi, inek, tavuk, oğlak, teke’ sözcükleri, onuncu ve on yedinci paragrafında ‘bıçak, keser, törpü, ibrik, tas, çanak, kupa’ sözcükleri aynı kavram alanına yönelik eşdizimlilik oluşturmaktadır.

3.6. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Bağlaşıklık Özellikleri ile İlgili Genel Değerlendirme

2018-2019 eğitim-öğretim döneminde yayınlanmış olan 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplamda on öyküleyici metin üzerinde metinsellik ölçütlerinden olan bağlaşıklık altında yer alan altı başlığın çözümlemesi yapılmıştır.

Kitaptaki ‘Ana İşsiz Kalınca’ metninde 11, ‘Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay’ metninde 25, ‘Sığırtmacı Mustafa’nın Öyküsü’ metninde 26, ‘Tahta Bisiklet’ metninde 23, ‘Kaplumbağayla İki Ördek’ metninde 4, ‘Kızgın Bir Lira’ metninde 10, ‘A Harfi’ metninde 28, ‘Yusufçuk’ metninde 2, ‘Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim’ metninde 3 ve ‘Ağaçtan Oyma Su Tası’ metninde 9 artgönderim ögesine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, ‘Ana İşsiz Kalınca’ ve ‘A Harfi’ adlı metinlerinde öngönderime yer verilmiştir.

‘7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde eksilteler; eylem, nesne ve tamlayan eksiltisi olarak görünmektedir. Bunun yanında bazı metinlerde okuyucunun dünya bilgisine bırakılmış eksilti biçimleri de yer almaktadır. ‘Ana İşsiz Kalınca’ metninde 3, ‘Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay’ metninde 7, ‘Sığırtmacı Mustafa’nın Öyküsü’ metninde 7, ‘Tahta Bisiklet’ metninde 7, ‘Kaplumbağayla İki Ördek’ metninde 1, ‘Kızgın Bir Lira’ metninde 3, ‘A Harfi’ metninde 1, ‘Yusufçuk’ metninde 4, ‘Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim’ metninde 3 ve ‘Ağaçtan Oyma Su Tası’ metninde 4 eksilti ögesine yer verilmiştir.

7. sınıf metinlerinde yer alan değiştirimler ‘böyle, öyle’ sözcükleridir ve aynı zamanda ad düzeyinde değiştirimler de kullanılmıştır. İşaret adlarının (bu, şu vb.) tamlama oluşturmuş biçimleri ile değiştirimler farklı bir görünüm sunmaktadır. ‘Ana İşsiz Kalınca’ metninde 4, ‘Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay’ metninde 4, ‘Sığırtmacı Mustafa’nın Öyküsü’ metninde 5, ‘Tahta Bisiklet’ metninde 9, ‘Kaplumbağayla İki Ördek’ metninde 4, ‘Kızgın Bir Lira’ metninde 5, ‘A Harfi’ metninde 9, ‘Yusufçuk’ metninde 8, ‘Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim’ metninde 1 ve ‘Ağaçtan Oyma Su Tası’ metninde 4 değiştirim ögesine yer verilmiştir.

Bağıntı öğelerinin kullanımında ‘ekleyici, çeliştirici, nedenleyici ve zaman belirteci’ gösteren bağlaçları kullanılmıştır. ‘Ana İşsiz Kalınca’ metninde 28, ‘Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay’ metninde 47, ‘Sığırtmacı Mustafa’nın

Öyküsü’ metninde 19, ‘Tahta Bisiklet’ metninde 50, ‘Kaplumbağayla İki Ördek’ metninde 17, ‘Kızgın Bir Lira’ metninde 27, ‘A Harfi’ metninde 67, ‘Yusufçuk’ metninde 24, ‘Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim’ metninde 24 ve ‘Ağaçtan Oyma Su Tası’ metninde 31bağıntı ögesine yer verilmiştir.

Yineleme ögesine bakıldığında ise metinlerdeki sözcüklere durum ve tamlama ekleri getirilmiş, yinelemeler aynı kökten türetilmiş sözcük ve benzer ve zıt anlamlı sözcükler ile yapılmıştır. ‘Ana İşsiz Kalınca’ metninde 9, ‘Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay’ metninde 4, ‘Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü’ metninde 6, ‘Tahta Bisiklet’ metninde 4, ‘Kaplumbağayla İki Ördek’ metninde 4, ‘Kızgın Bir Lira’ metninde 9, ‘A Harfi’ metninde 13, ‘Yusufçuk’ metninde 1, ‘Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim’ metninde 2 ve ‘Ağaçtan Oyma Su Tası’ metninde 6 yineleme ögesine yer verilmiştir.

‘Ana İşsiz Kalınca’ metninde 11, ‘Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay’ metninde 7, ‘Tahta Bisiklet’ metninde 16, ‘Kaplumbağayla İki Ördek’ metninde 3, ‘Kızgın Bir Lira’ metninde 10, ‘A Harfi’ metninde 4, ‘Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim’ metninde 3 ve ‘Ağaçtan Oyma Su Tası’ metninde 12 eşdizimlilik ögesine yer verilmiştir. ‘Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü, A Harfi ve Yusufçuk’ adlı metinlerde sözcüksel bağlaşıklık ögesi olan eşdizimlilik yoktur.

3.7. İLKÖĞRETİM 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN BAĞLAŞIKLIK ÖZELLİKLERİ

3.7.1. ‘Marti’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.7.1.1. Gönderim

Metinde 12 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(353): ‘Sahil ve teknenin çok ötesinde, **bir martı**, Jonathan Livingston (Canıtın Livingstın), tek başına uçuş çalışmaları yapıyordu.(...) **ona** acı veren bir kavisli oluşturabilmek için kanatlarını iyice geriyordu.’

Metnin üçüncü paragrafındaki ‘ona’ adılı ile ‘martı’ya artgönderim yapılmıştır.

Örnek(354): ‘(...)Yavaş yavaş uçuyordu ki yine hızı kesildi ve düşecek gibi oldu. Hiç utanmadı **bundan**. (...)’

‘(...)Alçaktan uçmak pelikanlar ve albatrosların işi, **bunu onlara** bırakmalısın. (...)’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘bundan’ gösterme adılı ile bir önceki tümcenin bütününe artgönderim yapılmıştır. Ayrıca ‘bunu’ gösterme adılı ile ‘alçaktan uçuş işi’ne ve ‘onlara’ adılı ile de ‘pelikanlar ve albatroslar’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(355): ‘(...) **bunları** bir türlü yapmak istemiyordu.’

Metnin altıncı paragrafındaki ‘bunları’ gösterme adılı ile ‘Jonathan’ın diğer martılar gibi davranmaya çalışması, bir parça ekmek için balıkçı teknelerinin etrafında çılgınlık atarak dolanması, ufacık bir balık yakalayabilmek için suya dalması’ tümcelerine artgönderim yapılmıştır.

Örnek(356): ‘İki yüz fitte gagasını dik bir şekilde aşağı eğip elli milin üstüne çıktığı her anda kanatlarını sabit tutarak dalmayı tekrar denedi. **Bu**, çok büyük bir güç istiyordu fakat yavaş yavaş oluyordu.(...)’

Metnin sekizinci paragrafında ‘bu’ gösterme adılı ile ‘martının gagasını dik bir şekilde aşağı eğip elli milin üstüne çıktığı her anda kanatlarını sabit tutarak dalmayı tekrar denemesi’ne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(357): ‘**O**, korkuyu yenmenin gururuyla haz alarak yaşıyordu. Tüm **bunları** düşünürken kanatlarını gövdesine sımsıkı yapıştırdı (...). (...) **ona** sürekli çarparak daha fazla hızlanmasını engelliyordu.(...). (...) **bunu** göz ardı ediyordu.’

Metnin on altıncı paragrafında ‘o’ ve ‘ona’adılı ile ‘martı’ya, ‘bunları’ gösterme adılı ile ‘martının korkuyu yenmesi ile haz alarak yaşaması’na, ve ‘bunu’ gösterme adılı ile de ‘martının o hızda kanatları açılırsa milyonlarca minik martı parçacığına dönüşeceğini bilmesi’ne artgönderim yapılmaktadır.

Örnek(358): ‘(...) **Bu**, martı sürüsünün tarihinde tek büyük andı; bir atılımdı.(...)’

Metnin on sekizinci paragrafındaki ‘bu’ gösterme adılı ile ‘bir martının saatte iki yüz kırk mil hız yapması’na artgönderim yapılmıştır.

Örnek(359): ‘(...) **Bunu** fark etmeden önce Jonathan (...).’

Metnin on dokuzuncu paragrafında ‘bunu’ gösterme adılı ile ‘martının kanat ucundaki tek bir tüyü hafifçe hareket ettirdiğinde, yüksek bir hızda bile, kolaylıkla yumuşak bir kavis çizebileceğini fark etmesi’ durumuna artgönderim yapılmıştır.

3.7.1.2. Eksilti

Metinde 2 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(360): ‘(...) Bir... Tek.. Biraz daha... Hadi... Yüksel... Şimdi kavis... Yoo hayır...’

Metnin üçüncü paragrafındaki son tümcede ‘martının uçuş denemeleri’ ile ilgili tümceler eksiltilmiş ve okuyucunun tamamlaması beklenen kısımlar bırakılmıştır.

Örnek(361): ‘Kısa kanatlar! Bir şahinin kısa kanatları (**vardı**) !’

Metnin on birinci paragrafında eylem eksiltilmiş ve okuyucudan tamamlanması beklenmektedir.

3.7.1.3. Değiştirim

Metinde 4 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(362): ‘(...) **Diğerleri** gibi olmak bu kadar zor mu?(...)’

Metnin dördüncü paragrafındaki tümcede geçen ‘diğerleri’ ‘martılar’ sözcüğü ile değiştirime uğramıştır.

Örnek(363): ‘(...)fakat **bu başarısı** hiç de uzun ömürlü olmadı.(...)’

Metnin sekizinci paragrafındaki ‘böylece’ sözcüğü ‘Jonathan’ın onuncu saniyede doksan mil hıza ulaşması’ ile ‘bu başarısı’ sözcük grubu ile de ‘Jonathan’ın dünya hız rekoru kırmış olması’ değiştirime uğramıştır.

Örnek(364): ‘(...) Perişan bir hâle gelen kanatları kurşun gibi ağırdı fakat ona asıl ağır gelen şey **başarısızlığıydı**.

(...)

Gecenin bir vakti, yüz fit yukarıda Martı Jonathan Livingston, **bu gerçeğe** gözlerini kapadı. (...)’

Metnin on ikinci paragrafındaki ‘başarısızlık’ sözcüğü ile on üçüncü paragraftaki ‘bu gerçeğe’ sözcük grubu değiştirilmiştir.

3.7.1.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 48 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ve, da, ancak, fakat, artık, ya da, bir an, önce, bu andan itibaren, birkaç gün boyunca’ ekleyici, çeliştirici, zaman belirteci bağıntı öğeleridir.

3.7.1.5. Yineleme

Metinde 5 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(365): ‘(...) kahvaltı zamanının geldiğini haber veriyordu. **Binlerce martı**, bir lokma yiyecek için mücadeleye girişmişti bile. (...)’

Metnin ikinci paragrafında ‘martı’ sözcüğü ‘binlerce martı’, altıncı paragrafında ‘diğer martılar’, on beşinci paragrafında ‘martı sürüsü’, on altıncı paragrafında ‘minik martı parçacıkları’ biçiminde yinelenmiştir.

Örnek(366): ‘(...) **Acıları, dertleri** hepsi yok oldu.’

Metnin onuncu paragrafında ‘acı’ ve ‘dert’ sözcükleri yakın anlamli olarak yinelenmiştir.

Örnek(367): ‘(...) Balıkçı teknelerinin etrafında o **rutin, sıkıcı** dönüp dolaşmadan başka nedenler de var yaşamak için. (...)’

Metnin son paragrafında ‘rutin’ ve ‘sıkıcı’ sözcükleri yakın anlamli olarak kullanılıp yineleme yapılmıştır.

3.7.1.6. Eşdizimlilik

Metinde 5 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘albatros, pelikan’ ve metnin genelindeki ‘martı’ sözcükleri ve metnin son paragrafındaki ‘zeka, yetenek, beceri’ sözcükleri aynı kavram alanına ilişkin eşdizimli olarak kullanılmıştır.

3.7.2. ‘Acele Karar Vermeyin’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.7.2.1. Gönderim

Metinde 12 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(368): ‘Köyün birinde yaşlı bir adam varmış. Çok fakirmiş ama Kral bile **onu** kıskanırmış. (...)’

Metnin ilk paragrafındaki ‘onu’ adılı ile ‘yaşlı adam’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(369): ‘(...) “Çünkü gerçek **bu**. (...) **Bunu** henüz bilmiyoruz çünkü bu olay henüz bir başlangıç. (...)Meğer çalınmamış, dağlara gitmiş **kendi kendine**. (...) **Bunu** gören köylüler toplanıp ihtiyardan özür dilemişler.’

Metnin ikinci paragrafında ‘bu’ gösterme adılı ile ‘atın kayıp olması’ durumuna, ‘bunu’ gösterme adılı ile de ‘atın kaybolmasının bir talih mi yoksa talihsizlik mi olduğu’ durumuna artgönderim yapılmıştır. ‘Kendi kendine’ dönüşlülük adılı ile ‘at’a, son tümcedeki ‘bunu’ gösterme adılı ile de ‘atın gelirken vadideki on iki vahşi atı da beraberinde getirmesi’ durumuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(370): ‘(...)Bilinen gerçek sadece **bu**. (...)’

Metnin ikinci paragrafında geçen diyalogda ‘bu’ gösterme adılı ile ‘atın geri döndüğü’ne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(371): ‘(...) İhtiyar “**Siz** erken karar verme hastalığına tutulmuşsunuz.” diye cevap vermiş. (...) Gerçek **bu**. (...)’

Metnin üçüncü paragrafında ‘siz’ adılı ile ‘köylüler’e, ‘bu’ gösterme adılı ile de ‘oğlunun bacağını kırması’ durumuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(372): ‘(...)oysa **bizinkiler**, belki asla köye dönemeyecekler. (...)’

Metnin beşinci paragrafında ‘bizinkiler’ adılı ile ‘köylülerin oğulları’na artgönderim yapılmıştır.

Örnek(373): ‘(...) Benim oğlum yanımda, **sizinkiler** askerde ama **bunların** hangisinin talih, hangisinin talihsizlik olduğunu sadece Allah biliyor.’

Metnin beşinci paragrafında yine ‘sizinkiler’ ile ‘köylülerin oğulları’na, ‘bunların’ gösterme adılı ile de ‘ihtiyarın oğlunun yanında ve köylülerin oğullarının askerde olması’ durumuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(374): ‘Acele karar vermeyin. (...)’

‘(...) **Buna** rağmen akıl, insanı daima karara zorlar çünkü gelişme hâlinde olmak tehlikelidir ve insanı huzursuz yapar oysa yolculuk asla sona ermez. (...)’

Metnin son paragrafında ‘vermeyin’ eyleminde kullanılan emir kipi ile hem köylülere hem de okuyuculara seslenildiği için dış gönderim yapılmıştır. Aynı zamanda ‘buna rağmen’ belirtecindeki ‘buna’ gösterme adılı ile de önceki tümcede ‘karar vermenin aklın düşünmeyi ve gelişmeyi durduracağı’ tümcesine artgönderim yapılmıştır.

3.7.2.2. Eksilti

Metinde 1 eksilti ögesi yer almaktadır. Aşağıdaki gibidir:

Örnek(375): ‘(...) Şimdi ne paran var ne de atın (**var**).’ demişler (...)’

Metnin ilk paragrafında ‘var’ ad tümcesinin eylemi eksiltilmiştir.

3.7.2.3. Değiştirim

Metinde 3 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(376): ‘Köyün birinde **yaşlı bir adam** varmış. (...) Kral bu at için **ihtiyara** neredeyse hazinesinin tamamını teklif etmiş ama adam satmaya yanaşmamış.’

Metnin ilk paragrafında ‘yaşlı bir adam’ sözcük grubu ‘ihtiyar’ sözcüğü ile ikinci paragrafta da ‘babalık’ sözcüğü ile değiştirime uğramıştır.

Örnek(377): ‘(...) **Ötesi** sizin verdiğiniz karar ama acaba ne kadar doğru? (...)’

Metnin üçüncü paragrafında ‘ötesi’ sözcüğü ile önceki tümcelerde ‘köylülerin ihtiyara eskisinden daha zavallı olacağını düşünmesi ’ tümcesi ile değiştirilmiştir.

Örnek(378): ‘(...) Giden gençlerin ya öleceğini ya da esir düşeceğini **herkes** biliyormuş.’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘herkes’ sözcüğü ile ‘köylüler’ sözcüğü değiştirilmiştir.

3.7.2.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 26 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ ne.... ne, bir gece, sadece, ama, çünkü, ya....ya da, ve, ile, hemen’ çeliştirici, zaman belirteci, nedenleyici ve ekleyici bağıntı ögeleridir.

3.7.2.5. Yineleme

Metnin tümünde ‘ihtiyar’ sözcüğü 7 kez yinelenmiştir ve metinde toplam 9 yineleme yer almaktadır.

Örnek(379): ‘Buna rağmen akıl, insanı daima karara zorlar çünkü gelişme hâlinde olmak tehlikelidir ve insanı huzursuz yapar oysa **yolculuk** asla sona ermez. Bir **yol** biterken yenisi başlar.’

Metnin son paragrafında ‘yol’ sözcüğü, türetilmiş olarak ‘yolculuk’ biçimde yinelenmiştir.

3.7.2.6. Eşdizimlilik

Metinde eşdizimlilik ögesi yoktur.

3.7.3. ‘Burada Dur’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.7.3.1. Gönderim

Metinde 7 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(380): ‘(...)Oranın adının gerçekten böyle bir gerçek hikâyesi var mı yoksa insanımız mı yakıştırmış? **Orasını** biz bilemeyiz, kararı siz vereceksiniz.’

Metnin ilk paragrafında ‘oranın adının’ tamlamaması ile örtük bir anlatım seçilmiş ve ‘Burada dur (Burdur)’a öngönderim yapılmıştır. ‘Orası’ gösterme adılı ile de ‘Burdur’un bir gerçek hikayesi var mı yoksa insanımız mı yakıştırmış?’ tümcesine artgönderim yapılmıştır.

Örnek(381): ‘Konya’daki Selçuklu tahtında oturan sultan da elbette **oraları** almak, sınırlarını genişletmek istemektedir. (...)’

Metnin üçüncü paragrafındaki ‘oraları’ gösterme adılı ile ‘Konya’nın güneybatısı’na artgönderim yapılmıştır.

Örnek(382): ‘*O topraklar er geç senin olacaktır, tamamını alacaksın... (...) Biz sana: ‘Dur!..’ deyinceye kadar ilerle...*’

Metnin üçüncü paragrafındaki diyalogda ‘o topraklar’ ile ‘Konya’nın güneybatısı’na, ‘biz’ adılı ile üstteki paragraftaki ‘Türkmen kocası’na, ‘sana’ adılı ile de ‘sultan’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(383): ‘*(...) Orası artık yeni bir yerleşim birimi olmuştur. (...)’*

Metnin beşinci paragrafındaki ‘orası’ gösterme adılı ile önceki paragraftaki ‘Burada dur!’ sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

3.7.3.2. Eksilti

Metinde 1 eksilti ögesi yer almaktadır. Aşağıdaki gibidir:

Örnek(384): ‘*(...) Biz sana: ‘(Burada) dur!..’ deyinceye kadar ilerle...*’

Metnin üçüncü paragrafındaki diyalogda ‘burada’ sözcüğü silinerek nesne eksiltisi yapılmıştır.

3.7.3.3. Değiştirim

Metinde 3 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(385): ‘*(...) Oranın adının gerçekten böyle bir gerçek hikâyesi var mı yoksa insanımız mı yakıştırmış?(...)*’

Metnin ilk paragrafındaki ‘böyle’ sözcüğü bir önceki tümcede geçen ‘şehirlerin adlarının oluşturulma hikayeleri’ ile değiştirilmiştir.

Örnek(386): ‘*Sultan, rüyasındaki uyarıyı hatırlar. (...)’*

Metnin beşinci paragrafındaki ‘rüyasındaki uyarı’ sözcük grubu ile metnin üçüncü paragrafındaki Türkmen kocasının rüyasında sultana söylediği ‘o toprakların er geç sultanın olacağı, tamamını alacağını ve ertesi günden tezi yok atını ovalara sürmesini ve onlar sultana ‘dur!’ deyinceye kadar devam etmesini’ söyleyen tümce değiştirilmiştir.

Örnek(387): ‘*(...) Adını da yaşlı oymak başının emrinden alarak “Burada dur” diye koyarlar. Zamanla bu ad, bugünkü şeklini alır.*’

Metnin son paragrafında ‘bu ad’ ile bir önceki tümcedeki ‘Burada dur’ değiştirime uğramıştır.

3.7.3.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 12 bağıntı öğesi yer almaktadır. Bunlar; ‘ancak, ama, da, daha, önceleri’ çeliştirici, zaman belirteci ve ekleyici bağıntı öğeleridir.

3.7.3.5. Yineleme

Metinde 1 yineleme öğesi yer almaktadır. Aşağıdaki gibidir:

Örnek(388): ‘Horasan’dan Anadolu’ya geçen bir Türk oymağının başında, iki gözü de görmeyen **bir oymak başı** vardır. **Bu yaşlı oymak başı** Burdur’un kurulu olduğu yere gelince oğluna seslenir:’

Metnin yedinci paragrafında ‘bir oymak başı’ sözcük grubu ‘bu yaşlı oymak başı’ biçiminde sıfat tamlaması olarak yinelenmiştir.

3.7.3.6. Eşdizimlilik

Metinde 4 eşdizimlilik öğesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metnin ilk paragrafında yer alan ‘Kon-ya (Konya), Eğir dur (Eğirdir), Hoppa (Hopa) ve Burada dur (Burdur)’ sözcükleri aynı kavram alanına işaret ettiği için eşdizimlilik oluşturmaktadır.

3.7.4. ‘Değirmende Döner Taşım’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.7.4.1. Gönderim

Metinde 5 gönderim öğesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(389): ‘Cumartesi için gün alınmış değirmenden. İki gün **orada** kalacağız. (...)

Metnin ikinci paragrafında ‘orada’ gösterme adlı bir önceki tümcedeki ‘değirmen’e artgönderim yapmaktadır.

Örnek(390): ‘(...) **Burası** kendimi bildim bileli gittiğimiz Haydar’ın değirmeniydi. (...)’

‘Çarmuzu Deresi bozulup kuruyana kadar su değirmeniymiş **burası**. (...)’

Metnin yedinci ve sekizinci paragrafında geçen ‘burası’ gösterme adılı ‘değirmen’e artgönderim yapmaktadır.

Örnek(391): ‘Haydar Amca kapının sağ yanındaki boşluğu göstererek “**Şuraya** yerleştir çocukları.” dedi anneme. (...)’

Metnin dokuzuncu paragrafındaki ‘şuraya’ gösterme adılı ile ‘kapının yanındaki boşluk’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(392): ‘(...) Gece yine **buradayız**. (...)’

Metnin son paragrafında ‘buradayız’ kişi eki almış gösterme adılı ile yine ‘değirmen’e artgönderim yapılmıştır.

3.7.4.2. Eksilti

Metinde 3 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(393): ‘(...) Dama hılalar serilmiş, buğday kaynadıkça yayılıyor (**hılaların**) üzerine. (...)’

Metnin ikinci paragrafında ‘hılaların’ sözcüğü eksiltiyle ‘tamlayan eksiltisi’ yapılmıştır.

Örnek(394): ‘(...) Herkes sofrada... Müthiş bir curcuna... (...)’

Metnin üçüncü paragrafında tümcelerde ‘eylem eksiltisi’ yapılmış ve okuyucudan tamamlanması beklenmektedir.

Örnek(395): ‘(...) Haydar Amca, teknedeki unu geniş ağızlı bir el küreğiyle çuvala dolduruyor, (**Haydar Amca’nın**) her yeri unlanmış. (...)’

Metnin on birinci paragrafında ‘Haydar Amca’nın’ tümceden silinerek ‘tamlayan eksiltisi’ne başvurulmuştur.

3.7.4.3. Değiştirim

Metinde 2 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(396): ‘(...)“Hadi yallah!” diyerek hareketlendirdi **herkesi**.’

Metnin dördüncü paragrafındaki ‘herkes’ sözcüğü ‘anne, anneanne, teyze ve öykü anlatıcısı’ yerine kullanılmış ve değiştirim yapılmıştır.

Örnek(397): ‘(...) Haydar Amca titiz adam, **her şey** yerli yerinde olacak. (...)’

Metnin sekizinci paragrafındaki ‘her şey’ sözcüğü ‘unluk buğdayın ayrı bir taş yanına, bulgurluğun ayrı bir yere konması, fazla torbaların kaldırılması’ tümcesi yerine kullanılmıştır ve değiştirim yapılmıştır.

3.7.4.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 18 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘da, ile, arada, sonra’ ekleyici ve zaman belirteci bağıntı ögeleridir.

3.7.4.5. Yineleme

Metinde 6 yineleme ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

‘Değirmen’ sözcüğü birinci paragrafta ‘değirmenden’, dördüncü paragrafta ‘değirmen’, sekizinci paragrafta ‘su değirmeni’, on altıncı paragrafta ‘değirmene’ ve ‘değirmen taşı’ biçiminde ad tamlaması ve ad durum ekleri ile yinelenmiştir.

Metnin son paragrafındaki ‘doluyor’ ve ‘boşalıyor’ eylemleri karşıt anlamlı olarak yinelenmiştir.

3.7.4.6. Eşdizimlilik

Metinde 5 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metnin ilk paragrafındaki ‘hıla, hortum, haral, teneke, telis’ sözcükleri aynı kavram alanı içerisinde kullanılmış ve eşdizimlilik oluşturmuştur.

3.4.5. ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.7.5.1. Gönderim

Metinde 12 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(398): ‘Emine Teyze bizim apartmanın arka bahçesinde **küçük bir evde** otururdu. **Orası** eskiden apartmanın kömürlüğü, deposu gibi bir yermiş. (...) İşte, Emine Teyze **o evin** ilk kiracısıydı.’

Metnin ilk paragrafında ‘orası’ gösterme adılı ve ‘o evin’ işaret sıfatı ile ‘küçük bir ev’e artgönderim yapılmıştır.

Örnek(399): ‘Biz **onu** çok seviyorduk. (...)’

Metnin ikinci paragrafındaki ‘onu’ adılı ile ‘Emine teyze’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(400): ‘(...) Apartmanın çevresindeki küçük bahçe, **o** gelince yeşillendi.(...)’

“**Güneşe hasret zavallı çiçekler.** (...) Günde on dakika yalayıp geçiyor. Bu kadar güneş yetmez ki **onlara.**”

Metnin üçüncü paragrafında ‘o’ adılı ile ‘Emine teyze’ye, ‘onlara’ adılı ile de ‘güneşe hasret zavallı çiçekler’e artgönderim yapılmıştır.

Örnek(401): ‘(...) Annem hak verirdi **ona.**’

Metnin dördüncü paragrafında ‘ona’ adılı ile ‘Emine teyze’ye artgönderim yapılmıştır.

Örnek(402): ‘(...) **çiçekleri** gösterirdi. **Onları** hep insanmış gibi düşünmesi çok hoşuma giderdi. (...)’

Metnin beşinci paragrafında ‘onları’ adılı ile ‘çiçekler’e artgönderim yapılmıştır.

Örnek(403): ‘Babam, Emine Teyze’nin işsiz oğluna **kendi** çalıştığı yerde çaycılık işi bulduğunda kadıncağzı sevinçten deliye döndü. (...)’

Metnin sekizinci paragrafında ‘kendi’ dönüşlü adılı ‘babam’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(404): ‘(...)Yine de sağa sola telefon ediyor, arkadaşlarına soruyor, **kendisine** umut bağlayan bu insanlar için çabalıyordu.’

‘(...)Daha sonra ilanlara **kendisi** telefon ederdi.’

‘Hepimiz şaşkınlıkla izliyorduk **onu.** (...)’

‘(...)Onu ilk kez böyle görüyordum.’

‘(...)Üyeler oy çokluğu ile babamı reşel yapımevine müdür yapınca o da önceki işini bıraktı. (...)’

Metnin dokuzuncu, on ikinci paragrafındaki ‘kendisine’ ve ‘kendisi’ adılı ile ‘baba’ya artgönderim yapılmıştır. Ayrıca, yirmi ikinci ve yirmi beşinci paragrafta ‘onu’ adılı ve yirmi dokuzuncu paragrafta ‘o’ adılı ile yine ‘baba’ adına artgönderim yapılmıştır.

Örnek(405): *‘Alkışlar dindikten sonra birkaç kişi reşel yapımeviyle ilgili sorular yöneltti. Babam onları yanıtladı. (...)’*

Metnin yirmi altıncı paragrafında ‘onları’ adılı ile ‘birkaç kişi’ sözcük grubuna artgönderim yapılmıştır.

3.7.5.2. Eksilti

Metinde 6 eksilti ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(406): *‘Mehmet Bey, bizim çocuğa göre bir şey çıktı mı acaba? Babam (insanları) olumsuz yanıtladığı zaman utanırdı.*

Kusura bakmayın, daha (iş) bulamadım fakat merak etmeyin (...)’

Metnin on birinci paragrafındaki tümcelerde ‘insanları’ ve ‘iş’ sözcükleri atılarak ‘nesne eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(407): *‘Annem yavaş yavaş bu duruma sinirlenmeye (ve söylenmeye) başladı.’*

Metnin on üçüncü paragrafında eylem eksiltisi yapılmıştır.

Örnek(408): *‘(Çilek reşelini) ben yaptım, afiyetle yiyin.’*

Metnin on beşinci paragrafında ‘çilek reşelini’ sözcük grubu eksiltiyle, nesne eksiltisine başvurulmuştur.

Örnek(409): *‘Tıpkı çocukluğumdaki gibi...” dedi babam ağzını şapırdatarak.’*

Metnin on altıncı paragrafında tümcesel olarak eksilti yapılmış ve okuyucudan tamamlanması beklenmektedir.

Örnek(410): *‘(...) Meyvelerin nereden alınacağını, kavanozları, satışın nasıl yapılacağını, bu iş için ne kadar para gerektiğini... (...)’*

Metnin yirmi ikinci paragrafında tümcesel olarak eksilti yapılmış ve yine okuyucudan tamamlanması beklenmektedir.

3.7.5.3. Değiştirim

Metinde 10 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(411): ‘(...) **Biri** dikiş atölyesine, **diğeri** de konserve fabrikasına girmiş. (...)’

Metnin ikinci paragrafındaki ‘biri’ ve ‘diğeri’ sözcükleri ‘Emine teyzenin kızları’ sözcük grubu ile değiştirime uğramıştır.

Örnek(412): ‘(...) **Ya bu elsiz, ayaksız yavrucaklar** ne yapacak?” der, **çiçekleri** gösterirdi. (...)’

Metnin beşinci paragrafındaki ‘ya bu elsiz, ayaksız yavrucaklar’ sözcük grubu ‘çiçekler’ ile değiştirilmiştir.

Örnek(413): ‘(...) **Kimisi** eve koşup biraz ip alır gelir, **aynısını** yapmaya çalışırdı. (...)’

Metnin altıncı paragrafında ‘kimisi’ ile ‘gelen geçen kadınlar’, ‘aynısı’ ile de ‘dantel motifi’ sözcük grupları değiştirilmiştir.

Örnek(414): ‘Mahallemizin işsizleri **bu olaydan** sonra babamın yolunu gözlemeye başladı. (...)’

Metnin dokuzuncu paragrafındaki ‘bu olay’ sözcük grubu ile ‘babanın Emine teyzeye çilek reçeli yapımı işini bulması’ durumu değiştirime uğramıştır.

Örnek(415): ‘(...) Herkes kendi bütçesine göre para koyacak ve ortaklaşa yürüteceğiz **bu işi**. (...)’

Metnin yirmi dördüncü paragrafında ‘bu işi’ sözcük grubu ile önceki paragraflarda geçen ‘çilek reçeli yapımı’ sıfat tamlaması değiştirilmiştir.

Örnek(416): ‘(...) Onu ilk kez **böyle** görüyordum.’

Metnin yirmi beşinci paragrafında ‘böyle’ sözcüğü ile önceki tümcede yer alan ‘çocuğun babasını heyecanlı görmesi’ değiştirime uğramıştır.

Örnek(417): ‘(...) “Emine Teyze Reçelleri” **Bu adı** ben önermiştim. (...)’

Metnin son paragrafındaki ‘bu adı’ sözcük grubu ile ‘Emine Teyze Reçelleri’ değiştirilmiştir.

3.7.5.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 38 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘yine de, fakat, daha, hemen, ama, sonra, bu yüzden, artık’ çeliştirici, zaman belirteci, nedenleyici bağıntı ögeleridir.

3.7.5.5. Yineleme

Metinde 6 yineleme yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metinde ‘reçel’ sözcüğü, on beşinci paragrafta ‘çilek reçeli, on sekizinci paragrafta ‘reçelinin’, on sekizinci paragrafta ‘başka reçeller’, on dokuzuncu paragrafta ‘patlıcan reçeli, muz reçeli’ ve son paragrafta ‘Emine Teyze Reçelleri’ olarak yinelenmiştir.

3.7.5.6. Eşdizimlilik

Metinde eşdizimlilik ögesi yoktur.

3.7.6. ‘Bilge Adamın Yolu’ Adlı Metnin Bağlaşıklık Özellikleri

3.7.6.1. Gönderim

Metinde 8 gönderim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(418): ‘(...)Onlar da bu nedenle bilge adamın bilgeliğini almaları için köylerindeki en zeki çocukları seçmişlerdi. (...)’

‘(...)onda hayret uyandırmalıydı.’

Metnin ikinci paragrafında ‘onlar’ adılı ile ‘çocukların köylerinin başında bulunan kişiler’e, ‘onda’ adılı ile ‘bilge adam’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(419): ‘(...)Onlar da Tor’u güç ve cesaretin canlı timsaline dönüştürmeye karar vermişlerdi. (...)’

Metnin beşinci paragrafında ‘onlar’ ile ‘oduncular köyünün sakinleri’ne artgönderim yapılmıştır.

Örnek(420): ‘(...) **Bunun** işe yarayacağından emin olmamakla beraber pamuklu ve ipekli giysilerinden birini çıkarıp dikmeye başladı. (...)’

Metnin sekizinci paragrafında ‘bunun’ gösterme adılı ile bir önceki tümcede yer alan ‘Manolya’nın karşı tarafa geçmek için aklından bir paraşüt yapmayı geçirmesi’ durumuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(421): ‘(...) **Bunu** duyan Tor da ağırlık yapıp kaçmasını engellemek için paraşütün uçlarını salına düğümledi ama paraşüt hâlâ yükseliyordu. (...)’

Metnin on birinci paragrafında ‘bunu’ gösterme adılı ile ‘Manolya’nın paraşütün uçup gideceğini söylemesi’ durumuna artgönderim yapılmıştır.

Örnek(422): ‘Çocuklar bu uydurma sıcak hava balonuyla uçarken gülmekten **kendilerini** alamıyorlardı. Balonun **onları** tüm ağırlıklarıyla bulutlara çıkarmasına çok şaşırmışlardı. (...)’

Metnin on ikinci paragrafında ‘kendileri’ ve ‘onları’ ile ‘Manolya, Tor ve Narkissos’a artgönderim yapılmıştır.

Örnek(423): ‘(...)Bir havuzun kenarında oturan bilge adamı gördüklerinde **onu** cezbetmek için (...)’

‘(...) **onları** bilge adam. Ardından “Hiçbir şey göremiyorum çünkü körüm.” diye cevabı **kendisi** verdi kahkahayla güler. (...)’

Metnin on üçüncü paragrafında ‘onu’ adılı ile ‘bilge adam’a artgönderim yapılmıştır. Yine on üçüncü paragrafta geçen diyaloga ‘onları’ adılı ile ‘Manolya, Tor ve Narkissos’a, ‘kendisi’ dönüşlülük adılı ile de ‘bilge adam’a artgönderim yapılmıştır.

3.7.6.2. Eksilti

Metinde 1 eksilti ögesi yer almaktadır. Aşağıdaki gibidir:

Örnek(424): ‘(...) Hadi (**paraşüte**) binelim artık’ dedi Narkissos.’

Metnin on birinci paragrafında ‘paraşüt’ sözcüğü eksiltilerek ‘nesne’ eksiltisi yapılmıştır.

3.7.6.3. Değiştirim

Metinde 8 değiştirim ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Örnek(425): ‘(...)Üçünün de amacı **aynıydı**: En bilge adamın bilgisine ulaşmak.’

Metnin ilk paragrafında ‘aynı’ ile ‘en bilge adamın bilgisine ulaşmak’ tümcesi değiştirilmiştir.

Örnek(426): ‘(...) Hiçbir şey söylemeden göz ucuyla birbirlerine baktılar, **her biri** engeli aşıp yola devam etmek için bir çözüm arıyordu.’

Metnin yedinci paragrafında ‘her biri’ sözcük grubu ‘Manolya, Tor ve Narkissos’ değiştirime uğramıştır.

Örnek(427): ‘(...) **Birileri** dumanı görüp yardımına gelebilir.” dedi kendi kendine.’

Metnin dokuzuncu paragrafında ‘birileri’ ile ‘insanlar’ sözcüğü değiştirilmiştir.

Örnek(428): ‘ Yakılan ateşle ısınan havanın paraşütü şişirdiğini **hiçbiri** fark etmemişti. (...)’

Metnin on birinci paragrafında ‘hiçbiri’ sözcüğü ile ‘Manolya, Tor ve Narkissos’ adları değiştirime uğramıştır.

Örnek(429): ‘Çocuklar **bu uydurma hava balonuyla** uçarken gülmekten kendilerini alamıyorlardı. (...)’

Metnin on ikinci paragrafındaki ‘bu uydurma hava balonu’ ile ‘paraşüt’ sözcüğü değiştirilmiştir.

Örnek(430): ‘Bir öğrenci seçmek zorundayken siz **üçünüzde** neye bakacağım ben şimdi? sorusuyla karşıladı onları bilge adam. (...)’

‘Öyküdeki bilge adam bilginin kapılarını **üç çocuğa** da açmıştır. (...)’

Metnin on üçüncü paragrafındaki ‘üçünüzde’ ve on beşinci parafında ‘üç çocuk’ ile yine ‘Manolya, Tor ve Narkissos’ adları değiştirime uğramıştır.

Örnek(431): ‘(...) dünya çocukları arasında **hiçbir ayırım** gözetmez.’

Metnin son paragrafında ‘hiçbir ayırım’ sözcük grubu ile ‘ırk, dil, din, cinsiyet, siyasi görüş vs.’ sözcükleri değiştirilmiştir.

3.7.6.4. Bağıntı Öğeleri

Metinde 24 bağıntı ögesi yer almaktadır. Bunlar; ‘bu nedenle, ayrıca, ama, ve, fakat, ardından, sonra, hem hem de, ya..ya da, aynı şekilde’ nedenleyici, ekleyici, çeliştirici, zaman belirteci bağıntı ögeleridir.

3.7.6.5. Yineleme

Metinde 1 yineleme ögesi yer almaktadır. Aşağıdaki gibidir:

Örnek(432): ‘(...) Köyün en parlak çocuğu Narkissos, *farklılığı ve özgünlüğüyle dikkat çekiyordu. (...)*’

Metnin üçüncü paragrafında ‘farklılık’ ve ‘özgünlük’ sözcükleri yakın anlamlı olarak yinelenmiştir.

3.7.6.6. Eşdizimlilik

Metinde 14 eşdizimlilik ögesi yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Metnin beşinci paragrafında ‘zırh, miğfer, kalkan’ sözcükleri, on dördüncü paragrafında ise ‘ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum’ sözcükleri aynı kavram alanına işaret ettiğinden dolayı eşdizimli olarak kullanılmıştır.

3.8. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Bağlaşıklık Özellikleri ile İlgili Genel Değerlendirme

2018-2019 eğitim-öğretim döneminde yayınlanmış olan 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplamda altı öyküleyici metin üzerinde metinsellik ölçütlerinden olan bağlaşıklık altında yer alan altı başlığın çözümlemesi yapılmıştır.

Kitaptaki ‘Martı’ metninde 12, ‘Acele Karar Vermeyin’ metninde 12, ‘Burada Dur’ metninde 7, ‘Değirmende Döner Taşım’ metninde 5, ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ metninde 12 ve ‘Bilge Adamın Yolu’ metninde 8 artgönderim ögesine

verilmiştir. 8. sınıftaki metinlerde yalnızca ‘Burada Dur’ adlı metinde öngönderim ögesine yer verilmiştir.

8. sınıftaki öyküleyici metinlerde eksilti ögesi nesne ve eylem odaklı olup ‘Martı’ ve ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ adlı metinlerde eksilteler okuyucunun dünya bilgisine bırakılmış ve tümcesel boyutta eksilteler yapılmıştır. ‘Martı’ metninde 2, ‘Acele Karar Vermeyin’ metninde 1, ‘Burada Dur’ metninde 1, ‘Değirmende Döner Taşım’ metninde 3, ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ metninde 6 ve ‘Bilge Adamın Yolu’ metninde 1 eksilti ögesine yer verilmiştir.

Metinlerdeki değişimler ise ‘böyle, aynı, diğeri, ötesi, herkes, birileri’ gibi sözcüklerle ve tamlama biçimindeki sözcük grupları ile yapılmıştır. ‘Martı’ metninde 4, ‘Acele Karar Vermeyin’ metninde 3, ‘Burada Dur’ metninde 3, ‘Değirmende Döner Taşım’ metninde 2, ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ metninde 10 ve ‘Bilge Adamın Yolu’ metninde 8 değişim yer verilmiştir.

Bağıntı ögelerinin kullanımında ‘ekleyici, çeliştirici, nedenleyici ve zaman belirteci’ gösteren bağlaçları kullanılmıştır. ‘Martı’ metninde 48, ‘Acele Karar Vermeyin’ metninde 26, ‘Burada Dur’ metninde 12, ‘Değirmende Döner Taşım’ metninde 518, ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ metninde 38 ve ‘Bilge Adamın Yolu’ metninde 24 bağıntı ögesine yer verilmiştir.

Yineleme ögesine bakıldığında ise sözcüklere durum ve tamlama ekleri getirilerek ve aynı kökten türetilmiş sözcük ve benzer anlamlı sözcükler ile yapılmıştır. ‘Martı’ metninde 5, ‘Acele Karar Vermeyin’ metninde 9, ‘Burada Dur’ metninde 1, ‘Değirmende Döner Taşım’ metninde 6, ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ metninde 6 ve ‘Bilge Adamın Yolu’ metninde 1 yineleme ögesine yer verilmiştir.

Eşdizimlilik 8. sınıf metinlerinde ‘Martı’ metninde 5, ‘Burada Dur’ metninde 4, ‘Değirmende Döner Taşım’ metninde 5 ve ‘Bilge Adamın Yolu’ metninde 14 kez kullanılmıştır. ‘Acele Karar Vermeyin’ ve ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ adlı metinlerde eşdizimlilik ögesi yoktur.

3.9. 5., 6., 7. VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ BAĞLAŞIKLIK ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME

Aşağıda 2018-2019 eğitim-öğretim yılında basılmış olan 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler metinsellik ölçütlerinden bağlaşıklık kapsamında çözümlenmiş ve elde edilen bulgular sunulmuştur. Çözümlemeden elde edilen verilere göre;

5. sınıf öyküleyici metinlerinde Tablo 1’de gösterildiği gibi yalnızca ‘Güvercin’ adlı metinde sözcüksel bağlaşıklık başlığı altındaki eşdizimlilik ögesine bulunmamaktadır. Bunun dışında diğer beş metin bağlaşıklık açısından bir bütünlük sergilemektedir.

Tablo 5: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Dilbilgisel ve Sözcüksel Bağlaşıklık Özellikleri

5. Sınıf Öyküleyici Metinleri	Dilbilgisel Bağlaşıklık				Sözcüksel Bağlaşıklık	
	Gönderim	Eksilti	Değiştirim	Bağıntı Öğeleri	Yineleme	Eşdizimlilik
Oyuncak	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ben Bir Çınar Ağacıydım	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Güvercin	✓	✓	✓	✓	✓	x
Püf Noktası	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Forsa	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kar Tanesinin Serüveni	✓	✓	✓	✓	✓	✓

6. sınıf öyküleyici metinlerinde Tablo 2’de gösterildiği gibi yalnızca ‘Sen de Bir İyilik Yap’ adlı metinde sözcüksel bağlaşıklık ögesi olan eşdizimlilik bulunmamaktadır.

Tablo 6: 6. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Dilbilgisel ve Sözcüksel Bağlaşıklık Özellikleri

	Dilbilgisel Bağlaşıklık				Sözcüksel Bağlaşıklık	
	Gönderim	Eksilti	Değiştirim	Bağıntı Ögeleri	Yineleme	Eşdizimlilik
6. Sınıf Öyküleyici Metinleri						
Bu da Benim Öyküm	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Canım Kitaplığım	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Türk Askerinin Cesareti	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Yaşlı Nine	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Verme Çoğalmaktır	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gümüş Kanat	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Afyon	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sen de Bir İyilik Yap	✓	✓	✓	✓	✓	x

7. sınıf öyküleyici metinlerinde Tablo 3’te gösterildiği gibi ‘Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü’ ve ‘Yusufçuk’ adlı metinlerde sözcüksel bağlaşıklık ögesi olan eşdizimlilik bulunmamaktadır.

Tablo 7: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Dilbilgisel ve Sözcüksel Bağlaşıklık Özellikleri

7. Sınıf Öyküleyici Metinleri	Dilbilgisel Bağlaşıklık				Sözcüksel Bağlaşıklık	
	Gönderim	Eksilti	Değiştirim	Bağıntı Öğeleri	Yineleme	Eşdizimlilik
Ana İşsiz Kalinca	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü	✓	✓	✓	✓	✓	x
Tahta Bisiklet	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kaplumbağayla İki Ördek	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kızgın Bir Lira	✓	✓	✓	✓	✓	✓
A Harfi	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Yusufçuk	✓	✓	✓	✓	✓	x
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ağaçtan Oyma Su Tası	✓	✓	✓	✓	✓	✓

8. sınıf öyküleyici metinlerinde Tablo 4'te gösterildiği gibi 'Acele Karar Vermeyin' ve 'Emine Teyze'nin Çilek Reçeli' adlı metinlerde sözcüksel bağlaşıklık ögesi eşdizimlilik bulunmamaktadır.

Tablo 8: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerinin Dilbilgisel ve Sözcüksel Bağlılık Özellikleri

8. Sınıf Öyküleyici Metinleri	Dilbilgisel Bağlılık				Sözcüksel Bağlılık	
	Gönderim	Eksilti	Değiştirim	Bağıntı Öğeleri	Yineleme	Eşdizimlilik
Martı	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Acele Karar Vermeyin	✓	✓	✓	✓	✓	x
Burada Dur	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Değirmende Döner Taşım	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	✓	✓	✓	✓	✓	x
Bilge Adamın Yolu	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Bulgular bölümünde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında yayımlanmış olan 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerdeki bağlantılık sayılarına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 9: 5., 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Bağlaşıklık Sayıları

Sınıf Düzeyi	Dilbilgisel Bağlaşıklık				Sözcüksel Bağlaşıklık		Toplam
	Gönderim	Eksilti	Değiştirim	Bağıntı Öğeleri	Yineleme	Eşdizimlilik	
5. sınıf	38	56	15	97	42	22	270
6. sınıf	68	29	22	150	50	31	350
7. sınıf	141	40	53	334	58	61	687
8. sınıf	56	14	30	166	28	28	322
Toplam	303	139	120	747	178	142	1629

Tablo 9’da verilen bilgiler ışığında sınıf düzeyleri ve bağlaşıklık sayıları ile ilgili ulaşılan sonuçlar aşağıda açıklanmıştır:

Tüm sınıf düzeylerinde elde edilen toplam bağlaşıklık öge sayısı 1629’dur. En fazla bağlaşıklık ögesi 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer almaktadır ve toplam bağlaşıklık sayısı 687’dir. En az bağlaşıklık ögesinin bulunduğu sınıf düzeyi 5. sınıftır ve metinlerdeki toplam bağlaşıklık sayısı 270’tir.

Bağlaşıklığın alt başlıklarına bakıldığında metinlerde en fazla yer alan bağlaşıklık ögesi bağıntı öğeleridir ve tüm sınıf düzeylerinde yer alan metinlerdeki sayısı 747’dir. En fazla bağıntı ögesi 7. sınıf metinlerindedir ve 334 bağıntı ögesi kullanılmıştır, en az bağıntı ögesi ise 5. sınıf metinlerindedir ve 97 bağıntı ögesi kullanılmıştır.

Gönderimin tüm sınıf düzeylerinde yer alan metinlerdeki sayısı 303’tür. En fazla gönderim ögesi 7. sınıf metinlerinde kullanılmıştır ve sayısı 141’dir. En az 5. sınıf metinlerinde kullanılmıştır ve sayısı 38’dir.

Yinelemenin tüm sınıf düzeylerinde yer alan metinlerdeki sayısı 178’dir. En fazla yineleme ögesi 7. sınıf metinlerinde kullanılmıştır ve sayısı 58’dir. En az 8. sınıf metinlerinde kullanılmıştır ve sayısı 28’dir.

Eşdizimliliğin tüm sınıf düzeylerinde yer alan metinlerdeki sayısı 142’dir. En fazla 7. sınıf metinlerinde kullanılmıştır ve sayısı 61’dir. En az 5. sınıf metinlerinde kullanılmıştır ve sayısı 22’dir.

Eksiltinin tüm sınıf düzeylerinde yer alan metinlerdeki sayısı 139'dur. En fazla 5. sınıf metinlerinde kullanılmıştır ve sayısı 56'dır. En az 8. sınıf metinlerinde kullanılmıştır ve sayısı 14'tür.

Değiş tirim, tüm sınıf düzeylerinde yer alan metinlerde en az kullanılan bağ laş ıklık ö ğ esidir ve toplam sayısı 120'dir. En fazla 7. sınıf metinlerinde kullanılmış tır ve sayısı 53'tür. En az 5. sınıf metinlerinde kullanılmış tır ve sayısı 15'tir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 2018-2019 eğitim öğretim yılı için yayımlanmış olan 5., 6., 7., ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinler metinsellik ölçütlerinden bağlaşıklık temel başlığı altında ‘dilbilgisel’ ve ‘sözcüksel’ bağlaşıklık örüntüleri açısından betimlenmiş, sınıflandırılmış ve çözümlenmiştir. Bu çalışmada, belirlenen ders kitaplarındaki öyküleyici metin türü, kitaplardaki tüm temalardan seçilmiştir. Öyküleyici türdeki bu metinler ‘gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı öğeleri’ olarak dilbilgisel açıdan, ‘yineleme’ ve ‘eşdizimlilik’ olarak da sözcüksel açıdan incelenmiştir. Araştırma soruları kapsamında elde edilen verilerin sonuçları aşağıdaki biçimde sıralanmıştır:

Araştırma sorularından ilki ‘2018-2019 eğitim öğretim döneminde yayımlanmış olan Türkçe ders kitaplarındaki (5.-8. sınıflar) öyküleyici metinler özgün ve sadeleştirilmiş özellikte olmaları nedeniyle bağlaşıklık örüntüleri açısından bir farklılık yaratmış mıdır?’ biçimindedir. İncelenen dört sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında 5. sınıfta 2 metinde, 6. sınıfta 2 metinde, 7. sınıfta 9 metinde ve 8. sınıfta 4 metinde sadeleştirme yapılmıştır. Alanyazında sadeleştirme ile ilgili Bayraktar ve Durukan’ın (2016) çalışmasında metinlerdeki revizyon çalışması konusunda Faigley ve Witte’nin 1981 yılında hazırladığı taksonominin en ayrıntılı taksonomi olduğu belirtilmektedir. Bu taksonomi hem sözdizimsel hem de anlamsal bir sınıflandırma yapmıştır. Taksonomideki yüzey yapı değişiklikleri biçimseldir ve anlamı korumaktadır. Bu değişikliklerin içerisinde imla, zaman, kip, kısaltma, noktalama biçim biçimsel ve anlamı koruyan değişiklikler olarak yer almaktadır. Metnin küçük ve büyük yapısında yani metne dayalı değişikliklerde ise bölme, çıkarma, değiştirme, yer değiştirme, birleştirme özellikleri yer almaktadır. Ancak, Türkçe ders kitaplarında yapılan sadeleştirme çalışmalarının nasıl ve hangi ölçütlere göre yapıldığının henüz belirlenmediği söylenmektedir. Yalnızca 6.-8. sınıf Türkçe dersi programında metinlerin sadeleştirilmesi ile ilgili programın 21, 22 ve 23. maddelerinde belirtilmiştir (MEB, 2006). Bunlar da, şu şekildedir:

Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1 / 2’si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa -metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime- çıkarılmalıdır.

Yıl boyunca işlenecek okuma metnlerinin 1 / 3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.

Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir.

Çalışmada toplamda 17 metinde sadeleştirme yapılmıştır. Sadeleştirme kapsamına giren 5.sınıftaki 'Güvercin' metninde, 7.sınıftaki 'Yusufçuk' metninde ve 8.sınıftaki 'Acele Karar Vermeyin' metninde bağlaşıklık ölçütlerinden eşdizimlilik örüntüsü yer almamaktadır. Eşdizimlilik, metnin konusuna yönelik olarak, metinde temel düşünceleri detaylandırmaktadır ve metnin bağlamını oluşturmada bağlantılar kurmaktadır. Ayrıca Uzun'un (2007) da belirttiği gibi eşdizimlilik taşıyan sözcükler öğrencilerin zihninde olayların, durumların, yerlerin, kişilerin ve nesnelerin bulunduğu şemaları işaret eden göstergelerdir. Bu şemaların oluşturulmasıyla zihindeki anlatım kuvvetlendirilir ve metnin anlamı pekiştirilmektedir (Uzun, 2007:700). Bu bağlamda eşdizimlilik örüntüsünün yer almadığı bu metinlerde öğrencinin bu bağlantıları oluşturması güçleşmektedir. Aynı zamanda metnin bütüncül yapısını temel alan metinsellik ölçütleri tamamlanmamaktadır.

Bunların yanında sınıf düzeylerinde sadeleştirilmiş ve özgün metinler diğer bağlaşıklık özelliklerine göre bakıldığında ortaya çıkan sonuçlar şu biçimdedir:

5. sınıftaki öyküleyici metinlerde gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı öğeleri ve yineleme açısından çok anlamlı farklar bulunmamaktadır. Ayrıca, bulunan sayısal farklara bakıldığında eksilti ve eşdizimlilik ölçütleri dışındaki diğer dört ölçütteki sayı sadeleştirilmiş metinlerde, özgün metinlere göre daha fazladır. Bu bağlamda metinsellik ölçütleri açısından 5.sınıf metinlerinde sadeleştirmenin iyi bir biçimde yapıldığı söylenebilir.

6. sınıftaki öyküleyici metinlerde gönderim ölçütü 'Yaşlı Nine', 'Vermek Çoğalmaktır' ve 'Sen de Bir İyilik Yap' metinlerde daha çoktur. Diğer ölçütler açısından sadeleştirilmiş ve özgün metinler arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Gönderim ölçütünün sadeleştirilmiş metinlerde, özgün metinlere oranla daha az olması bahsi geçen sadeleştirilmiş metinlerde tümceler arasındaki bağlam oluşturmaya ve konu sürekliliğine etki edebileceği söylenebilir.

7. sınıftaki yalnızca 'Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü'nün adlı metin özgündür. Diğer metinler sadeleştirilmiştir. Bu metinde ise bağlaşıklık ölçütlerinden yalnızca eşdizimlilik ölçütü yoktur. Bu durumda bu metnin metinsellik ölçütlerine uygunluk

sağlamadığı görülmektedir. Ayrıca sadeleştirilen 9 metnin bağlaşıklık ölçütleri açısından metinsellik ölçütlerine uygunluk sağladığı görülmektedir.

8. sınıftaki öyküleyici metinlerden 4'ü sadeleştirilmiştir. Bunlardan 'Acele Karar Vermeyin' ve 'Emine Teyze'nin Çilek Reçeli' adlı metinlerde eşdizimlilik ölçütü yer almamaktadır. Bunun dışında diğer ölçütler açısından özgün ve sadeleştirilmiş metinler arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

Araştırmanın ikinci sorusu '2018-2019 eğitim-öğretim döneminde yayımlanmış olan Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan dilbilgisel bağlaşıklık örüntüleri nasıldır?' biçimindedir. 5., 6., 7. ve 8.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dilbilgisel bağlaşıklık örüntüsü 4 başlık altında incelenmiştir. İncelenen metinler kapsamında gönderimlerin genel olarak kişi, gösterme, dönüşlülük adlı ve gösterme sıfatı odaklı olduğu görülmüştür. Metinlerde bulunan değiştirim ögesinin alanyazındaki tanımında belirtilen 'böyle, şöyle, aynısı vb.' gibi sözcüklerin yanı sıra sözcük grupları biçiminde de yer aldığı gözlemlenmiştir.

Bu ölçütlerden sayısal olarak en çok kullanılan dilbilgisel bağlaşıklık bağıntı ögeleridir. Bulgular bölümünde de açıklandığı gibi toplamda 747 kez kullanılan bağıntı örüntüleri 7.sınıf metinlerinde 334 kez kullanılmıştır. En sık kullanılan ikinci dilbilgisel bağlaşıklık ögesi ise gönderimdir. Toplamda 303 kez kullanılmıştır ve yine 141 kez kullanım ile en çok 7.sınıf metinlerinde yer almaktadır. En sık kullanılan üçüncü dilbilgisel bağlaşıklık eksiltidir ve 139 kez kullanılmıştır. Eksilti örüntüsü 56 kez kullanım ile en çok 5.sınıf metinlerinde yer almaktadır. Dördüncü olarak kullanılan dilbilgisel bağlaşıklık ise değiştirimdir ve 120 kez kullanılmıştır. Değiştirim 53 kez kullanımı ile en sık 7.sınıf metinlerinde kullanılmıştır. Tablolardaki sayısal verilere dayalı olarak eksiltinin 5.sınıf metinlerinde diğer bağlaşıklık örüntülerine oranla daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bir metinde eksiltinin yapıldığı yerde bir önvarsayım oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu örüntünün 5.sınıf metinlerinde diğer sınıf düzeylerine oranla daha sık kullanılmasının nedeni; okuma sürecini gerçekleştirirken öğrencilerin metinde dil içi-dil dışı bağlam ve dünya bilgilerinden yararlanarak metni okuyup anlamlama ve anlamlandırma sürecine daha fazla dahil olması beklenmesidir. Böylelikle öğrencilerin metinden çıkarım yapma, metni sürdürme ve metin üretim sürecinde de metin oluştururken

metnin yüzey yapısında yapacağı değişikliklerle metnin anlamsal yapısını etkilemeden nasıl silme işlemini gerçekleştirebileceğine ilişkin katkı sunulacaktır.

Araştırmanın üçüncü sorusu ‘2018-2019 eğitim-öğretim döneminde yayımlanmış olan Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan sözcüksel bağlaşıklık örüntüleri nasıldır?’ biçimindedir. Metinsellik özelliklerinden sözcüksel bağlaşıklık başlığı altında yer alan eşdizimliliğe tüm sınıf düzeylerinde toplam 142 kez başvurulmuştur. Eşdizimlilik örüntüsünün en çok yer aldığı metinler 7.sınıf metinleridir ve eşdizimlilik toplamda 61 kez kullanılmıştır. Ancak, 5. sınıf ‘Güvercin’, 6. sınıf ‘Sen de Bir İyilik Yap’, 7. sınıf ‘Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü’ ve ‘Yusufçuk’, 8. sınıf ‘Acele Karar Vermeyin’ ve ‘Emine Teyze’nin Çilek Reçeli’ metinlerinde eşdizimlilik örüntüleri yer almamaktadır. Dolayısı ile eşdizimliliğin bulunmadığı metinlerde sözcüksel bir kavramsal alanı oluşumundan söz edilememektedir. Eşdizimsel örüntülemenin metnin yüzey yapısında görünen ancak metindeki konu sürerliğinde ve metindeki düşünceleri ayrıntılandırma bir basamak olduğundan metinlerde yer almayışı metnin bağlamını etkileyen bir durum olarak görülmektedir. Dolayısıyla, metinsellik ölçütlerinden birinin eksik olması metin bütünlüğünü olumsuz olarak etkilemekte ve bu 6 metin ölçütlere uygunluk taşımamaktadır. İncelenen metinlerde sözcüksel bağlaşıklığın diğer bir örüntüsü olan yineleme de ad durum ekleri ve ad-sıfat tamlamaları, yakın-karşıt anlamlı sözcüklerle yapılandırılmıştır. Tüm sınıf düzeylerinde toplamda 178 kez kullanılan yineleme örüntüsü 58 kez kullanım ile en çok 7.sınıf metinlerinde yer almaktadır.

Araştırmanın son sorusu ‘2018-2019 eğitim-öğretim döneminde yayımlanmış olan Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin bağlaşıklık örüntüleri sınıflara göre farklılık göstermekte midir?’ biçimindedir. İncelenen sınıf düzeylerindeki ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinlerde bağlaşıklık örüntülerinin en fazla bulunduğu sınıf 7. ve en az bulunduğu sınıf 5. ve 8.sınıf metinleridir. Çalışmanın ilk araştırma sorusunun yanıtında da bahsedildiği üzere 7.sınıf metinlerindeki 10 metinden 9’u sadeleştirilmiştir. Ancak, yapılan sadeleştirme çalışmaları bağlaşıklık örüntülerini olumsuz etkilememiştir. Bağlaşıklık örüntülerinin sayısal olarak en az bulunduğu 5.sınıf metinlerindeki toplam 6 metinden 3’ü sadeleştirilmiştir. Bu metinlerden ‘Güvercin’ adlı metinde eşdizimlilik yer almamaktadır. Bu noktada 5.sınıf metinlerindeki sadeleştirmenin iyi bir biçimde yapılandırılmadığı sonucuna

ulaşılabilir. Alanyazında belirtildiği gibi sadeleştirmenin bir amacı da okunabilirliği arttırmasıdır. Bu bağlamda 5. ve 8.sınıf metnlerindeki sadeleştirmenin iyi bir biçimde yapılandırılmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu durumun da öğrencinin metni anlamada güçlük yaşayabileceklerini göstermektedir. Tümcelerin kopuk ve bağlamın oturmadığı metinlerle karşılaşmaları hem dilsel gelişimlerini tamamlamaları hem de metinden edinecekleri kültürel ve sosyal bağamları kaçıracakları anlamını taşımaktadır.

5., 6., 7.ve 8. sınıf ders kitaplarında yoğunlukla yer alan dilbilgisel bağlaşıklık ‘bağıntı öğeleri’ ve ‘gönderim’dir. Bu bilgi ışığında, bağıntı öğelerinin metinde kullanımı olaylar veya durumlar arasındaki ilişkiyi işaret eden açık bir düzenek olduğunu belirten Beaugrande ve Dressler bu düzeneğin yalnızca dilbilgisel boyutta olmadığını dilsel iletişimde de sözdizimsel yapılar arasındaki anlam oluşturucuları olduğunu belirtmektedir (Beaugrande ve Dressler, 1981: 71). Bağdaşıklık ilişkilerini belirginleştiren bu örüntüler sözcük, sözcük öbekleri, tümce, paragraf veya metnin bölümlerini birbirine bağlamaktadır. Bağıntı öğeleri tümceler içerisinde ve arasında sebep-sonuç, koşul, yorum, yeniden belirtme, zıtlık, kanıt ve önceki bilgileri anımsatma gibi sözbilimsel bağlar kurmaktadır. Diğer yandan metinlerde metinsel bağlaşıklığın ve izleksel gelişmenin gönderim öğeleri aracılığı ile gerçekeştirildiği ve gereksiz tekrarların yapılmadığı, değiştirim ile de sözcüksel-dilbilgisel ilişkiler kurulmaktadır. Metnin yüzey yapısındaki dilbilgiselliği ve derin yapısındaki yani tutarlılık ilişkilerinde toplumsal ve kişisel özelliği yansıtmaları nedeniyle, metnin alıcı-verici ilişkilerinin çözümlenmesinde gönderim öğeleri etkindir. Sözceler, öncelikle biçimsel sonrasında da mantıksal-anlamsal bağları kurmaktadır. Böylelikle, gönderimler ile metnin alıcısı tarafından yorumlama sürecinde iletişimsel kestirimlerin kolayca yapılması, toplumsal/ kültürel bilgiyi kullanabilirliğin ve sezdirime dayalı çıkarımın yapılabilirdiği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Alanyazında daha önce yapılmış çalışmalara bakıldığında metinlerin metinsellik ölçütleri bağlamında bağlaşıklık ve bağdaşıklığın bütünsel olarak ele alındığı görölmektedir. Gözlet’in (2018) yüksek lisans tez çalışmasında 6.sınıf ve Bozok’un (2019) yüksek lisans çalışmasında 8.sınıf düzeylerindeki metinlerde bağlaşıklık ve bağdaşıklık çalışmaları yapılmıştır. Gözlet’in (2018) çalışmasında bir temadaki bilgilendirici, anlatısal ve şiir türündeki metinlerin çözümlenmesi sayısal

verilerle sunulmuştur ve yoğun biçimde bağlaşıklık ögesiyle karşılaşmıştır. Bozok'un çalışmasında yalnızca bilgilendirici metinler ele alınmıştır. Dilbilgisel bağlaşıklık, sözcüksel bağlaşıklığa göre daha az bulunmuştur. İki çalışmada tutarlılık ilişkisi de incelenmiştir. İki çalışma, bu çalışma ile karşılaştırıldığında Bozok'un çalışmasına karşıt olarak 8. sınıf düzeyindeki öyküleyici metinlerde dilbilgisel bağlaşıklık daha yoğun olarak görülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, 8. sınıf düzeyindeki metinler daha çok bilgilendirici ve şiir türündeki metinlere yöneliktir. Bozok'un (2019) çalışmasında bilgilendirici metinler üzerinde sözcüksel bağdaşıklık öğelerinden olan *yineleme* ve *eşdizimlilik* örneklerine daha sık rastlanmıştır. Ancak bu çalışmada bu iki öğeye 8. sınıf metinlerinde daha az rastlanmıştır. Bunun yanı sıra, Türkben'in (2018) çalışmasında 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki bilgilendirici, öyküleyici ve şiir türünden 16 metin incelenmiştir ve incelenen öyküleyici metinlerin çoğunlukla eksiltiye ve bağıntı öğelerine dayalı bağlaşıklık gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmada ise 5. sınıf öyküleyici türdeki metinlerde en çok kullanılan dilbilgisel bağlaşıklık bağıntı ve eksiltidir.

Tüm bunların yanında öğrencinin bir metin oluşturabilmesi için metnin yüzey ve derin yapısı arasındaki ilişkiyi iyi yapılandırmış metinler yoluyla kurabilmesi için bu türden metinler ile karşılaşması gerekmektedir. Okuma sürecinde öğrenciden kazanım olarak beklenen metni anlama, alınmama, anlamlandırma ve yorumlama süreçleridir. Bu adımların gerçekleşmesi ile öğrencilerden iyi yapılandırılmış metinler üretmeleri beklenebilir. Bunun gerçekleşmesi de okuma, planlama, denetleme gibi süreçleri içerisinde barındırmaktadır. Metni okuma, anlama, anlamlandırma ve yorumlama süreçlerinde öğrenci art-alan bilgisini ve deneyimini devreye sokarak derin yapıdaki bağları, tümce düzeyindeki eklemlmeleri çözmesi ile kurar. Öncelikle metinlerin dilsel-dilbilgisel bağlantılarının iyi bir biçimde planlanması gerekmektedir. Ancak dilsel-dilbilgisel bağlantıları iyi yapılandırılmış bir metinde anlamsal-mantıksal basamağa geçilebilir.

Bu çalışmada ilköğretim ikinci kademedeki yer alan dört farklı sınıf düzeyindeki metinler ele alınmış ve bu metinler bağlaşıklık başlığı altında incelenmiştir. Çalışmada belirtilen sınırlılıklardan dolayı yalnızca öyküleyici metinler bağlaşıklık ölçütü açısından incelenmiştir. Dört farklı sınıf düzeyindeki metinler ileriki çalışmalarda bağdaşıklık yani okur merkezli ölçütler açısından da

incelenebilir. Bağlaşıklık örüntülerinin incelenmesinin yanı sıra metinlerin sadeleştirme/özgün metin kategorilerindeki okunabilirlik düzeyleri belirlenebilir. Bu çalışmada öyküleyici metinler üzerinde dilbilgisel ve sözcüksel bağlaşıklık incelemesi yapılmıştır. Sonraki çalışmalarda 5., 6., 7. ve 8.sınıf düzeylerindeki bilgilendirici ve şiir türündeki metinler incelenerek öyküleyici metinlerle bağlaşıklık örüntülerinin karşılaştırması yapılabilir. Ayrıca bu çalışmada incelenen ve metinlerde yer almayan sözcüksel bağlaşıklık öğesi olan eşdizimliliğin diğer metin türlerinde ne oranda olduğu araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim 1*. Ankara: TDK Basımevi.

Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. İstanbul: Multilingual.

Aksan, D. (2008). *Türkçenin Gücü*. (11.Baskı). İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Aktulum, K. (2018). *Metinlerarasılık Görünüşünde Gerçeklik ya da Metnin Göndergeselliği*. bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi Sayı 85: 233-256.

Altunkaya, F. (1987). *Cohesion in Turkish: A Survey of Cohesive Devices in Prose Literature*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayraktar, İ. ve Durukan, E. (2016). Türkçe Ders Kitaplarında Metin Sadeleştirme Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Dergisi*. 5/3: 1356-1369.

Beaugrande, R. De. & Dressler, W.U. (1981). *Introduction to Text Linguistics*. London: Longman.

Beaugrande, R. De. (1985). *Text Linguistics in Discourse Studies, Handbook of Discourse Analysis, Volume I. Discipline of Discourse*, (Ed: A. Van Dijk). Academic Press.

Bozok, L. (2019). *Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Yönünden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, M. (2015). *Çocukların Sözel Metinlerinde Tutarlılık, Bağdaşıklık ve Tümce Özelliklerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çoban, A. (2012). *İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Oluşturdukları Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demirel, Ö. (1990). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Elif Kitabevi.

Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dilidüzgün, Ş. (2017). *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi*. (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Durmuş, M. (2013). İkinci / Yabancı Dil Öğretiminde Sadeleştirilmiş Metin Sorunları Üzerine. *bilig*. 65: 135-150.

Elyıldırım, S. (2008). Ömer Seyfettin Öykülerinde Artgönderim Kullanımı. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36: 121-146.

Ercan, G.S. (2018). Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi. *Dilbilim Kuramları*. (Ed. Özge Can) (ss.154-212). İstanbul: İthaki.

Erkman-Akerson, F. (2005). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Multilingual.

Eroğlu, D. ve Kuzu, T.S. (2014). Türkçe Ders Kitaplarındaki Dilbilgisi Kazanımlarının ve Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi. *Başkent University Journal of Education*. 1(1): 72-80.

Esmer, E. (2010). *Okuma Anlama Becerisi ile Yazılı Anlatı Metni Üretme Becerisinin Etkileşimi: 6. Sınıf Öğrenci Metinleri Üzerine Betimsel Bir Çalışma*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gözlet, D. (2018). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Gutwinski, W. (1976). *Cohesion in literacy texts: a study of some grammatical and lexical features of English discourse*. The Hague: Mouton (Janua Linguarum Series Minor 204).

Güven, A.Z. (2014). 7.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*. 9:517-535.

Halliday, M. A. K. Ve Ruqaiya H. (1976). *Cohesion in English*. New York: Longman Group UK Limited.

Hengirmen, M. (2007). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.

Kartal, H. ve Bozkurt, M. (2014). Okuma-Yazma Öğreniyorum Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Bağlaşıklık ve Bağdaşıklık Yönünden İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18: 630-655.

Keçik, İ. ve U., L. (2004). *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

İşeri, K. (2011). “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Özellikleri”. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. (s.91-113). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

İşeri, K. (2017). *Sözden Yazıya Dile Gelen Metin*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Karabağ, S. ve Selçuk İ. (1995). Edinim Sürecinde Bağdaşıklık. *IX. Dilbilim Kurultayı*. (syf 222-235), Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Bolu.25-27 Mayıs 1995.

Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (32. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.

Kıran, Z. ve Eziler Kıran A. (2013). *Dilbilime Giriş*. (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Mert, E. L. (2011). 8.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları. *Dil Dergisi*. 153: 9-23.

Özsoy, A. S. ve Z. Erk Emeksiz. (Editörler). (2013). *Genel Dilbilim-2*. (2.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Rifat, M. (2014). *20. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları* (2. Temel Metinler). (5.Baskı). İstanbul: YKY.

Saussure, Ferdinand de. (2014). *Genel Dilbilim Yazıları*.(Çev. S. Kılıç). İstanbul: İthaki Yayınevi.

Şenöz-Ayata, C. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe: Dilbilim*. İstanbul:Multilingual.

Subaşı-Uzun, L. (2007). Öğrencilerin Yazılı Anlatım Sürecindeki Metinleştirme Sorunları. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. 2007:700.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, MEB. (2009). *İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Basımevi.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (1–8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Basımevi.

Torusdağ, G. ve Aydın İ. (2017). *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Türkben, T. (2018). Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 6(4), 961-986.

Uçan, H. (2016). *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*. (2. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

Uzun, L. ve İ, Keçik. (2001). *Türkçede sözlü ve yazılı anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Uzun, L. (2003). Neden anadili öğretimi? Nasıl bir anadili öğretimi? *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz*, 55-60.(içinde). Ankara: ANAÇEV Yayını.

Ülper, H. (2011). Öğrenci Metinlerinin Tutarlılık Ölçütleri Bağlamında Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*. 6: 849:863.

Ülper, H. (2019). *Okuma ve Anlamlandırma Becerilerinin Kazandırılması*. (3. Baskı). Nobel Yayın. Ankara.

Van Dijk T. A. (1973). “Metindilbilim”. Çev. M. Rifat. (2012). *20. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*. İstanbul: YKY.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

Yağmur, K. (2009). “Türkçe Ders Kitaplarının Üst Düzey Bilişsel Becerileri Geliştirme Yeterliliği”. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. (s.189-219). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yaylı, D. (2017). “Türkçe Öğretim Programı ve Ders Kitapları”. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. (s.23-40). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

EKLER

EK 1: 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLER

1.TEMA: ÇOCUK DÜNYASI

OYUNCAK

Kızım la torunumun evden çıkmasını bekliyorum. Pencereden dışarı bakıyorum, onlar gözden kayboluncaya kadar. Sonra hemen torunumun odasına giriyorum, dolabı açıyorum. En sevdiğim, elektrikli tren. Özene bezene rayları yerleştiriyorum; lokomotif, vagonları koyuyorum rayların üstüne; basıyorum düğmeye. Sahici lokomotif gibi... Çuf çuf çuf! Uzanıyorum yere; trenin gidişini, istasyonda duruşunu, sonra yeniden hareket edişini, arada bir lokomotiften “düüt” diye düdük sesi çıkarmasını seyretmek o kadar hoş oluyor ki... Çuf çuf çuf! Bayılıyorum torunumun oyuncak trenleri ile oynamaya. Altmış yaşını çoktan geçmiş birinin, oyuncaklarla böyle oynaması garip gelebilir çoğu kişiye. Belki de gerçekten öyle. Oyuncaklarla oynamak aslında çocukların hakkı. Ama ne yapabilirim? Bu yaşta olmama rağmen ben de seviyorum oyuncaklarla oynamayı! Trenden sonra taş bebeği alıyorum. Anahtarını kurup yere koyuyorum. Tıpkı canlıymış gibi tıpış tıpış yürüyor bana doğru. Masmavi gözleri, sapsarı saçları var. Yatağına yatırınca gözleri kapanıyor. Karnına basınca “Mama!” diyor, canlı gibi. Elbiseleri de öylesine hoş ki! Başında fiyonklu bembeyaz bir de kurdelesı var. Sonra helikopteri çalıştırıyorum. Yüksekten bir bırakıyorum aşağı, hoop! Sahici helikopter gibi ses çıkarıyor. Pervanesini döndüre döndüre süzölüp yere iniyor.

Hep kızım la torunumun evden çıkmalarını gözlüyorum oyuncaklarla oynamak için. Bayağı seviniyorum onlar evden ayrılınca. Kızımın, torunumun yanında oynamaya doğrusu utanıyorum. Onların evden çıkmalarını bekliyorum, dört gözle bekliyorum.

Arada bir dışarıya bakıyorum, kızım la torunum geliyorlar mı diye. Bir keresinde öylesine dalmıştım ki elektrikli trenle oynarken gelişlerini fark edememişim. Kızım beni yere yatmış, trenle oynarken görünce katıla katıla gülmüş; bana, “Ne o baba, çocukluğa mı özendin?” diye takılmıştı. Utancım dan kıpkırmızı olmuşum.

O günden sonra çok dikkat ediyorum bir daha suçüstü yakalanmamaya. Bu yüzden sık sık dışarı bakıyorum gelen var mı diye. Gelen filan yoksa treni çalıştırıyorum, bebeği yürütüyorum, helikopteri uçuruyorum. Leğene su doldurup

oyuncak deniz motorunu yüzdürüyorum, pat pat pat! Yani öyle bir güzel oynuyorum ki işte o kadar olur! Çocuklar gibi... Her şeyi unutuyorum. Dizlerimdeki o acımasız romatizma ağrılarını bile... Her şeyi unutuyorum oyuncaklar arasında.

Biliyorum, benim yaşımda birine aykırı iş, böyle çocuklar gibi oynamak. Ama ne yapayım, elimde değil! Bir yanımda çocuk kalmış! Çocukluğumsa çok, çok uzaklarda kaldı. Kaybettim gitti onu! Elektrikli trenlerim, yürüyen, konuşan taş bebeklerim filan olmadan! İşte bu yüzden efendim işte bu yüzden. Onlar gidince hemen oyuncakların bulunduğu dolabı açıyorum. Oyuncakları ortaya çıkartıyorum. Oynuyorum... Oynuyorum...

Benim, çocukluğumda hiç oyuncağım olmamıştı!

Yani böylesine oyuncaklar; elektrikli tren, yürüyüp konuşan taş bebek, helikopter gibi. Oynardım tabi çocukken. Ne mi oynardım, neyle mi oynardım? Böyle şeyler yoktu benim çocukluğumda. Aşık oynardım. Hani şu koyunların bacaklarından çıkan kemik var ya, işte onunla. Aşığı kırmızı, çıkmaz boyaya boyardım. Şişkin yanına “tek”, içeri göçük yanına “aç”, bir fasulye kesitini andıran yanına “bey”, düzce olan yanına “eşek” derdik. Elimize alıp havada döndürerek yere atardık aşıkları. Uсталık “bey” yanını üste gelecek biçimde, aşığı yere oturtabilmekteydi. Sonra tahtadan kılıçlar, söğüt dalından atlar yapıp askercilik oynardık. Şarkılar söyleyerek “Girit bizim canımız, feda olsun kanımız.” diyerekten. Birdirbir oynardık, beştaş oynardık, köşe kapmaca oynardık, uzuneşek oynardık. Ama torunum gibi böylesine “çuf çuf” diye işleyen elektrikli trenim, yatınca gözleri kapanan taş bebeğim, helikopterim, leğende “pat pat” diye yüzen deniz motorum yoktu! Kendi oyuncağımızı kendimiz yapardık! Acı kavun denen bir bitki vardır. Onlara kibrit çöpü batırıp ayak, burun, kulak, boynuz takardık. Takardık da sözde inek yapardık. Komşumuzun oğlunun kurşun askerleri vardı bir tek. Onlarla da oynardık. Nişan alan, yürüyen, selam duran kurşun askerler. Torunumun da var böyle askerleri. Ama kurşun asker değil. Plastikten yapılmış! Onlarla oynamasını sevmiyorum!

Anlamıyorum, niçin o güzelim kurşun askerleri plastik yaptılar?

Erdoğan TOKMAKÇIOĞLU

BEN BİR ÇINAR AĞACIYDIM

Bir çınar fidanıydım önce. Ak saçlı, bir gün beni kucağına alarak bir cadde kıyısındaki çukura dikti. Can suyumu verdi. Devrilmeyeyim diye bir de destek verdi böğrüme. Geriye çekilerek uzun uzun baktı bana. O anda çok sevinçliydim. Henüz küçüktüm ama besinimi ala ala büyüyecektim. Kocaman kocaman dallarım, geniş yüzlü yapraklarım olacaktı. Bulunduğum yerdeki kuruluk ve sıkıcılık benimle gidecekti. Bir yandan da yakınimdaki apartmanları şeneltecektim. İnsanlar pencerelerden bana baktıkça yorgunluklarını gidereceklerdi. Gözleri dinlenecekti. Sıkıntılıyken sevinç duyacaklardı. Yeşilimden gölgeme dek her şeyimi sunacaktım onlara. Kuşlar dallarımda yuva yapacaktı. Yel estikçe yapraklarımla türküler söyleyecektim.

İlkin çocuktum, sonra delikanlı oldum. Gövdem epeyce kalınlaştı. Dallarım gürleştı. Kuşlar gelip dallarıma konuyordu. Bambaşkaydı kuşların ötüşleri... Apartmanın penceresinden bakanların gözleri hep bende ydi. Yeşil yeşil gülümsüyordum. Kimi kez kahkahalar attığım da oluyordu.

Bir gün bir kuş geldi, gagasında taşıdığı kuru otlarla en yüksek dallarımdan birinin arasına yuvasını yaptı. Yumurtladı. Yumurtalarının üstünde yatarak civeiv çıkardı. Sabah akşam yavrularına yem taşıdı. Arılar, kelebekler, gelinböcekleri, mavikızböcekleri zaman zaman yapraklarıma kondular.

Bir ikindi üzeriydi. Elinde lastik sapanı bulunan bir çocuk geldi yanıma. Çocuğun gözleri hep yukarıdaki dallarımdaydı. Yuvadaki yavrular ağızlarını açmış anne kuşu bekliyordu. Nihayet anne kuş uçaraktan geldi. İlkin bir başka dala kondu. Yukarıya bakan çocuk, elindeki sapanın lastiğini sündürüp bıraktı. Anne kuş dönerek asfalt yolun üstüne düştü. Lastik sapanlı çocuk, vurduğu kuşu cebine koyarak kaçıp gitti. O anda bütün dallarımdın kuruduğunu, yapraklarımdın döküldüğünü, gövdemin yandığını sandım. Yem bekleyen yavru kuşlar ağızlarını açıp açıp kapattı. Hiçbir şeyin farkında değildiler. Anne kuş gidince kendileri de açlıktan ölecekti.

Anne kuşun vuruluşunu apartmanda oturan sarı saçlı bir çocuk görmüştü. O sarı saçlı çocuk, kısa zamanda babasıyla birlikte yanıma geldi. Sarı saçlı çocuk, babasına dönerek: “Anne kuş öldürüldü. Yuvadaki yavru kuşlar da açlıktan ölürler. Çınara çıkarak o yavru kuşları yuvayla birlikte indireceğim. Besleyeceğim onları,

büyüteceğim. Kanatlanmaya durduklarında da gökyüzüne bırakacağım, uçup gitsinler.” dedi.

Sarı saçlı çocuğun bu davranışı babasını çok sevindirdi. Çocuk, gövdeme tırmandı, yavru kuşları yuvayla birlikte alarak aşağıya indirdi, yavru kuşlar kurtulmuştu. Bir çınar olarak sarı saçlı çocuğu çok sevdim. Ben bir çınar ağacıydım o yol kıyısında. İnsanlar yanımdan gelip geçiyorlardı. Kimileri görüyordu beni, kimileriye görmeden geçip gidiyorlardı. Bense hepsine güzel günler diliyordum. Yeşillerimi, gölgemi, temiz havamı, kuşlarımı, böceklerimi sunuyordum onlara. Benim de insanlar gibi sevinçlerim ve acılarım vardı. Bazı günler sevenlerim çok oldu. Bazı günler de yanıma gelenler ceplerinden bıçaklarını çıkararak gövdeme isimlerini yazdılar. Bunlara benzer her gelen böyle yaptıkça gövdem delik deşik oldu. Acılarım damarlarıma dek yayıldı. O bıçak yaraları yüzünden dişlerimi sıkıyordum.

Bir gün de biri gelip eşeğini bağladı bedenime. Kendisi gölgeme oturdu. Eşek, keskin dişleriyle kabuğumu kemirdi. Bu olay olurken gölgemdeki adam eşeğini seyretti. Canımın çıkmasına iki parmaklık bir kabuk kalmıştı. Gözyaşlarım toprağın içine akıp gitti.

Gayrı iki parmaklık bir kabukla yaşıyordum. Bir sabah gene bir kişi geldi yanıma. Cebinden keskin bir bıçak çıkardı. O iki parmaklık kabuğumu sıyırdı attı. Soluklarım boğuldu. Göğsüm yandı. Nice çığlıklar attım. Kimseler duymadı. O gün can çekişerek öldüm oracıkta. Gövdem, dallarım, yapraklarım kurudu. Gölgem bitti. Kuşlar ve böcekler bir daha yanıma gelmedi. Biliyordum, bundan böyle odun olarak yakacaklardı beni. Yavru kuşları kurtaran çocuk ertesi gün yatağından kalkıp pencereden baktığında belki de şöyle seslenecekti: “Eyvah çınarı da öldürmüşler.”

Şevket YÜCEL

3.TEMA: ERDEMLER

GÜVERCİN

Hindistan’daki büyük bir ormanda bir karga yaşarmış, yuvasının nerede olduğunu kimse bilmezmiş. Ağaç dalları arasında bulunan yuvasında etrafı seyrederken bir avcının yaklaştığını fark etmiş. Karga avcıyı gözetlemeye başlamış.

Avcının bir elinde sopa diğer elinde de ağ varmış. Karga bu sevimsiz avcıdan iyice şüphelenmeye başlamış.

Kendi kendine:

— Bu sevimsiz, çirkin yüzlü avcı galiba beni avlamaya gelmiş. Benim için gelmese bile başka bir kuşu avlayacağından eminim.

Karga, bu düşüncelerle avcuyu izlemeye başlamış. Avcı bir süre yürüdükten sonra düz bir yere gelip ağını sermiş. Ağın üzerine de cebinden çıkardığı buğday tanelerini serpiştirmiş. Daha sonra da bir ağacın arkasına gizlenmiş.

Bir süre geçtikten sonra bir güvercin sürüsü ağın yakınına konmuş. Bu güvercinlerin içinde başkanları da varmış. Hazırlanmış tuzağı fark edemeyen güvercinler buğday tanelerini yemeye başlamışlar. Ne var ki bu ziyafetleri uzun sürmemiş. Hemen ağlara takılmışlar. Güvercinlerin yakalandığını gören avcı sevinçle onlara doğru koşmaya başlamış. Avcının kendilerine doğru sevinç çığlıkları atarak koştuğunu gören güvercinler korkmuş. Bu korkuyla da kanat çırpmaya başlamışlar. Güvercinlerden bazıları da bağırıp çağırarak ağlamaya başlamış. Güvercinlerin başkanı:

— Kardeşlerim, beni dinleyin!(dış gönderim) Hep bir ağızdan bağırmayın. Herkes kendi başına kurtulmayı da düşünmesin. Böyle yaparsanız hemen avcının eline geçersiniz. Avcıya yakalanmak istemiyorsanız beni dinleyin. Hep birlikte hareket etmeliyiz. Birlikte hareket ederek avcıdan kurtulabiliriz.

Güvercinler, başkanlarını dinlemişler. Güvercinlerden biri heyecan içinde sormuş:

— Peki ne yapmamız gerektiğini bize söyler misin?

Güvercinlerin başkanı:

— Aynı anda hep birlikte kanat çırpmalıyız. Böyle yaparsak ağla birlikte havalanmayı başarabiliriz.

Tüm güvercinlerin kabul etmesiyle birlikte aynı anda kanat çırparak havalanmışlar.

Güvercinlerin ağla birlikte göğe yükselişini gören kötü kalpli avcı çok üzülmüş. O da güvercinlerin arkasından koşmaya başlamış.

Karga da bulunduğu yerden olup bitenleri seyrediyormuş. Ama durumu çok merak eden karga, güvercinlerin arkasından onların gittiği yöne doğru uçmaya başlamış. Ağla birlikte hareket eden güvercinlere başkanları:

— Arkadaşlar!(dış gönderim) Biliyorum, hepimiz bu şekilde çok yoruluyoruz. Ama biraz daha dayanmalıyız. Aynı zamanda da tarlaların üzerinden uçmamalıyız; çünkü avcı bizi takip ediyor.

Güvercinler sormuşlar:

— Peki, avcının bizi takip etmemesi için ne yapmalıyız?

Başkan:

— Tarlaların üzerinden değil de şehrin üzerinden uçmalıyız. Böylece izimizi kaybettirmiş oluruz. Daha sonra da şehir dışında yaşayan bir fare arkadaşım var, ona gideriz. O ağları kemirmek suretiyle bizi kurtarabilir, demiş. Başkanlarının bu sözleriyle kurtulacaklarına inanan güvercinler hemen yön değiştirerek şehrin üstünden uçmaya başlamışlar. Güvercinleri gözden kaybeden avcı daha sonra onları takip etmekten vazgeçmiş. Güvercinler topluca kanat çırpıp uçarak Zeyrek isimli farenin bulunduğu yere gelmişler. Bu fare, çok akıllı birisiymiş.

Güvercinlerin başkanı:

— Zeyrek kardeş! Cevap ver, yerinde misin?

Zeyrek: — Kimsin? Benden ne istiyorsun?

Güvercinlerin başkanı:

— Ben senin güvercin arkadaşınım, dışarı çıkabilir misin? Sana çok ihtiyacım var. Arkadaşını sesinden tanıyan fare hemen dışarı çıkarak durumu görmüş. Güvercinlerin başkanı başlarından geçen olayı anlattıktan sonra:

— Bizi bağlayan ağları kemirmeni istiyorum, demiş. Güvercinlerin başkanının bu sözleriyle fare, başkanın yakalandığı yerden ağları kemirmeye başlamış. Başkan, bu duruma karşı çıkarak:

— Fare kardeş! Önce arkadaşlarımı kurtarmanı rica ediyorum. İşe benden başlarsan yorulup işi bırakabilirsin. O zaman da arkadaşlarımdan bir kısmı kurtulamaz. Bu nedenle işe önce onlardan başlamalısın, demiş.

Fare ağları kemirme işine önce diğer güvercinlerden başlamış. En son olarak da güvercinlerin başkanını kurtarmış. Tüm güvercinler sevinç çığlıkları atmaya başlamışlar. Fare dostlarına da çok teşekkür ederek oradan ayrılmışlar.

BEYDEBA

(Haz. Abuzer Kanyon)

PÜF NOKTASI

Bir cam ustasıyla çırağının öyküsüdür bu...

Zeki, cana yakın, çalışkandı ırac. Her sabah erkenden dükkânı açar, ustası gelinceye kadar bütün hazırlıkları tamamlardı. Ustası gelince onu saygıyla dinler, bilgisini arttırmak için bütün dikkatini ona verirdi. Cam ustası da işini ciddiye alan çırağını sever, camcılığın tüm inceliğini öğretmeye çalışırdı ona.

Gel zaman, git zaman... Küçük ırac “Ben artık usta oldum.” diye düşünmeye başladı. Düşünmekle kalmadı, bilmiş tavırlar takınarak usta olduğunu göstermeye çalıştı. Usta, ondaki bu değışikliği gördü ama görmemiş gibi davrandı. Ustanın kendisini anlamadığını sanan küçük ırac, bir gün, yemek sırasında niyetini açıkça söyledi:

“Ustam, ben artık kendi dükkânımı açsam diyorum.”

Usta, küçük çırağına göz ucuyla şöyle bir baktı:

“Yemeğini ye!” Bir ay geçti aradan...

Küçük ırac, zamanını kollayıp konuyu bir kere daha açmaya çalıştı:

“Söylemiştim ya ustam... Hani ben, artık...”

Kaşları çatıldı ustanın: “Olmaz!” dedi.

“Niye ustam?”

“Çünkü daha olmadın.”

“Oldum ustam... Sayenizde!”

Usta, bakışlarını çırağının üstünde dolaştırdı.

“Peki” dedi, “Madem öyle diyorsun, görelim bir... Bugün tabakları fırından sen çıkar!”

Gözleri parladı küçük çırağın, kalp atışları hızlandı. Ustasının, tabakları fırından ıkartışını kaç kere izlemişti. Saniye saniye kaydetmişti aklına. Aynısını yapacağından hiç kuşkusu yoktu.

Geçti fırının karşısına... Demir mengeneyi kızgın fırının içine dikkatle uzatıp pişen tabaklardan birini tutup kaldırdı. Kor gibi sıcak tabağı yavaşça fırının dışına aldı. Havada döndürüp fırının hemen önündeki mermerin üzerine dikkatle bıraktı. Sıcak tabak, mermere değer değmez, “ÇİİTT!” Tabak atladı.

Eliyle alına vurdu küçük ırac. Yüzünü kapattı.

“Gözünü aç!” dedi usta. “Gözünü aç da beni dikkatle izle!”

Fırının başına usta geçti. Mengeneyle fırının içine uzatıp tabağı tuttu ve dışarı çıkardı. Havada yavaşça döndürdükten sonra ağız hizasına doğru yaklaştırdı ve “PÜFF!” diye üfledi. Sonra da tabağı yavaşça mermerin üstüne bıraktı. Tabak mermerin üstünde bütün ısıltısıyla parlıyordu. Cam ustası, küçük چراغına döndü o zaman:

“İşte oğul!” dedi, “Bizim zanaatın püf noktası da budur!”

Süleyman BULUT

5. TEMA: MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ

FORSA

(Ünlü Türk kaptanı Kara Memiş esir düşmüştü. Onu, kırk yıl forsa olarak çalıştırdılar. Günün birinde de köle olarak bir çiftçiye sattılar. İhtiyarlayınca, çiftçi onu azat etti. Artık Kara Memiş, bir kulübede barınıyor; yurdunu, oğlunu düşünüyordu. Türk gemilerinin adaya yanaşıp kendisini kurtarışı rüyalarına giriyordu. Bir ilkbahar günü uyuyakalmıştı.) (...)

— Bizimkiler! Bizimkiler! diye bağırarak uyandı. Doğruldu, limana baktı. Gerçekten, kalenin karşısına bir donanma gelmişti. Kadırgaların, yelkenlerin, küreklerin biçimine dikkat etti. Sarardı, gözlerini açtı. Kalbi hızla çarpmaya başladı. Ellerini göğsüne koydu. Bunlar Türk gemileriydi, kıyıya yanaşıyorlardı. Gözlerine inanamadı. “Acaba yine rüya mı görüyorum?” dedi. Fakat uyanırken rüya görülür mü? Kanaat getirmek için elini ısırdı, yerden sivri bir taş parçası aldı, alnına vurdu. Evet, işte acısını duyuyordu, uyanıktı. Gördüğü rüya değildi. O uyanırken donanma, burnun arkasından birdenbire çıkmış olacaktı. Sevinçten, hayretten dizlerinin bağı çözüldü. Hemen çöktü. Karaya çıkan bölükler, ellerinde al bayrak, kalenin etrafına doğru ilerliyorlardı. Kırk yıllık bir beklemenin verdiği son kuvvetle davrandı. Badem ağaçlarının çiçekli gölgeleriyle örtülen yoldan yürüdü. Kıyıya doğru koştu. Karaya çıkan askerler onu görünce:

— Dur! diye bağırdılar.

İhtiyar durmadı, bağırdı:

— Ben Türk’üm oğullar, ben Türk’üm!

Askerler onun yaklaşmasını beklediler. İhtiyar, Türklerin yanına varınca önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Hâline bakanların hepsi üzülmüştü. Heyecanı biraz yatışınca ona sordular:

— Kaç yıldır esirsin?

— Kırk.

— Nerelisin?

— Edremitli.

— Adın ne?

— Kara Memiş.

— Kaptan mıydın?

— Evet.

İhtiyarın yanındaki askerler birbirine karıştı. Bir çığlıktır koptu. “Bey’e haber verin! Bey’e haber verin!” diye bağırıyorlardı. İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi, deniz kıyısına uçurdular. Bir sandala koydular. Büyük bir kadırgaya çıkardılar. Askerin içinde onun hikâyelerini bilmeyen, ününü duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu. Sevinçten şaşırılmıştı. Sırtına bir kaftan attılar, başına bir kavuk koydular.

— Haydi, Bey’in yanına! dediler.

Kendini gemiye getiren askerlerle birlikte yürüdü. Kara, pala bıyıklı, sırmalı elbisesinin üzerine çelik zırhlar giymiş bir adamın karşısında durdu.

— Sen, Kara Memiş misin?

— Evet, dedi.

— Aç bakayım kolunu.

İhtiyar, kaftanın altından kolunu çıkardı, Bey’e uzattı. Pazısında haç şeklinde derin bir yara izi vardı. Bu yarayı, gecesi altı ay süren bir adada savaşırken almıştı. Bey, ellerine sarıldı, öpmeye başladı.

— Ben senin oğlunum, dedi

— Turgut musun?

— Evet.

İhtiyar, sevincinden bayılmıştı. Kendine gelince oğlu ona:

— Ben karaya cenk etmeye çıkıyorum. Sen gemide rahat et, dedi. Eski kahraman kabul etmedi:

— Hayır, ben de beraber cenge çıkacağım!

— Çok ihtiyarsın baba.

— Fakat kalbim kuvvetlidir.

Oğlu: — Vurulursun, vatana hasret gidersin, diyerek onu gemide bırakmak istedi.

Kara Memiş, o vakit gençleşmiş bir arslan gibi doğruldu. Duramıyordu. Kılıç, kalkan istedi. Sonra, gemide sallanan sancağı göstererek:

— Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan, al bayrağın dalgalandığı yer değil midir? dedi.

Ömer SEYFETTİN (Kısaltılmıştır.)

8. ÜNİTE: DOĞA VE EVREN

KAR TANESİNİN SERÜVENİ

Kışın ortalarıydı. Pencere kıyısına oturmuş yağan karı seyrediyordum. Kar taneleri havada uçuşuyor, sallanıyor, titreyerek yere iniyorlardı. Ağaçların üstü, çatılar, avludaki tuvaletin kapısındaki su ibrığı kar tutmuştu. Bahçedeki çamaşır ipinin üstünde bile kar vardı.

Yerde bir karıştan fazla kar birikmişti. Birden iri bir kar tanesinin pencerenin önünden aşağı doğru savrulduğunu gördüm. Camı açıp avucumu uzattım. Avucuma yavaşça kondu. Bembeyaz, tertemizdi. Ağırılığı yok gibiydi.

Neden onu avucuma almıştım? Onunla tanışabilecek miydim? Bana başından geçenleri anlatabilir miydi?

Sanki düşüncelerimi okumuştı. Hafifçe kıpırdadı. Dile geldi.

Fısıll fısıll bir sesle:

“Başımdan geçenleri öğrenmek istiyorsun değil mi?” diye sordu. Heyecanla:

“Evet!” diye bağırdım.

“Öyleyse dinle. Anlatmaya başlıyorum.”

İki ay önceydi. Ben Hazar Denizi’nde bir damla suydum. Bir damlacık... Benim gibi milyarlarca, milyarlarca damlacık vardı. Birbirimize yapışıyor, denizin suyunu oluşturuyorduk.

Bazen bir akıntıya kapılıyor, denizin içinde yer değiştiriyordum. Bazen yüzeye çıkıyordum. O zaman rüzgâr bizi üflüyor, dalga olarak kıyılara savuruyordu. O zaman kıyılara çarpıp geri dönüyorduk.

Sıcak bir yaz günüydü. Yine denizin yüzeyine çıkmıştım. Yavaştan esen rüzgâr, minik dalgalar oluşturuyordu. Ben bir dalgadan diğerine geçiyordum.

Mutluydum. Neşe doluydum. Güneş öğlene doğru yakıcı ışıklarını savurmaya başlamıştı. Birkaç saat geçince tam gevşemeye başlamıştım. Çevremdeki damlacıklar da öyle... Onlar da gevşemeye başlamışlardı.

Gevşeme giderek artıyordu. Bu arada iyice ısınmıştım. Hafifliyordum. Değişiyordum. Değişirken bir de ne görsem beğenirsiniz? Ben ve çevremdeki damlacıklar buharlaşıyor, su damlacığı olmaktan çıkıyorduk. Sıvı olmaktan çıkıp gaz olmaya başlamıştık. Derken yavaş yavaş denizin yüzeyinden ayrıldık. Yükselmeye başladık. Kendimi çok hafiflemiş hissediyordum. Deniz altımızda kalmıştı.

Yükseldikçe aşağıda kalan her şey küçülüyordu. Evler, ağaçlar, kayalar, yollar... Her şey, ama her şey küçük kalıyordu. Milyonlarca damlacık buhar olmuş, denizden ayrılmış, gökyüzüne tırmanıyorduk. Büyük bir değişme... Sizce de öyle değil mi?

Alttan durmadan yeni buhar olmuş damlacıklar geliyordu. Onlar da bize katıldığı için çoğalıyor, daha gür, daha kaynaşmış duruma geliyorduk. Rüzgâr bizi önüne katmış bir yöne doğru götürüyordu.

Gece oldu. Aya, yıldızlara daha yakındık. Ama biz yoğunlaşmış, bulut olmuştuk. Ayın, yıldızların yeryüzünden görülmesini engelliyorduk. Gökyüzünde gittikçe çoğalıyorduk. Büyük bulut kümeleriydik artık. Rüzgâr bizi yalnızca sürüklemiyor, biçimden biçime sokuyordu. Girdiğimiz biçimleri hayvanlara benzetiyordum. Kimi zaman bir köpeğe, kimi zaman geniş kanatlı bir kuşa, kimi zaman yaşlı ninelere benziyorduk.

Gökyüzünde böyle uzun süre bulut olarak, değişik biçimlere girerek dolaştık. Çok yükseklerle çıkmıştık. Yükseldikçe hava soğuyordu. Eskisi gibi dağınık bulut parçaları olmuyorduk. Çok yoğun bir bulut kümesiydik artık. Güneşin, yıldızların ve ayın ışıklarını yeryüzüne geçirmiyorduk.

Ben ve diğer buharcıklar sıkışıklıktan, yoğunluktan bir şey göremez olmuştuk.

Hazar Denizi'nden buhar olup uçtuğumu biliyordum. Ama şimdi neredeydik? Gökyüzünde o kadar dolaşmıştık ki nerede olduğumu bilmiyordum. Tek bildiğim çok koyu, çok yoğun bir bulut yığınıydık ve oradan oraya çok yükseklerden uçuyorduk.

Çok uzunduk. Ucu bucağı belirsizdi uzunluğumuzun. Yüzlerce kilometre vardı uzunluğumuz. Yeryüzünden durmadan yeni buharlaşmış sular aramıza katılıyordu. Neredeyse gökyüzünü dolduracaktık. Gökyüzünü doldurabilir miydik gerçekten? Peki, gökyüzü bulutlarla dolarsa ne olacaktı? Bilmiyordum. Artık güneş de görünmez olmuştu. Bizden mi saklanıyordu yoksa ben mi göremiyordum, onu da bilmiyordum.

Çok sıkışmış, sıkıştıkça bunalmıştık. Bulut parçası olmak istemiyordum artık. Yağmur damlası olmak, yeryüzüne dönmek istiyordum. Kim bilir belki yine Hazar Denizi'ne damlar, eski mutlu günlerime dönerdim. Biliyorduk, gökyüzü bizi taşıyamayacaktı. Yeryüzüne yağmur olup dönecektik. Bu iş bir an önce olsun istiyorduk.

Dedim ya, hava soğuktu. Daha da fazla soğudu birden. Üşümeye başladım. Yalnız ben mi? Değil! Diğer buharcıklar da üşüyordu. Tır tır titremeye başladık. Siz dersiniz ya, üşüyünce dişleriniz birbirine vurduğunda, soğuktan dişlerimiz keman çalıyor diye... Öyle bir üşümeydi bizimkisi.

Çevremdeki buharcıklara sordum:

“Ne oluyor böyle?”

“Üstünden geçtiğimiz bölgede kış mevsimi yaşanıyor. Dünyanın Güney Yarım Küresi'nde yaz olunca Kuzey Yarım Küresi'nde kış olur. Biz, kışın yaşandığı bölgedeyiz. Bu kadar soğuk olduğuna göre biz yağmur olarak yeryüzüne dönemeyiz. Ben daha önce de yaşadım bu olayı, biliyorum.”

Yağmur damlası olamayacağımızı duyunca çok üzüldüm. Üzüntüyle sordum: “Yağmur damlası olmazsak ne olacağız? Yeryüzüne dönemeyecek miyiz yoksa? Ben yeryüzüne dönmek istiyorum.”

“Korkma, yeryüzüne döneceğiz. Ama kar olarak... Donarak katılaşacağız. Sonra da katı bir kar parçası... Bak, ben kar olmaya başladım bile. Sen de kara dönüşüyorsun. İyi bak. Kar olun...”

Arkadaşım sözünü tamamlamadan kar olmuştu. Anladınız değil mi? Arkasından ben de kara dönüştüm. Hızla yere doğru alçalmaya başladık. Çevremde binlerce, milyonlarca kar taneciği vardı. Hep birlikte yeryüzüne iniyorduk.

Evleri, ağaçları, yolları, tepeleri görmeye başlayınca sevindim. Şimdi de yeni bir merak sarmıştı beni. Neredeydim? Bu suya mı, ağaca mı yoksa bir binanın

tepesine mi düşecektim? Bilemiyordum. Ama Hazar Denizi'ne düşmeyeceğim kesindi. Çünkü ortalıkta deniz görünmüyordu. Denizdeyken ağırdım. Ama şimdi kar olarak çok hafifim. Damlacığı üfleseniz uzaklaştıramazsınız. Beni üfleseniz uçarım. O kadar hafifim. Gökyüzündeki kadar üşümüyordum da, üşümem geçmişti. Biraz daha aşağılara inince nerede olduğumuzu anladım. Burası... Burası Tebriz kentiydi. Demek Tebriz kentinin üstündeydik. Gökyüzünde bulut olarak uça uca buraya kadar gelmiştik. Hazar Denizi'nden çok uzaktaydık.

Yere iyice yaklaştık. O sırada eli sopalı bir çocuk gördüm. Küçük bir köpeğe saldırıyordu. Çocuğun yaptığını doğru bulmadım. Bu yüzden oraya inmek istemedim. Rüzgârın beni öteye savurmasını diledim.

İstediğim oldu. Rüzgâr beni sizin pencerenin önüne üfördü. Tam pencerenin önünden geçerken bir el uzandı. Beni avucuna aldı. O el senindi. Avucunun bana dostça dokunduğunu anladım. Sen iyi...

Kar tanesi sözünü tamamlayamadı, sustu. Avucumun sıcaklığından erimiş ve bir damla su oluvermişti.

Samed BEHRENGİ (Çev. Mayıs Alizade)

EK 2: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLER

1.TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ

BU DA BENİM ÖYKÜM

Ben kitap okumayı sevemediğini sanan bir çocuktum. Denize girmek, bahçede oyun oynamak, bisikletle kaybolmak, uyumak ya da yığınla harika başka şey yapmak dururken kitap okumaktan çok sıkılırdım. Oysa iki ablam da sürekli kitap okur ve bundan mutluluk duyarlardı. Nasıl böyle olabildiklerini hiç anlamaz, yine de alttan alta imrenirdim onlara.

Günün birinde ablalarımın biri elime bir kitap tutuşturdu. Çok kalındı. Duraksadığımı görünce üstüme düşmedi, yalnızca “Korkma, bir dene!” dedi. Denedim. Harikaydı! Birkaç günde bitirivermişim koca kitabı. O, benim “büyülü kitabım” oldu.

Bugün ne yazarını ne adını hatırlıyorum. Ama konusu, geçtiği yerler, kahramanları, hatta ne giydiklerine varıncaya kadar birçok ayrıntısı hâlâ aklımda.

Şimdi geriye dönüp baktığımda, o kitap sayesinde beynimin bir yerlerinde kilitli duran, arkasında ne olduğunu hep çok merak ettiğim ama bir türlü açmaya cesaret edemediğim dev kapılardan birini ilk kez araladığımı anlıyorum. Sonraları bazı kitapları çok sevdim, bazılarını okuyamadım, sıkıldım. Zamanla kapı ardına dek açıldı. Her kitapta, o eşikten korkusuzca geçmeyi öğrendim. Çünkü öte tarafta renkler, sesler, insanlar, olaylar ve bilinmeyenlerle dolu gizemli ve baş döndürücü güzellikte düşsel bir dünya keşfetmişim. Muhteşemdi!

Artık kitap okumak sıkıntı vermiyordu. Tersine hoşuma giden bir kitabı okurken kendimi çok iyi hissediyordum. Bir anda, yaşadığım zamandan ve yerden alıp götürüyordu beni. Sıkıldığımda oyalıyor, güldürüyor, korkutuyor, şaşırtıyor, eğlendiriyordu. Beni tanımadığım insanlarla, gitmediğim ülkelerle, yaşamadığım dönemlerle, bilmediğim dillerle buluşturuyordu. Hayatımı bütünüyle etkileyen ve değiştiren ikinci büyük gücü keşfetmişim. Birincisi, yolculuk etmektir; ikincisi, okumak oldu. Çok gezen ve sürekli kitap okuyarak yaşayabilen biri oldum.

(...)

Dağların eteklerindeki ormanlarda, kimi ürküten kimi neşelendiren binbir sesin arasında yürürken bir pınar çıkıverir bazen insanın karşısına. Serin ve berraktır. Susuzluğunuzu giderir, dinlenirsiniz. Pınarın küçük sesleri bir anda ormanın koca

gürültüsünü duyulmaz kılar. Sadece berrak suyunu, küçük şırıltılarını ve serinliğini duyarsınız. Kitaplar da pınarlar gibidir. Yaşamın gümbürtüsü içinde bize sessizliği sağlarlar. Sessizlik olmazsa yorgunluklardan, gerilimden, huzursuzluk ve korkularımızdan kurtulamayız.

Mine SOYSAL

CANIM KİTAPLIĞIM

Bir sürü kitabım oldu. Küçük kitaplığımın raflarını doldurdular. Hepsini seviyorum. Sevilmez mi? Kitap bu! Hele en güzeliyse...

Önce öğretmenimin önerdiklerini aldım. Okudum da. Bende okuma merakı geliştiğini gören annem, babam, ağabeyim ve akrabalarından kimileri fırsat buldukça bana kitap armağan ettiler. Bunlara, birkaç yaş günümde arkadaşlarımdan verdiklerini de eklersek varın siz hesap edin ne kadar çoğalmış.

Hepsini okuyamadım. Birden yığıldılar. Ama büyük bir hızla okumayı sürdürüyorum. Yakında bitireceğim. (...)

Benim kitaplarım hep çiçek kokar. Renk renk güzellik kokar. Barış ve sevgi yayılır onların ortamından. Belki bu yüzden, kitaplarımla birlikte evimizde daha güzel bir dünya oluştu. En güzeli de ben daha anlayışlı, daha bir içten, daha bir seven ve sevilen biri oluverdim. Kuşlarla, kelebeklerle, ağaçlarla, bulutlarla dost olmak, onları bizim “insan” yaşamımızla bütünleyerek değerlendirmek ne zevkli, ne yararlı bir oyunmuş meğer! Ben, dostluğun ve arkadaşlığın bu denli kıvanç verici olduğunu daha önceleri bilmezdim. Oysa kitaplarımla, onlardaki kahramanlarla yaşayarak öğrendim hepsini. (...)

Yalnız bir dakika! Şu başımdan geçeni dinlemeden acele edip kitapçıya koşmayın. Azıcık bekleyin, birkaç dakika kulak verin bana.

İki üç gündür kitaplığımda bir gariplik var. Ne zaman önünden geçsem sanki gerçekten kuşlar öter, kanat çırpardı kitaplığımda. (...) Kırılarda, yeşilin cümbüşünde tatlı tatlı esen rüzgârların kokusu, kitaplığımın aracılığıyla yüzüme, kulağıma, saçlarıma dolanırdı. O kadar zamandan sonra şu iki üç gündür hiç de öyle değil yansıyanlar. Şimdi sanki “cennet” ülke değil de “cehennem” yeri oluvermiş benim canım kitaplığım.

(...)

Doğruca kitaplığa koştum. Annemler de geldiler. Rafın birinde yabancı bir kitap vardı. İki gün önce ağabeyim Ankara'dan getirmişti “armağan” diye. Onu yerinden çektim, ağabeyime uzattım:

— Al bu kitabı! Beni düşündüğün için teşekkür ederim ama istemiyorum.

— Neden ama sevgili kardeşim? Beğenmiyorsan okuma. Böyle öfkelenmene gerek yok. — Canım ağabeyciğim, sen nasıl olur da böyle bir kitabı bana armağan diye getirirsin? Kitap seçmeyi bilmiyor musun? Gücendim sana!

Ağabeyim, babam, annem kitabın kapağına baktılar. Annem eğildi, beni kollarına aldı, sıktı. Bir de alnımdan öptü. Babam, ağabeyime baktı:

— Yalnız kapağı değil içindekiler de öyle. Nasıl getirdin bunu?

Ağabeyim belli ki üzülmüştü. Yüzü kızardı.

— Şimdi anladım. Beni iyice utandırdın kardeşim. Senden özür dilerim. Bak, anlatayım: Trende bir arkadaşım ile beraberdik. Birlikte geldik. Onun da senin kadar bir kardeşi varmış. Burada indiğimizde ayrılırken birden durdu, “Az daha unuttuyordum.” dedi, “Bak, şunu da kardeşine ver. Bizimki çok sever, belki seninki de hoşlanır.” Hemen almıştım. Sarılıydı, açıp bakmamıştım bile. Sonra getirdim, yine açmadan sana verdim. Ne bileyim böyle olacağını? Kusura bakma.

Babam söze karıştı:

— Oğlumun öğretmeni hangi kitapların yararlı olduğunu öğrencilerine çok iyi öğretmiş. Benim oğlum işte böyledir!

Babam bunu söyler söylemez ağabeyim kapağında, elindeki kocaman silahtan duman yayılan korkunç bir adamın resmi bulunan kitabı, okunmuş gazetelerin altına koydu.

Sonra ağabeyim heyecanla yanıma geldi.

— Gel, seni bir güzel öpeyim. Benim biricik kardeşim, kitap seçmedeki yetkinliğini görmekten nasıl kıvanç duydum, anlatamam. Bak bundan sonra sana ne kitaplar alacağım. Hemen şimdi, haydi, çabuk giyin! Doğruca kitapçıya gidiyoruz. Annem kahvaltıyı hazırlayınca kadar gider geliriz.

Ağabeyimle dışarı çıkarken dönüp kitaplığıma şöyle bir kulak verdim. Sanki tüm dünya güzellikleri benim kitap evrenimde toplanmış. Çalışkan ve iyi yürekli Arı Maya'nın tatlı vızıltısı, Heidi (Haydi)'nin dağları saran neşesi, Gülibik'in

“Üüüüüü!” ötüşleri hep orada, hep orada... Belki inanmazsınız. Küçük İzo Mizo’nun bıyıkları kitaptan sarkmış, bana el sallıyor gibiydi. Ben de el ettim.

Merdivenlerden inerken kendimi şöyle bir toparladım. Kitap seçiminde aldanmamak için öylesine tetikteyim ki...

Darısı başınıza...

Celal ÖZCAN

2. TEMA: MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK

TÜRK ASKERİNİN CESARETİ (tarihi öykü)

Mehmetçiğe karşı savaşma bahtiyarlığına kavuşmuş olan ve Çanakkale Savaşı’nda teğmen olarak görev yapan daha sonra Avustralya Genel Valisi olan Lord Casey (Lord Keyzi)’nin anlattıkları şöyle:

“Biz Avustralyalılar, sizleri Gelibolu’da tanıdık ve sevdik. Ben de Çanakkale Savaşları’na teğmen rütbesiyle katılmış idim. Her iki tarafın da mertçe sürdürdüğü savaşta edindiğim intibaları, hâlâ aynı sıcaklıkla yüreğimde taşıyorum.

Arıburnu Cephesi’ndeydik, siperler arasındaki mesafe 8-10 metre kadardı. Korkunç çarpışmalar oluyordu. Yine cehennemi bir çatışmadan sonra, silah sesleri kesilmişti. Taraflar yavaş yavaş siperlerine çekildiler. Yaralılar ve ölümler ise savaş meydanındaydı.

Bizim tarafta feryatlar, inlemeler vardı. İki siper arasında kalmış yaralı bir İngiliz Yüzbaşı açıkta: ‘İmdat! Kurtarın beni, yardım edin!’ diye bağıırıyordu. Biri siperlerden bağıırdı: ‘Biriniz gidip Yüzbaşı’yı alıp getirsin!’ Askerler birbirlerine: ‘Git, sen getir!’, ‘Hayır, sen getir! Ölmek istemiyorum... Zaten Yüzbaşı da biraz sonra ölecek. Ne gereğı var? Cesareti varsa komutan getirsin.’ diyorlardı.

İngiliz komutan ise kızgınlıkla hâlâ bağıırıyor: ‘Çabuk getirin onu. O sizin komutanınız!’ diyordu.

Siperlerde bu tür atışmalar devam ettiği bir sırada, karşıımızdaki Türk siperlerinden silahın ucuna takılmış beyaz bir mendil yukarı kaldırılarak sallandı. Her taraf sessizliğe gömülmüştü. Her iki tarafın askerleri silahlarını doğrultmuş, dikkatle mendili takip ediyorlardı. Siperin içinden iri yapılı bir er çıktı. Ucuna mendil bağladığı silahını yere attı. İki kolunu açtı. Sonra kendine güvenen tavırlarıyla yavaş yavaş yaralı Yüzbaşı’ya doğru yürümeye başladı. Karşı tarafla, çevresiyle, hiç

kimseyle ilgilenmiyor; herkes donup kalmış bu cesur Türk askerini hayranlıkla seyrediyordu. Şaşkınlıktan kurtulabilen İngiliz askerleri ise ona nişan almaya çalışıyorlardı.

O ise hiçbir şeye aldırmadan Yüzbaşı'nın yanına geldi. Nazik ve yumuşak hareketlerle yaralının kıyafetini düzeltti. Onu yerden kaldırdı. Omuzlayarak yavaş yavaş bizim siperlere doğru yöneldi. Siperimizin hemen önüne Yüzbaşı'yı yine nazikçe yatırdı. Sonra arkasını döndü. Yine kendinden emin adımlarla siperlerine doğru yürüdü. Hepimiz donmuştuk. Hayrete düşmüştük. Sonradan her iki tarafın siperlerinden alkışlar ve ısıklar yükseldi.”

İsmail BİLGİN

YAŞLI NİNE

Sabiha Gökçen ile Atatürk, sık sık yaptıkları gibi, atlarına atlayıp geziye çıktılar. Köşk'ten biraz uzaklaşınca omzunda heybesiyle yol üzerine oturmuş, epey yaşlı bir kadınla karşılaştılar. Kadın, yorgun görünüyordu.

Atını durdurup hemen inen Atatürk, yaşlı kadını tepeden tırnağa süzdü. Yaşlı kadın, elindeki değneğe dayanıp zorlukla doğruldu. O da Atatürk'ü süzdü.

“Merhaba nine!” dedi Atatürk.

Yaşlı kadın, kim olduğunu bilmediği adama, biraz çekinerek karşılık verdi: “Merhaba!” Atatürk bu kez, “Nereden gelip nereye gidiyorsun?” diye sordu. Yaşlı kadının bakışları değişti: “Neden sordun ki? Sen buraların sahabı mısın, bekçisi mi?”

Atatürk gülümsedi: “Ne sahibiyim ne bekçisi nine... Bu topraklar Türk milletinindir, buranın bekçisi de milletin kendisidir. Şimdi nereden gelip nereye gittiğini söyleyecek misin?”

Kadın başını salladı: “Ben Sincan'ın köylerindenim Bey. Otun güç bittiği, atın geç yetiştiği kavruk köylerin birindenim. Bizim mıhtar bana bir bilet alıverdi. Trene bindirdi. Ankara'ya geldim.”

“Muhtar niçin gönderdi seni nine?”

“Gazi Paşa'mızı görmem için... Başını pek ağrıttım da. Benim iki torunum gâvur harbinde şehit düştü. Memleketi gâvurdan kurtaran kişiyi bir kez görmeden ölmeyeyim diye hep dua edip durdum. Rüyalarıma girdi Gazi Paşa. Ben de gün demeyip bunları mıhtara anlatınca o da bana bi bilet alıverip saldı Ankara'ya.

Geceleyin geldimdi. Yolu neyi bilmediğimden işte ahşamdan belli, böyle kendimi ordan oraya vurup duruyom.”

Onu gülümseyerek dinleyen Atatürk, bir süre sessiz kaldıktan sonra: “Senin Gazi Paşa’dan başka bir isteğin var mı?” diye sordu.

Kadının bakışları sertleşti, kaşları çatıldı: “Töbe de Bey, töbe de! Daha ne isteyebilirim ki? O bizim vatanımızı kurtardı. Şehitlerimizin mezarlarını onlara çiğnetmedi. Daha ne isteyebilirim ki ondan? Onun sayesinde şimdi istediğimiz gibi yaşayıp gidiyoruz. Buralara, bir defa yüzünü görmek, ona, “Sağ ol paşam!” demek için düştüm. Onu görmeden ölürsem gözlerim açık gidecek. Sen efendi bir adama benziyorsun, bana bir yardım ediver de Gazi Paşa’yı nerde bulacağımı deyiver.”

Gözleri dolan Atatürk, Sabiha Gökçen’e döndü: “Görüyorsun ya Gökçen!” dedi, “İşte, bu bizim insanımızdır. Benim köylüm, benim vefalı Türk anamdır bu.”

Sabiha attan indi. Yaşlı kadının ellerini tuttu, “Anacığım, sen gökte aradığımı yerde buldun. İşte Atatürk karşında duruyor!” dedi. Yaşlı kadın Atatürk’e ve Sabiha’ya dikkatle baktı, durdu, düşündü... Karşısındakilere güven gelince elindeki değneği atıp Atatürk’ün ellerine sarıldı.

Yaşlı kadın ağlıyor, Atatürk de ağlıyordu.

Biraz sakinleşince omzundan heybesini indirdi yaşlı kadın. Beze sarılmış bir paket çıkardı içinden. Paketi Atatürk’e uzatırken “Tek hayvanımın sütünden kendi elimle yaptım Gazi Paşa. Bunu sana hediye getirdim. Seversen gene yapıp getiririm.” dedi. Atatürk, bezi açtı, peynirden yedi, çok beğendiğini söyledi. Birlikte Köşk’e gittiler. Atatürk, Köşk çalışanlarına: “Bu anamızı alın, burada iki gün konuk edin. Sonra köyüne götürün. Giderken de kendisine üç inek verin, armağanım olsun.” dedi.

Atatürk, bezi açtı, peynirden yedi, çok beğendiğini söyledi. Birlikte Köşk’e gittiler. Atatürk, Köşk çalışanlarına: “Bu anamızı alın, burada iki gün konuk edin. Sonra köyüne götürün. Giderken de kendisine üç inek verin, armağanım olsun.” dedi.

Süleyman BULUT

4. TEMA: ERDEMLER

VERMEK ÇOĞALMAKTIR

Bir zamanlar bir köylü, bir medresenin kapısını çaldı. Kapılara bakan talebe gelip kapıyı açtığında köylü ona nefis bir salkım üzüm uzattı: “Bunlar benim bağımın en güzel üzümleri. Size hediye olarak getirdim.”

“Teşekkür ederim.” dedi talebe, “Onları hemen hocamıza götüreceğim. İkramınızdan çok memnun olacaktır.”

“Hayır, hayır!” diye atıldı köylü, “Ben bunları sana getirdim.”

“Bana mı?” Talebenin yüzü kızardı. Böyle güzel bir hediye hak ettiğini düşünmüyordu.

“Evet!” diye ısrar etti köylü, “Çünkü ne zaman bu kapıyı çalsam onu sen açıyorsun. Ne zaman ürünlerim kuraklıktan kırılrsa bana her gün sen yiyecek ekmek veriyorsun. İnşallah bu üzüm salkımı da sana güneş ışığı gibi ılık ve yağmur gibi güzel ilahi rahmeti getirir. Çünkü bak, ne güzel yaratılmışlar.”

Talebe o sabahı üzüm salkımını tefekkür ederek geçirdi. Üzümler sahiden de harika yaratılmışlardı. O yüzden salkımı hocasına ikram etmeye karar verdi. Çünkü kendilerine ilim ve hikmeti öğreten oydu.

Hoca, talebenin bu ikramıyla çok mutlu oldu. Ama sonra hemen medresedeki hasta talebesini hatırladı: “Üzümleri ona hediye edeyim. Kim bilir belki onlarla sevinir ve daha çabuk şifa bulur.”

Düşündüğü gibi de yaptı. Ama üzümler hasta talebenin odasında da fazla kalmadı. Hasta talebe şöyle düşünmüştü: “Medresenin aşçısı beni günlerce en iyi yemeklerle besledi. Eminim bu üzümleri o daha çok hak ediyordur.” Aşçı ona öğle yemeğini getirdiğinde, üzüm salkımını ona hediye etti: “Allah’ın yarattığı sebze ve meyve gibi harikalarla en yakın olan sensin ve dolayısıyla da bu ilahi sanat eseriyle ne yapılacağını en iyi sen bilirsin.”

Aşçı, üzümlerin güzelliğine hayran olmuştu. Bu üzümlerin güzelliğini ve harikalığını kimse kitaplardan sorumlu talebeden fazla takdir edemezdi. O, tefekkürüyle ve ince düşüncüsüyle medresede şöhret kazanmış bir gençti.

Üzümleri görür görmez en küçük şeyde bile ilahi sanat ve nakışların en yüksek derecede yansıyabileceğini derinden kavradı o talebe de. Yüreği “bu sanatın ve güzelliğin sahibi”ne sevgiyle doldu. Tam bu sırada, medreseye ilk geldiğinde

kendisine kapıyı açan talebeyi hatırladı. Şefkatiyle, tevazusuyla, sevecenliğiyle, sıcaklığıyla benzer duyguları yaşamasına vesile olmuştu o arkadaşı da. Ve böylece daha akşam olmadan, çiftçinin medreseye getirdiği üzüm salkımı kapıya bakan talebeye geri dönmüştü bile.

İşte o zaman bu talebe bu üzümlerin gerçekten de kendi kısmeti olduğunu anladı. Ve bir şeyi daha anladı: Cömertlik, dostluğun parlak bir nişanıydı.

Göksu BİROL

GÜMÜŞ KANAT

(On bir yaşında olan Kemal, okul çıkışlarında babasının çalıştığı matbaaya giderdi. Orada babasını dikkatlice izlemeyi ve makineleri incelemeyi çok severdi. Kemal büyüyünce makine mühendisi olmak istiyordu. Ancak babası matbaada geçirdiği talihsiz bir kaza sonucu bir elinin dört parmağını kaybetmişti. Kemal, babası çalışamazsa okulu bırakmak zorunda kalmaktan korkuyordu. Gümüş Kanat ile karşılaşmalarının ardından hayatının güzelleşeceğinden habersizdi.)

Bir ses duyuldu. Bir kuş sesi. Sol taraftaki pencerenin dışından gelmişti. Masasında ders çalışıyordu. İlk önce aldırmadı. Kuşlar elbette öteceklerdi. Dersine devam etti. Fakat sonra bu seste bir yalvarış, bir çağırış var gibi geldi. Yerinden kalktı. Kare kare camlı, büyük pencerenin yarı aralık kanadını açarak başını uzattı. Tepeleri binanın çatısını aşan koca çınarların artık kavrulmaya başlayan yaprakları arasında, ince dallarda gözlerini gezdirdi. Birden yüreği hopladı. İşte oradaydı. Pencereye yakın bir dala, ufacık bir kuş, ayağından asılmıştı. Gümüş renkli kanatlarını çırpıyordu. Kendini dala çekmek istiyordu. Fakat kuvveti tükenmiş olacak ki çırpınmaktan vazgeçti. Öylece sallandı kaldı. Mini mini gözleri ile Kemal'e bakıyordu.

Kemal, pencereden dala uzanırken kulağında annesinin sesi çınladı: “Kemal, düşersin!” Kendini toplayarak pencereden çekildi. Şöyle, aradaki mesafeyi ölçtü. Dönüp gözleri ile babasını aradı. O, ileride, yüksek ayaklı masasında cilt yığınları arasında çalışıyordu.

— Baba, diye seslendi. Celil Usta duymadı. Dalgındı. Sıkışık iş zamanlarında böyle olurdu. Kaşları çatıktı. Babasına bakınca sevgi ve hayranlık duygusu yüreğini kapladı. Babası dalgalı sarı saçları ile tıpkı arslana benziyordu. Gür ve kumral kaşlı,

uzun boylu, geniş omuzlu, kuvvetli ve gençti. Böyle önüne bakarken kendisini görenlere çok ciddi bir insan hissini verirdi. Fakat başını kaldırıncı bir çift tatlı ve mavi göz ılık, yumuşak bir ışıkla insanın yüreğine uzanırdı.

Kemal, bir daha fakat daha yüksek sesle:

— Baba, dedi.

Celil Usta, oğlunun sesine doğru başını kaldırdı. Bakışları ile “Ne istiyorsun yavrum?” diyor gibi idi.

Kemal hızlı hızlı:

— Babacığım, dedi. Gümüş kanatlı bir kuş, bir ayağından asılmış. Kolum yetişmiyor. Ama siz onu kurtarabilirsiniz.

Celil Usta, cilt yığınının arasından çıktı. Sırtında lacivert renkli, iyi dikilmiş bir iş gömleği vardı. Birkaç adımda pencerenin önüne geldi.

— Hani, kuş nerede? Kemal, yaprakların arasında artık hiç çırpınmayan kuşu gösterdi.

— İşte!

Celil Usta:

— Vah zavalıcık, dedi. Bir damla canı kalmış.

Pencerenin kenarından uzandı. Kemal, dikkat kesilmişti. Babasının becerikli parmakları, kuşu ayağından dala bağlayan iplikleri çözmeye başladı. Bir yandan da anlatıyordu.

— Bu yaramaz şeyler ayaklarına bir saç teli, bir iplik dolansa çözemezler. Sonra, böylece bir dala asılıp kalırlar.

Bir eli ile kuşu o büyük avucunda tutuyor, bir eli ile de incecik ayaktan iplikleri çözüyordu. Epeyce uğraştıktan sonra sevinçle:

— Tamam, dedi.

Geri çekilerek avucunu açtı. Bir zaman baba oğul kuşun uçuşmasını beklediler. Fakat bir damlacık canında uçacak hâl kalmamıştı ki. Baba, o büyük fakat şefkatli elini Kemal’e doğru uzatarak:

— Uçacak hâle gelinceye kadar buna bakmak lazım Kemal. Sonra azat edersin.

Kemal, heyecandan soluğu kesilerek iki avucunu birleştirip babasına uzattı. Celil Usta, yavru kuşu oğlunun avuçlarına bıraktı, işinin başına döndü.

Kemal, bir an ne yapacağını bilmez bir hâlde olduğu yerde kaldı. Avuçları arasına bir yavru kuş değil de korkuyla, telaşla çarpan bir yürek konmuştu sanki.

Vücudu terlemiş, ağzı kurumuştu. Su içmek için musluğa koştu. Kuşu sol avucuna aldı. Su içti. Sonra parmaklarının ucunu ıslattı. Avucundaki kuşun yarı aralık ağzına damla damla su akıttı.

(...)

Cahit UÇUK

5. TEMA: DOĞA VE EVREN

AFYON

Ailemle birlikte fırsat buldukça ülkemizin birbirinden farklı illerini ziyaret ediyor, güzelliklerini keşfediyoruz. Babam şehrin yemeklerini, meraklı ablam tarihini, annem de ne olur ne olmaz belki taşınırız diye bütün özelliklerini araştırıyor. Köpeğimiz Tarçın, zaten gezmeye dünden razı. Ben ise bu gezilerin keyfini çıkarıp yaşadığımız her şeyi günlüğüme aktarıyorum. Bu hafta sonu hedefimiz Afyon. Hadi çıkalım yola, hızlıca varalım Afyon'a!

“Çocuklar, Ankara'dan Afyon'a gitmemiz yaklaşık üç saat sürecek. Afyon'a giderken Eskişehir'den de geçeceğiz. Afyon'un diğer komşu illeri Konya, Isparta, Denizli, Uşak ve Kütahya. Bunları unutmuyoruz!” dedi babam.

Yola çıkacağımızı duyar duymaz bavulları hazırladık. Hemen arabadaki yerlerimizi aldık, kemerlerimizi taktık. Babamın sormasına gerek kalmadan annem başladı güzergâhı anlatmaya.

Neyse ki bizim emektar, yolda arıza yapmadı. Yolculuk boyunca elinden telefonu düşürmeyen ablam, Afyon hakkında bize birçok şey anlattı. Plakası 03 olan İç Ege şehri Afyon, ismini bölgede yetişen haşhaş bitkisinden alıyormuş. Afyon da Türkiye'nin diğer şehirleri gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış. Şifalı kaplıcaları, kaymağı, kaymak taşı, haşhaşı ve sucuğunun meşhur olduğunu ablam ballandıra ballandıra anlattı.

Afyon'a vardığımızda ablam rotayı çoktan çizmişti bile. Önce bizi şehrin en ünlü yerine, Karahisar Kalesi'ne götürdü. Kale öyle güzel bir yere kurulmuş ki bütün şehri tepeden seyretme imkânı sağlıyor. Manzarayı seyredip ardından hep birlikte fotoğraf çekildik. Sonraki durağımız İhsaniye Kervansarayı ve Emre Gölü oldu. Tarihin ve doğal güzelliklerin iç içe olması harika bir şey. Burada da fotoğraf çekilip

yola koyulduk. Sıradaki durağımız Kayıhan Göynüş Vadisi ve Kaya Kiliseleri idi. Gezimizin sonunda babam: “Çocuklar biraz yorulduk, şimdi merkeze gidelim, size bir sürprizim var!” dedi. Meğer babam yola çıkmadan önce bize bir termal otelde yer ayırtmış. Sıcacık şifalı sularda yüzmenin tadı da bambaşkaymış! Ertesi gün gezimize kaldığımız yerden devam edip büyük taarruzun başladığı Kocatepe’yi ziyaret ettik.

Afyon’da geçirdiğimiz iki gün boyunca bize birçok etkinlik önerildi. Şehrin farklı yerlerinde irili ufaklı, güzel manzaralı birçok göl olduğunu öğrendik. Büyüleyici görünümleri olan mermer ocaklarını görme fırsatımız bile oldu. Gezimizin en ilginç yanı ise ailecek girdiğimiz çamur banyosu. Yerli yabancı birçok turist Afyon’a şifalı suları ve çamur banyosu için geliyormuş. Hatta termal turizm festivali bile yapılmış. Banyonun ardından gezimizi bir doğa yürüyüşü ile bitirmek istedik ve İscehisar Peribacaları’na doğru yola çıktık.

Gittiğimiz şehrin güzellikleri bizi, mutfağı da en çok babamı etkiler. Kaldığımız iki gün boyunca kaymağıydı, sucuğuydu derken ipin ucunu biraz kaçırmış olacak, tombul yanakları biraz daha şişti. Kaymaklı ekmek kadayıfını, Afyon’un meşhur ağzı açık böreğini, patatesli ve mercimekli bükmelelerini midesine indirirken üzerine Gazlıgöl’ün maden suyundan içmeyi de ihmal etmedi. Ankara’ya dönüşte bagajı lokum ve sucukla doldurması da cabası.

Serhat ALBAMYA

8. TEMA: BİREY VE TOPLUM

SEN DE BİR İYİLİK YAP

Saat kaç sıralarıydı; öğlen miydi, öğlene yakın mı, Güniz Hanım’ın telefonu çaldığında? Kızı Gökçe’nin adını ekranda gördüğünde hemen açtı. Bu ders saatinde aradığına göre önemli bir durum olmalı diye biraz kaygılanmadı değil. Ama soğukkanlılığını yitirmeden açtı, sakince:

“Alo, kızım?”

Karşıdan da, “Alo!” diye bir ses işitti.

İşte o an yüreği ağzına geldi. Hiç tanımadığı bir sesteki kızının telefonundaki. Aklından hızla kötü olasılıklar geçti. Gökçe’nin başına bir şey mi gelmişti? Tanrı korusun bir kaza... Eli ayağı boşaldı. Dili tutulmuş gibiydi. Yutkunmaya çalıştı. Boğazı kupkuru...

Telefonun ucundaki yabancı ses,

“Alo!” diye seslendi yeniden. Bu bir çocuk sesiydi. Erkek çocuk...

“Alo, kimsiniz?”

“Ben bu telefonu buldum.” dedi çocuk.

Güniz Hanım kuşkucu ve tetikteydi:

“Peki, benim telefonumu nereden biliyorsunuz?”

Çocuk: “Bulduğum telefonda ‘ANNEM’ diye kayıtlıydı. Ben de sizi aradım. Telefonu parkta, bankın üstünde buldum.” (...)

“Evet.” dedi kadın. “Kızımın telefonu olmalı. Okula giderken parkta düşürmüş sanırım. Aradığın için çok teşekkür ederim. Adın ne çocuğum? Nasıl bulurum seni?”

Güniz Hanım’ın kuşkuları silinmiş, çocuğa ulaşma kaygısı belirmişti şimdi.

Telefondaki çocuk, adını soyadını, okulunu söyledi; Güniz Hanım’ın yazmasını bekledi. Sonra, “Telefonu ben size getiremem.” diye ekledi. “Okula gitmek zorundayım. Siz gelip alabilirsiniz iyi olur.”

Güniz Hanım’ın içi birdenbire güven duygusuyla dolmuştu. Sanki bebekliğinden beri tanıyordu çocuğu.

“Peki çocuğum, çok teşekkür ediyorum haber verdiğin için. Okuluna gelirim, sorun değil.”

Çocuk, “Telefon numaramı da vereyim.” dedi.

İçini dolduran güven duygusuyla : “Sen ne akıllı çocuksun böyle!” dedi Güniz Hanım. “Hem dürüst, hem akıllı!”

Çocuğun söylediği numarayı kâğıda yazdı hemen.

“Haydi çocuğum, sen okulundan geri kalma, ben birazdan okula gelirim.”

Telefon kapandı. Elinde not yazdığı kâğıt, yüzünde mutlu bir gülümseme, öylece durdu ayakta. Kızı Gökçe’yi düşündü. Telefonunu yitirmenin üzüntüsü içindedir şimdi. Okuldan eve gelince üzüntüsü sevince dönüşecekti.

Önce, elindeki not kâğıdını cüzdanına yerleştirdi. Okulun semtini biliyordu da tam yerini kafasında canlandıramadı. Bir an önce gidip bulmalıydı.

Acele etmezse çocuğu orada bulamayacakmış gibi tuhaf bir duygu içindeydi. Üzerine rastgele bir şeyler geçirdi. Yürüyerek gideceği için spor ayakkabısını giydi ayağına. Evden çıkmadan unuttuğu bir şey var mı diye düşündü bir an. Sonra kapıyı

çekti. Anahtarı çevirdi. Sokağa çıktığında yürümekten cayarak taksiyle gitmeye karar verdi.

Taksi okulun önüne gelip durduğunda Güniz Hanım'ın aklı başka yerdeydi. Bu iyi çocuk için ne yapmalıydı? Okul yöneticisiyle görüşmeli, çocuğun davranışını anlatmalıydı en azından. Kapıda durmuş kendisine bakan okul hizmetlisini gözüne kestirdi hemen.

Hizmetli, basamakların başında, okulun girişinde, kendisine doğru gelen Güniz Hanım'ın bir öğrenci velisi olduğunu düşünerek ilgilendi: “Buyurun?” “Okul müdürüyle görüşecektim.”

Hizmetli kuşkuyla süzdü şöyle bir, sonra “Müdür okulda yok.” dedi. “Müdür Yardımcısı Tuncer Bey burada. Siz veli misiniz?”

Güniz Hanım, kestirmeden: “Evet, burada okuyan bir öğrenciyle ilgili görüşecektim.”

Hizmetli önde, kendi arkada, basamakları çıktılar. Müdür yardımcısı odasının kapısında idi. Hizmetli: “Tuncer Bey, bu hanım veliymiş. Öğrencisi hakkında görüşecek.” Müdür yardımcısı, eliyle odasını işaret etti: “Buyurun hanımefendi!”

Odaya girince müdür yardımcısı masasının başına geçti. Güniz Hanım'a oturacak yer gösterdi ve hemen konuya girdi:

“Evet efendim, sorun nedir?”

Güniz Hanım heyecanlıydı, hızlı hızlı konuşmaya başladı. Elindeki kâğıda bakarak öğrencinin adını soyadını söyledi. Olayı özetlemeye çalıştı. Sözünün sonunda hem öğrencinin dürüstlüğüne övdü hem de böyle dürüst çocuklar yetiştiren müdür yardımcısını kutladı.

Müdür yardımcısı gözlerini kısmış, karşısında konuşan Güniz Hanım'ı dikkatle dinliyordu. Kadının anlattığı olay ve öğrencisinden dolayı övülmek hoşuna gitmişti. Yine de duygularını belli etmeden zile bastı. Kapıdan başını uzatan hizmetliye:

“Bana, 6/B'den Canol Karaoğlu'nu çağır. Bu sabah bulduğu telefonu da alıp gelsin.”

Hizmetli, çocuğun adını yineleyerek çekildi. İkisinin de gözü kapalıydı. Güniz Hanım, kahramanını karşılamak için heyecanla ayağa kalktı.

“Oturun efendim.” dedi müdür yardımcısı.

Güniz Hanım istemeye istemeye oturdu yeniden. Derken hizmetli, yanındaki öğrenciyle geldi. Güniz Hanım bir daha kalktı yerinden. Sevgi dolu bakışlarını kahramanına dikmişti. Sıska denecek kadar zayıf bir çocuktı Canol. Üstündeki ceket korkuluğa giydirilmiş sanırdınız. Ama Güniz Hanım onu pek güzel bir delikanlı olarak gördü. Gülümseyerek izliyordu. Canol, doğruca müdür yardımcısının masasına yürüyüp elindeki telefonu masaya bıraktı. Müdür yardımcısı da alıp Güniz Hanım’a uzattı.

“Buyurun hanımefendi!” dedi. “Sanırım, kızınızın telefonu buydu?”

Canol, “Telefonda sizinle mi konuşmuştuk?” diye sordu.

“Evet!” dedi Güniz Hanım. “Bu yaptığın çok güzel bir hareket. Dürüstlüğünden ötürü sana teşekkür ederim. Ayrıca anne babanı da öğretmenlerini de kutluyorum. Buraya çok acele geldim. Sana bir armağan getiremedim. Lütfen şunu kabul et, kendine bir şeyler al.”

Güniz Hanım avucunun içindeki kâğıt parayı Canol’un cebine soktu. Canol utandı, elini cebine atacakken çekti. Müdür yardımcısıyla bir an göz göze geldi, büsbütün utandı. Müdür yardımcısı gülümseyerek bakıyordu ona. Parayı cebinden çıkarıp Güniz Hanım’a uzattı. “Alamam efendim!” dedi usulca. “Ne yaptım ki?”

“Sen de benim bir evladımın, lütfen!” dedi. Güniz Hanım yalvarırcasına. Müdür yardımcısı, “Alabilirsin oğlum.” dedi. “Bunda bir sakınca yok. Hanımefendi, senin dürüstlüğüne ödüllendirmek istiyor.” Canol, kâğıt parayı yavaşça Güniz Hanım’ın eline bırakırken “Teşekkür etmeniz yeterli.” dedi. “İyilik yapmak hepimizin borcu. İlla ki bir gün siz de birilerine bir iyilik edersiniz. O zaman ödeşтик sayın.”

Güniz Hanım’la müdür yardımcısı kendini çabuk toparladı. Müdür yardımcısı tatlılıkla, “Peki çocuğum.” dedi. “Sen şimdi sınıfına git, dersinden geri kalma.”

Canol mahcup mahcup odadan ayrıldı. İki yetişkin insan, küçük bir çocuktan ders almış gibi şaşkın ama memnundular.

Necati GÜNGÖR

EK 3: 7.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLER

1.TEMA: DUYGULAR

ANA İŞSİZ KALINCA

Bir gün anası işten çok üzgün döndü. Atıl nedenini sorunca ağlamaklı bir sesle yanıtladı:

“Çalıştığım yerde işime son verdiler.”

“Yani, işsiz mi kaldın?”

“Hee...” dedi ana. “He...”

Atıl’ın aklına bir zamanlar iş iş diye çırpınıp duran kaçak Hasan geldi. İçi cız etti.

“Eee? N’olacak şimdi?”

Bu soruyu baba karşıladı.

“Ben çalışıyorum ya! Anana da işsizlik sigortasından üç beş kuruş verirler elbet. Şimdilik geçiniriz. Belki ilerde ona başka bir iş bulunur.”

Atıl sorularını sürdürmeden duramadı.

“Anamı işten ne demeye çıkardılar?”

Ana, köylü diliyle art arda birkaç kez ilendikten sonra “İşveren, satışların azaldığını söylüyor.” dedi. “Benimle birlikte birçok yabancı işçinin işine de son verdiler.”

Baba kaşlarını çatarak söze karıştı.

“Susun gayrı! Kapatın konuyu! Çocuk ağzına düşecek sözler değil bunlar! Dert kocaman. Hem de günden güne daha çok büyümekte!”

Ana oğul suspus olup başlarını öne eğdiler.

Anaya iş bulunamıyordu bir türlü. Ama baba umudunu yitirmiyordu. Gücünün yettiğince direnmeye kararlıydı. Anası arada bir “Haydi oğlum, okula git.” diye yalvarıyordu.

Atıl’sa “Başım ağrıyor.” ya da “Geç kaldım. Bu saatte gidersem almazlar!” diyerek anasını oyalıyordu. Her geçen gün okuldan biraz daha uzaklaşıyordu. Yöneticiler de onun arkasını aramıyorlardı. Atıl, beni istemedikleri apaçık ortada. Okula gitmeyen Alman çocukların ailelerine hemen mektup yazıyorlarmış. Beni arayıp soran yok. Köydeyken bu şekilde okuldan kaçsam öğretmenim peşimi bırakmazdı diye içleniyordu. (...)

Ana ilk günler evi temizlemiş, tüm kirlileri yıkayıp ütülemişti. Giysileri ve yatak takımlarını elden geçirmiş, sökükleri dikip delikleri, yırtıkları yamamıştı. Bu arada hazırlanması uzun süren hamurlu köy yemeklerinden de yapmıştı sık sık. Ama hepsi bu kadardı. Daha sonraki günler boşluktan sıkılmaya başladı. Babaya “Komşu yok, gezip tozma olanağı yok, deliresim geliyor!” diye yakınmaya başlamıştı.

Bir gün can sıkıntısını gidermek için bavulları ve dolapları yerleştirmeye girişti. O sırada Atıl’ın köyden gelirken giydiği giysiler çıktı ortaya. Atıl hemen eline alıp bağrına bastı onları. Kaba kumaştan yapılmış pantolonu; soluk, yıpranmış gömleği; el örgü kazağı ve nakışlı yün çorapları; dirsek yerleriyle yakası yamalı ceket; lastik ayakkabıları... Ona köyü ve oradaki yaşamını anımsattı. Pantolonun paçasındaki kurumuş çamurlar çarptı gözüne. “Köyümün çamuru...” diyerek parmaklarının arasına alıp ovaladı. Avucuna dolan topraklara bakarken daldı gitti.

Köyündeki insanlar birer birer gözünün önüne geldi. Yaşlı, genç, çocuk, erkek, kadın... Onların konuşmaları, davranışları, sevinçleri, dertlenişleri, kavgaları, eğlenceleri... Sonra sokaklarda özgürce gezip duran kedileri, köpekleri, tavukları, horozları, çeşme ayaklarında eşinen ördekleri, kazları, sığırları anımsadı. Onların mö’leri, me’leri, vak vak’ları, gıt gıt’ları doldu kulaklarına. Öylesine yürekten bir “Ah!” çekti ki anası yerinden fırladı.

“N’oldun oğul? Bir yerin mi acıdı?”

Atıl, uykudan uyanmışçasına dalgın dalgın baktı anasına. Sonra elini yüreğinin üstüne bastırarak “Şuram.” dedi. “Tam şuram, ateş düşmüş gibi yanıyor.”

Anası telaşlandı.

“İstersen uzan biraz. Ya da pencereyi açayım, derin derin soluk al.”

“I, ih.” dedi Atıl. “Hiçbir şey istemem.”

Anası meraklanmıştı.

“Her zaman böyle oluyor musun?”

Atıl, evet gibilerden başını salladı.

“Oluyorum elbet. Emme¹ son günlerde içimdeki yangın daha bir çoğaldı, dayanılmaz oldu.”

Bunları söylerken gözlerinden yaşlar boşandı. Ana, Atıl’ın önündeki giysileri gördü.

“Tuh, sana! Yoksa bunlara bakıp bakıp da köyü mü anımsadın? Bağrındaki ateş, sıla sızısı olmasın?”

Atıl buruk buruk gülümsedi.

“Sen özlemedin mi köyümüzü?”

Ana dertli dertli içini çekti.

“Açma bu sözleri şimdi, ört gitsin. Özlesem ne olacak, özlemesem ne olacak? Elinden bir şey gelmiyor ki. Aslını sorarsan Ayşan kız burnumda tütüyor. Her gece düşümde yüzümü, kara kıvrıcık saçlarına gömüp doyasıya kokluyorum. Sonra ağlayarak uyanıyorum. Bir de bakıyorum ki ne Ayşan kız var ne de kıvrıcık saçları!”

Ana bunları söylerken burnunu çeke çeke ağlıyordu. Atıl onun gözyaşlarına dayanamazdı. Önündeki giysileri tez tez dürüp dolabın diplerine doğru tıktırdı. Sonra sordu. “Neden saklıyorsun bunları?”

“Bilmem.” dedi ana. “Burada kimse beğenip giymez. Çöpe atmaya ya da tahta bezi yapmaya elim varmadı.”

Bu olay Atıl’ın içindeki yurt özlemini alevlendirmişti. Ama yine de babasına hiçbir şey söylemiyordu. Birkaç kez Almanya’dan bıkip usandığını söylemeye kalkışmış, babası “Seni buraya gezip eğlenerek keyfedesin diye getirmedim. Almanların vergi indirimi ve çocuk parasına kandım da doladım başıma. Ye, iç, rahatına bak. Tarlada, harmanda çalıştırmıyorum. Dağa, bayıra, çobanlığa salmıyorum. Karnın tok, sırtın pek. Başın çatı altında. Çocuk nazı çekemeyecek kadar yorgun ve bezginim. Apırsan da köpürsen de aklıma koyduğum kadar para kazanmadan gitmem buradan! Dışını sık, çeneni tut. Gücümü kıracak sözler etme!” diye sert çıkışlarla susturmuştu onu. Bu nedenle hep susuyordu Atıl. Kaygılarını, dileklerini, düşüncelerini içine gömüp susuyordu.

(...)

Gülten DAYIOĞLU

2.TEMA: MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK

MÜREFTELİ KADINLAR VE EMİN ASTSUBAY

Mürefte, Tekirdağ’ın Şarköy ilçesine bağlı küçük bir deniz kasabasıydı. Balkan Savaşı sırasında Bulgarların eline geçmişti. Onlar, burayı yakıp yıkmışlardı ama buna rağmen güzelliği yerindeydi. Bu yörede tuğla ocakları, ipekçilik ve bağcılık meşhurdur.

Mürefte, Çanakkale Savaşı sırasında çok önemli bir görev üstlendi: Yaralılara bakmak! Bunda Mürefteci kadınların da çok büyük katkısı vardı. Çanakkale’de yaralanan subay ve erlerimiz burada kurulan hastane ve bakım evlerine getirilerek tedavi ediliyordu. Bu sırada Mürefte’nin tek okulu da hastaneye dönüştürülmüştü. Okul sıralarının üzerine yataklar seriliyor, hastalar burada tedavi oluyordu. Her Mürefteci kadın, gönüllü hasta bakıcı ya da hemşireydi.

Mürefteci kadınların canla başla çalışmaları gerçekten görülmeye değerdı. Her kadın, evinde yaptığı ev yemeklerini buraya getiriyor, yaralılara elleriyle yediriyordu. Hastalar bundan çok memnun kalıyordu. Zaten Mürefteci kadınların yakınları da askerdi. Yaralılara bakarken kocalarını, kardeşlerini hatırlıyor; kendilerini avutuyorlardı. Mürefteci kadınların bu özverili davranışları yaralı askerlerimize büyük moral veriyordu. Çünkü kendilerini evlerinde gibi hissediyorlardı. Mürefteci Ayşeler, Fatmalar, Haticeler hep birlikte iş bölümü yaparak kimi çarşafı yıkıyor, kimi de yemek pişiriyordu. Kimisi de ağır yaralı askerlerin başından bir an olsun ayrılmıyorlardı. Onların ilaçlarını veriyor, yemeklerini yediriyorlardı.

15 Temmuz günü, Mersinli Astsubay Emin Bey, Yeşilsirt’ta yaralı bir askere yardım ederken atılan bir el bombasıyla sırtından yaralanmıştı. İlk tedaviden sonra sahra hastanesi için gerilere götürülmüştü. Buradan da bir gemiyle Mürefte’ye getirilmişti. Emin Bey, buraya gelirken Mürefteci kadınların ününü duymuştu. Doğrusu buraya gelmekten çok memnundu. Anlatılanlar inanılacak gibi değildi. Şimdiye kadar görülmemiş ilgiyle bakılıyordu hastalar. Emin Bey, Mürefte’deki okul hastaneye yatırıldı. Hemen sıcak suyla yıkandı ve temiz giysiler giydirildi. Tırnakları kesildi, tıraş edildi. Sonra sıraların üzerindeki bir yatağa yatırıldı. Başına ise kimliği yazıldı:

— Mersinli Astsubay Emin Bey.

Daha sonra Emin Bey’e tereyağı sürülmüş ekmek, çay, peynir getirdiler. Ardından da süt ve yoğurt getirdiler. Ayrıca ihtiyacı olur diye (...) bir de mendil verildi. Çarşafın, mendillerin ve pijamaların üzerine el işlemeyle “Mürefteci Kadınlar” yazıyordu.

Savaşın, seferlerin sıkıcı ve bunaltıcı yaşamından sonra böyle şefkat dolu bir yuva tüm çekilenleri unutturuyordu. İnsanın buradan ayrılması gelmiyordu. Bu güzel

karşılamadan sonra Emin Bey derin bir uykuya daldı. Uyandığında ise başında (...) genç bir kadın, elinde ilaçla bekliyordu. Bu genç kadının ismi Serpil'di.

Serpil Hanım onun uyandığını görünce,

— Emin Bey, geçmiş olsun. Lütfen ilacınızı alır mısınız, dedi.

— Teşekkür ederim!

— İsminizi öğrenebilir miyim?

— Serpil...

— Burası ne güzel böyle, siz de Mürefteci misiniz?

— Evet. Benim eşim de Sina Cephesi'nde. Sekiz aydır haber alamıyorum. Buraya gönüllü olarak katıldım. Evde boş boş oturacağıma burada sizlere hizmet ederim, dedim. Böylece canım da sıkılmaz. Sizleri görünce eşimi görmüş gibi oluyorum. Acaba şimdi onlar ne hâldedir?

— Oraları bilirim. Beyrut Astsubay Okulu'nda1 okumuştum, eğitim için çöle giderdik. Oraları çöldür. Sık sık fırtınalar olur. Çok da sıcaktır. Allah kocanıza kolaylık versin.

Bu sırada Serpil Hanım'ın gözlerinden yaşlar boşaldı. Emin Bey buna çok üzüldü.

— Kusura bakmayın sizi üzdüm galiba. Sadece oralarını size anlatmaya çalışmıştım.

— Önemli değil efendim. Ne fark eder. Ha benim kocam ha başkasının... Vatan hizmeti değil mi? Neyse ben artık gideyim de başka hastaların ilaçlarını vereyim. Tekrar gelirim.

Emin Bey, Serpil Hanım'ın hüznü hâlinde çok etkilenmişti. Özellikle (...) gözlerindeki derin hüznü onu daha da üzmüştü.

Dışarıdan sık sık top sesleri geliyordu. Oysa burası cepheye çok uzaktı. Emin Bey yanındaki askere:

— Buralar da mı bombalanıyor, dedi.

— Evet, komutanım. Sık sık bombalanır. Geçenlerde şu ilerdeki sanatoryum bombalanmış, çok sayıda yaralı asker şehit olmuştu. İngiliz (...) bu, hiç durur mu? Hastaneleri bile bombalıyorlar. Önce balonlarla yön buluyor, yerini belirliyor sonra da gemilerle bombalıyorlar.

— Desene burada da rahat yok insana!

— Evet, öyle komutanım.

Akşam yemeğinden sonra Serpil Hanım tekrar koğuşları dolaşmaya başladı. Yemekten sonra hastalara tek tek ilaç veriyordu. Emin Bey'in yanına da geldi. İlacını verdi.

Emin Bey:

— Serpil Hanım, burada da bize rahat yok baksanıza. Sık sık top sesleri geliyor.

— Evet efendim. Burada da rahat yok. İngiliz gemileri buraları da bombalıyor. Bazen uçaklar üzerimizden geçerken bomba atıyorlar. Binaların üzerinde Hilal-i Ahmer (Kızılay) işareti olduğu hâlde...

— Cephede de öyleydi. Tepelerin arkasına yaptığımız sahra hastanelerini bile bombalıyorlardı. Haa unuttum, eşinizden bir haber var mı?

— Yok komutan... Neredee? Daha bir yıllık evliydik. Bu savaş bizi erken ayırdı. Allah izin verirse sağ salim gelir ve kurtuluşa beraber seviniriz.

— İnşallah sağ salim gelir.

Astsubay Emin Bey burada çok iyi bakıldı. Yirmi gün içinde yaraları iyileşti ve cepheye döndü. Hastanedeki son günlerinde Serpil Hanım'ı görememişti. Ayrılırken ona teşekkür ederek vedalaşmak istedi. Kime sorduysa bilmiyoruz, dediler. O da Serpil Hanım'a bir mektup yazarak veda etti. Bunu da Başhemşire Hatice Hanım'a verdi. Serpil Hanım'ın asaleti, hüznü çakır gözleri, Emin Bey'in aklından asla çıkmadı.

Emin Bey, Çanakkale Savaşı'ndan sonra -ilginç bir tesadüf sonucu- Sina Cephesi'ne gitti. Burada savaşırken patlayan bir top mermisiyle 30 Ekim 1917 günü iki gözünü de kaybetti. O uğursuz günü asla unutmadı (...)

Hep müteşekkir kaldı Mürefteli kadınlara...

(Kısaltılmıştır.)

Ercan DOLAPÇI

SIĞIRTMAÇ MUSTAFA'NIN ÖYKÜSÜ

Yıl 1929... Mevsim yaz.

Siğırtmaç Mustafa; cılız, çelimsiz ve hastalıklı bir çocuktü. Bir akşamüstü, Yalova kırlığında, ineklerini önüne katmış çiftliğe dönüyordu. Yirmi kadar atlının kendine doğru yaklaştığını gördü.

Atlılar yakınına gelince en öndeki atından inip ona çiftliğe nereden gidileceğini sordu.

Mustafa:

“Siz yanlış yoldan gelmişsiniz.” dedi.

Eliyle işaret ederek:

“Çiftliğe şu yoldan gidilir.”

Karşısındaki, başını salladı.

“Adın ne?” diye sordu.

“Mustafa!”

Karşısındakinin yüzüne hemen bir gülümseme yayıldı.

“Benim adım da Mustafa, demek adaşız!”

Hemen ardından da sordu.

“Sen Gazi’yi tanır mısın?”

“Tanırım.” dedi Sığırtmaç Mustafa.

“Onu sever misin?”

“Severim.”

“Niçin seversin?”

Sığırtmaç Mustafa, Gazi’yi hep “Paşa” olarak duymuştu.

“Paşa olduğu için severim.” dedi.

Bu yanıtı duyunca karşısındaki gülmeye başladı. Mustafa bozuldu buna. Yoksa bu adam kendisiyle eğleniyor muydu?

Karşısındaki sormaya devam etti:

“Sen ne iş görürsün Mustafa?”

“İşte şu gördüğün sığırları güderim.”

“Ne kazanırsın?”

“Ayda üç lira.”

“Peki, söyle bana, ayda üç lira senede kaç lira eder?”

Mustafa hesaplamaya çalıştı. Onun zorlandığını gören diğer atlılar, hemen araya girdi. Onların da yardımıyla hesap yapıldı.

“Otuz altı lira eder.” dedi Sığırtmaç Mustafa.

“Sana bu otuz altı lirayı versem ne yaparsın?”

“Hiç... Almam ki!”

“Neden almıyorsun?”

“Otuz altı lira çok para!” durdu, düşündü Sığırtmaç Mustafa:

“Sonra nereden aldın diye sorarlar bana.”

Kendine gülümseyerek bakan adam “Aferin oğlum.” dedi. Yanındakilere döndü: “Böyle olmalı işte.” Sonra cebinden bir avuç para çıkarıp Mustafa’ya uzattı:

“Al bu parayı.” dedi. “Yol gösterdiğin için veriyorum sana! Kimse bir şey diyemez.”

Sığırtmaç Mustafa, karşısındaki adama yeniden dikkatle baktı. Ciddi miydi, yoksa eğleniyor muydu, bir türlü karar veremedi. Adamın uzattığı paralara karşılık, torbasındaki cevizleri göstererek:

“Bir şartla alırım.” dedi.

“Sen bu cevizleri alırsan ben de senin paranı alırım.”

“Tamam.” dedi karşısındaki adam. Cevizleri alıp karşılığında Mustafa’ya bir avuç parayı uzatırken yeniden adını sordu. Mustafa, adını bir kere daha söyleyince adam:

“Benim adım da Mustafa ama yanında Kemal’i de var.” dedi. “Mustafa ile Kemal bir araya gelince ne olur?”

Sığırtmaç Mustafa şaşırdı. O an “Bu adam, sakın Mustafa Kemal olmasın?” diye geçirdi aklından. Karşısındaki bu kez:

“Beni başka yerde görsen tanır mısın?” diye sordu.

Başını salladı Sığırtmaç Mustafa.

“Tanımaz mıyım ya... Sen Gazi Mustafa Kemal Paşa’sın.”

Atına atlayan Atatürk, diğer atlılarla birlikte oradan uzaklaşmaya başladığında Sığırtmaç Mustafa şaşkınlık içindeydi. Rüya görmüş gibiydi.

Ertesi gün, Sığırtmaç Mustafa’nın evlerinin önünde bir otomobil durdu. Mustafa’ya:

“Seni kaplıcalara götürmeye geldik, Gazi istiyor.” dediler.

Bu habere çok sevindi Sığırtmaç Mustafa. Hemen otomobile atladı.

Otomobil, bir süre sonra kocaman bir binanın önünde durdu. Kocaman bir kapıdan geçip kocaman bir salona girdiler. Salonda bir adam ayakta durmuş ona bakıyordu.

“Hoş geldin, beni tanıdın mı?” diye sordu adam.

Sığirtmaç Mustafa hiç duraksamadan yanıtladı:

“Tanımadım. Hiç görmedim sizi.”

Adam şaşırılmış gibi görünerek bir gün önce yol sorduğunu, sohbet ettiklerini, ceviz alıp karşılığında para verdiğini anlattı. Sonra da:

“Nasıl tanımadın beni?” diye sordu.

Mustafa ısrar etti. Ona, dün konuştuğu kişi olmadığını söyledi.

O sırada salonun perdelerinden biri aralandı. Atatürk çıktı ortaya.

Yaklaşıp Mustafa’nın saçlarını okşadı.

“Aferin oğlum, sandığımdan da dikkatliymişsin.” dedi. “Bu konuştuğun bana benzeyen bir arkadaşım ama sen bunu kolayca fark ettin.”

Sığirtmaç Mustafa, hemen koşup elini öptü.

Atatürk:

“Mustafa, seni çiftliğime kâhya yapacağım, ister misin?” diye sordu.

Mustafa, kâhyanın anlamını bilmiyordu.

“Kâhya ne demek?”

“Çobanların en büyüğü demek!” Mustafa, karşılık vermedi. Atatürk:

“Kâhyalık için sana ayda dört lira versem yetişir mi?”

Mustafa çoktan razıydı.

“Siz bilirsiniz.” dedi. Atatürk, şakayı daha fazla uzatmadı, ona gerçek düşüncesini söyledi:

“Hayır Mustafa... Seni kâhya yapmayacağım, okula göndereceğim. Orada okuma yazma öğreneceksin!”

Mustafa belli etmedi ama çok sevinmişti:

“Okula gönderin, bu daha iyi.” dedi.

Sığirtmaç Mustafa hemen Şişli Çocuk Hastanesine gönderildi. Orada sağlık taramasından geçip tedavisi yapıldıktan sonra okula başladı. Kuleli Askeri Lisesini bitirip subay olarak hayata atıldı.

Süleyman BULUT

4.TEMA: ERDEMLER

TAHTA BİSİKLET

03.03.2000

Canım Oğlum,

Yıllarca önce senin de yazları severek gittiğin kasabada yaşıyorduk. Babamın küçük bir tatlıcı dükkânı vardı. Annem, evde bütün gün temizlik yapardı. Her ay başı babam, elinde bazen iki bazen tek bilezikle gelir; annemin bileğine takardı. Annemin içten içe gönendiğini, sevindiğini görürdüm. O akşamlar her akşamdan daha güzel geçerdi bana göre. Babam da, annem de neşeli olurlardı.

Babam eğlenceli bir adamdı. Her durumun gülünç bir yanını bulur çıkarır, bizi kahkahalara boğardı.

Arada bir babamın dükkânına uğrayıp taze ekmekle tahin yemeyi çok severdim. Hele okul çıkışlarında karnım zil çaldığında şeker şerbetiyle karılmış tahinin tadına doyamazdım.

Babam bir akşam asık yüzle geldi. Annem merakla yüzüne baktı. Bir şey demedi. Zaten babam söylemezse o, bir şey sormazdı. Babam, uzun süre suskun kaldı. Pencereden, akşamın sokakları kaplayan karanlığına daldı gitti.

Sonunda annem dayanamadı:

“Ne oldu Osman, bir şey mi oldu? Hiç yüzün gülmüyor.”

Babam şaşırarak baktı anneme. Sanki böyle bir soru beklemiyordu.

“İşler kötü gidiyor. Birkaç haftadır alışveriş olmuyor.” dedi.

Sonra da evdeki havayı dağıtmak ister gibi güldü:

“Boş verin, kara gün kararıp kalmaz. Bugün olmazsa yarın olur, yarın olmazsa öbür gün...”

Annem de onun umutlarına katıldı:

“Elbette. Ne yapalım? Her şey, her zaman güzel gitmez ya!”

O akşam babam yine eskisi gibi güldü, güldürdü. Öyle zamanlarda en çok benimle ilgilenirdi. İlginç sorular sorardı bana:

“Bir kulağı sağır olan köpek neden konsere gider?”

“Kuyruğu kırık kedinin kaç bacağı vardır?”

“Annesini yitiren kaz neden aramaz?”

Ya da:

“Sarı öküzün boynuzları ne renktir?”

“Çil horozun yumurtası da çil olurmuş. Doğru mu?”

Ben, onun sorularına kıkırdarken annem de kahve pişirirdi. O zaman babamın neşesi yerine gelir, dükkândaki yorgunlukları biterdi.

O gün de geceyi umutla, neşeyle bitirdik. Ben her zaman erkenden yatarken o gün geç kaldım. Yine de mutluydum. Babamın yüzü gülmüştü ya... Ötesinin önemi yoktu. Babam nasıl olsa işleri yoluna koyardı.

Öyle olmadı. Babam ertesi gün de daha ertesi günlerde de yorgun, umutsuz geldi. Annem her seferinde sesini çıkarmadan karşıladı. Sessizce yemeklerimizi yedik, odalarımıza çekildik. Neşemiz kaçmıştı artık. Hepimiz, bir daha eski günlerdeki gibi mutlu olamayacağız, diye düşünüyorduk. Öylesine umutsuzduk.

Bir akşam babamla annem ilk kez tartışılar. Annem kırıldı. Babam küstü. Ortadaki sofa suçlu bir çocuk gibi bekledi bizi. Ben üzüldüm. Odama çekildim. Uyumuşum. Sabahleyin evden hepimiz birlikte çıktık. Sokaklardan hiç konuşmadan geçtik. Annemle babam, beni okuluma bıraktılar. Sonra da çarşıya yürüdüler.

Akşam eve geldiğimde annem yoktu. Biraz sonra sesini duydum. Komşulardan geliyordu. Onu karşılamaya çıktım. Üzgündü. Solgun görünüyordu. Hasta zannettim. Alnına dökülen saçlarını düzeltirken kolunu gördüm. Bilezikler yoktu. (...)

Babamın işlerini annemin bilezikleri de düzeltemedi. Evdeki değerli halılar, özel dokutulmuş yörük kilimleri birer ikişer çıktı elden. Annem artık hiç konuşmuyordu. Akşamları sofraya hepimiz zorla oturuyorduk.

Bir akşam babam eve gelmedi. Annemse pencerede asker oğlunu bekleyen kadınlar gibi uzun süre bekledi. Tam ben odamda yatmaya hazırlanırken evin önüne bir kamyon geldi. İçinden babam indi.

“Hadi hiç durmayın, evde ne varsa kamyonu yükleyelim, köye gidiyoruz.” dedi.

Annem hiç sesini çıkarmadan eşyayı toplamaya başladı. Babam getirdiği adamlara önce buzdolabı, çamaşır makinesi gibi ağır olanları kamyonu yükletti. Sonra yataklar, dolaplar, çalışma masam, koltuklar derken ev boşalıverdi. Annem ağlıyordu. Ben de arkadaşlarımızdan, komşularımızdan ayrılıyorum diye üzgündüm.

(...)

Kamyon yürüdüğünde gözyaşlarımı tutamadım. Babamın da başını çevirdiğini, gözlerini sildiğini gördüm. Annemse daha kamyonu binmeden evi süpürürken ağlamaya başlamıştı.

Köye nasıl geldik, eşyalar nasıl indi bilmiyorum. Ertesi sabah kalktığımda odada yalnızdım. Dışarı çıktım.

Babam toprak damın üstünde oturuyordu. Annemse ortalarda görünmüyordu. Burası babamın köyüydü, bunu biliyordum ama yine de öylesine yabancıydı ki bana... Evin içinde nereye basacağımı, nerede duracağımı bile bilmiyordum.

“Baba, annem nerede?”

Oturduğu yerde sesime döndü. Gözleri ağlamış gibi kırmızıydı:

“Anneannenlere gitti.”

“Ne zaman gelecek?”

“Bilmiyorum. Yakında belki biz gideriz.”

“Peki, benim okulum ne olacak?” “Ona da bir çare bulacağız.”

Okula o yıl köyde devam ettim. Ama çok sessizdim. Arkadaşlarım ne kadar oyuna çağırırsalar da içimden oynamak gelmiyordu. Benim durgunluğum da babamı üzüyordu. Bunu görüyordum. Annemi soramıyordum. Evimize amcalar, dayılar, halalar gelip gidiyordu. Bense hepsini birbirine karıştırıyordum. Kim necidir? Kim kimin nesi olur, bilemiyordum. Beni sever görünüyorlardı. Tarlalar, bahçeler, bağlar alınıp satılıyor ama sonuç değişmiyordu. Biz hâlâ köydeydik.

Bir gün babam avluya birtakım tahta parçalarıyla bir iki dal getirdi. Testereyi, keseri, çekici, çivi kutusunu çıkardı.

“Ne yapacaksın baba?”

“Ben de bilmiyorum. Bakalım sonunda ortaya ne çıkacak?”

Sonra da kesip biçmeye başladı. Sesimi çıkarmadan bir süre onu izledim. Sonunda arkadaşların yanına gittim. Oyunlarına girmesem de onları izlemeyi seviyordum.

(...)

Eve geldiğimde hanaya çıktım. Orta yerde üç tekerlekli bir tahta bisiklet duruyordu. Çok heyecanlandım. Gerçek bir bisikletmiş gibi dümeninden tuttum.

Tekerleklerini elledim. Pedalına dokundum. Ertesi gün sokaklarda ne güzel sürerdim kim bilir?

Babamı arandım. Yoktu. Sanki kendi yerine bisikleti bırakıp o da çekip gitmişti. Öyle sandım.

Bisikleti yattığım odaya götürdüm. Yatağımın başucuna koydum. Yatağıma uzandım. Bir şey yememiştim ama açlık duymuyordum. Uyumuş kalmışım.

Gece başucumda konuşmalar duydum. Bir el saçlarımı okşuyor, beni kokluyordu. Birden onun kokusunu, annemin kokusunu yüreğimde duydum. Gözlerimi açtım. Bana gülümseyen yüzüyle babam duruyordu karşımda. Düş kırıklığına uğradım ama yine de boynuna sarıldım. Sormadan edemedim:

“Annem ne zaman gelecek baba? Biz anneme ne zaman gideceğiz?”

O, beni öperken yanaklarım ıslandı.

“Bilmiyorum, belki de çok kısa zamanda gelir annen.”

Neler olduğunu bilmiyordum ama ben annemi bekliyordum.

O akşam babamla birlikte gece yarısına doğru sıcak bir çorba içtik. Ertesi sabah başucumda beni bekleyen tahta bisikleti kucaklayıp hanaya çıktığımda annemle babamı konuşurken gördüm. Düş mü görüyorum diye etimi çimdikledim. Bisikleti bir yana fırlatıp anneme sarıldığımda babam pedalı kırılan bisikleti onarmaya başlamıştı.

Tahta bisiklete hiç binemedim. Çünkü her binişimde pedalı kopuyordu. Ama olsun. O, babamın benim için sevgiyle yaptığı bisikletti. Çarşılarda satılan pırıl pırıl bisikletlerde sevgi var mıydı?

(...)

“Tahta bisikletin canı var mıydı?”

“Kayısı ağacı şeftaliye ne demiş?”

Bu soruların yanıtını babam da bilmiyordu ama beni düşündürüyordu. Ben de bol bol yanıt buluyordum.

Bakalım sen de bu sorulara kendine göre yanıtlar bulacak mısın?

İşte böyle İlker'im. Benim tahta bisikletim öyle sanırım o köylerde hiç yapılmamış bir bisikletti. O, bana babamın sessiz ama derin sevgisini söyledi durdu bunca yıl. Ne zaman bir bisiklet görsem babamın bana yaptığı o garip ama sevginin simgesi tahta bisikleti anımsarım.

Gözlerinden öperim canım oğlum.

Annen

(Kısaltılmıştır.)

Hidayet KARAKUŞ

KAPLUMBAĞAYLA İKİ ÖRDEK

Bir varmış, bir yokmuş, bir zamanlar dünyamızda sürekli düş kuran bir kaplumbağa varmış. Yaşadığı inden bıkmış, neredeyse tiksitmeye başlamış. Ülkeyi gezip görmek, dünyayı ve içindekileri daha iyi tanımak istiyormuş. Günün birinde bu güzel düşünüyü iki yaban ördeğine de anlatmış. Bu yaban ördekleri güzel oldukları kadar da iyiliksever yaratıklarıymış, büyük düşünüyü gerçekleştirmesine yardım edebileceklerini söylemişler bizim kaplumbağaya. Ona gökyüzünü göstermişler.

“Şu uçsuz bucaksız yolu görüyor musun?” demişler. “Biz seni bu yoldan ta Amerika’ya kadar taşıyoruz. Nice cumhuriyetler, nice krallıklar, nice halklar görürsün; çok değişik törelere tanık olursun; çok yerler görürsün. Homeros’un (Homeros) destanının kahramanı Odiseus (Odiseus) da ancak bu kadarını görmüştür.”

Kaplumbağa öneriyi beğenmiş. Uzun uzun konuşmuşlar, tartışmışlar tasarımı, sonunda da anlaşmaya varmışlar. Yaban ördekleri bizim ağır mı ağır gezgini taşımak için güzel bir sopa bulmuş, bu sopayı ağzına vermişler. “Sımsıkı tut dişlerinle, sakın bırakma.” demişler.

Sonra ördeklerin biri bir ucundan tutmuş sopayı, biri öbür ucundan, sonra da kanat çırpıp havalanmışlar. Onlarla birlikte bizim kaplumbağa da havalanmış. Ağır hayvanın sırtında eviyle birlikte böyle iki ördeğin arasında havalarda uçtuğunu görenler ne yapmışlar dersin hemen hepsi de şaşkınlıktan parmaklarını ısırılmış.

“Mucize! Mucize!” diye bağırıyormuş herkes. “Gelin, gelin de kaplumbağaların kraliçesinin göklerden geçişine bakın!”

Kaplumbağa bu güzel sözleri duyar da durur mu?

“Kraliçe mi? Evet, doğru! Gerçekten kraliçeyim ben, sakın alay etmeye kalkmayın!” demiş hemen.

Demesine demiş ama hiçbir şey söylemeden geçip gitse çok daha iyi edermiş. Öyle ya konuşmak için dişlerini aralayıp da sopayı bırakınca pat diye yere düşmüş ister istemez. Kendisine hayranlıkla bakan insanların ayakları dibinde can vermiş. Kısacası, gevezeliği yaşamına mal olmuş.

(...)

(Kısaltılmıştır.)

Jean de La Fontaine (Derleyen: Tahsin YÜCEL)

KIZGIN BİR LİRA

İzmir'in Buca'sında, ortaokulda parasız yatılı okuyorum. Yaşım on üç. Adım Hasan Güleryüz.

Buca'da hava daha serin, daha tatlı, daha yumuşaktır. Şubatta her yere bahar gelmiş gibi olur. Çimenler yeşerir, menekşeler açar. Hele yağmur yağdıktan sonra ortalık öyle değişir ki...

Cumartesi pazar günleri, İzmir'de hiç tanıdığım olmadığı için okulda kalırım. Derslerimi hazırlar, ödevlerimi yaparım. Arkadaşlarla okulun bahçesinde top oynarız. Sonra okuldan çıkar, Buca'da gezeriz.

Buca'yı İzmir'e bağlayan demiryolunun çevresi çok güzeldir. Burası apayrı bir bahçe gibidir. Çam ağaçlarının ördüğü korular, üzüm bağları ve sebze bahçeleri İzmir'e doğru uzanır.

(...)

Sanıyorum bir mart günüydü. Hava o denli sıcaktı ki... Sanki yaz günü gibiydi. İnce pardösümü almamıştım. Terlemiyordum. Sosyal Sigortalar Hastanesini geçtim, aşağıya doğru yöneldim. İşte bu sırada gözüme bir parlaklık çarptı. Demiryolunun sağ rayında, güneşin ışıklarıyla parlayan bir liralık vardı. Vagon tekerleklerinin geçe geçe parlattığı rayın üstünde öylece duruyordu. Bir kez daha baktım liraya, sonra çevremi gözden geçirdim. Çevrede hiç kimse yoktu. Tam karşısında durdum bir liranın. Bu anda, içimde korkuyla karışık bir üzünc beliriverdi. Eğildim, lirayı aldım. Öyle sıcaktı ki... Güneş, parayı kaynatmıştı sanki. Bu sıcaklık, parmaklarımdan her yerime yayıldı. Gülümser gibi oldum. Çocuklar koymuş olacaktı bu parayı. Biz de yapardık böyle, trenin tekerlekleri büyütürdü parayı çünkü.

Yürüdüm. Adımlarımı atıyordum ama içim değişmişti. Çevremdeki çiçekleri, yeşilliği görmüyordum artık. Hem yürüyor hem de küçük kentimde yaşıyordum. Bir gün, böyle kızgın bir liranın coşkusunu yaşamıştım.

Altı yaşımıdaydım. İlkokula başlamamıştım daha. Evimiz iki katlıydı. Annemlerin yatak odası, ikinci katın birinci odasıydı. Ben, aşağıdaki küçük odada yatardım.

Sanıyorum güz mevsimiydi. Hava bulutluydu. Bir akşamüstü evde yalnızdım. Annemle babam bir yere gitmişlerdi. Canım sıkılmıştı. Sokağa çıkmış, oyun oynamış, arkadaşlarım evlerine gidince ben de eve dönmüştüm. Nereden geldiyse aklıma ikinci kata çıktım. Annemin yatak odasının kapısı açıktı. İçeriye girdim. Gözüm, babamın pencerenin yanında asılı yelege takıldı. Babam, giysisini değiştirmiş, bu eski yelegi oraya asmıştı. Yeleğin bir yanı aşağıya sarkıktı. Babam, bozuk paralarını yeleğinin sağ alt cebine koyardı. Kabarık cep, gözlerimi ve elimi çekti. Pencereye yaklaştım. Elimi uzattım. İki parmağımın ucunda bir lira vardı. Sevinmekle üzünç arasında şöyle bir durakladım. İçimden bir yıldırım geçmiş gibi oldu. Ama lirayı avucumun içine sıkı sıkı yerleştirmiştim. Dışarıya çıktım, aşağıya indim. Ayaklarım yürüyordu ama ben nereye gittiğimi bilmiyordum. Sokak kapımızı kilitleyip anahtarı yerine koyduğumu anımsıyordum.

Çarşımız, bir tepe üstündeydi. Çarşıya çıkan yollar hep yokuştu. Yokuşu çıktım. Her zaman şeker aldığım büyük mağazaya yaklaştım. Bir lira avucumun içindeydi. Şekercinin camlarındaki kavanozlarda bulunan renk renk şekerleri gözden geçirdim. Lokum mu alsaydım, yoksa şeker mi? Şekerin nanelisi mi olsaydı, ağdalısı mı? Mağazanın açık kapısından girdim. Hiç kimse yoktu. Şekerci amca elinde bir makas, şeker kesiyordu. Şeker ağdalarını tezgâhının üstünde uzatıyor, sonra makasla kesiyordu. Renk renk şekerler, tık tık düşüyordu masaya. Dükkânın içi şeker kokuyordu mis gibi.

— Az bekle küçük, bak işim var, dedi.

Adamın arkasında bir ocak, üstünde büyük bir tencere kaynıyordu. Benim dikildiğim yerde de büyük bir gaz ocağı yanıyordu harıl harıl. Gaz ocağının üstünde de büyük bir tencere vardı. Adam, durmadan kesiyordu şekerleri. Ağdalar sarılı, kırmızılı, yeşilli birikiyordu, harman gibi masanın üstünde. Ne kadar çok şeker vardı!

Ne oldu, nasıl oldu bilmiyorum, avucumdaki bir lira kaydı, gaz ocağının üstünde kaynayan tencerenin içine düşüverdi.

— Param, dedim.

Adam bağırdı:

— Ne oldu?

— Param, tencerenin içine düştü.

Şekerci geldi, elini uzattı, lirayı aldı ve bana verdi.

— Dalma, iyi tut paranı, dedi.

Bir lira öyle ısınmıştı ki... Elim yanar gibi olmuş, lirayı bir elimden öteki elime aktarmıştım. Şekerci işine dalmıştı. Birdenbire geriye döndüm. Hızla mağazadan çıktım, yokuş aşağıya koşmaya başladım. İçimdeki ağırlık kalkmış, sevinir gibi olmuştum. Avucumdaki para elimi yakmıyordu. Evin yolunu yarılamaştım. Bir yağmur başladı, ama ne yağmur! Hızlı, gür, sık... Evlerin saçaklarının altına gizlendim. Biraz, caminin önünde bekledim. Bir türlü dinmiyordu yağmur. Bir yandan da ıslanmıştım.

Kendimi evimizin kapısından zor attım içeriye. Annemler dönmüş, babam yukarıya çıkmıştı, oradan sesi geliyordu. Annem, üstüme atıldı:

— Ne oldun sen Hasan, diye sordu.

— Islandım anneciğim.

— Nerele gittin?

— Sokaktaydım.

— Ben sana dışarıya çıkma demedim mi?

Annem bir yandan da ceketimi, pantolonumu çıkarıyordu.

Annem durmadan söyleniyor, ben ona hiçbir yanıt veremiyordum.

Para avucumun içindeydi, onu göstermiyordum.

Bu sırada babam gülerek yukarıdan indi.

— Bak, ben oğluma neler aldım! Hasan al bakalım bunları, dedi.

Babamın elinde iki küçük kese kâğıdı vardı. Aldım onları. Sevinemiyordum. Suçun altında ezilmiştim. Zorla gülümsüyordum. Ama sağ avucum açılmıyordu. Şekercinin ağda bulaşığı, liramı da ağdalaştırdığı için elime yapışmıştı iyice. Babam, sedire atarken kendini:

— Hasan, ne var avucunda, diye bağırdı.

İki küçük kese kâğıdını bir elimde tutuyor, babama bakıyor, bir şey söyleyemiyordum. Annem geldi, avucumu açtı:

— Harcamadın mı oğlum paranı?

Başımı kaldırdım hayır anlamında.

Annem, bana para verdiğini mi sanıyordu yoksa beni zor durumdan mı kurtarmak istemişti?

Kurtulmuştum. Elimin ağdasını yıkadım. Babamın verdiği kese kâğıtlarını açtım. Birinde akide şekeri, ötekinde de benim sevdiğim lokumlardan vardı.

Bu olaydan sonra anneme, babama haber vermeden hiçbir yerden para almadım. Biraz daha yürümüşüm ki tümseğin ardından beş altı çocuk çıktı, bana parayı soruyorlardı.

— Siz mi koymuştunuz, dedim.

Sarı saçlı, iri gözlü bir yaramaz atıldı:

— Evet ağabey!

Lirayı verdim, Şirinyer’e doğru yürümeye başladım.

(Kısaltılmıştır.)

İbrahim Zeki BURDURLU

5.TEMA: KİŞİSEL GELİŞİM

‘A’ HARFİ

5 Haziran 1932’de Rotunda Hastanesinde doğmuşum. Benden önce dokuz, benden sonra ise on iki çocuk vardı, yani ben ortanca gruptan biriydim. Toplam yirmi iki çocuğun on yedisi yaşadı, dördü bebekken öldü. On üç çocuk hâlen ailenin devamını sağlıyor.

(...)

Doğumdan sonra annemi iyileşsin diye birkaç haftalığına eve göndermişler. Bu arada beni hastanede tutmuşlar. Annem yeterince iyileşip beni kiliseye götürünceye kadar orada vaftiz edilmeden isimsiz olarak kalmışım.

Benimle ilgili bir sorun olduğunu ilk gören annemmiş. O zamanlar yaklaşık dört aylıkmişim. Ne zaman beni beslemeye çalışsa başımın arkaya doğru düştüğünü fark etmiş. Boynumu sabit tutmak için eli ile enseme destek yaparak bunu düzeltmeye çalışıyormuş. Ancak elini çekince başım yine düşüyormuş. Bu ilk uyarı işaretiymiş. Sonra ben büyüdükçe annem başka kusurlarımı görmeye başlamış. Ellerimin neredeyse sürekli sıkılı ve arkaya doğru bükülmüş olduğunu görmüş. Ağzım biberonun memesini kavrayamıyormuş çünkü o küçük yaşta bile çenem

sımsıkı birbirine kilitlendiğinden annemin ağzımı açmamı sağlaması mümkün olmuyormuş.

Ya da çenem birden çözülüp gevşiyor ve bütün ağzım bir tarafa çekiliyormuş. Altı aylıkken etrafıma yığılan yastıklardan bir dağ olmadan oturamıyordum, on iki aylık olduğumda da durum değişmemiş.

Bu yüzden çok endişelenen annem, endişelerini babama anlatmış ve bunu daha fazla ertelemeden bir an önce tıbbi tavsiye almaya karar vermişler. Beni hastanelere ve kliniklere götürmeye başladıklarında bir yaşıma biraz geçmişim. Bende kesinlikle anlayamadıkları ve adını koyamadıkları ancak son derece gerçek ve rahatsız edici bir sorun olduğuna ikna olmuşlar.

Beni gören ve muayene eden doktorların hemen hepsi, çok ilginç ancak aynı zamanda ümitsiz bir vaka olarak değerlendirmiş. Birçoğu anneme yumuşak bir tavırla benim zihinsel engelli olduğumu ve böyle kalacağımı söylemiş. (...)

Annem bu gerçeği -o zamanlar kaçınılmaz görünen benim kurtarılamayacağım, iyileştirilemeyeceğim, bana dair hiçbir umudun olmadığı gerçeğini- kabul etmeyi reddetmiş. (...) Ancak onun tutunabileceği, vücudum sakat olsa da zihinsel engelli olmadığımı dair inancını destekleyecek tek bir kanıt parçası yokmuş.

(...)

Doktorların benden umudu kesmesini başka bir deyişle benim bir insan olduğumu unutmasını hatta yalnızca karnı doyurulacak, yıkanacak ve sonra bir kenara bırakılacak bir şey olduğumu söylemenin dışında hiçbir şekilde yardım edemeyeceklerini gören annem, o anda meseleyi bizzat ele almaya karar vermiş.

(...)

Bu, gelecekteki hayatımla ilgili çok önemli bir karardı. Annemin karşı karşıya kalacağım bütün mücadelelerde her zaman yanımda olacağı, yenilmek üzere olduğum zamanlarda ise yeni bir güçle bana destek vereceği anlamına geliyordu. Ama bu onun için kolay değildi çünkü akrabalar ve arkadaşların kararı aksi yöndeydi.

Onlar, bana kibar ve anlayışlı davranılması ancak ciddiye alınmamam gerektiğini düşünüyorlardı. Bu bir hata olurdu. “Kendi iyiliğin için” diyorlardı. “Bu oğlana diğerlerine bakacağın gibi bakma yoksa sonunda kendi kalbin kırılır.”

Annemle babamın onların pek çoğuna karşı gelmesi benim için çok büyük şanstı.
(...)

Dört yıl geçip gitmişti. Artık beş yaşında olmama karşın hâlâ yeni doğmuş bir bebek gibi yardıma muhtaçtım. Babam ekmek paramızı kazanmak için duvarlar örmeye gittiğinde annem zihnimdeki kalın perdenin arkasına yavaş yavaş, sabırla ulaşmaya çalışarak benimle diğer çocuklar arasında oluşmuş görünen duvarı tuğla tuğla söküyordu. Bunların karşılığı olarak benden yalnızca belli belirsiz bir gülümseme ya da garip bir ses aldığı için aslında zor, heves kırıcı bir işti bu. Konuşamıyor ve hatta mırıldanamıyordum; tek bir adım atabilmek şöyle dursun, destek olmadan kendi başıma oturamıyordum bile. Uyuşuk ya da hareketsiz değildim. Uyku dışında beni hiç terk etmeyen vahşi, sert, yılan gibi kıvrak bir hareket biçimim vardı. Parmaklarım sürekli bükülmüş ve kıvrılmış hâldeydi, kollarım arkaya sarkıyordu, sık sık kasılıyordum, başım da yanlara ve arkaya doğru kayıyordu. (...)

Artık beş yaşındaydım ama hâlâ herhangi bir zekâ belirtisi göstermiyordum. Ayak parmaklarım, özellikle sol ayak parmaklarım hariç hiçbir şeyle belirgin biçimde ilgilenmiyordum.

(...)

Sonra birden oldu! Bir anda her şey değişti. Gelecek hayatım belli bir şekil aldı, annemin bana olan inancı karşılık buldu, gizli korkusu açık bir başarıya dönüştü.

Onca yıllık bekleyişin ve belirsizliğin ardından öyle hızlı ve basit olmuştu ki yaşadığım her sahneyi sanki geçen hafta yaşanmış gibi görebiliyor ve hissedebiliyorum. Soğuk, gri bir aralık gününün öğleden sonrasıydı. Dışarıda sokaklar karla parlıyordu, pırıl pırıl kar taneleri pencere camına yapışıp eriyor ya da ağaç dallarında erimiş gümüş gibi asılı duruyordu. Rüzgâr uğulduyor ve her yerde küçük kar yığınları oluşturuyordu. Kasvetli ve karanlık gökyüzü koyu renk bir tenteye engin, gri bir sonsuzluk gibi gerilmişti.

Bütün aile içeride, kocaman gölgelerin duvarda ve tavanda dans etmesini sağlayan, küçücük odayı ısıtıp aydınlatan mutfak ateşinin etrafında toplanmıştı.

Bir köşede, Mona ve Paddy (Pedi) önlerinde birkaç yırtık okul kitabıyla birbirine sokulmuş oturuyorlardı. Eski, yontulmuş tahtanın üzerinde parlak sarı

tebeşirle küçük toplama işlemleri yapıyorlardı. Ben de onlara yakındım, duvara yaslanmış birkaç yastıktan destek alarak oturmuş, onları izliyordum.

Dikkatimi bu kadar çeken şey tebeşirdi. Uzun, ince, sapsarı bir çubuktu. Daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim. Tahtanın siyah yüzeyinde öyle belirgindi ki altın bir çubuk gibi etkilemişti beni.

Birden kız kardeşimin yaptığı şeyi yapmayı çok istedim. Sonra ne yaptığımı tam olarak düşünmeden ve bilmeden kardeşimin eline uzanıp tebeşiri ondan aldım sol ayağımla.

Bunu yapmak için neden sol ayağımı kullandığımı bilmiyordum. Bu, birçok kişi için olduğu gibi benim için de muamma çünkü küçükken ayak parmaklarıma ilgi göstersem de daha önce ayaklarımı böyle kullanmayı denememiştim hiç. Onlar da ellerim gibi işlevsiz olabilirlerdi. Ancak o gün sol ayağım, görünüşe göre kendi iradesi ile kardeşimin eline uzanıp kaba bir biçimde tebeşiri ondan aldı.

Tebeşiri ayak parmaklarımla arasında sıkıca tuttum ve dürtüyle hareket edip tahtanın üzerine gelişigüzel karalamalar yaptım. Sonra durdum, neye uğradığımı şaşırılmış bir hâlde ayak parmaklarımla arasındaki sarı tebeşir parçasına baktım; onun buraya nasıl geldiğini, bundan sonra ne yapacağımı bilmiyordum.

Ardından başımı kaldırdım ve herkesin konuşmayı bıraktığını, sessizce bana baktığını gördüm. Kimse kımıldamıyordu. Küçük, tombul yüzü siyah bukleleriyle çevrelenen Mona, kocaman gözleri ve açık ağzı ile bana bakıyordu. Ateşin karşısında, alevlerin yüzünü aydınlattığı babam oturuyordu. Öne eğilmişti, ellerini dizlerine koymuştu, omuzları gergindi. Alnımdan ter aktığını hissettim.

Annem elinde dumanı tüten tencere ile kilerden çıkıp geldi. Odadaki gerilimi hissederek masa ile ateşin arasında durdu. Odadakilerin bakışlarını takip etti ve köşedeki beni gördü. Gözleri yüzümden, parmaklarımla arasındaki tebeşiri tuttuğum ayağıma kaydı. Tencereyi bıraktı.

Sonra daha önce birçok kez yaptığı gibi yanıma gelip çömeldi. “Sana onunla ne yapılacağını göstereceğim Chris (Kiris).” dedi yavaş ve garip bir tavırla. Yüzü, duyduğu heyecanla kızarmıştı.

Mona’dan başka bir tebeşir aldı, bir an tereddüt etti sonra büyük bir istekle önümde yere “A” harfini yazdı.

“Aynısını yaz.” dedi gözlerini ayırmadan yüzüme bakarak. “Aynısını yaz, Chris.”

Yapamadım.

Etrafıma bakındım; bana çevrilen gergin, heyecanlı yüzleri gördüm. Hepsi o anda donmuştu, hareketsizdi ve hevesle bir mucize gerçekleşmesini bekliyorlardı.

(...)

Tekrar denedim. Ayağımı uzattım, tebeşir ile sertçe yaptığım hamle eğri bir çizgi çizmekten başka bir şeye yaramadı. Annem tahtayı benim için sabit tutuyordu.

“Tekrar dene, Chris.” diye fısıldadı. “Tekrar.” Denedim. Vücudumu kastım ve sol ayağımı üçüncü kez uzattım. Harfin bir tarafını çizdim. Diğer tarafın yarısını da çizdim. Sonra tebeşir kırıldı ve şaşkınlık içinde kalakaldım. Tebeşiri atmak ve vazgeçmek istedim. O anda annemin elini omzumda hissettim. Bir kez daha denedim. Ayağım öne gitti. Titredim, terledim ve bütün kaslarımı gerdim. Ellerimi o kadar sıkımsıttım ki tırnaklarım etime geçmişti. Dişlerimi o kadar sıkımsıttım ki az kalsın alt dudağımı deliyordum. Odadaki her şey, etrafımdaki yüzler bembeyaz olana kadar yüzdü. Yine de “A” harfini yazdım. Önümde yerde duruyordu. Titrekti, acemiceydi, kenarı eğri büğrüydü ve hiç düzgün olmayan bir orta çizgisi vardı. Yine de “A” harfiydi. Başımı kaldırdım. Bir an annemin yüzünü gördüm, yanaklarında yaşlar vardı. Sonra babam eğildi ve beni omzuna aldı.

Başarmıştım! Zihnime, kendini ifade etme şansını verecek olan şey başlamıştı. Evet, dudaklarımla konuşamıyordum ama şimdi sözlerden daha kalıcı şeylerle konuşacaktım yazılı sözcüklerle.

Ayak parmaklarımla arasında tuttuğum bir parça kırık tebeşirle yere çizdiğim o bir harf benim için yeni bir dünyaya giden yol, zihinsel özgürlüğümün anahtarıydı. Çarpık bir ağızla bir şeyler ifade etmek için can atan gergin ben için rahatlama kaynağıydı.

(...)

(Kısaltılmıştır.)

Christy BROWN (Çeviren: Filiz KAHRAMAN)

6.TEMA: MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ

YUSUFÇUK

Derler ki Anadolu'nun bir yerinde, diyelim Toroslar'da dağ köylerinden birinde bir adam varmış. Bir karısı, biri kız biri oğlan, iki küçük çocuğu olan bir adam. Yaşlıca, kendi hâlinde bir adam... Bir avuçluk toprağını eker biçer, yiyeceğini sağlar; tek gözlü toprak damının bahçesinde sebze yetiştirir, çoluğu çocuğu yer, konu komşuya bile yetermiş. Beş on davarı varmış; karısı sağlar, yoğurdunu yerler, ayrıranını içerlermiş. Eli hünerli, gönlü gani bir adammış.

El hüneri, gönül tokluğu kaç para, dünyada ölüm olduktan sonra?

Her kapıya uğrayan ölüm, bu adamın da kapısına uğramış. Almış karısını adamcağızın elinden, iki çocukla ortalıkta kalakalmış adam.

Kız, yedi yaşında ya var ya yok; oğlanı, Yusuf'u dersin ancak beşindeymiş. Emine'ymiş kızın adı, bulaşık yıkamayı becerirmiş ama yemek yapmayı nerden bilsin? Bilse yapacak, babasını kardeşini aç koymayacakmış. Konu komşu yardıma gelmiş ilk günler. Kimi yemek yapmış, kimi çamaşır yıkamış. "Taşıma suyla değirmen dönmez." demişler. "Elden gelen öğün olmaz." demişler. Gün gelmiş, komşular gelememişler. Ara sıra yemek gönderenler olurmuş (...)

(...)

Adam (...) karar vermiş evlenmeye. Karar vermiş ya "Çocuklarımı incitmeyecek (...) biri olmalı bulacağım kadın." diyesi olmuş.

Ama böylesini bulmak, okuryazar bulmak kadar zormuş köyde. Bunu da bilirmiş adam.

Adamın evlenme isteği duyulunca köyde, başlamışlar yaşlılar salık vermelerine (...)

Neyse adam da çok uzatmamış işi, günün birinde bu salık verilenlerden birine dünür göndermiş. İş oluruna bağlanmış, almış gelmiş kadını eve.

Almış gelmiş ya daha ilk günden burcu bulanmış adamın. Kadın kuşluk ne, gün öğlen olmuş hâlâ yatarmış. Adam "Hele ilk gündür, olsun bakalım." demiş kendi kendine. "Yarın böyle yapmaz." demiş. Demiş ama yarın olmuş, kadın gene kendi bildiğini okumakta. "Hele hele öbür gün ola." demiş içinden adam. Öbür gün olmuş. Kadın ilk günden de beter, yatar da yatarmış. Yatıp kalmakla kalsa iyi, çocuklara

da dirlik vermemeye başlamış: “Kız, su getir bana!”, “Yusuf, şu davarları kov!” diye...

Haftasına varmamış, adama da başlamış buyruklara: “Değirmene gidilecek, durma!”, “Davara yeni bir ağıl yap!”, “Bahçenin bilmem neresine kavak dik!”, “Domatesleri sula!”

Böyle böyle adamı almış avuçlarına, çocuklara da gizli saklı etmediğini komaz olmuş. (...)

Çocukların yüreklerine bir korku salmış ki ne korku!

Günlerden bir gün de onları oğlak otlatmaya göndermiş dağa, ormana. Gönderirken de “Sakın ha sakın, bir tekini bile yitireyim demeyin! Onları bir tamam geri isterim sizden!” demiş.

Çocuklar, oğlakları önlerine katıp düşmüşler ormana.

Çok hoşlarına gitmiş orman. Yelin ağaçlardaki sesi ninni gibi gelirmiş onlara, kuşların sesi türkü gibi. Hele buz gibi pınarlara rastladıkça sevinçlerinden deliye dönerlermiş, birbirlerini ıslatarak oynarlarmış oluk başında.

Böyle böyle ormanın ta içlerine değin dalmışlar iyice. Oğlaklar gider, çocuklar gidermiş.

Gün ikindi olmuş, derken akşam.

“Hele dönelim eve.” demişler ama bir de bakmışlar ki oğlaklardan biri, göğce oğlak yok. “Acep¹ nerde kaldı, hangi kovuğa girdi?” diye aramışlar taramışlar ya yok göğce oğlak.

Almış çocukları bir korku.

Karanlık bastırmakta bir yandan, göğce oğlak yitik öte yandan. Eve gitseler üvey anaları ne dedi? “Sakın ha sakın, oğlakların bir tekini bile yitirmeyin!” dedi.

“Onları bir tamam sizden geri isterim!” dedi. Ormana çökmekte olan karanlıksa küçük yüreklerini güm güm öttürmekte.

Bu iki korku ile ne yapacaklarını bilemez olan çocuklar başlamışlar ağlamaya. Ağlamışlar. Bir yandan da göğce oğlağı ararlarmış. Derken karanlık iyice bastırmış, gece kuşlarının sesleri doldurmuş ormanı kendi ağıtlarıyla birlikte. Ve o zaman çocuklar ta yürekten, “Allah’ım” demişler “Bizi ya bir taş eyle ya bir kuş!”

Nasıl olmuşsa olmuş, ikisi de birer kuş olmuş o saat.

Bir kuş vardır, geceleri hüznü bir sesle öter; uzaktan, derinden bir sesle, “Gusguuuk, gusguuuk...” diye.

Özellikle orman köylerinde çok olur. Bağlık bahçelik yerlerde olur. Gündüzleri hiç ses etmez, ötmez. Dağ köylerinde olur ya görenler azdır bu kuşu, insanlardan kaçır hep. Çok, çok güzel bir kuştur.

Adına “Guguuk” derler köylüler.

Ki asıl adı “Yusufçuk”tur.

“Niçin Yusufçuk demişler bu kuşa?” dediniz mi size bu efsaneyi anlatırlar, ardından da derler ki:

Emine ile Yusuf kuş olduktan sonra da aramışlar göğce oğlağı. Ama bulamamışlar. Hâlâ aramaktalarmış. “Gusguuk... Gusguuuk...” diye öterler ya. Bu, Emine’nin “Yusuuuf... Yusuuuf...” diye kardeşini çağırmasıdır.

Ve devam ederler anlatmaya:

Her ötüşte Emine kardeşine sorarmış: “Yusuuuf... Yusuuuf... Göğce oğlağı buldun mu?” diye.

Kardeşi “Yoook...” dermiş.

İşte, bir bulsalar göğce oğlağı yeniden insan kılığına gireceklermiş.

“İnsan kılığına girip de neleyecekler?” demeyin sevgili okurlarım. Görürseniz göğce oğlağı Yusufçuk’a haber verin, e mi?

(Kısaltılmıştır.)

Ali PÜSKÜLLÜOĞLU

7.TEMA:

FUTBOLCU OLMAYA KARAR VERMİŞTİM

Bizim kuşağın çocukluğu İkinci Dünya Savaşı yıllarına rastlar. Dünya Savaşı ne demektir, nereden bileceksiniz. Ben dört yaşındayken savaş çıkmıştı. (...)

İnanın, ilk lastik topu (o da yumruk kadar bir şeydi) ortaokul ikinci sınıftaydım gördüğümde. İçi havayla şişirilmiş bir futbol topuna ayağımın ucunu değdirme keyfini tattığımda artık liseye gidiyordum.

Ama büyüyünce futbolcu olmayı, bir futbol takımında oynayabilmeyi öylesine çok isterdim ki... Sokak aralarından eski paçavraları toplar, düre büke yusuvarlak ederdik, iplerle sarardık, güya top yapardık kendimize. Sonra da çift kaleyi kurardık mahalle aralarında, iki takıma bölünürdük, maç yapardık. Lakin top

dediğimiz o paçavra yığını ne düştüğü yerden sıçrar, ne uçar gider¹. Hele şöyle bir de ıslanmaya görsün... Ayakkabılarımız parçalanmasın diye yalın ayak oynardık üstelik. Akşamları üstüm başım çamur içinde, kan tere batmışım... Nedense bir de hep pabuçlarımın burnu delinirdi önce. (...)

Öte yandan da futbol düşkünü bir dolu arkadaşımın aksine gerçekten çok çalışkan bir öğrenciydim. Ders saatlerinin dışında kalan bütün zamanımı top peşinde koşmakla geçirirdim ama geceleri de hemen hemen her gün saat on ikiye kadar çalışır, ödevlerimi bitirirdim.

İlk ve ortaokulda notlarım hep pekiyi olduğu için artık yazgım belli olmuştu. Çevremdeki herkes “Sen okursun, okursun.” diyordu çünkü. (...) Liseyi bitirecektim, üniversiteye gidecektim. Okuyup da ne olmayı düşünüyordum, inanın çıkaramıyorum şimdi. Doktor mu, avukat mı, mimar mı? Yalnız, galiba ta lise ikinci sınıfa kadar mimarlığın nasıl bir iş olduğunu dahi bilmediğimi de söylemeliyim. Olsa olsa mühendislik filan diye düşünmüşümdür. Kısacası hem okuyup bir şeyler olmayı kuruyordum hem de ne olursam olayım mutlaka bir futbol takımında oynamaya da kararlıydım.

İşte bu düşüncelerle İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminin üzerinden daha üç dört yıl ya geçmişti ya geçmemişti yani henüz savaşın yaraları tam sarılmamıştı, Adana Erkek Lisesi’ne kaydoldum.

(...)

Ders yılı başladı, sınıfa bir girdim ki kimleri görüyorum. O güne kadar stadyumlarda avazım çıktığı kadar yüzlerine hayranlıkla bağırduğım, alkışladığım, artlarından koştuğum, karamela şekerlerinin içinden çıkan resimlerini özenle biriktirdiğim Toros Sporlu, Seyhan Sporlu, İdmanyurtlu Eczacı Ulviler, Danzig Cumaliler, Kelehop Hacılar, Arap Muratlar, İmamlar, Küçük Bekirler daha niceleri bizim sınıftalar.

Hemen sırnaştım onlara, yanlarına sokulmaya başladım. Futbolcu olmaya karar verdiğime göre onlardan öğreneceğim çok şey var demekti.

Ne ki hemen itiraf etmeliyim, yanlarına pek de sokmuyorlardı beni. Adamdan saymıyorlardı açıkçası. Önce hem yaşça onlardan küçüktüm hem de boyca. Sonra (galiba asıl önemlisi de buydu) çalışkan bir öğrenciydim.

Ben de onlara özendim, onlar gibi yapmaya başladım. Ama birinci karne bir geldi ki... Breh breh breh! Görülmüş şey değil benim için. Tam dokuz zayıfım var. (...) Bütün sömestir kalakaldım evde, tabii futbol takımından da atıverdiler beni.

Demek yazgımda yokmuş. Futbolcu olamadım ama üniversiteyi bitirdim, mimar oldum.

(Kısaltılmıştır.)

Demirtaş CEYHUN

8.TEMA: SANAT

AĞAÇTAN OYMA SU TASI

Muğla'nın bir köyünde doğmuşum. Adım Esen Hiçyılmaz.

Babam ve annem varlıklı insanlar değildi. Bu nedenle kardeşim doğunca beni dedemin yanına yollamışlar. Babamın babası dedem, orman içinde bir köyde oturuyordu. Bu köyde altı yaşıma kadar ninemle, dedemle yaşadım.

Dedemin tarlaları, keçileri, birkaç ineği ve tavukları vardı. Ninemle küçük evin arkasındaki bahçeye giderdik sık sık. Ninem fideleri çapalar, ben ağaçların altında oynardım. Sonra keçileri gözetirdik. Oğlaklara, tekelere alışmışım. İneklerden korkmuyordum. Küçük eşeğe bile biniyordum. Minicik oğlaklara elimle kepek yedirmek, çok hoşuma giderdi. Onların pembe, küçük dilleriyle elimi yalamaları beni kıkır kıkır güldürürdü.

Dedem beni çok seviyordu. Ninem de öyle... Onlarla bu orman köyünde mutlu yıllar geçirdim. Bu iki yaşlı insanın tek umutları bendim. Dedem, hâlâ sağlam kalan dişlerinin arasından "Esen!" diye bir bağırdı mı nerede olsam çıkar gelirdim.

(...)

En sevinçli saatlerimi dedemin yanında geçirirdim. Dedem, uzun boyluydu. Yüzü çıra gibi pembeydi. Dişleri, gözleri sağlamdı. Tüm yaşamını burada geçirmişti. Bir kez, uzaklara askerlik için gittiğinden söz etmişti. Okuma yazma bilmezdi ama çok güzel türkü söylerdi. Beni dizine yatırır, masallar anlatırdı.

(...)

Dedemin önemli bir alışkanlığı vardı. Genç, yaş ağaçları hiç kesmezdi. Sık sık "Yaş kesen, baş keser!" derdi. Bu sözü anlayamazdım ama dedemin dilinden döküldüğü için önemli sayardım.

Bir sabah dedem bana:

— Esen, haydi arıklarını giy, seni Çamoluk’a götüreceğim, dedi bana.

Hemen giydim arıklarımı. Dedem, bana da bir çift çarık almıştı.

Ninem bize bir küçük azık ıkısı hazırladı. İçinde yufkayla peynir vardı.

Dedem sevinçle:

— Ormanda meyveyle de karnımızı doyururuz, diyordu.

İkimiz yola koyulduk. Dedem eski torbasını da almıştı. Bu torbada ağaç oymak için kullandığı ince uçlu bıçakları, küçük keseri, trps vardı.

Ormanda benim o güne değin görmediğim dar bir yola saptık. Dinlene dinlene gidiyorduk. (...)

Ne kadar gittiğimizi bilemiyorum. nce bir su sesi duydum, sordum:

— Dedeciğim, geldik mi?

— Geldik... Buradan bir su i bakalım.

— Susamadım ki!

— Sen i, benim sözümü dinle.

amoluk burasıydı demek. Bir ak kayanın altından sular kaynıyordu durmadan. Kayanın önündeki küçük gl pırıl pırıldı. Suyun içinde çakıl taşları tüm renkleriyle parlıyorlardı. Suyun içi çok güzeldi. Suyun çevresinde renk renk çiçekler vardı. Kaynaktan szlen su, bir ağlayan gibi yamaçtan tatlı şırıltılarla akıp gidiyordu.

Hemen yere uzanıp dudaklarımı suya uzattım. Ama suya dokunur dokunmaz çekmem bir oldu. (...)

— ok soğuk, diye bağırdım.

Dedem,

— İ sen, iyidir; insana dirilik, can verir, diyordu.

Bu sudan ancak öğleyin, ekmeğimizi yediğimiz zaman iebildim. Tatlı, yumuşak, soğuktu. Dedem, Çamoluk’un arkasındaki amdan bir dal kesti. Benim oturduğum yere getirdi, yavaş yavaş şöyle konuştu:

— Yavru Esen, şimdi sana bir armağan yapacağım. Sevinmiştim, ne yapacağını anlamadan,

— Yaşa dede, diye bağırdım.

Dedem, am dalından kestiği parçayı keseriyle yontuyordu. Öyle hızlı çalışıyordu ki... Arada da bana,

— Yavru Esen, bak bugün bir suç işledim, senin için yaş ağacı kestim, diyordu. Gerçekten öyleydi. Yaş ağaçları hiç kimseye dokundurmayan dedem, neden balta vurmuştu bugün? Bunu uzunca düşünemedim. Yorgunluktan uyukluyordum. Dedem:

— Yavru Esen, sana canlı bir armağan yapıyorum bak diye seslendiği zaman çamın dalları soyulmuş, bir baştan içi oyuluyordu. Dedemin elleri öyle hızlı çalışıyordu ki... Onun gençken ağaçlardan ibrikler, taslar, çanaklar, kupalar yaptığını ninemden duymuştum.

Topladığım çiçeklerle oynuyorken gözlerim kapanıyordu. Başımın altına azık çıkısını koyarak uzandım. Dedem, elindeki ağacı biçimlendirmeye çalışırken bana,

— Yat, uyu yavru Esen, diyordu. Dedemin sesi bir başkalaşmıştı. Baktım, gözlerinden yaşlar damlıyordu.

— Terledin mi dedeciğim, diye sordum.

— Hayır kızım!

Ama dedem ağlıyordu.

Uyumuşum. Uykumun arasına dedemin bıçağının, törpüsünün işleyişi girmişti.

(...) Törpülüyor, pürüzleri düzeltiyor, sapını daha inceltiyordu.

— Yavru Esen uyandın mı?

— Uyandım!

— Bak, sana erik topladım.

Azık çıkısının yanında kocaman erikler duruyordu. Birkaç tane yedim onlardan ve dedemi izledim.

Su tası dedemin parmakları arasında biçimleniyordu. Akla pembe arası, sevimli bir tas.

— Bu çıralı tasta su içmek iyi olur, çıra tadı güzeldir yavru Esen!

Biraz sonra su tasım bitmişti. Dedem,

— İşte bitti, diye bağırdı ve güldü. Arkasındaki ağaca yaslandı, bir erik yedi ve sonra yavru Esen gidelim mi, diye sordu.

— Gidelim, diye bağırdım.

— Öyleyse al şu tasını, git bir su daha iç bununla!

Tası dedemin elinden aldım. Sapı, tam elime göreydi. Kaynağa koştum, daldırdım ve hemen içtim. Su ağzımdan, boğazımdan kaydı gitti, üşüyor gibi ürperdim. Dedemin boynuna atılarak,

— Sağ ol dedeciğim, dedim.

— Sen de sağ olasıñ yavru Esen. Bu su tasını saklarsan yıllar sonra bu ormanı, bu suyu ve beni anarsın. Hele hele benim, senin için bir yaş dal kestiğimi... Ama yalnız senin için kestim bunu, bilesin.

Elimde küçük sevimli çam su tasım, yola koyulduk. Orman, bırakılacak gibi değildi.

Evimize yöneldik. Dedem ikide bir duruyor, dinleniyordu. Eve vardık. Dedem çok sevinçliydi. Nineme anlattı:

— Yavru Esen’e çamdan su tası yapıverdim!

O gece, hiç aklıma gelmeyen önemli bir olay oldu. Dedem bu yemyeşil evrenden göçüp gitti. Ben, boynum bükük, annemin yanına döndüm. Bohçamda, giysilerimin arasında dedemin yaptığı su tasım vardı.

Şimdi, belki birçok kişiye anlamsız görünecek bu su tasında iç içe girmiş üç anım var. Bu üç insansal sevgiyi her zaman yüreğimde taşıyacağım:

Dedemin bana karşı sevgisi, dedemin ağaç sevgisi, dedemin sanat sevgisi...

(Kısaltılmıştır.)

İbrahim Zeki BURDURLU

EK 4: 8.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ÖYKÜLEYİCİ METİNLER

1.TEMA: KİŞİSEL GELİŞİM

MARTI

Durgun denizin minik dalgacıkları üzerinde, güneşin altın gibi ışıldadığı pırıl pırıl bir sabahı.

Sahilden bir mil uzaklıkta, denizi kucaklarcasına ilerleyen bir balıkçı teknesi, martılara kahvaltı zamanının geldiğini haber veriyordu. Binlerce martı, bir lokma yiyecek için mücadeleye girişmişti bile. İşte zor bir gün daha başlıyordu.

Sahil ve teknenin çok ötesinde, bir martı, Jonathan Livingston (Canıtın Livingstın), tek başına uçuş çalışmaları yapıyordu. Yüz fite yükseldiğinde perdeli ayaklarını indiriyor, gagasını kaldırıyor ve ona acı veren bir kavisi oluşturabilmek için kanatlarını iyice geriyordu. Bu kavisi oluşturabilirse daha yavaş uçabilecekti. Şimdi rüzgâr hafifçe yüzünü yalıyordu. Hemen altındaki uçsuz bucaksız deniz neredeyse hareketini yitirmişti ve o sanki havada asılı kalmış gibi yavaşlamıştı. Bütün dikkatini toplayarak gözlerini kıstı, nefesini tuttu ve zorladı. Bir... Tek.. Biraz daha... Hadi... Yüksel... Şimdi kavis... Yoo hayır...

Derken bütün tüyleri birbirine karıştı, hızı kesildi ve düştü. Tekrar bir kavis oluşturabilmek için kanatlarını gerdi. Yavaş yavaş uçuyordu ki yine hızı kesildi ve düşecek gibi oldu. Hiç utanmadı bundan. Martı Jonathan Livingston sıra dışı bir kuştı ancak alçakta süzölmeyi kumsalda da denemeye ve kumsalda bıraktığı izlerle yarışmaya başlayınca ailesinin kaygısı daha da arttı.

“Neden Jon, söylesene neden?” diye inleyerek sordu annesi. “Diğerleri gibi olmak bu kadar zor mu? Alçaktan uçmak pelikanlar ve albatrosların işi, bunu onlara bırakmalısın. Hem niçin avlanmıyorsun oğlum? Artık bir kemik bir tüy kaldın.”

“Bir kemik bir tüy kalmak umurumda bile değil anne. Ben sadece havada ne yapıp ne yapamayacağımı öğrenmek istiyorum, anlıyor musun, hepsi bu. Sadece öğrenmek istiyorum.”

Yumuşak bir ses tonuyla “Buraya bak Jonathan.” dedi babası. “Kış gelmek üzere. Balıkçı tekneleri giderek azalacak, balıklar da artık suyun üzerinde değil derinlerde yüzecek. Bir şey öğrenmek istiyorsan nasıl yiyecek bulacağını öğren. Bu uçma çaban gerçekten hoş ama uçmanın karın doyurmadığını sen de biliyorsun. Şunu hiç aklından çıkarma, senin uçma nedenin yiyecek bulabilmek!”

Jonathan, itaatkâr bir şekilde boynunu önüne eğdi. Birkaç gün boyunca diğer martılar gibi davranmaya çalıştı bunun için gerçekten çabaladı. Çılgınlık atarak balıkçı teknelerinin etrafında bir parça ekmek için dolaştı, durdu. Ufacık da olsa bir balık yakalayabilmek için suya daldı, mücadele etti fakat olmuyordu işte, bunları bir türlü yapmak istemiyordu.

(...)

Tekrar eski Martı Jonathan olması uzun sürmedi. Denizde, çok ötelerde yine öğreniyordu. Aç fakat mutluydu. Hedefi hızlı uçmaktı ve bir hafta süren çalışmadan sonra hız hakkında, yaşayan en hızlı martıdan bile daha çok şey biliyordu. Zaman geçtikçe aşama kaydediyor, yeteneğinin sınırlarını zorlayarak dikkatlice çalışıyordu fakat yüksek bir hızda yine de bütün kontrolünü kaybediyordu. Yüz fite tırmandı. Önce hızla ilerledi ardından kanatlarını çırparak dik bir dalışa geçti. Her seferinde sol kanadı biraz yükseğe kalkıyor, dengesini kaybetmesine, sola doğru savrulmasına neden oluyordu. Sağ kanadıyla dengesini korumaya çalıştığında bu sefer de sağa doğru fırlıdak gibi dönüyordu.

(...)

İki yüz fitte gagasını dik bir şekilde aşağı eğip elli milin üstüne çıktığı her anda kanatlarını sabit tutarak dalmayı tekrar denedi. Bu, çok büyük bir güç istiyordu fakat yavaş yavaş oluyordu. Onuncu saniyede doksan mil hıza ulaştı. Böylece Jonathan, martılar arasında dünya hız rekoru kırmış oluyordu fakat bu başarısı hiç de uzun ömürlü olmadı. Hızını yavaşlatmaya, kanat açısını değiştirmeye kalkıştığı an aynı felaketle karşılaştı, kontrolünü kaybetti. Saatte doksan mil hız yaparken hava akımı ona bir dinamit gibi çarptı, Martı Jonathan sanki havada patladı ve tıpkı betona çarpar gibi denize çakıldı.

Kendine geldiğinde neredeyse akşam olmuştu ve o, ay ışığında, okyanusun üstünde, dalgalara kapılmış sürükleniyordu. Perişan bir hâle gelen kanatları kurşun gibi ağırdı fakat ona asıl ağır gelen şey başarısızlığıydı.

(...)

Gecenin bir vakti, yüz fit yukarıda Martı Jonathan Livingston, bu gerçeğe gözlerini kapadı. Acıları, dertleri hepsi yok oldu.

Kısa kanatlar! Bir şahinin kısa kanatları!

“İşte yanıt bu! İhtiyacım olan tek şey, ufacık kanatlar. Yapmam gereken, kanatlarımı gövdeme yapıştırmak ve sadece kanat uçlarımla uçmak. Kısa kanatlar!”

Kapkara denizin üstünde iki yüz fite yükseldi. Bir an bile ölümü ya da başarısızlığı düşünmeden kanatlarını vücuduna yapıştırdı. Sadece kanatlarının küçük, ince uçlarını boşlukta rüzgâra bırakarak dimdik bir dalışa geçti.

(...)

Kanat uçlarını belli belirsiz hafifçe döndürerek dalıştan çıktı; ay ışığında, dalgaların üstünde hızla ilerledi.

Rüzgârı yarabilmek için gözlerini kısıtı, mutluydu. Kontrollü bir uçuşla saatte yüz kırk mil hız yapmıştı. “İki yüz yerine beş yüz fitten daldığımda hızım ne olur, çok merak ediyorum.”

(...)

Gün doğumuyla Martı Jonathan, çalışmalarına yeniden başladı. Beş yüz fit yükseklikte, balıkçı tekneleri durgun mavi deniz üstünde ufacık bir nokta, yiyecek bulabilmek için dönüp dolaşan martı sürüsü ise belli belirsiz bir toz bulutu gibi görünüyordu.

O, korkuyu yenmenin gururuyla haz alarak yaşıyordu. Tüm bunları düşünürken kanatlarını gövdesine sımsıkı yapıştırdı, kanat uçlarının açılarını azıcık genişletti ve suya dimdik daldı. Dört yüz fite indiğinde son hızına ulaşmıştı artık bu yükseklikte bir ses duvarı hâline gelen rüzgâr, ona sürekli çarparak daha fazla hızlanmasını engelliyordu. Dimdik, aşağı doğru, saatte iki yüz mil hızla uçuyordu. Bu hızda eğer kanatları açılsa milyonlarca minik martı parçacığına dönüşeceğini biliyor ve bunu göz ardı ediyordu. Yüz fite indiğinde heybetli bir rüzgâr, kanat uçlarını tok bir sesle titretiyordu. Yolunun üstündeki balıkçı teknesinin ve martı kalabalığının bir meteor hızıyla büyüyerek kendisine doğru yaklaştığını fark ettiği anda durmak istedi. Duramıyordu çünkü bu hızda nasıl durabileceğini ya da nasıl dönebileceğini henüz öğrenmemişti.

Martı Jonathan, iki yüz yirmi mil hızla çok güçlü bir çılgık atarak gözleri kapalı, martı sürüsünün tam ortasına dalıverdi. Neyse ki bu seferlik şansı yaver gitmişti de olay kimsenin ölümüne yol açmamıştı.

(...)

Şimdi başarısını düşünüyordu. Ulaşılabilecek son hız! Bir martı saatte iki yüz kırk mil hız yapıyordu. Bu, martı sürüsünün tarihinde tek büyük andı; bir atılımdı. Bu andan itibaren Martı Jonathan için yepyeni bir dönem başlamıştı. Tek başına çalışmalar yaptığı alana geri dönerek, sekiz yüz fit yükseklikten dalış yaparken yüksek hızda nasıl dönebileceğini de öğrenmeye koyuldu.

Kanat ucundaki tek bir tüyü hafifçe hareket ettirdiğinde, yüksek bir hızda bile, kolaylıkla yumuşak bir kavis çizebileceğini fark etti. Bunu fark etmeden önce Jonathan, bu hızda birden fazla tüyü hareket ettirdiğinde, bir fırıldak gibi dönebileceğini de öğrenmişti... Jonathan, yeryüzünün akrobatik uçuş yapabilen tek martısıydı.

(...)

“Diğer martılar başardığım şeyleri duyduklarında zevkten çılgına dönecekler.” diye düşündü. “Yaşamak için ne çok neden var! Balıkçı teknelerinin etrafında o rutin, sıkıcı dönüp dolaşmadan başka nedenler de var yaşamak için. Cehaletimizi kırabiliriz, becerilerimizi, yeteneklerimizi ve zekâmızı kullanarak kendimizi bulabilir, kendimiz olabiliriz. En önemlisi, özgür olabiliriz! Uçmayı öğrenebiliriz!”

Richard BACH (Çev. Kader Ay DEMİREĞEN)

(Kısaltılmıştır.)

ACELE KARAR VERMEYİN

Köyün birinde yaşlı bir adam varmış. Çok fakirmiş ama Kral bile onu kıskanırmış. Öyle dillere destan bir beyaz atı varmış ki Kral bu at için ihtiyara neredeyse hazinesinin tamamını teklif etmiş ama adam satmaya yanaşmamış.

“Bu at, bir at değil benim için; bir dost, insan dostunu satar mı?” demiş hep. Bir sabah kalkmışlar ki at yok. Köylü ihtiyarın başına toplanmış: “Seni ihtiyar, bu atı sana bırakmayacakları, çalacakları belliydi. Kral’a satsaydın ömrünün sonuna kadar beyler gibi yaşırdın. Şimdi ne paran var ne de atın.” demişler.

İhtiyar: “Karar vermek için acele etmeyin.” demiş. “Sadece at kayıp.” deyin, “Çünkü gerçek bu. Ondan ötesi sizin yorumunuz ve verdiğiniz karar. Atımın kaybolması, bir talih mi yoksa talihsizlik mi? Bunu henüz bilmiyoruz çünkü bu olay henüz bir başlangıç. Arkasının nasıl geleceğini kimse bilemez.” Köylüler ihtiyara kahkahalarla gülmüşler. Aradan on beş gün geçmeden at, bir gece ansızın dönmüş.

Meğer çalınmamış, dağlara gitmiş kendi kendine. Dönerken de vadideki on iki vahşi atı peşine takıp getirmiş. Bunu gören köylüler toplanıp ihtiyardan özür dilemişler. “Babalık!” demişler, “Sen haklı çıktın. Atının kaybolması bir talihsizlik değil âdeta bir devlet kuşu oldu senin için. Şimdi bir at sürün var.”

“Karar vermek için yine acele ediyorsunuz.” demiş ihtiyar. “Sadece atın geri döndüğünü söyleyin. Bilinen gerçek sadece bu. Ondan ötesinin ne getireceğini henüz bilmiyoruz. Bu daha başlangıç. Birinci cümlemin birinci kelimesini okur okumaz kitap hakkında nasıl fikir yürütebilirsiniz?”

Köylüler bu defa açıkça ihtiyarla dalga geçmemişler ama içlerinden “Bu adam sahiden safmış.” diye geçirmişler. Bir hafta geçmeden vahşi atları terbiye etmeye çalışan ihtiyarın tek oğlu, attan düşmüş ve ayağını kırmış. Evin geçimini temin eden oğul, şimdi uzun zaman yatakta kalacaktı. Köylüler yine gelmişler ihtiyara. “Bir kez daha haklı çıktın.” demişler. “Tek oğlun, bacağını bu atlar yüzünden uzun süre kullanamayacak oysa sana bakacak başkası da yok. Şimdi eskisinden daha fakir daha zavallı olacaksın.” demişler. İhtiyar “Siz erken karar verme hastalığına tutulmuşsunuz.” diye cevap vermiş. “O kadar acele etmeyin. Oğlum bacağını kırdı. Gerçek bu. Ötesi sizin verdiğiniz karar ama acaba ne kadar doğru? Hayat böyle küçük parçalar hâlinde gelir ve ondan sonra neler olacağı size asla bildirilmez.”

Birkaç hafta sonra düşmanlar, kat kat büyük bir ordu ile saldırmış. Kral son bir ümitte eli silah tutan bütün gençleri askere çağırılmış. Köye gelen görevliler, ihtiyarın kırık bacaklı oğlu dışında bütün gençleri askere almışlar. Köyü matem sarmış çünkü savaşın kazanılmasına imkân yokmuş. Giden gençlerin ya öleceğini ya da esir düşeceğini herkes biliyormuş.

Köylüler, yine ihtiyara gelmişler. “Yine haklı olduğun kanıtlandı.” demişler. “Oğlunun bacağı kırık ama hiç değilse yanında oysa bizimkiler, belki asla köye dönemeyecekler. Oğlunun bacağının kırılması, talihsizlik değil, şansmış meğer...”

“Siz erken karar vermeye devam edin.” demiş ihtiyar. “Oysa ne olacağını kimse bilemez. Bilinen bir tek gerçek var. Benim oğlum yanımda, sizinkiler askerde ama bunların hangisinin talih, hangisinin talihsizlik olduğunu sadece Allah biliyor.”

Lao Tzu (Lau Tuzu), öyküsünü şu nasihatle tamamlamış:

“Acele karar vermeyin. Hayatın küçük bir dilimine bakıp tamamı hakkında karar vermekten kaçının. Karar, aklın durması hâlidir. Karar verdiniz mi akıl düşünmeyi dolayısı ile gelişmeyi durdurur. Buna rağmen akıl, insanı daima karara zorlar çünkü gelişme hâlinde olmak tehlikelidir ve insanı huzursuz yapar oysa yolculuk asla sona ermez. Bir yol biterken yenisi başlar. Bir kapı kapanırken başkası açılır. Bir hedefe ulaşırsınız ve daha yüksek bir hedefin hemen oracıkta olduğunu görürsünüz.”

Lao TZU (Çev. Nazmi DEĞİRMENCİ)

2.TEMA: MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK

3.TEMA: BİREY VE TOPLUM

4.TEMA: SANAT

5.TEMA: MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ

BURADA DUR

Anadolu’daki pek çok il ve ilçemizin adında, Türkçemizin güzel söyleyişlerinin izlerini bulabilirsiniz. Konya’nın, “Kon ya!” dan; Eğirdir’in, “Eğir dur!” dan; Hopa’nın “Hoppa...” dan geldiği yöre insanlarımız tarafından anlatılır durur. Oranın adının gerçekten böyle bir gerçek hikâyesi var mı yoksa insanımız mı yakıştırmış? Orasını biz bilemeyiz, kararı siz vereceksiniz.

Malazgirt Zaferi kazanılmıştır; Selçuklular, Anadolu içlerine doğru ilerlemektedir. Konya önlerine kadar gelmişler ve bu şehrimiz fethedilerek başkent yapılmış ancak Konya’nın güneybatısı henüz ele geçirilmemiş, Bizans’ın elinde bulunmaktadır.

Konya’daki Selçuklu tahtında oturan sultan da elbette oraları almak, sınırlarını genişletmek istemektedir. Bir gece rüya görür. Rüyasında nur yüzlü, ak sakallı bir Türkmen kocası ortaya çıkar ve sultana seslenir:

“O topraklar er geç senin olacaktır, tamamını alacaksın... Yarından tezi yok, atını ovalara sür. Biz sana: ‘Dur!..’ deyinceye kadar ilerle...”

Ertesi sabah Selçuklu ordusu hazırlıklara başlar, Sultan ve ordusu işaret edilen yerlere sefere koyulurlar. Dağ denilmez, aşılır; tepe denilmez, aşılır. Köyler geçilir, obalar geçilir. Her uğranılan, her geçilen yer Selçuklunun topraklarına katılır. Ne kadar, kaç gün gidilmiş, bilinmez. Bir akşama doğru bir vadide ilerlerken Sultan’ın kulağına bir ses gelir:

“Burada dur!..”

Sultan, rüyasındaki uyarıyı hatırlar. Atını durdurup orada konaklamaya karar verir. Çadırlar kurulur, bir oba oluşur. Orası artık yeni bir yerleşim birimi olmuştur. Adını, önceleri “Burada dur!” şeklinde söylemişler. Bu ad söylene söylene bugünkü şeklini almış, “Burdur” olarak söylenir olmuş.

Ama bizim insanımız bir hikâye ile yetinir mi? Burdur’umuza bir efsane daha yakıştırıvermişler.

Horasan’dan Anadolu’ya geçen bir Türk oymağının başında, iki gözü de görmeyen bir oymak başı vardır. Bu yaşlı oymak başı Burdur’un kurulu olduğu yere gelince oğluna seslenir: “Burnuma güzel kokular geliyor. Demek ki burası sulak bir yer; bağcılık ve bahçecilik yapılır. Burada dur, şehrini burada kur!”

Oymak, başkanlarının sözüne uyarak oraya yerleşir ve şehirlerini kurarlar. Adını da yaşlı oymak başının emrinden alarak “Burada dur” diye koyarlar. Zamanla bu ad, bugünkü şeklini alır.

Saim SAKAOĞLU

6.TEMA: ZAMAN VE MEKAN

DEĞİRMENDE DÖNER TAŞIM

Evde hummalı bir çalışma... Değirmene kalkacağız. Çarmuzu Mahallesi’ndeki evimizin avlusunda kazanlar kurulmuş, bulgurluk buğday kaynatılıyor. Annemler bir yandan da unluk buğdayı yıkıyorlar leğende. Haşlanan buğdayın kokusu... Annem, karıştırırken gözüne ilişen çeri çöpü ayıklıyor. Teyzem gaz ocağında kaynayan suyla çayı demliyor. Anneannem kaynayan buğdayı karıştırıyor.

Cumartesi için gün alınmış değirmenden. İki gün orada kalacağız. Dama hılalar serilmiş, buğday kaynadıkça yayılıyor üzerine. Annem temizlendiğinden emin olunca hortumu çıkarıyor, leğeni kaldırarak süzüyor. Babamın gönderdiği haralları (çok büyük çuval) getiriyor çırak. Kırk teneke bulgurluk, on teneke unluk buğday ölçüyor annem. Keçi kılından yapılmış kalın, kırçıl bir çuvala dolduruyor. Haşlanan buğday, bekletilmeden seriliyor hılalara. (...)

Yeni buğday konuyor kazanlara. Yemek için nispeten serin olan eşiğe geçiliyor. Güneş ensemizde boza pişiriyor. Kazanların altında yanan dut ve meşe

dallarının sicağından yanağıımız kızarıyor. Herkes sofrada... Müthiş bir curcuna... İçim içime sığmıyor, değirmene gideceğiz.

Değirmende geçirilecek iki gün için önce tandır ekmeğı, turşu, çay, şeker, çay bardakları, demlikler, kaplar hazırlandı sonra yorgan, battaniye, minder ve çamaşırlar pakettendi; mangal ile kömür torbaya kondu. (...) Babam ezandan sonra at arabasıyla geldiğinde keyfinin yerinde olduğı, “Değirmen iki taştan / Muhabbet iki baştan” türküsünü mırıldanmasından, at arabacısıyla şakalaşmasından belliydi. Arabanın durmasını beklemeden atladı, hızını kesmeye çalışarak geldi. Hooop kollarımdan tuttuğı gibi havalandırdı beni, öpüp bıraktı. “Hadi yallah!” diyerek hareketlendirdi herkesi.

Arabacı, üzerinde oturduğı kırçıl yem torbasını öne çekti, süpürge istedi teyzemden, arabayı bir güzel süpürdü. Annemle büyük teyzem ağır telisleri iki ucundan tutarak “Haydi, bir iki uç, bismillah!” diyerek arabaya atıyorlar, babamla arabacı da telisleri öne sürükleyerek yerleştiriyorlardı.

(...)

Torbalar atıldı, minder, yatak ve yorganlar yüklendi. Babam arabacıyla öne, annemler arkaya yerleşti, biz de annemle teyzemin kucağına yerleştik; kapı kilitlendi, komşulara “eyvallah” dendi. Arabacı, atın üzengisini hafifçe salladı: “Hadi oğlum!” dedi. Dilini üst damağında şaklatarak tuhaf bir ses çıkarıyordu atı hareketlendirmek için. Parke taşlı yolda ağır ağır gidiyor, geçenlerle selamlaşıyor, şakalar yapıyordu.

Sermayemizi öğütmek üzere, yanımızda azığımızla iki taşlı değirmene yaklaştık. Burası kendimi bildim bileli gittiğimiz Haydar’ın değirmeniydi. Haydar Amca saçını değirmende gerçekten ağartmış, işini severek yapan, kırmızı suratlı, elleri ve iri parmakları nasır bağlamış, boğuk sesli, başında papak eksik olmayan bir adam.

Çarmuzu Deresi bozulup kuruyana kadar su değirmeniymiş burası. Haydar Amca’nın anlattığına göre kanatlı çarklar gece gündüz döner dururmuş. “Böyle elektrik filan yoktu o zaman. Allah’ın suyu ile çevirirdik işleri 'bedava' anlayacağın.” diyordu. Su akar, kanatlı çark döner, ayineidevran sürüp gider, taşı çevirir; taş buğdayı ezer, kırar, ufalar, un ufak edermiş. Haydar Amca durup durup “Dünya dediğın bir değirmen.” der, dalıp gider, taşa kaybolurdu. Haydar Amca titiz adam,

her şey yerli yerinde olacak. Unluk buğday ayrı bir taşın yanına, bulgurluk ayrı bir yere; fazla torbalar kaldırılacak, çocuklar ayakaltında dolaşmayacak.

Haydar Amca kapının sağ yanındaki boşluğu göstererek “Şuraya yerleştir çocukları.” dedi anneme. Örtüler, minderler serildi, halkalandık; yemiş tabağı ortada, bağdaş kurarak oturduk. İçerisi loştu, pencereden inen huzmede tozlar uçuşuyordu.

Haydar Amca babamın çözdüğü telise avucunu daldırıp buğdaya baktı, “İyi elemişler.” dedi. Taşın üzerinde buğdayın azar azar döküldüğü oluk, yanında tekne, kayışlar, sarkan kendir ipler... Babama, “Hadi başlayalım!” dedi. Babam birkaç teneke boşalttı tekneye, kalanını birlikte kaldırarak döktüler. Haralı özenle katlayıp kenara koydu, taşın kayışına baktı, incecik borusu olan makine yağıyla çarkı yağladı, kavradığı kısmı iyice aşınmış olan tahtayla buğdayı kardı ve “Bismillah!” diyerek düğmeye bastı. Düğmeye basmasıyla çark dönmeye, kayışın kanırtmasıyla kocaman taş gürültüyle çevrilmeye az sonra da teknenin ucundaki kapağı kaldırıncı buğday dökülmeye başladı. Eğildi, teknenin oluğunun dibindeki kapağı daralttı. Un aşağıdaki büyük tekneye serpiliyordu. Doğrudu, soluklanarak “Hadi bereketli olsun!” dedi. Babam da “Kolay gelsin!” dedi.

Dışarı çıkıyorum. Akşam, karanlığıyla örtüyor her şeyi, hava ılık, ortalık sessiz. İçeriden değirmenin uğultusu taşıyor. Yıldızlar uyanıyor birer ikişer. Haydar Amca, teknedeki unu geniş ağızlı bir el küreğiyle çuvala dolduruyor, her yeri unlanmış. Taş döndükçe beyazlaşıyor çehresi. Babam mangalı ortaya getiriyor, kömürü döküyor, birkaç çırpı ve kâğıt, mangalı yakıyor. Ateş büyüyor. Anneannem şişe geçirdiği etleri, közlenecek sebzeleri tepsiyle getiriyor. Bohçada ısılatılmış tandır ekmeği. Ateşe toplanıyoruz, alevin ısıltısı yüzümüze vuruyor, birbirimizin yüzündeki ışıklara, gölgelere bakıyoruz.

Vakit ilerliyor, taş dönüyor, buğday akıyor, un akıyor. Haydar Amca bulgur taşının başında, saçılan buğdayı süpürüyor, tekne birikenleri karıştırıyor. Babam şişleri özenle diziyor, patlıcanları yatırıyor; annemle teyzem siniye reyhan, kekik, soğan yayıyor, tandır ekmeği koyuyor, tabakları diziyor, cacık yapıyorlar. Haydar Amca un taşını izliyor, buğday azaldıkça yeni çuvaldan azar azar dolduruyor; ilk çıkan undan değirmen hakkı ayrılıyor.

Taş dönüyor, vakit hayli geç olmalı. Çocuklar için yatak açılıyor, aynı yatağa sıralanıyoruz. Dışarıda bulaşıklar yıkanıyor, çay demleniyor yeniden. Tabi

uyuyamıyoruz, yatakta oturmamıza izin veriliyor. Babamla Haydar Amca bir taraftan buğday dolduruyor, öbür taraftan un alıyorlar. Koyu bir muhabbete dalmışlar, arada kahkahalar, el şakaları. Gecenin sessizliğinde taşın gürültüsü iyice artıyor. Kulağımızda değirmen dönüyor, başımızda değirmen. Haydar Amca gibi babamın da saçları beyazlaşmış, yüzü gözü tozlanmış.

Kardeşlerim uyuyor. Annemler, dolan çuvalları kenara istifleyerek ağzını diyorlar. Çaydanlık, mangaldaki korun üzerinde. Haydar Amca işine dalmış. Babam yeni bir çuvalı sürükleyerek getiriyor. Haydar Amca onun tadına bakıyor. Annem gel diye işaret ediyor, gidiyorum yanına, tabakta kurutulmuş kayısı çekirdeği ile Besni üzümü. "Çay da isterim." diyorum, paşa çayım geliyor. Taşa bakarken gözlerim dalıp gidiyor. Ne zaman göz kapaklarım kapandı, ne zaman yatağa götürüldüm hatırlamıyorum.

Uyandığımda babamla Haydar Amca'nın yüzleri görünmüyor, gözleri uykusuzluktan kanlanmış, kahvaltı hazırlanmış. Taş hâlâ dönüyor, hâlâ öğütüyor. Gün boyu değirmenle bahçe arasında mekik dokuyor, öğlen babamın mangalda pişirdiklerini yedikten sonra uyuyoruz.

Akşam, artık aşınası olduğum gürültüyle uyanıyorum. Taş dönüyor, hâlâ öğütmeyi sürdürüyor. Gece yine buradayız. Annem, "Ezanda biter." diyor. Bizden sonra başkaları gelecek değirmene, yine taş dönecek, öğütecek içine atılanları. Haydar Amca bitkin, babam birkaç saat kestirmiş anlaşılan. Değirmen taşı dönüyor... Çuvallar doluyor, çuvallar boşalıyor; doluyor, boşalıyor, doluyor, boşalıyor...

Sadık

YALSIZUÇANLAR

(Kısaltılmıştır.)

7.TEMA: ERDEMLER

EMİNE TEYZE'NİN ÇİLEK REÇELİ

Emine Teyze bizim apartmanın arka bahçesinde küçücük bir evde otururdu. Orası eskiden apartmanın kömürlüğü, deposu gibi bir yermiş. Binaya doğal gaz bağlanınca depoyu ev gibi düzenleyip kiraya vermişler. Kira geliriyle de apartmanın giderlerini karşılayacaklarmış. İşte, Emine Teyze o evin ilk kiracısıydı.

Biz onu çok seviyorduk. Köyden taşınmışlardı. İki kızı, bir oğlu vardı. Bu eve taşındıklarında kızları hemen iş buldu. Biri dikiş atölyesine, diğeri de konserve fabrikasına girmiş. Oğlu ise bir türlü iş bulamıyor, kısa süreli işlere girip çıkıyordu.

Boş durmayı hiç sevmezdi Emine Teyze. Apartmanın çevresindeki küçücük bahçe, o gelince yeşillendi. Renk renk kasımpatılar, aslanağızları, güller dikti. Annemi görünce yakınırdı.

“Güneşe hasret zavallı çiçekler. Günde on dakika yalayıp geçiyor. Bu kadar güneş yetmez ki onlara.”

Annem hak verirdi ona.

“Haklısın Emine Teyze, çok düzensiz yerleştirmişler yapıları. Yalnız çiçekler değil, biz bile göremiyoruz güneşin yüzünü.”

Emine Teyze şakacı bir insandı. Anneme takılırdı.

“Sizin ayağınız var, yürüyüp gidersiniz parklara, meydanlara. Ya bu elsiz, ayaksız yavrucaklar ne yapacak?” der, çiçekleri gösterirdi. Onları hep insanmış gibi düşünmesi çok hoşuma giderdi. Bitkileri sevmeyi, onları incitmemeyi Emine Teyze’den öğrendim.

Evinin işini ve çiçeklerle ilgilenmeyi bitirdikten sonra kapı önüne bir sandalye çıkarırdı. Orada oturur; dantel, örgü gibi el işlerini yapardı. Gelen geçen kadınlar ilgiyle bakardı onun durmadan işleyen parmaklarına. Dantel motifini inceler, hayran kalırlardı ortaya çıkan parçaya. Kimisi eve koşup biraz ip alır gelir, aynısını yapmaya çalışırdı. El işi yapamayan kadınlar, “Bize de işle Emine Teyze. İpini alırsız, emeğini öderiz.” derlerdi.

Ben ders çalışmaktan sıkıldığımda balkona çıkar, onu izlerdim. Benimle de ilgilenir, şakalaşırdı. Bana “Salon Çiçeği” derdi, evden pek çıkmadığım için.

Babam, Emine Teyze’nin işsiz oğluna kendi çalıştığı yerde çaycılık işi bulduğunda kadıncağz sevinçten deliye döndü. Babamı yere göğe sığdıramadı.

Mahallemizin işsizleri bu olaydan sonra babamın yolunu gözlemeye başladı. Komşular sık sık kapımızı çalıyor, oğullarının, kızlarının, yeğenlerinin işsiz olduğundan dert yanıyordu. Babam yumuşak yürekliydi, kimseyi kırmak istemezdi ama o kadar kişiye nereden iş bulacak? Emine Teyze’nin oğluna da tesadüf sonucu bulmuştu o işi. Yine de sağa sola telefon ediyor, arkadaşlarına soruyor, kendisine umut bağlayan bu insanlar için çabalıyordu.

“Sen İş Kurumundan daha iyi çalışıyorsun.” demeye başladı annem.

Akşamları kapımızı çalanların sayısı arttıkça arttı.

“Mehmet Bey, bizim çocuğa göre bir şey çıktı mı acaba?”

Babam olumsuz yanıtladığı zaman utanırdı.

“Kusura bakmayın, daha bulamadım fakat merak etmeyin, önümüzdeki günlerde mutlaka bir şeyler çıkar.”

Evimize artık üç gazete giriyordu. Bu gazetelerde iş ilanları çoktu. Babam akşamları gözlüğünü takar, satır satır o ilanlara bakardı. Masada mahallemizdeki işsizlerin adlarının yazılı olduğu bir liste vardı. Babam arada bir, “Hah, buldum işte!” diyerek listedeki bir adın karşısına gazetedeki ilanın telefonunu yazardı. Daha sonra ilanlara kendisi telefon ederdi.

Annem yavaş yavaş bu duruma sinirlenmeye başladı:

“Telefon faturası kabarıyor Mehmet!”

“Akşamları bir yere gidemez olduk Mehmet!”

Babam bu yakınmaları hep kulak arkası eder, ilanların arasında gezinmeye devam ederdi.

Bir akşam Emine Teyze bize geldi. Elinde küçük bir kavanoz reçel, çilek reçeli.

“Ben yaptım, afiyetle yiyin.”

Ben de babam da çilek reçeline bayılırdık. Emine Teyze daha kapıdayken hemen tatmak istedik. Koşarak mutfığa gidip iki çay kaşığı getirdim. Babamla reçeli tattık, öyle güzeldi ki kaşık kaşık yemeye devam ettik.

“Tıpkı çocukluğumdaki gibi...” dedi babam ağzını şapırdatarak.

Emine Teyze, “Afiyet olsun.” deyip merdivenlere yöneldi ama babam ısrarla eve davet etti.

“Biraz oturalım da şu reçeli nasıl yaptığını bize bir anlat Emine Teyze.”

Hep birlikte oturma odasına yöneldik. Emine Teyze reçelinin beğenilmesinden kıvanç duymuştu. Güzelce kuruldu koltuğa ve ballandıra ballandıra tarif etti.

“Başka reçeller de yapabilir misin peki?”

Emine Teyze bu da bir şey mi anlamında elini salladı.

“Sen ne diyorsun Mehmet Bey oğlum, elli çeşit reçel yaparım ben. Patlıcan reçelinden tut, muz reçeline kadar. Elime ne geçerse onun reçelini yaparım.”

Ben de Emine Teyze’nin yanına oturmuş, hayran hayran anlattıklarını dinliyorum. Bana baktı.

“Bu Salon Çiçeği’nden bile reçel yaparım.”

Hepimiz güldük. Babam ellerini ovuşturdu, “Müthiş! Çok güzel!” diye kendi kendine mırıldandı.

“Aklından ne geçiyor oğlum?”

“Herkesin dâhil olacağı bir projem var.” diye sevinçle açıkladı babam. Sonra devamını getirdi:

“Bir reçel yapımevi kuracağız. Emine Teyze de başaşçımız olacak.”

Elindeki işsizler listesini salladı.

“Buradakiler de reçel yapımevinde çalışacak. İşsizliği ortadan kaldırıyorum!”

Hepimiz şaşkınlıkla izliyorduk onu. Her şeyi planlamış gibi anlatıyor. Meyvelerin nereden alınacağını, kavanozları, satışın nasıl yapılacağını, bu iş için ne kadar para gerektiğini... “Aferin Mehmet Bey oğlum, büyük adamsın vallahi!” diyerek Emine Teyze bu işi onayladı. Babam ertesi gün işsizler listesini elime tutuşturup bir bir onları bulmamı, akşam bizim evde yapılacak toplantıyı haber vermemi istedi. Doğrusu bunu yapmak o kadar da kolay olmadı. Ulaştığım insanlar ne olup bittiğini benden öğrenmek istedi. Babamın tembihlediği gibi kimseye bir şey söylemedim. “Akşam babam her şeyi anlatacak.” dedim.

Saat sekiz buçuk olduğunda listedeki herkes bizim eve gelmişti. Bu kadar kişiye koltuk, sandalye yetmediğinden çoğu yere oturdu. Babam elinde not aldığı kâğıtlar, seslerin kesilmesini bekledi. Sağında Emine Teyze vardı. Yaptığı reçelin bir iş alanı oluşturmasından gururlandığı belliydi. Babam bir iki öksürdükten sonra söze girdi.

“Arkadaşlar, hepinizin toplantı nedenini merak ettiğinizi biliyorum. Bu yüzden uzatmadan konuya gireceğim. Size bir müjdem var. Mahallemizdeki işsizlerin severek çalışıp kazanç sağlayacağı bir iş kuracağız.”

Salonda bir uğultu başladı. Babam masaya kalemiyle birkaç kez vurduktan sonra uğultu azalarak kesildi. Babam konuşmasına devam etti:

“Emine Teyze’nin reçel pişirme yöntemiyle bir reçel yapımevi kuracağız. Buradaki herkes için içinde olacak. Bir dayanışma kuracağız. Gerekli rnleri, araç ve gereçleri satın alacağız. Herkes kendi bütçesine göre para koyacak ve ortaklaşa yürüteceğiz bu işi. Kazancımızı da bölüşeceğiz. Ne diyorsunuz? Yapabilir miyiz?”

Salondakiler babamın sorusunu alkışlayarak yanıtladı. Alkış uzun süre dinmedi. Babam heyecanlanmış, yanakları kızarmıştı. Onu ilk kez böyle görüyordum.

Alkışlar dindikten sonra birkaç kişi reçel yapımeviyle ilgili sorular yöneltti. Babam onları yanıtladı ve herkes bu için yryebileceğine inandı.

O akşam toplantı geç saatlere dek sürdü. Para miktarı belirlendi. Reçel yapımevinin neresi olacağına karar verildi. Artık herkesin uykusu geldiğinden bir hafta sonra toplanmak üzere babam toplantıya son verdi.

Sonraki günler her şey yolunda gitti. Yalnızca annemin bir yakınması vardı. Toplantı hep bizim evde oluyordu. Onca insana çay hazırlamak; arada bir bisküvi, kek gibi yiyecekler sunmak, bulaşıkları toparlamak gerçekten kolay değildi. İki aydanlık durmadan ocağın üzerinde fokurduyor, bardaklar dolup dolup boşalıyordu. Buna da çözüm bulundu. Toplantıların sırayla diğer üyelerin de evinde yapılmasına karar verildi.

Bu reelli dayanışma babamınyle çok zamanını alıyordu ki diğer işini yapamaz oldu. Üyeler oy çokluğu ile babamı reçel yapımevine müdür yapınca o danceki işini bıraktı. Böylece alışmalar daha hızlı yürüdü.

Reellerin markası ne oldu biliyor musunuz? “Emine Teyze Reçelleri” Bu adı bennermiştim. Oy birliği ile kabul edildi.

Miyase SERTBARUT

8.TEMA: HAK VEZGRLKLER

BİLGE ADAMIN YOLU

Bilgelik Evi’ne çıkılan, boynuz biçimli dağın kayalık yamaçlarını tırmanan yolda çok nadiren insan görülüyordu. O gün ise bu yolda farklı köylerden gelen  ocuk karşılaşmıştı. Üçünün de amacı aynıydı: En bilge adamın bilgisine ulaşmak.

Çocukların kyelerinin başında bulunan kişiler artık çok yaşlıydı. Geç olmadan bu kişilerin yerlerine başkalarının geçmesi gerekiyordu. Onlar da bu nedenle bilge adamın bilgeliğini almaları için kyelerindeki en zeki çocukları

seçmişlerdi. Olası rakipler karşısında her bir çocuğun diğerlerinden üstünlüğüyle göze çarpması gerekiyordu ayrıca her çocuk bilge adamı etkilemeli, onda hayret uyandırmalıydı.

Rüzgârlımanı köyünün sakinleri cam yapımında kelimenin tam anlamıyla ustaydılar. Köyün en parlak çocuğu Narkissos, farklılığı ve özgünlüğüyle dikkat çekiyordu. Kıyafetindeki küçük ayna ve mercekler ile kafasındaki camlı süslemeler, hiç şüphesiz bilge adamın gözlerini kamaştıracak, seçilen çocuk da Narkissos olacaktı.

Güneydeki pamuk tarlalarının arasında Dokumacılar köyünün sakinleri, kendine özgü güzelliğiyle bilge adamı büyüleyeceğine inandıkları Manolya'yı seçmişlerdi. İğne iplik işlerinde en yetenekli insanlar olduklarından Manolya için kat kat kumaşlar dokuyup en şık elbiseleri dikmişlerdi.

Oduncular köyünün sakinleri sık yapraklı, yemyeşil ormanların içinde yaşıyorlardı. Onlar da Tor'u güç ve cesaretin canlı timsaline dönüştürmeye karar vermişlerdi. Usta marangozlar olarak çocuğun zırhı, miğferi ve kalkanını yapmak için yüz yıllık meşe ağaçlarını kesip devirmişlerdi.

Üç çocuk kendi başlarına, tepeye çıkan dar patıkada ilerlediler. “Ben en güzelim.” diye düşündü Manolya. Tor da “Ben en güçlüyüm.” dedi kendi kendine. Narkissos da “Ben herkesten daha özgünüm.” diye geçirdi aklından. Bilge adamın öğrencisi hangisi olacaktı bu durumda?

Üç maceracı yolun yarısında, iki yamacın arasında, çok şiddetli akan bir nehirle karşılaştı. Hiçbir şey söylemeden göz ucuyla birbirlerine baktılar, her biri engeli aşıp yola devam etmek için bir çözüm arıyordu.

Manolya, “Karşı tarafa geçmek için bir paraşüt yapayım.” diye geçirdi aklından. Bunun işe yarayacağından emin olmamakla beraber pamuklu ve ipekli giysilerinden birini çıkarıp dikmeye başladı. “Ama ya yeterince rüzgâr almasa ve boşluğa düşersem.” diye de tedirgin oldu.

Narkissos yanındaki merceklerden bir dürbün yaptı. Nehri aşmak için bir yol bulabileceğine inanıyordu ayrıca cam parçalarını kullanarak bir ateş yaktı. “Birileri dumanı görüp yardımına gelebilir.” dedi kendi kendine.

Bu arada Tor da zırhını çıkarıp nehri geçmesini sağlayacak küçük bir sal yapmıştı fakat endişeyle “Ya akıntı çok güçlüyse ve beni sürüklerse.” diye geçirdi aklından.

Yakılan ateşle ısınan havanın paraşütü şişirdiğini hiçbiri fark etmemişti. Çok kaygılanan Manolya, “Uçup gidecek!” diyebilirdi. Bunu duyan Tor da ağırlık yapıp kaçmasını engellemek için paraşütün uçlarını salına düğümledi ama paraşüt hâlâ yükseliyordu. “Hadi binelim.” dedi Narkissos.

Çocuklar bu uydurma sıcak hava balonuyla uçarken gülmekten kendilerini alamıyorlardı. Balonun onları tüm ağırlıklarıyla bulutlara çıkarmasına çok şaşırmışlardı. Birbirlerine niye güvenmişlerdi ki? Hem böylece çok daha eğlenceli ve daha az yorucu bir yolculuk yapabileceklerini niçin fark edememişlerdi?

Tor, Manolya ve Narkissos neredeyse bilge adamın yaşadığı yere kadar uçtular. Bir havuzun kenarında oturan bilge adamı gördüklerinde onu cezbetmek için kullanacakları zırha, rengârenk pamuklu ve ipekli kumaşlara ya da camlı süslemelere artık sahip olmadıklarını anımsadılar.

“Bir öğrenci seçmek zorundayken siz üçünüzde neye bakacağım ben şimdi?” sorusuyla karşıladı onları bilge adam. Ardından “Hiçbir şey göremiyorum çünkü körüm.” diye cevabı kendisi verdi kahkahayla gülererek. “Fakat kalbim, gözlerimin gördüğünden daha uzağını görebilir. Bana üçünüzün de burada olmayı hak ettiğini söylüyor çünkü sizler ilk dersi zaten aldınız.”

Bu doğrudu. Ekip hâlinde çalıştıklarında çok daha fazla ilerlediklerini öğrenmişlerdi ayrıca gösterişçi olmanın ilerlemeyi engellediğini anlamışlardı. Bilge adam sonra bilgeliğe giden, bitmez tükenmez yola ilk adımı atmaları için onlara evinin kapılarını açtı.

Her çocuk, kendisi ya da ailesinin sahip olduğu ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir durumdan kaynaklanan bir statüye göre herhangi bir ayırım yapılmaksızın bu haklara sahiptir.

Öyküdeki bilge adam bilginin kapılarını üç çocuğa da açmıştır. Aynı şekilde Çocuk Hakları Bildirisi de hangi kültürden olurlarsa olsunlar, hangi düşünce yapısına ya da görünüşe sahip olurlarsa olsunlar dünya çocukları arasında hiçbir ayırım gözetmez.

Bu öyküde ayrıca kültürel çeşitliliğin bir ayrışma değil, herkes için bir zenginlik kaynağı olduğu kabul edilmektedir.

Aleiks CABRERA (Aleyks KABRERA)

(Çev. Adem ULUDAĞ) (Kısaltılmıştır.)

